
WELLCOME
HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

Dr Fromme, 1864.
45x.

Donavit auctor in perpetuam sui memoriam
Vindobonae, XVI^to Calend. Jan. 1831.

Liehler

* Obiit auctor celeberrimus Vindobonae
XIV. Cal. Febr. 1835 anno aetatis 84to.
Sit ei terra levis!

D^r. LUCAE JOANNIS BOËR

PROFESSORIS ART. OBSTETR. PUBL. S. C. R. M. CHIRURGI, PLUR. ACAD. ET SOCIET. ERUD. SODAL. HONORARII

LIBRI DE ARTE OBSTETRICIA.

Notatio naturae et animadversio peperit artem.
CIC.

VIENNAE.

TYPIS HAEREDUM VAN GHELEN.

1830.

AD LECTOREM.

Ex quo Benignitate AUGUSTISSIMI IMPERATORIS beatus otio fruor, ac inturbatus post plures annos mediocre hoc opus iteratò complexus sum, animus et ratio ad emendationem illius vehementer me commoverunt. Olim quippe ab exordio harum commentationum ob difficultatem incepti ingenue excusationem petii, ac postea aliqua passim errata justo serius utique exposui; nihilominus dum denuo in perlegendo pristino penso cum continenti attentione eram, quam maxime variae aberrationis in dicendo taeduit. Propterea haud immemor, quanto vitia nunquam aboluisse, quam fecisse unquam indecentius sit, omnem operam iterum tractavi, quantumque licuit, castigavi. In qua occupatione plura suis tempestatibus admodum competentia nunc quidem oppressi; verum aliis parcere debui, quum quaedam vario ac dire saepius elicito asperiore sermone composita fragmenta materiam

ipsam, tum chronica alienitatum in vulgari et amplissima re obstetricia et mutabili omni doctrina essentialiter compleant. Neque indulgendi ratio nulla fuit, quod sensibus usurpata specimina, quacunque forma sub Sospita veri ac simplicis, porro ad majorem novioris ritus confirmationem apprime factura sint. Quapropter in votis habeo, ut hocce ultimis curis ac viribus a me nunc etiamnum sub prelum usque agitatum argumentum indulgentius accipiatur.

Viennae, M. Febr. 1830.

INDEX OPERIS.

LIBER SEXTUS.

LIBER SEPTIMUS.

Errata. Pag. 6, lin. ult. loco ponere leg. eniti. P. 81, l. 4: ferme; l. 7, sive foetu. P. 124, l. 22: quiddam. P. 319, l. 8: adstringi.

PRAEFATIO.

In puerperarum amplissima domo, ubi partus partum excipit, ingens casuum et gestorum numerus est, quorum recta notitia et annotatio, quatenus fiant, procedant et finiant, in obstetricia et omni tractatione passionum, quibus in graviditate et puerperio obnoxiae foeminae sunt, maximum pondus habent; ut ex iis imo artem ediscere ab ipsa natura facile et opportunum sit. Quapropter a principio mearum functionum primum proposui mihi, quae observatu dignissima evenerint, incertis spatiis perscribere ac pervulgare; haec saltem ratio sola et unica videbatur, unde industriam perpetuo moderatius experiundo cum fortuna fati, tandem aliquando elucescat, foetans natura, quid valeat, quid expetat, quid ferat, quid respuat?

Quibus in rebus tum praestitis, tum praestandis occupatus in hoc forsan suspicior, quod germanica lingua alioqui exaratas commentationes ambitiosius nunc quam utilius traducere in latinam coepi. Subest tamen plausibilis et ratio princeps, quae consilium hoc cum specie excusationis foveat.

Ex quo enim Jussu Augustissimi Imperatoris puerperarum instituto praeesse constitutus fueram, magnus juniorum studio et ingenio insignium medicorum undique confluxus erat, quorum in eruditione et manuductione ad lectos parientium sincere oblectatus fui. Hi nunc a viginti et amplius annis mansuetissima cura muliebris sexus dolores et pericula mulcent, iisque haud ingrata, quae in Viennensi schola quondam contuebantur, ipsique feliciter tractabant, exemplorum memoria erit, nec ea citra utilitatem latine tradita legent, quum

pluribus eorum minus familiare nostrum idioma sit, adeoque scriptis nostris difficilius utantur.

Praeterea non inaniter sentio, aliqua saltem in hoc opere contineri, quae propter novitatem et ipsam materiam attentione peritorum aliquatenus non indigna apparebunt. In quibus, ut in omni complexu, si quae passim aliena denuo vox offenderit, meminisse rogo iterumque rogo, plerisque hodiedum artibus, cumprimis obstetriciae antiqua vocabula deesse; ut igitur ob defectum linguae uti rei ipsius in scriptoribus classicis, necessitas perpulerit, industriosa collectione, tentatione, ac commutatione arti novae speciem quaerere prisci sermonis. Quod studium grave et longinquum erat; ideo excusabile etiam. Sed prae caeteris molliet conatum nostrum ejusque vitia sparsim, elaborationem horis subsecivis solum, iisque saepius ne de nocte tranquillis, nec in vigore amplius et constantia aetatis susceptam fuisse.

Si demum, quae his lineis tractantur, artis singula potius, et disjecta membra videantur, quam integrum scientiae quoddam aedificium, id animadvertere sufficiat, me non aliter ubique quam pro opportunitate rerumque casibus scripsisse. Quare etiam oportebat, profectam inde scientiam nec ad arbitrium neque celeriter, sed ex eventuum naturali consecutione proponere. In quibus ne nunc in contextu, nequidem ex omissione periodorum temporis, quidquam mutavi, ut non incerta vel ambigua unquam historia sit, quae schola mitioris tractationis in partura fons et origo fuerit.

Viennae, ex Instituto obstetricio technico.

M. Dec. MDCCCXII.

LIBER PRIMUS.

ORATIO INAUGURALIS.

Merenti gratias agere facile est: non enim periculum est, ne, quum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat; quum de frugalitate, luxuriam; quum de clementia, crudelitatem; quum de liberalitate avaritiam.

PLIN. Panegyr.

A. SP.

Inter varias hominum ingenio excultas medicinae artes haud ulla tardius, obstetricia, ad quoddam sese extulit fastigium. Inde equidem a saeculis remotissimis ex reliqua omni industria et prudentia praeclarissima monimenta remanent; attamen, quod circa nostram disciplinam superest, raro citra modicum ascendit, nec simplex illud inditum sibi veri sigillum habet, quod veterum alia scripta quam maxime distinguit, et commendat.

Superstitio quippe et anteceptus mente animus, popularis omnis inscitiae perpetui comites, ab omni aevo artis progressui vehementer obstiterant. Facilis namque partus nullo indigebat praesidio; difficili autem et periculoso actu mortales neglectis humanis auxiliis protinus ad Deos confugere. Sic olim Isidi, Junoni Lucinae obtulerant; sic mutata forma Divis etiam hodiedum ferunt.

Aliud, nec leve semper impedimentum arti a reputata male verecundia adveniebat, quo factum, ut, relicta indoctis

ac alias non aptis adeo hominibus re obstetricia, quaelibet ferme per naturam ne segnis quidem parturitio nitenti in speciem poenae, ac velut in supplicium, cederet. Imo quondam in caligine mentium illa pro peccato imputabant, ad foeturae difficultates virilem opem petere, priusquam mille sub invocationibus, aliisque ineptiis cuncta ita pessumdata essent, ut infortunium super artis et naturae potestatem longissime exsurgeret.

At iniquissimum tamen foret, languidi processus culpam invehere in illos solum, qui artem exercitarunt, illave indiguere. Prima occasio mali in tetra inscientia viguit, qua temporum tanta spatia incassum, inque mortalium damna et dedecus transacta in socordia fuerant. Ex quo scilicet fanatica in scholis insania tradebatur, qua daemones e corporibus hominum expellantur, id beneficii dementer neglexerunt, quo foetus, dum expedit, moveri ex utero potest.

Dein tandem resuscitatis post plura saecula e torpore, quo ferme ab aevo christiano erant consopitae, scientiis artibusque, docti viri inter caeteras disciplinas fando docere artem quoque obstetricandi coeperunt. Sed quid commodi eo redundare in usus poterat? Arte nimirum continuo maximamque partem vulgati et operarii officii instar superstitiosis ut plurimum anibus delegata, nec medicus neque chirurgus facile adsciebatur, nisi infelicissimo paene ac conclamato partu.

Postea excultis aliquantum moribus atque occidentales Europae oras illustrante sensim saniore philosophia ars quoque obstetricia profecit. Tum mox usu venit, praestantes scientia viros, solito hucusque saepius, adesse naturali foetui, puerperiique curam gerere; quod certe munus, cum ob sui amplitudinem, tum ob multas ad apte exequendum necessarias notiones tantum abrogari viris nunquam debuisset. Neque mora erat, quin disciplina sub illorum curatione rectius ad ingenium instituta auctaque praesidiis esset, quibus chirurgus in molestissimo interdum enixu benignam opem praestat, quam olim ferre sine illis omnino nequiit. Nunc

demum, finita inter pelvim matris ac foetus formam ratione, prima inventa principia sunt, quibus naturalis partus processum intimius scrutari, tum artificiosi auxilii componere modum possumus. Atque quam mirabile hic in tentationibus suis apparet hominis ingenium! Ante tot saecula mortalis, sola plerumque curiositate motus, anxia praecisione immensa emetitus corpora et spatia est:

Frigida Saturni, quo sese stella receptet,
Quo ignis coeli Cyllenius erret in orbes;

at nunc tandem primum occipit, quae proxime ad se pertinent, quorundam ossium divergentias significare, eoque organicam illam exprimere functionem, qua felici sorte vel infelici prodit in lucem mundi omnis humana progenies.

Nuncque fulta quodammodo principiis geometriae, et utroque instrumento locupletata ars obstetricia et matri et foetui oppido saepe salutem tulit. Neque abnegamus tamen, ex nimia in assumptas computationes inclinatione, partim etiam, atque cummaxime, ex machinarum abusu, permultum damni factum, remque saepe totam in artis ipsam perniciem fuisse conversam. Ita quondam inter Batavos summum obstetricantis meritum in possessione vectis Roonhusii erat; donec duo humanissimi viri rectique amantes, auro ac sponso mysterio venditum toties, tum maximo ultimoque pretio adscitum sibi simplex ferri frustum universo orbi pervulgarent. Non procul pariter ab nostra aetate obstetricantum forceps in ipsissima illa regione, ubi brevi ante ne quidem admissa fuerat, nimium non tam in usus, quam in abusus adhibebatur, ut naturam, ablegato quasi a se in forcipem partu, huic operi suo in perpetuum renuntiasse crederes.

Attamen ut plerumque ex opposito ad extrema devolvimur, ita propemodo hic evenit. Dum alii scilicet instrumentis frustra, imo saepius, damnose utebantur; alii contra haud segnius ad perniciem se praestabant, propterea, quod illa ne unquam esse applicanda, planeque supervacua dixerint. Quantumcumque vero aliena ista opinionum et principiorum discordia in singulis casibus offecit, hoc tamen com-

modum ars habuit, ut inter rixas et disputationes libera mens, et studium, et tempus et usus mediam optimamque viam sequi, diremptaque scientia, quo nunc illam cernimus, attingere potuerit.

Atque quanto mansuetior jam et opifera magis ars est, ac erit continuo, sin homines, qui illius peculiare sibi studium habent, eandem exerceant simul, ac usu excolant? Ast, dolor! longe adhuc serenitas haec non nisi minimae mortalium parti continget, quia obstetricantis aptitudo sublimiori solum mentium cultu fovetur, nec consistere sine morum liberalitate potest.

Tardior artis repurgatae aetas in Austria, et Germanorum ferme Terra a regimine glorioso Augustae MARIAE THERESIAE orditur. Summa quippe inter caetera Divae Principis in genus humanum ea sapientia et benignitas erat, ut inter Reges Regina primum in Orbe instructioni et culturae populari omnis juventae in millenis elementariis publicis scholis, quas per cuncta Sua regna suprema ac propria Mente fieri jussit, tum sublimiore studio et incremento bonarum artium et scientiarum, praeprimis medicinae, superstruere gentium suarum felicitatis partem vellet.

Inter alia summae huic providentiae excolendam se ars obstetricia praebuit. Hactenus nempe obstetrices tantum negotiosae, quantum insciae et agrestes versabantur. Nulli fere ex ritu obstetricantes erant; pauci alii passim solummodo in rebus extremis, ideo fatalibus plerumque exercere triste opus sueverant. Tum itaque obstetriciis institutionibus publica schola aperitur, imo tandem incassum reluctante Fanatismo et vulgi opinione studiosis viris etiam in nosocomiis partubus assistendi occasio fit. Tum interdicta legibus illorum omnium negociositas, qui sine praevia eruditione, et impetratis ante prudentiae suae testimoniis ausi agitare in parientium discrimen erant.

Defuit interea salutari studio eique chirurgiae, cujus sine subtilitate nulla in obstetricando habilitas est, ea olim affirmata dignatio, qua artem ab opificio discernimus, et

a mercenario negotio scientiam. Ad cujus quidem dignitatem nobilis chirurgia pridem se ipsa evexerat, donec haud usurpata et integra proprio sibi vigore stetit.

Ex fati demum benignitate evenit, ut JOSEPHI II. auspiciis, laboribusque complura, quae in publicas utilitates tendunt, inchoata maturescerent, ac inter tot alia beneficia, altiore intellectu et prospicientia Princeps, doctrina sanitatis conservatrice jam quidem ampliata, omnem illius partem spretam hucusque, ac neglectam maxime, singulari foveret affectione.

Adsunt hinc aedes Illius Munificentia et Auspicatu chirurgiae ac medicinae scientiis sacrae: perenne in aevum Monimentum! quo Excelsi Conditoris liberalitas, et fervens artis promovendae voluntas et procuratio ad seros nepotes durant. Ab hoc instituto Austria, imo et Germaniae omnis plaga academiam sibi publicasque chirurgiae scholas gratulatur, ubi gravis ars cum omni adnexa scientia liberalissime docetur; ut hic certe Fundatoris profusissimas largitiones adeo miremur, ac in alio apud exteros simili athenaeo ambigere licet, ne rerum ibi omnium inopia imputanda soli parcimoniae sit.

Quoniam vero fieri haud potest, ut, qui in maximo regno quaquavorsum dispersi ad chirurgiae studia aspirant, ob capiendas institutiones Vindobonam eant, voluit quoque Bonus Princeps, in plerisque ditionum suarum oppidis similia prope gymnasia constitui, ampliarique. Quibus in rebus omnibus, qualis munificentia fuerit, regiusque decor, id facta docent, monimenta commonstrant. Aspicite aedium magnificentiam et splendorem; bibliothecarum et musaeorum in rebus physicis et anatomicis divitias; tot collecta ex universo orbe exemplaria naturae; pretiosissima tot artium omnium, operarumque specimina, eaque omnia in hunc liberalissime aggregata finem, ut ad publicam prosperitatem faciant.

Quibus in comparandis Ipsi illi mortalium Optimo nihil nimium videbatur, qui pro aliorum commodis ea sibi in pro-

prias fere necessitates postputavit, quae tribuere sibi quilibet honoratior civis solet.

> Unde nil majus generatur ipso,
> Nec viget quidquam simile aut secundum.

Atque singulari huic beneficentiae nosocomiorum quoque et hospitiorum emendationes, amplificationesque et in urbe, et in provinciis debemus. Augustus, qui a Iuventa nihil magis in deliciis habuit, quam mortales levare ab aerumnis, earumque, quo posset tollere, experiri causas; qui in frequentibus et per suas exterasque regiones itineribus visere ante omnia miseros in valetudinariis consuevit; qui toties in cava infortunii et desperationis, quo nulla benefica lux unquam penetraverat, divinum solamen descendit; Idem Princeps, cujus humanissimam affectionem, ac gentibus aliis insolitam Regis popularitatem mille scripti lapides loquuntur; Hic ille Amicus hominum Rex intellexit, afflictos mortales vel ibidem, ubi sospitatos credebat, sua etiamnum tuitione, operaque Sua egere, annuitque opem Imperatoria liberalitate.

Illius jussu et in rebus adornandis prudentia et aequitate, tum maximam partem propriis suis impensis, juxta centena alia in miserorum juvamen instituta, etiam largissimum istuc, in quo degimus, conditum nosocomium est. Certum non modo et securum cuique pauperi, indigeno ut et extraneo, patens asylum, sed aliis quoque laetiori vita utentibus opportunissimum refugium. Hic namque Optimus Fundator hominum quin imo commoditatibus providit, quum aliis in regionibus nequidem coeptum subveniri illorum necessitatibus sit.

Aegris, inopibus, et insanabilibus hac clementia prospectum. Tum convertit etiam JOSEPH faciem in parvulos, et in sortem genitricum, quas non paupertas modo, sed vulgi etiam durum judicium premit, propterea, quod haud sapienter reluctatae illecebris sint, quibus teneriorem natura sexum ad explenda sua munera ducit.

Equidem jam antea quoddam erat hospitium, ubi libera venere in utero habentes ponere partum possent. Verum ta-

men in eo plerumque gravidae se receperunt, quibus ob longas calamitates nihil tandem non tolerabile erat; aliae aliubi in proxima quavis amicabili domo tegmen et subsidium quaerebant. Tum autem excluso partu mox de alenda prole novae sollicitudines.

Fundatione aedium pro expositis natis Beneficus Princeps et huic pauperum generi profuit, praebuitque gentibus rarum simul moderationis, justaeque tolerantiae sapientissimum exemplum, quo evulsum aliquando praejudicium cecidit, cujus execrabili vi multa muliebris juventa parentum suorum onus et propriae proli, sibique ipsi, facta internecio est.

Nunc omnis ventrem ferens, undecunque advena, matrimonio juncta, seu libera, cujuslibet cultus, inops vel opulenta, tutum et commodatissimum refugium habet. Dumque etiam, quae pro victu solvunt, modica illis praerogativa est, pertinet tamen haec ad commoditates dumtaxat, queis carere sine injuria et taedio aliae possunt. Gaudent caeterum singulae communi tutela, et jure, paribusque ferme cum natis fruuntur commodis.

Medicinae quidem ac chirurgiae studiosis, ut et novis obstetricibus prius jam adesse partubus in nosocomio licuit; nec tamen certa et propria institutio erat. Nimirum ubi a magistro erudiri oportuit, ibi rerum ultima: gravidae videlicet defuerunt, ac puerperae; neque locus ipse pro pluribus quam senis ad summum foeminis suffecerat.

Quare haud longius latere humanum Imperatorem potuit, praegressis tot insignibus universae medicinae augmentis, artem etiamnum obstetriciam solerti magis et frequenti exercitatione indigere, quum, si in ullo, in hoc praesertim munere primum in eruditione opus moderamen magistri absolvat. Constituit igitur propria motus mente et intelligentia omnem hospitii eam partem, quae egenas gravidas suscipit, in publicam scholam. Quo enim, inquit Augustus, schola respondeat, complures, oportet, capiat gravidas. Ad aegrorum lectos idem semper est accessus; adsunt nunquam non et aeger et

morbus; aliter cum gravidis est; hae, quo parturiant, stringi se ad tempus non sinunt.

Quo nunc in instituto omnes inposterum edoceri debent, qui artem exercitandi licentiam cupiunt. Degunt ibi sex tirones ac totidem obstetrices, qui ad tempus habitatione, lignis, lecto, et lumine gratis utuntur, partubusque ad normam temperante magistro possunt adesse. Praeter quotidianam ad parientium puerperarumque lectos monitionem bis per hebdomadam de arte praelectiones habentur, ad quas omni alumno, itemque et obstetrici liber aditus est.

Quandoquidem igitur Serenissimus Princeps officium professoris in hac schola summa benignitate in me contulit, posteaquam Illius regio favore peregrinationibus in Gallia, in Britannia, Italiaque susceptis, tres et ultra annos praestantissimos inter viros versatus, et institutione et exemplis illorum ad excolendam artem et scientiam diu et maximo cum lucro perusus fueram; nuncque Augustissimi auspiciis salutaris doctrinae provinciam aggredior, quo lectos Illius munificentia fructus dispertiri in plures queam, in nulla alia re magis elaborabo, quam ut amplo hoc munere nunquam non dignissime perfungar. Verum tamen et in vestrum, cari auditores! animum solertiamque eam spem colloco, fore, ut unitis viribus laborum socii nobis et amici sitis; idque eo certius confido, quod recte, ut mihi videtur, utilem scientiam aestimetis, neque ut tot alii, in hac versemini opinione, totam artem obstetriciam sine pondere, imo medico non satis dignam, remque plane supervacuam esse.

Recta utique ac vera ars obstetricia non tam arcte circumscripta est. Quin potius inter omnes medicinae partes maximam cum aliis doctrinis ex mathesi et physica praesertim affinitatem et necessarium quoddam vinculum habet. Multifariae quippe graviditatis, paturitionis, ipsiusque puerperii affectiones sunt, et accidentiae, ut itaque in modo curationis etiam et in ipsis, ex tam varia cognitione repetendis auxiliis, maxima dissimilitudo et complicatio sit.

Fida caeterum memoria, perspicax judicium, et recta

mens in quavis alia medicinae opera, post praeceps a regulis ad exercitium iter, in re nova et insueta adjuvant; verum secus in obstetricia accidit: praestantissimis animi dotibus, nobilissimis praeceptis, et insigni quavis a natura concessa pernicitate, tamen laevus et peregrinus ad parturientium lectos haesitat omnis obstetricans, quamdiu experientia nondum oculum in digitis sibi, promptumque consilium in animo posuit.

Tantum adeo opus ars obstetricia est, quia plurima non nisi aptato ad eam sensu percipiuntur; deinde quod indicata praesidia raro moram patiantur, et sub manuali opere oculus instrumenti ac manus nec explorator, neque ductor sit; demum quod universim in hac arte operationes nequaquam, ut in reliqua chirurgia, velut ad numeros et metata spatia fiant.

Vos vero C. A., notitiis, quae ad obstetriciam addiscendam faciunt, jam ornati, eo magis in illa proficietis, quum omnis, quae ad facilitatem studii idonea est, vobis quoque occasio promptissima sit. Ne igitur in harum commoditatum perfruitione cupido vestra et solertia desit, sed avide illis utamini ad prosperitatem. Ita enim Optimi Imperatoris exspectationi a vobis grato animo respondebitur, cujus benigna procuratione in artis incrementum, civiumque salutem nova haec technica schola inposterum patet.

DE VALITUDINE GRAVIDARUM.

Et hoc cognoscere oportere mihi videtur, nimirum, quae affectiones sexui ex facultatibus ac potentiis, quae item ex figuris adveniunt.

HIPP.

CAPUT PRIMUM.

GENERALES DE VALITUDINE GRAVIDARUM NOTIONES.

Quaelibet vitae animalis epocha certis proprietatibus ab omni alia recedit, ut secus appareat idonea conceptui puella, aliter pronus in venerem juvenis; ut mille modis virgo, cum corporis constitutione, tum facultatibus animique affectibus a foemina differat, quae inchoatum hominem inter ilea fovet.

Atqui omnium mutabilitatum, quibus muliebris vitae phasis ista eminet, congeriem et summam voce fortassis Idiosyncrasiae gravidarum licet complecti; eaque res maxima et naturae curiosorum attentione dignissima est. Namque omnis vitae periodus, quamquam singulari incessu mirifica sit, et admirandi materiam praebeat; est tamen vix ulla alia, quae tot tamque varias conjunctas sibi mutationes manifeste adeo et constanter monstret, ac ipsa ea, de qua nunc instituam.

Haec videlicet naturae perpetua lex est, ut in omni animanti modificationes eae justa consecutione exsurgant, quae ad duplicem nobilissimum finem: ad illius propriam conservationem, et ad propagandum genus cummaxime pertinent; item, ut causa consequentium harum mutationum in structura membrorum, ac in ipsa naturali illorum evolutione posita sit. Organa saltem praedita sensu et quadam conspiratione inter se conjuncta, atque per haec ipsa organa vel inducendae vel inductae sensationes et subsequi motus vix inter se ceu res diversae animo discerni aut cogitari possunt. Idem pariter de

omni viscere, de omni oriunda sensatione, atque igitur de omni etiam ex sensatione prodeunte motu verissimum est.

Cuncta, quae vivunt, animalia, stimulis obediunt, haecque orientis vitae prima indicia in foetu omnium primo conspicimus. Nec prius aliud fere quidquam in delicata viva offella animadvertitur, quam doloris intolerantia, et lactis materni aviditas. Nunc enim, quae nutritionem procurant, eamque fovent, organa, in tenero animali soli sunt exactores, eruntque diu, ut tantum vero viscera haec nunquam porro, quantum in vitae primordiis sinant ingeri; sed nec tanta comparate copia opus inposterum corpus habet. Sapientissima hercle in natura ratio! Quodsi enim vero, ut animal corpore et aetate increscit, consumendi cupido aeque augeretur, largissima certe rerum, quaecunque se comedi patiuntur, haud satis ubertas foret.

Tum corpori paullatim major plenitudo advenire, maturescere membra, ac stimulo magis idonea fieri. Ita illorum aucta evolutione et variis per ea inductis excitamentis novae functiones ac necessitudines, alii instinctus et passiones, motus et affectus fiunt. Quodsi itaque, ut ex universa animali ordinatione patet, membrorum corporis cum illius facultatibus et necessitatibus, harumque vicissim cum membris intimus ac mutuus consensus est; sin affectus nostri motuset a certis per objecta aut ideas in organa invectis aut intus ab ipsis visceribus ortis stimulis veniunt; si demum ipse noster intimus sensus ex certis antea intus in nobis vel deforis perceptis irritamentis exsurgit et coalescit; necesse est, ut utrumque genus, in quavis aetate, et in omni singulari vitae statu, singulari quoque constitutione corporis et valitudine, propriisque stimulis, perceptionibus, motubus item et passionibus, denique peculiari et sanescendi et aegrotandi, tum etiam et sentiendi et percipiendi et agendi proprio ac distincto modo utatur. Atque haec omnis proprietas a natura membrorum finitur, a communi illorum consensu, et speciali irritabilitate. Igitur, ut exemplum ponam, ea digerendi facultas, qua foemina, dum non gravida

erat, bene valuit, nullam potest mutationem non subire, quin male habeat, ex quo gestat utero.

Eadem pulsus celeritas, quae prosperam sanitatem in juventa ostendit, in adultis periculi suspectionem faceret. Septuagenaria matrona absque interpellatione animum ad superos tendit, quum membra tempore et usu evirata eam haud longius in tentationes figant, quibus ad expallescentiam conficitur sua neptis. Neque magis ullum octogenarii sensis ex incenso amore, quam adolescentis ex avaritia mortem consciscentis sibi exemplum noveris.

> Cursus est certus aetatis, et una via naturae, eaque simplex: suaque cuique parti aetatis tempestivitas est data; ut et infirmitas puerorum, et ferocitas juvenum, et gravitas jam constantis aetatis, et senectutis maturitas quiddam habeat, quod suo tempore percipi debeat.
>
> CIC.

Quibus quidem ordiri opportunum censui, ut eorum, quae sequuntur, confirmationi inserviant. Sed sparsim hic nonnisi opiniones scribimus veras juxta falsasque; ut igitur, si cui meliora constent, procul sit a nobis discordia. Colimus suas quilibet sententias; atque tamen cunctis idem praefixus finis est.

CAPUT SECUNDUM.

DE QUIBUSDAM, QUAE IN GRAVIDIS CONTINGUNT, MUTATIONIBUS.

Donec apta ad conceptionem mulier sana est, neque tamen utero gerit; ad quartam septimanam sanguis ei quadam copia e naturalibus manat. Haec per periodos rediens plenitas a natura potissimum foeminae hominis indita est; ut tamen etiam, si peregrinatores clare viderint, simiarum species, quae in serie animantium superbo homini proxime affines sunt, eam cum mulieribus communem habeant.

Sub graviditate utplurimum cessant menstrua, vel siquidem primis mensibus decedunt, non ex ipso uteri cavo ea, sed exterius tantum a cervice venire et a vagina medici opinantur.

Atqui aliae etiamnum et majores cum in utero ipso, tum in adjunctis partibus mutationes fiunt. In ovario quippe ac praesertim, ubi avulsum in genitura ovulum ante adhaeserat, emergit flavescens, duriuscula, et turgida soliditas (corpus luteum vocant) non temere, sed singulariter ex organismo ortum corpusculum, in quavis graviditate primo efformatum, eaque licet absoluta, ultra conspicuum; de quo tamen, ut de plerisque aliis rebus, nihil aliud, quam id adesse, scimus.

Internam uteri faciem recens tunica investit, quae ovulum sensim per tubam in matricem delapsum obducens, istud una cum placenta amplectitur, adeoque ovum unit, viscerique, in quo maturationem adipiscitur, arctius agglutinat. Hoc velamentum proxime ad uterum pertinens, quia nonnisi intra graviditatem comparet, excluso foetu partim cum placenta, partim cum lochiis abscedens, Hunterus membranam caducam vocat. Ea veteribus, qui illam modo obscure noverant, titulo membranae ovi villosae innotuit; sed proprium non tam ovo, quam ipsi utero attributum velamentum sistit. Eminet maxime secundo et tertio mense; tum ovo et utero sensim increscente, illius crassities minuitur. Declinante gestatione vix amplius clare in conspectum venit.

Velamentum istud, quanto ad placentam propius accedit, tanto est crassius, ut totam ferme illius maternam partem constituat. In illo quippe humores ex matre per vasa et textum cellulosum in systema placentae foetus meant, ibique absorpta, et majoribus venis recepta ad foetum pergunt. Hic ad illius nutritionem impenduntur, partim etiam, postquam per alia vasa in secundinas rediere, ex portione materna iterum ad sanguinem genitricis revehuntur. Atque hoc modo in omni gravida circulationis nova species exsurgit, perduratque; ut vel ex hac causa fieri mutationes in corporatura necesse sit.

Postquam concepit foemina, uterus concluditur, illiusque collum tenaci materia velut obglutinatur. Hac sub tutela

prosperat ovum; uterus paullatim humorem in se recipit, et ingrandescit, ac posteaquam primo tempore desedit in pelvim, aucto interea volumine super illam emergens, ventrem pandit, ut tandem antica facie sua, tum quoque superiori, absque intermedio, peritonaeum attingat, intestina prae se removeat, ac procedente tempore plerasque alias ventris partes quodammodo extra suetam locationem disponat.

Quae mutationes quantumcumque lente et ad naturae accommodationem succedant, fieri tamen nequit, quin insolita inde quorundam munerum deflexio fiat. Nec tamen, quia insolenter nonnihil modificata functio quaedam cedit, consequens est, quod universo corpori noxa insit, aut uspiam aliquid infesti lateat.

Omnis enim alienae rei in corpore mora, quaevis insueta in animali turbatio facultatem sentiendi certis notis afficit, et propriam sympathiam concitat, qua, donec virtus naturae superest, omnia moventur, quaeque et commoda et necessaria ad scopum sunt, propemodo disponuntur, complananturque. Hinc consueta victus ipsa concoctio nec sine corporis aliqua affectione desinit; ut ferme sub specie febris prima digestio fiat. Ita pastum sitis sequitur; ita quodvis miasma peculiarem febrem incendit, et sub aliis passionibus, et diversa consequentia nunc variolosum natura nunc morbilosum fomitem pellit.

Continuo noxam minatur, si salubri alias corpore statuti in eo motus intempeste turbantur, sive morbo dudum illato, naturae adversus molimina ignorantur, ac tanquam aliena oppugnantur supprimunturque. Etenim ubi prius audemus, hoc ipso, quod vanum gestimus praevertere, non raro verum, nec levem morbum inducimus; sin alterum, tunc enim vero pernicies nos auctores et socios habet, quos contra acrius naturae quam ipsam in aegrotationem dimicandum est. Quotnam olim mortales ardens febris ex arte stravit, qui frigidam aquam concupiscebant, eaque fuissent persanati. Ita millia natorum in variolis intra muros et sub cumulo

lecti computruere, qui ex libero aëre, cui avidissime inhiabant, sanitatem una cum vita haussisent.

Quapropter grates magno Sydenhamo sint, qui primus interpretari naturae intentiones et motus, medendique artem potius naturae, quam naturam, ut fieri solet, substernere arti docuit. Regnant nihilominus multae circa hanc rem delirationes, quas neque dies, nec sana mens delet, quum perversa et adscita perperam intelligentia continuo praetexere studeat.

Enim vero et praegnatio foemineum corpus peculiariter afficit, ac sentiendi modum, et ipsa fere organa aliquantum mutat. Quarum modificationum indoles et causae, quamvis ignorentur, scimus tamen, omni prope graviditati eas aliquamdiu adhaerere. Est enim cum hac valitudine, ut cum plurimis rebus aliis, quas usus et experientia comprobant, quin tamen plausibili aliqua ratione queant explicari.

Atque in illis modificationibus easque recipiendi opportunitate, omnium, quibus praegnatio distinguitur, item aliarum rerum, quae in matre ad conservationem et incrementum foetus, tum ad partum, post ad primam editi infantis alituram faciunt, princeps causa latet. Haec res interea ex se nihil morbidi habet; contra, convenientissimum mulieri moderamen profert. Inest imo saepe graviditati aliud commodum, ut non paucas infirmitates persanet, alias praevertat.

Potissimum vero id habet, ut naturalem sensibilitatem et calorem augeat, motumque sanguinis sine discrimine phlogoseos aut alio damno incitet. Imo veri simillimum est, graviditate corpus contra phlogisticas affectiones egregie tutari. Elatior quippe vis vitae in universum ad gravidarum naturam pertinet; quodcunque vim illam detendit: malus nutritus, moeror, corruptio aëris, humilis et humida habitatio, foeminis sub praegnatione, quam extra eam, citius et gravius nocet.

Caeterum, si gestans reliquo corpore viget, et in rebus moderate versatur, utplurimum per omnia novae vitae stadia fluxasque varietates salubris et sine molestia pergit. Quin

imo multae mulieres, donec utero gerunt, cummaxime ex sanitate gaudent, ac ne mirum quidem, quum in utero habere ac parturire, nobilissimas partes foemineae naturae, itidemque rectam valitudinem efficiat.

Verum tam mollicule non omnibus cedit graviditas; atqui tamen, ne indignationes falso judicentur, permultum interest. Aliam nempe tractationem puri et complicati ex graviditate affectus, atque aliam similes afflictus a morbosa causa postulant; quorum primos natura ipsa, quid congruum sit, admonitores posuit. Quapropter nihil adversus nisi modeste et caute agito; quae vero morbidam et a graviditate alienam indolem alunt, iis protinus occurrendum erit.

Nihil intra praegnationem mutata valitudine saepius quam abundans sanguis incusatur. Propterea etiam inter vulgares medicationes frequentissima venaesectio est, maximo certe foeminarum damno, quod etiam sanissima caeteroqui bis terque insonti humore spolietur.

A longinquo et ridicule pro peccato hoc suo documenta medici repetunt. Ajunt videlicet cessante menstruo sanguinis copiam augeri, quod praesertim initio graviditatis embryonis nutritus haud tantum impendii exigat, quantum matri defluxisset per menses; hinc pleraque post conceptionem incommoda, hinc frequentes primis mensibus abortus esse. Apprime scilicet corpus gravidae tanquam vulgare vas effingunt, binis ex adverso orificiis, quod per alterum adfuso, nec tamen per alterum detracto liquore, non redundare non potest. Subtilis omnino, bellissimaque similitudo vivi corporis, ejusque ordinationis, in qua appetitionum et necessitatum mirabilissimus ubique nexus et conspiratio est.

Atque primo sanguinis a matre recte ad foetum ne quidem via est; hic enim accepta modo a matre materia suum sibi ipsemet proprium parat. Estne demum quaedam vitae statio, in qua boni sanguinis in corpore nimium coquitur, vel tantum modo, ut ex se noceat? Ac siquidem assentiamur, cruorem ex copia peccare, num illius abundantia, ad

intentiones nostras, ex incisa vena diminuetur? Sinamus, utilem forte venaesectionem esse, ubi id agimus, ut aliquantum subito et ad momenta depleatur. Qualis autem erit ea provisio, aliquas uncias hodie abstulisse, quum idem sanguis non quidem ex qualitate, attamen ceu merus humor, quoad quantitatem, corpori ex cibo et potu mox restitutus vel cum usura sit.

Unde irrita omnis venaesectio, quae ad praepediendos morbos ex abundantia instituitur. Contra exinde vasis occasio ad recipienda cruda, et sanguini proclivitas in dissolutionem advenit. Ita igitur non mater dumtaxat, sed et mollis foetura debilitatur, atque ipsissima ea detrimenta arcessuntur, quibus occursare praepostere intentum erat.

Aliquando tamen temperari in gravidis a depletione vix potest. Verum rari citra vulgi opiniones casus sunt. Immigravit interea mos pessimus, clara demonstratione, quam parum pretia sanguinis intelligamus, quum quasi inter proverbia increbuerit: si non juvat, saltem non nocet venaesectio. Atqui tamen, quae non juvat, omnis venaesectio nocet.

Vera abundantia sanguinis ad valitudinem gravidarum omnino pertinet, ut igitur, quidquid eam sine necessitate infra naturales ritus minuit, noxam pariat. Bonum atque multum sanguen nec abortum, nec quid aliud portendit; spuria vero plethora, ut vocant, abortuum, aliarumque passionum saepissime causa, utpote a prava digestione, a sanguinis pauperie et universi corporis infirmitate ortum trahens, venaesectione necessario in pejus vertitur.

Valido et citatiore aliquanto pulsu medici plerumque emitti sanguinem jubent, parum memores, sanguinis quoddam augmentum, una cum copia lymphae et pulsus aliqua intentione cunctis prope convenire gravidis. Atque ista vasorum prosperitas potissimum instat, dum mammae primum turgere et subtilius sentire inchoant; unde significatur, providam naturam mox in parando liquore esse, quo postea pro foetu secretura nutritionem per ubera est.

Et in praegnationis exitu intempestive plerumque detrahitur sanguis. Quod ita excusant: ut pariendi mitior facilitas et minus periculi sit. Verumtamen, quantum scio, nemo cum probabilitate ostendit, quemadmodum gravida, sublato frustra ad aliquot uncias sanguine, tute ac facilius excludat. Omnis, quae supervacua venaesectio est, corpus, inprimis gravidae, morbosa valitudine mulctat; quidquid enim infra modum vires demit, parturitionem fatigat et moratur. Quapropter venaesectio ne quidem ad evitandam intra partum haemorrhagiam recte instituitur. Nihil enim casum vehementius movet, ac discrimen intendit, quam debilitata vasa et fluxa tenuitas sanguinis. E contrario in venarum robore et cruoris compactura salus est.

Deinceps, si paullum animo inducimus, sanguinem vitae praestantissimam materiam, nec unquam abundans ad injuriam pabulum esse: non tam animose illum ac pertinaciter aggrederemur. Frequentius multo gravidae ex defectu patiuntur, ut non solum, etsi a conceptione nihil manaverit, non congruam sibi copiam, sed ne quidem eam possideant, qua carere sine damno nequeunt. Verum enim vero ipse foetus jam, una cum secundinis, volumine ac pondere id, quod in gestatione per menstrua haud decessit, multum exsuperat. Nonne autem et foetus et secundinae ex sanguine matris opima extracta sunt?

Quare alienissimum videtur, in gravidis venaesectionem ex ordine, ceu lata lege statuere. Contra, atque praesertim in macilentia, et tenuissima portione, qua mortalium plurima pars aevo hoc vitam trahunt, dumque subveniri prosperius nequit, id oporteret, ut eas a lautiore pastu, ubi advenit forte, saltem non cohibeamus.

Versus finem praegnationis uberior plerumque humorum ad pelvim descensus, ac major inde genitalis humiditas et sequacitas fit. Paullatim etiam desidere quidquam venter et uterus. Uterque scilicet sensim ad priorem ambitum tendit, quo ad efficientes nisus magis valeat. Mirifica profecto naturae ad fines suos providentia! Quam ineptum contra ho-

minis consilium, qui vana sapientia gravidas, quo facilius excludant, sine modo in balnea mergit, immemor, hac ipsa procuratione naturalia ultra modum molliri, et parturitionis summas potentias, ventris musculos, ipsumque uterum elanguida fieri, adeoque, quantum una ex parte proficitur, tantum ex altera subtrahi. Calidis balneis opposita certe frigida sunt, sed nocent tamen; neque minus. Vel ad pisces pertinent foeminae?

Ultima graviditatis epocha, ab extenso utero animi saepe difficultas, stomachi quaedam ad cibos et potum intolerantia, et alvi excretionum turbatio molestat. Quae quidem res quamdiu non tam veram offensam, quam aliquantum incommodi habent, in simplicissima arte conquiescendum; istud quippe indignationum genus nihil plerumque nisi consequens partus amovet. Tardior alvus per enema ducitur; nec tamen unquam sine causa ingerendum. Juvant quippe clysmata tempestivo tempore; verum sine modo, aut citra necessitatem indita certe obsunt. Idem etiam de pharmacis, quae deorsum purgant, quam lenissima ea sint, observato. Et in urinae difficultates attendere oportet, praecipue inter secundum et tertium, ac nono gestationis mense.

Nunc quidem de praecipuis mutationibus, quae graviditatem distingunt, vel adveniunt ipsi, item de malo usu et consuetudine, quibus universim et indies gravidae pessumdantur, affatim collocatum est. Verum aliae adhuc et graviores affectiones interdum incidunt, de quibus nihil perscripsi; quum hîc de solito graviditatis incessu, nequaquam de morbida praegnatione sermo sit. Urgente rerum insolentia, vel vera et acuta aegrotatione, alioqui cum peritis consulitur; at in quotidianis et velut necessariis molestiis pleraque ex opinatione fiunt; tum unusquilibet in re nota melius sapere atque tutius autumat. Inscitia quippe et vulgi opinio ubique nonnisi optata conspicit, adversa non animadvertit.

Tum enim vero ex praepostera conturbatione simplex omnis gestatio ceu morbus in menses trahitur; quum aliae interim praegnantes, immutato victus genere, et sine insi-

dia artis, solo beneficio aëris liberi et idoneo corporis motu, praegnationem puerperiumque facillime solvant. Quae cunctis ferme cederet fortuna, nisi perplexa educatio, vitae mollissimum genus, aevique idola eas continuo a natura transversas agerent.

CAPUT TERTIUM.

AFFECTUUM ANIMI IN GRAVIDAS INFLUXUS.

Equidem ab exordio hujus commentationis indicatum est, animi motus et pathemata ab impulsibus regi, vel deforis per sensus inductis, vel intus ex ipsis organis provenientibus; item pro vario impetu ac stimulo, et organorum mutabilitate, tum accedente forsan educationis et consuetudinis ratione id effici, ut unicuilibet propria sentiendi agendique sua indoles sit. Verum pleraque ista extra nos versantur, nobis sunt fortuita, neque nostrum ad arbitrium fiunt. Non enim id efficimus, quia sentimus, vel quemadmodum sentimus, et quid sentimus. Unde consequitur, necesse esse, ut etiam foeminis, dum utero gerunt, in sensibus et affectibus suis mutationes contingant; illata nempe mutabilitate in organis et in tota corporatura.

Nec tamen finire licet, an in graviditate erga stimulum, unde orta est, naturalis aliqua indifferentia sit. Communis animantûm natura in hoc nihil ad humanos mores commonstrat; ex opposito enim pleraque in homine habent. Ritus et mollities societatis ac pervicax deliciarum exquisitio novas semper postulationes naturae subornando, et suffocato omni naturali instinctu omnem vitam pervertunt. Sic tandem in matribus hominum usque adeo blandissima voluptas, proles suas lactandi, contabuit, ac si nunquam infuisset; et marmoreum, cujus ipsum animal pudeat, illius vicem frigus tenet.

Foeminae, dum in utero gestant, plerumque affectibus, qui deforis adveniunt, magis se dedere, quam absente graviditate solent. Affliguntur imo minutiis, unde citra foetu-

ram vix habuissent sensum; idque graviter et mirabili aliquando in valitudinem influxu. Tam manifeste quodvis irritamentum commovet. Ecquis alius tam agrestis et ligneus est, ut nesciat, ab re ingrata et tristi vigilias, ciborum fastidia, febrilesque motus induci; contra, accepto hilari et vehementer exspectato nuntio, redire appetitum, sanguinem liberius fluere, et suavi somno sopiri corpus?

Haecque mortalibus congenita sors ubique gentium maxime dominatur. Edax cura rodit millenos; paucissimi in tranquillitate vivunt. Gravidis alioqui singularis est in morosiorem animum propensio; timent magis et anguntur, quam ut hilariter et tute agitent. Quin animantia quoque, dum in ventre ferunt, circumspiciunt et potius umbras captant. Natura videlicet, quae mulierem coepti maturandique foetus causam esse et tutricem jussit, illi benignas et conservatrices simul sospitandi pignoris curas et sollicitudines indidit; unde delicias inter et anxias spes nutatio novae matris et auctus, aucto in sinu pusione, maternus amor, qui in animantibus aestu et impetu, inque hominum genitricibus affectionis teneritate et clementia quodcunque aliud desiderium longissime exsuperat.

Hunc sanctissimum instinctum humanissimus mos exstinguit: exstinguit dira necessitas, matrimonii taedium et tristis temporis prospectus. Unde necessario sequitur, lucro conductis et sine amore initis conjugiis novos homines sine aestu traduci, cum poenitentia gestari, cum indignatione parturiri. Quodsi tandem innupta mater in orbe christiano id habet, ut ob editum infantem sibi ab opprobrio, vel vindicta timeat, quae ergo non sit miserae in prolem, seque ipsam aversio?

> Legem enim posuerunt ac tulerunt homines ipsi sibi ipsis, non cognoscentes, de quibus tulerunt. Naturam vero omnes Dii exornaverunt. Quae igitur homines sanciverunt, nunquam eodem modo habent, neque recte neque non recte. Quae vero Dii sanciverunt, semper recte habent.
>
> HIPP.

Regunt enim animum hominis nobiliores et subtilissimi stimuli: levia quaedam fluxaque momenta rerum, vitae seu obsonia seu venena. Sed tamen vehemens valde et repens commotio omnis infensa est. Atqui talia duplex plerumque in gravidis damnum habent; proprium quippe et traductum aliud ad prolem. Sic ex vehementi ira aut subito terrore abortus sequitur: postquam ab affectu mox commovere se foetus desiit, tum superveniente indignatione oboritur febricula, abscedente partu intempeste, et cum profluvio.

An vero ea sit aliquando affectuum, appetitionum et intus in matre motuum vis et potentia in tenellum foetum, ut monstruosa inde in membris ejus compago et structura prodeat, hanc circa rem anceps opinio haeret. Desunt, quae fidem faciant, neque tamen quispiam confirmatus in opposito est. Nullos ad usque in chorda umbilici nervos praemonstrari, id quidem parum facit, ut fieri res non possit; concessa enim etiam quadam inter nervos matris ac foetus compassione et nexu, quis inde explicabit, quemadmodum ex horrore incendii a matre in foetum adustionis nota immigret? Quave ratione mater ex conspectu mendici cum mutilato femore, aliquot menses post, prolem pariat, itidem cum truncato crure? Equidem probe scimus, in hujusmodi rebus multum fortunae tribui, atque ipse compertum habeo, multas naturae simplices varietates, ut hominibus imaginatio et singularis in prodigia facilitas inest, accidisse ab horrore ex aspectu dici. Verum etiam ingenuus sum, ut non dissimulem, propterea, quod aliqua res desit, haud recte negari, aliam existere posse, quum, etiamsi alteram concesseris, alterius tamen et obscurioris nec explicationem nec quandam comprehensionem invenias.

Etsi vero cum vehementia et celeritate irruentes affectus matrem ac prolem saepe affligant; nocent tamen plerumque minus, quam aliae passiones, quae lente incedunt quidem, sed mora ingrati sensus valitudinem et vitam eo certius evertunt. Id enim omnis aegritudo habet, ut ad segnes et laboriosos

partus, tum ad uteri et puerperii morbos disponat; quorum certe malitia gravidas eo velocius corripit, dum ex animo prodeuntes aegrotationes male negligimus, ac posteaquam falsis eas causis adscripsimus, debilitante pharmaco, abstinentia, ac inprimis inconsulta sanguinis missione praepostere pertractamus.

Hisce animi affectibus eorumque catervae solerter et ubique cum ratione et recto moderamine occurendum. Quare ante omnia, quo usque decorum ac fas est, summovere occasiones, aliis objectis rebus et nova exercitatione antiquas aerumnas placare, tum addito robore organis, et sensu ad meliora modificato, corpus, quantum licet, contra inimicos stimulos munire oportet.

Primum raro est in medico. Interdum tamen aliquid ad temperandam inquiem amica consolatio facit. Tum quando corpus simul ex affirmato morbo patitur, perpetua haec in curatione observatio sit, aegram non solum aegrotare, sed simul in utero habere. Est tandem, quae in utero gestant, numerus, quibus non nisi in aequabilitate, in tolerantia et in hospitabili asylo praesidium est. Atqui in universum mansuetior in gravidarum animos indulgentia et procuratio sit. Ipsa in illis molestior natura, quam ne tenerrima quidem compassione sufficienter lenimus, omnem suavitudinem, quaeque ad matris et prolis fotum et salutem unquam prosunt, cuncta sibi subsidia vindicat.

APHORISMI DE SYMPHYSIOTOMIA OSSIUM PUBIS.

Fallunt nos oculi, vagique sensus,
Oppressa ratione, mentiuntur.

PETRON. Fragm.

Quae in sequentibus Aphorismis de Sectione symphyseos breviter indicantur, quaedam, ex dissectis olim a me cadaveribus puerperarum, hoc studio comparata, nunc strictius partim excerpta documenta sunt, in quibus etsi magnopere elaboraverim, ut verbis planissimis dicerentur, vereor tamen, ne passim, ubi de lucrando spatio sermo est, res ipsa obscurius expressa sit; quum aliqua imo ex ipsa sua natura, non tam verbis, quam lineis et pictura sensibus subjiciantur. Itaque tiro obstetricius, cujus interest, rem altius scrutari, in perlegendis argumentis difficilioribus pelvim naturalem vel delineatam ob oculos sibi ponat, lineasque in eam, prout significatae sunt, aptius conferat.

I.

Pelvi ita conformata, ut instituta quamquam symphysiotomia spatii satis non adquiratur ad transmittendum innoxie foetum; quum id spatium efficere rarissime possis, a secanda pubis cartilagine prudens abstineto. Itaque sectio, quam dicunt, caesarea, praetermisso artis utriusque periculo, symphysiotomiae substitui fere semper, haec illi nunquam potest.

II.

Pelvi subangusta, caeterum non informi, ejusque diametro ab osse pubis ad sacri promontorium porrecta pollicum quatuor; ubi ossa pubis ad pollices duos dissueris, diametrum ipsam lineis tribus, ad summum quatuor auxeris. Vergentibus a summitate introrsum magis ossibus pubis,

atque adeo breviore etiam conjugata, minus in hac elonganda lucrifacies, pube quamvis pari ratione divulsa.

III.

Spatium symphysiotomia comparatum foetus capiti eatenus opportunum est, quatenus major minorve illius superficies fissurae apte ac commode se committere poterit. Itaque si ossa ea, quod ad exemplum ponimus, pollices duos inter se disjuncta fuerint; segmentum capitis huic intervallo insinuabitur, quod pollices duos longam, vel si mavis, latam basin, variam vero habebit arcus alitudinem, prout nempe caput diversa plaga suae peripheriae ingressum fuerit; ut tamen raro ultra tres lineas exsurgat.

IV.

Pubis fissura pelvim nonnisi in transversis et obliquis diametris notabiliter distendit. Quodsi itaque usus symphysiotomiae aliquando esse potest; tum demum videtur indicari, dum pelvis ex utraque parte, scilicet ad utrumque ileum, adeo coarctata est, ut haud ulli cuidam leniori auxilio locus relinquatur, ipsaque pubes sine gravi noxa usque se divelli patitur, ut caput, quemadmodum in oram illapsum fuerit, aut per artem regi in ea potest, commode transmoveri queat.

V.

In cadaveribus ita habet: ut si trunco, cruribus pedibusque in longum porrectis, hisque longitudine pedis unius aut duorum a se invicem abductis, cartilago pubis distringatur, divisura ea tres quatuorve lineas plerumque efficiat. Quodsi deinceps crura leviter tolluntur extrorsum, sensimque ad ventrem moventur, ossa ea pubis disjuncta, pro varia nempe ossis sacri et interjectorum ligamentorum cartilaginumque ratione, majore hiatu secedent; qui tamen hiatus, etiamsi cartilagines nequaquam in ossa obduruerint, sine summa contentione et imminenti lacerationis periculo vix ultra 1 $^1/_5$ poll. urgeri poterit.

VI.

Longissimo vero intervallo pubes disjugatur, quando

crura, ad justum modum distracta, ita sursum et a se invicem moventur, ut utraque cum trunco corporis subtus in acutum angulum desinant.

VII.

Quum vis musculorum in corpore vivo intensior, partiumque major sit elasticitas, quam in mortuo; quumque in gravidis ligamenta pelvis molliora fiant, ac magis ductilia; ratio facile apparet, cur repetitis in cadaveribus experimentis nihil prodierit certi, quidque sit causae, quod in gravidis, ac praesertim parientibus cum minore forte damno posticae commissurae pelvis, molliumque partium majus, quam in mortuis, ac ne quidem in ultimo graviditatis stadio exstinctis, comparari spatium possit.

VIII.

At vero, utut bene agatur, fieri tamen non poterit, ut dissecta pubis ossa, sine imminenti pernicie, ne in vivis quidem, ultra pollicem et dimidium dimoveantur. Sed finge duos pollices: quanta inde accessio ad pelvis diametros erit? et ad pelvim ipsam? In pelvi sicca naturali vel adumbrata, cujus os sacrum, qua parte in eminentem ilei lineam currit, pollices duos cum dimidio latum et sesqui pollicem crassum est; quae pelvis a medio promontorii usque ad pubis commissuram pollices quatuor, tum ab eodem medio ad extremum paene alterutrius pubis superioris rami, uti ab ipso corpore et interna facie alterius ischii ad alterum, pollices duos et dimidium emetitur: ubi ossa pubis ad pollices duos disjuncta erunt, in linea ab sacro osse ad pubis superius crus protensa, nonnisi pollicem dimidium, in designata vero transversa diametro, ab uno scilicet ad alterum ischio, pollicem unum profeceris. Simul fracta distortaque inter se ilea et sacrum, qua committuntur, ex alterutra parte, plus minus linearum quatuor aut quinque violentum spatium monstrant.

Haec porro intervalla in hac, ut in omni alia pelvi, lineis definiuntur, e medio spatii dispulsorum pubis ossium, tum a labio inferiori marginis articulariae unius alteriusque

pubis ad postremam symphysin sacro-iliacam, item ab utroque pubis dissolutae latere in apicem promontorii excurrentibus.

IX.

Atque istae lineae earumque altitudines et anguli indicatas non tantum, sed quascunque etiam transversas pelvis diametros finiunt. Dehinc, quodsi ab extremo cujusdam lineae, a margine inferiore symphyseos ad ileum ductae, alia ad finem usque adversae homologae tenditur, tum quoque altitudo pelvis, quantum illa quidem prodesse capiti foetus poterit, demonstrabitur. Ubi dein arcum a posteriore vel laterali capitis foetus non praeter naturam grandis parte, id est, a posteriore sive laterali capitis segmento, super eam ipsam lineam erexeris; quantum membranae eae molles et musculi ab inclusa capitis superficie alioqui jam praetensi sursum atque in utrumque latus amplius distringantur, facile deprehendes. Postremo et hoc patet, divisis aequali spatio ossibus pubis increscere ferme descriptos angulos eo magis, quo propius illa ossa sacrum os attingunt; verum simili in casu ilea etiam violentius multo ampliusque ab ipso sacro divelli.

X.

Propositum esse omnis symphysiotomiae debet, servata matre foetum educere vivum. Itaque inprimis ad spem certam prosperi exitus necesse omnino est, ut ante omnia spatium sufficiens absque peculiari et insigni aliqua noxa effici posse, provisum tibi sit. Atqui a periculis artis hactenus tentatis certi nihil infertur, quo ante definias, num aliquo et quonam intervallo ossa pubis sint dimovenda. Qui enim artis ejus usum experiundo hactenus laudavere, verisimiliter vix non omnes probitati fucum fecerunt.

XI.

Verum ut ossa pubis sine noxa dividi posse certo scias, interjectae inter os sacrum et ilea cartilagines et ligamenta, ossium varia latitudo, item et crassitudo, ipsaque partium pelvis tota compages magnum habent momentum; ut pro-

pter ipsa haec discrimina ne quidem in theoria certi quidquam vel absoluti statui queat.

XII.

Denique obduratis plus minusve in osseam compagem posticis cartilaginibus (quod fieri aliquando, pelves in os continuum concretae, eaeque non informes plurium in juventa ferme mortuarum monstrant) nullo modo pubes secari et diduci potest. Quo magis id timendum in foeminis est, quarum cartilagines et ossa jam diu labe aliqua affecta prudentium suspiciones movent.

XIII.

Finge ossa pubis dissecari quidem, sed tum vel nullatenus vel non satis apte distrahi posse; qua nunc se convertere obstetricius? quid consilii? quae angustiae? Num delusus inutili fissura ad detestatam Symphysiotomis ac revera ominosam sectionem ventris confugiet? Num manu ferroque in quassa et laxata pelvi fodiens parientem, novo ac repetito assultu, ultra quam natura fert, sub doloribus trucidabit? Aut vero nudus omni consilio ac iners spectator frigide operietur, dum foetus in dissecta nuncque ipso partu rumpentia ossa ingruens et penetrans tardus matricida fiat.

XIV.

Atqui simile discrimen omnis ferme sectio pubis portendit; quod tam multae ac variae sint adversitates, quae possunt fieri; sed ne una, quod futurae non sint, neque minima habeatur securitas.

XV.

Neque vero dubito, quin symphysiotomiae laudatores in eosdem inciderint scrupulos; ut neque diffidam, qui sectionis et commoda et beneficia jam ab ejus incunabulis se pernovisse glorientur, hos ipsissimos rem asperam facillime exaequaturos esse.

DE RUPTURA VAGINAE.

Recte autem fiunt haec: morbos cognoscere, qui sint et a quibus et qui ipsorum lethales et non lethales; et cum curas, possibiles quidem curare, impossibiles vero scire, cur curatu sint impossibiles.

HIPP.

Vaginam sub parturitione nonnunquam affligi, vel causa extranea internave laedi, imo lacerari, nemo ignorat. Verum aliquando eam rumpi, ac foetum per vulnus decidere in ventrem matris, haud communis scientia est. Vetustissimum lacerationis vaginae, at sub titulo rupturae uteri inscriptum, exemplum in Stalparti van der Wiel observationibus legitur.

Similem casum divulsae vaginae Bonetus habet; quin tamen partes et natura offensionis rite perspectae fuerint. Imo etiam cel. Pouteau lacerationem vaginae cum ruptura uteri confudit.

Novissime, quatenus innotuit, genitalis laesionem hanc, qua foetus in matris ventrem exciderat, fusius W. Goldson perscripsit. Nunc vero memorabile aliud omnino a prioribus, origine et indole sua, diversum hujus modi exemplar nos describimus, quod in schola obstetricia 13. Januarii A. 1790 contigit. Atque licet tristis perinde et incapax sanationis calamitas erat, confert tamen ad dilucidationem illius narratio.

Maria N. duos et viginti annos nata, agrestis, mediocri forma, et bilioso habitu, caeterum haud infirma et primum gravida mulier fine Decembris A. 1789 recepta in hospitium fuit. Nocte ab 11. ad 12. Januarii 1790 questa a primo mane de doloribus circa os sacrum et lumbos ex gravidarum mansione in cubilia parientûm ducitur. Explorando cognovit obstetrix, restante adhuc amnio, ad pollicem ampliatum et alte positum orificium esse. Egomet aegram diluculo 12. Januarii vidi. Noctem multis et molestis quidem, sed invalidis

egerat doloribus, cunctanter procedente in dilatationem ore, et manante furtim suspecti coloris aqua.

Retulit assistens chirurgus, parientem ab horis acres dolores habuisse; hos autem a prima luce nunc usque notabiliter minui; item caput foetus ab illo tempore non ultra descendisse, verum potius recessisse videri; angustam ferme in conjugata pelvim esse, et in vagina digito quandam percipi laciniam, quam ipse, ut etiam obstetrix, quum aegra in cubili advenerat, protinus observavissent.

Magis simul viribus defecta pariens, quam quidem ad impensum tempus et perspicuas passiones congruebat. Etenim praeter celeriorem et debilem quiddam pulsum nihil peculiariter admonuit. Venter in debitam rotunditatem extensus, neque dolens erat nisi mediocriter super pubem, parte aliquanto rudius pressa.

Id, quod primum facto examine offendi, ultro commemoratus ille in vagina lobulus fuit. Prima contrectatione placentae esse particulam credidi, eoque magis, quod pollicem inter et indicem fortissime, quin minimum sentiret aegra, comprimi potuit. Verum toto partus tempore sanguinis nec gutta fluxit, nec vestigium illius in vagina reperi. Neque ducebat lobulus ad os uteri; sed evidenter ex vagina haesit. Pelvis margo superior, conjugata licet angusta, nequaquam tamen adeo abnormis, ut partum sine mora facere ex arte oporteret. In antico et laterali margine aperturae superioris vertex infantis cubuit, ex medio sui ambitu molli carne circumdatus, quae relictam, ut interdum fit, a cervice uteri fimbriam simulabat. In antico etiam potissimum caput super ossa pubis nitebatur. Aegra, inter nycthemerum bis soluta alvo, in tertium diem inscia urinae stillicidium, imo incontinentiam habuit; quin tamen dolorem in vesica, sive mingendi conatum, aut simile passa aliud fuerit.

Quum pariens potum acidulum, maxime vinosum, appeteret, commixtum aqua vinum lubenter concessimus. Applicita ad ventrem fomenta, et injectum clysma cum opio.

Meridie rursus invisi. Idem fere status, ut mane, praeterquam quod intra tempus subviridem et mucosam materiam vomuerit, dolente per attactum regione circa praecordia. Rediere per vices conatus et dolores, a similitudine pariendi nisus vix alieni. Igitur, quo de re certior fierem, tota manu tentavi; nec moleste magnum capitis ambitum comprehendi. Incubuit nempe caput, sicut mane, sutura sagittali in diametro pelvis obliqua, facie retro ad rectum os ilei spectante. Quoad carnem in vagina et reliquas partes nihil clarius cognovi; vagina ipsa nec inflammata, neque dolens erat. Interea retractam manum flava sanie obductam habui, quae quidem non tam gangraenam, quam dilutum meconium et amnion redolebat. Confisus caput meliori forte nixus reditu usque in aperturam depressum iri, ut instrumento eximi possit, convenire vesperi hora sexta tirones monui.

Ad tempus congressi experimur ex ministrantibus, praeter auctas omnes passiones, miseram vomitu rursus et ante horam gravi deliquio prehensam fuisse. Pulsus mire fatiscens, difficilis spiritus, et lita tenaci et frigido sudore facies. Ex quibus quoniam apparuit, nihil posse in salutem curari; contra parientem quavis periclitatione confestim occasuram esse; tum etiam, quod aperte foetus mortuus inerat; alioqui moribundae a novis poenis parcere omnium humanissimum putavimus.

Obiit post sex horas secunda matutina. Tum, brevi mollitum ex morte ventrem pro aequabilitate parans, ad faciendam in linea alba sectionem, membra foetus et alias partes subter tegumenta distinctius percepi, quam vulgo licet, atque antea poteram. Incisa post carne ventris copia foetidissimi aëris erupit, et producto cultro confestim infantis dorsum sub peritonaeo in conspectum venit. Incubuit scilicet capite super aperturam pelvis, facie retro ad rectum latus versa, reliquo corpore ac pedibus ferme extensis, ut hi porrecti infra sub costis matris essent. Tumefactus ac verisimiliter pridem jam mortuus infans ex tota cute nigre varie-

gatus et omnis in putredine erat. Etiam placenta ex utero abiverat, et discolor ad illius fundum et ad partem intestinorum agglutinata haesit. Attamen nec in ventre, nec in vagina, imo ne in stratis lecti inventa macula sanguinis est, nec coagulati nec liquidi.

Ob casus raritatem, omissa porro disquisitione, ad diei lucem arcessitis aliis peritis et tironibus, agere utiliter ratus, nudas partes modo reposui et tegumentis custodivi. In quo, dum sinistram manum per vulnus ventris et dexteram in vagina ad superius limen pelvis admovebam, attonitus utriusque digitos obvios sibi, ac sese contingere sensi.

Nunc utique ex omni latitudine malum patuit; de quo quidem, quod fando audiveram, et ipse cogitabam, nunquam ambigissem, dummodo vaginam, cum foetus in ventrem per eam delapsu, sine sanguinis omni manatione, rumpi posse haud adversata fides fuisset; excepta forte, qualem hic casus docuit, unica conditione, visceribus scilicet per sphacelum lente ac paullatim jam prius exstinctis.

Hora nona matutina ad sectionem perreximus. Disjecta cute sub intestinis nunc manifestius, quam mox ante obitum, putridis et tumentibus, conspecta placenta est, tunicis suis ab se penitus separatis, et supra chordam umbilicarem ita revulsis, ut velut marsupium formarent. Tunicae istae, ubicunque intestina contingebant, adeo iis erant agglutinatae, ut nonnisi summa diligentia, et ne hac quidem discerni sine laceratione potuerint. Ipsaque intestina, variis plagis inter se conjuncta glutine, pariter ac peritonaeum et omentum livide variegata erant.

Ad demonstrandam lymphae conglutinandi vim et elucidandam inde Hunteri membranaceae inflammationis doctrinam, ubi cohaerebant, partes paucis modo in locis solvere proposui, ut intactis reliquis totum, ceu rarissimum sua specie ac unicum forte exemplar, in anatomicis praeparatis maneret. Verum, priusquam circumspexi, docta ad malitiam curiositas et intempesta concursatio cuncta vastaverant.

Vaginam insuper ad mediam longitudinem usque necrosis

in toto corruperat. Eadem pernicies infra etiam uterum tenuit. In parte antica, ubi vagina collum uteri amplectitur, ea super tres pollices transversim lacerata erat. Retro ex gangraena foetidus et a reliqua vagina avulsus lobulus pendebat, eadem nempe insensibilis caro, quae, dum aegra vix in doloribus advenit, primo jam digito tractabatur, certa demonstratione, loci necrosin jam ante partum extitisse.

Etiam in vesica retro ex putredine damnum erat, ut ex circulari ulcere urina continuo in vaginam stillaret.

Contractus interea uterus, sicut post decem a partu horas assolet, intus ex superficie concreto et nigro sanguine oblitus erat; qui diu etiamnum post adhaesit. Os uteri obiter corruptum, sed integrum et propemodo retractum. Post mensurata pelvis est. Promontorii a margine superiore pubis duorum pollicum, cum novem decimis distantia. Ossa cum genitalibus inter raritates scholae asservantur.

In recensitis exemplis ruptura vaginae cum foetus in ventrem descensu, item cum sphacelo et vastatione vicinarum partium nunquam non mortem intulit; nec fieri in hac calamitate secus potest. Est vero laceratae vaginae, cum expulso simul in abdomen foetu, sed absque insecuta morte, felicius specimen. Memorabilis casus ante aliquot annos Londini in puerperarum asylo obvenit, observante Douglasio.

„Foemina, tristis historiae exemplar, quarta vice gravida, exili forma, triginta circiter annorum, subtili quidem, ne tamen insalubri erat habitu; quam, dum primum Douglasius visebat, ab octo horis defluxo amnio, continenter ex hoc tempore tentata in partum fuerat. Ore uteri licet admodum ampliato, foetus tamen caput parum admittebatur in aperturam. Inquieta sine more pariens circa viciniam pubis dolorem queri, volutare se et contrahere corpus, velut saevissima torquente colica. Vix tamen turbatus pulsus.“

„Aliquanto post, revisente medico, obstetrix renunciat, parienti a vagina sanguinem exiisse, non tamen cum periculo; interruptos a duabus horis esse conatus, et ab illo tempore torqueri aegram siti ac nausea. Elongata et cum fri-

gido sudore tecta facies; brevis et anxia respiratio, parvissimo pulsu. Attamen misera praeter dolores circa pubem parum queritur."

„Quum simplici exploratione juxta rotundam aliquam mobilem substantiam nihil attingebatur, medicus eam pro capite foetus habuit, non tam ex securitate, quam conjectura. Quia autem aegra ad limen mortis erat, discrimen inter vitam et necem in suscepto illico partu stetit. Immissa manu mox Douglasius creditam foetus partem caput digitis cedere sensit, manumque sibi in aliquo, nulli tantum, quantum utero, dispari spatio esse. Confirmata demum adtrectatione nihil dubii erat, quin manus moretur in ventre, cujus antica totus foetus, postera in oblongum globum contractus uterus occupabat. Neque gravis multum conversio; aliquam modo, dum per supremum ostium pergit, moram caput habet."

„Sed etiam secundinae in abdomen descenderant, amplexae intestina, iisque conglutinatae, ut ad separandum rursus inferre manum oporteret; nec hoc difficile. Inter haec visum Douglasio est, infra, et amplius sursum, ex transverso laceratum uterum, idque viscus post factam vulnerationem magis jam esse contractum, quam fieri posse in tam paucis horis credidisset."

„Mulier post omnia pericula, quae enteritis habet, benigna sorte convaluit. Tum circa quadragesimam diem, grates actura in Douglasii aedes se contulit; qua occasione ab ea petiit, ut explorari se a Doctore Osborn non abnueret. Integra inventa vulva, ac si nihil unquam alieni accidisset."

Unde apparet, Douglasium rupturam non in vagina factam, sed in ipso utero censuisse. Forte quilibet alius idem existimasset, quum sine aperto anatomiae monstratu nemo unquam concessisset, transire per os uteri foetum, et relicto ore per disruptam pergere vaginam, et redire in ventrem matris posse?

Verumtamen, quodsi vaginae subtilem texturam, illiusque praesertim, qua in uterum abit, supremam partem,

tum etiam illud cogites, quantopere in multis gravidis et parientibus ea extendatur, quamque parum tamen quoquoversus custodita sit, tantum abest, ut miremur, illam rumpi aliquando, ut potius admiremur, non crebrius rumpi.

Illa ipsa quippe suprema portio, in qua, dum ex vagina foetus in ventrem ruit, facta laceratio esse semper debet, maximam vim patitur, evanido nempe et retracto uteri ore, effluxis dudum aquis, et remorante, validis tametsi nisubus, ad supremam pelvim capite. Quo casu vagina tota super foetus bregma ea vi extrahitur tenditurque, quam contrahens se uterus irrito conatu in promovendum caput per naturalia exserit. Tum alicubi in vagina minor esse cohaesio, quam ut resistere ultra valens sit; tum inevitabiliter ruptura sequitur.

Dolendum, in defunctis tali offensa, genitale, ossaque praesertim, haud solertius perquisita fuisse. Eae saltem, de quibus hîc sermo erat, partum languentem et difficilem habuere, ut itaque videatur, illis citra modum ac maxime in margine superiori difformem fuisse pelvim. In exemplo, quod Bonetus narrat, haec noxa tanquam rupturae causa proprie declaratur. Disponunt utique ad similes lacerationes, inter caetera, declinata quidquam et alta pubes aspero margine, angusta pelvis in suprema ora, debilis et curta vagina, praetensum uteri collum, tenuis raraque cellulosa tela, et vicinarum partium inflammatio et sphacelus.

Nec tamen certae significationes sunt, quae exsecrabilem casum portendant, aut quid aliud agi jubeant, quam quod ex causis molesti partus, et aliis rebus alioqui indicatur. Sed vehemens tamen et pervicax, et multum alienus, praecipue circa pubem, omnis dolor obstetricem in suspiciones moveat. Crucians scilicet in illa parte sensus in narratis exemplis rupturam nunquam non praecessit; in omni quippe organismi animalis vehementi intus mutatione calamitatis primo monitor, postea comes dolor est. Inter dolorem etiam plerumque ruptura fit. Secessus sanguinis ex vagina, partium, ni sphacelus eas exstinxit, continuus dolor,

insolens in ventre pondus, praesertim foetu ex parte, vel toto illapso; anxietas, inquietudo ac vomitus, primi semper horrendi mali indices sunt. Quod, si coram medico irruit, hunc procul dubio ad examen mox compellet. Dein, ubi foetus, aut illius antea in pelvim praemissa pars, nondum per vulnus recessit, aut si parva vel per foetum intercepta est fissura, fieri poterit, ut periculi vis occulta ipsi maneat, inprimis, si non ante similia aliquando in natura evenire monitus, accedentes passiones ab aliis, iisque levioribus causis ducit.

Postquam enim expulsus in ventrem foetus est, idque, ut interdum solet, sub unico uno nisu; illius caput certe, et alia membra diverse adtrectabuntur, ac paullum antea erat. Nec tamen, quae factae mutationes sint, semper manifestum et facile definitu credas. Nonnisi ex illata manu evidentia advenit.

Qui in meis exemplis per vaginam in ventrem foetus migravere, iis ad partum praejacens caput erat. Imo etiam, facto in ventrem descensu, a superiore margine pelvis non procul caput distat. Neque unquam sursum caput in ventre, ac deorsum pedes deprehensi fuerunt. Quisquis structuram et situm partium, ipsiusque uteri efficaciam observaverit, facile intelliget, quare nunc etiam subsideat caput, neque aliter possit; quanquam primo intuitu res aliquid miraculi habeat.

Sed explicet aliquis, quemadmodum placenta quoque per fissuram transferatur in abdomen, vagina licet in antica parte et sursum lacerata et supino aegrotantis in dorsum cubitu?

Non enim funiculum umbilicarem in iis recte exemplis semper brevem fuisse, aut circumvolutum cogitabis, ut illum infantes secum una in ventrem abstulerint. In nostro casu non ita saltem. Est quidem vaginae propria partum pellens indita vis et contractio, incognita hucusque ac aliquando forsan novis a me argumentis comprobanda; at restat nihilominus quaedam explicationis difficultas, quemad-

modum placenta quoddam certe ex vagina iter in ventrem absolvat; claro monito, oportere potissimum, ut in admiratione legum et motuum vitae animalis adquiescamus, quum altius perspicere humanum ingenium non sustineat. Interim munus medici expetit, ut ubicunque lacerata est vagina, partus moveatur, eoque magis, ubi foetus vel pro parte, vel omnis in ventrem transiit, dumque aliqua etiamnum salvandae aegrae spes manet. Interdum foetus eadem via, qua in abdomen incidit, etiam retrahi potest; ut itaque sectio caesarea, quae, dum foetus, ac in nostro casu, ex utero in abdomen actus est, vitari plerumque nequit, ubi exemptio per ordinarias vias facilior est, non ubique urgeat. Neque tamen reticendum est, praestare quandoque incidi ventrem, quam improbo labore infantem per vulnus vaginae et angustam forte pelvim trahere. Quocumque fiat modo, prima cura in promotione foetus et secundinarum sit. Reliquam agendorum rationem natura et rei complicatio monstrant.

Tandem procurata aegrae cubatione providere oportet, ne partes ex abdomine in vulnus decidant. Tum erroneo humori sit defluxus, ut tamen purgamentum retro stillare per fissuram impediatur. Haec autem pleraque facilius desiderare, quam impetrare est.

Nisi mors ocyus occidit, quam maxime tamen ambiguus exitus est. Siquidem enim neque alieni in ventrem offusio, nec destructio viscerum necem feret, est tamen in terribili alio discrimine patiens: gravem et infensissimam puerperis viscerum et peritonaei phlogosin puto.

NOTITIAE EX SCHOLA OBSTETRICIA.

A mense Septembri anni 1789 usque ad eundem mensem 1790 nongentae et quinquaginta octo gravidae in schola partum absolverunt. In decem instituta versio, in quinis applicata forceps est; bis apertum cranium. Inter reliquas novem gemellorum, agrippini septem, praeviis clunibus octo ac praeverso ore decem partus erant; hique ultimi omnes pro matre, ut etiam pro infante, fausto eventu naturae committebantur.

Summa natorum 977.

Ex his praematuri et maturi, sed languide vivi 19.

Ante partum mortui, plerumque jam ex putredine lividi 28.

Foetus immaturi et abortus 13.

Bona fortuna omnes foeminae, quibus foetus versione vel forcipe exemptus fuit, pro varia caeterum anni tempestate, circa duodecimum diem ex hospitio sanae abierunt. Ex decem et quinque prolatis arte foetibus praeter quatuor ex conversione natos reliqui vivi erant, illorumque duos ex labore obiisse probabile est. Duo jam in matre exanimes fuere, quod forma corporis et putris cuticula ostendit.

Ex gravidarum omni numero mortuae sex sunt. Harum uni, jam ante ex phthisi maciatae, undecimo post partum die lactis, ut dicunt, depositio contigit, materia in diversas corporis partes, casuque rarissimo, intus in oculos suffusa. Altera ex ruptura putrefactae vaginae occidit, cum expulso per vulnus in abdomen foetu. Quatuor reliquae ex gangraena uteri occubuere, jam ad ingressum parturitionis manifesta: cachectica videlicet ac proclivi in putredinem corporatura malum in perniciem creverat.

Ac quoniam schola obstetricia commune asylum est, quo gravidae ex tota urbe non solum, sed undecunque etiam,

dum proprior partus instat, suscipi sine mora debent; non raro id agitur, ut parientes re fere desperata isthac transferantur, saepius propterea modo, ut domi sumptibus sepulturae parcatur. Ad hoc si tales foeminae maligna febre, typho contagioso, aut putrida dysenteria laborant, hactenus ita mandatum fuit, ut soluto partu protinus ex gravidarum diversorio in proxima nosocomii cubilia transferrentur. Atque ejusmodi ab suburbanis oppidis ad pariendum in scholam devectae, ibique secundum naturam excluso partu, dehinc in nosocomium perlatae, aegrotantes mortuae tres sunt. Sed mortis causa hîc ex alienis a puerperio, et alioqui lethiferis morbis profecta, iniquum foret, has defunctas illis accensere, quae ex affectibus a partu puerperiove occiderunt. Nihilominus prima illa ordinatio nonnisi ad finem A. 1790 stetit. Nunc enim et inposterum cunctae, quotquot sunt et adveniunt, salubres et febrientes gravidae et puerperae, donec spatium capit, in procuratione scholae remanent, vel ad sanitatem usque, vel mortem.

Menses primi autumnales anni 1789 tum aestiva tempora 1790 puerperis nostris maxime faverunt; minus sic, ut plerumque consuevit, brumae tempestas. Interea vix sedecim decumbentes febre puerperae aderant, quae quidem, quum morbus inprimis biliosae, quam vocant, indolis erat, decoctis solventibus, tum aliis stimulante virtute validis, ac serius fortasse perscribendis remediis praeter unam solam omnes ad sanitatem rediere.

In paucissimis casibus opus venaesectione erat; contra, ea instituta, convalescentia plerumque tardior. Per annum totum, atque in tam multa gravidarum copia septies modo sanguinem detraximus: uni nempe gravidae ob inveteratam haemoptisin; reliquis sub partu et puerperio. Caeterum toto anno etiam ne libra quidem corticis Peruviani dispensata.

Febris lactea, praesertim protractior, rarissime contigit. Nec observatae mammarum indurationes, inflammationes, aut ulcera; quippe quatuor mulieres, quarum una apostema, aliae tres in mammis scirrhum habuere, vitia secum jam deforis attulerant.

Perraro in nostris natis aphtae sunt. Vix inter centum uni, neque in hoc suspecta labes. Multis vero peculiariter tument et inflammantur palpebrae cum puriformi secretione; idque variis periodis accidit, tum per septimanas sine nota causa cessat, post aliquando incognita causa redit. Continuata licet observatione et diligentia nec tamen detegere ortum potui. Interea topica affectio neque discrimen importat, neque pertinax in simplicissimam procurationem est; nostris saltem parvulis nullum inde detrimentum.

Primum de hac injuria diligentius, quantum memini, praeclarus Dease instituit. Est tamen ferme inquilinus ubique morbus. Ipse illum inter Germanos et Gallos aeque ac in Britannia et Italia non solum in nosocomiis, sed passim etiam in domibus privatis offendi.

His rebus obiter circumspectis, nunc quaedam adhuc circa artem et solitam in instituto disciplinam et normam sunt dicenda. Tirones ibi quadraginta octo, et triginta sex alumnae obstetrices per hunc annum operam navarunt. Quorum permulti duos vel plures menses in schola morati, ubi, praeterquam quod institutionibus ad lectos puerperarum gratis intersint, beneficio gaudent, ut ex ordine, alius quovis die tiro et alia obstetrix adesse gravidarum receptui, et eodem fere ritu bini parientibus sub moderatione magistri vel obstetricis assistere possint. Nonnisi difficili, et arte finienda partura, aliquando convenire plures licet.

Quae certe rerum ordinatio cum propter verecundiam et parientium commoditatem, tum ob ipsas discentium utilitates et laudabilis et necessaria est. Ac quoniam quotidie plures partus incidunt, frequens seriei circulus est, ut quivis discendi cupidus solus fere ac inturbatus assideat.

Peracto partu, qui praesto fuere, obstetricius et obstetrix mandatam sibi etiam primam puerperae curam habent; ista, ut in rebus, quae ad cultum et prima officia erga novam matrem, ejusque prolem attinent, recte exercitetur; ille vero, ut noscere suescat, idque mature, quid ex partu fiat, quid accidat, quidque in matris aut infantis seu morboso, seu statu sano agendum sit, omittendumve.

Quotidie ab octava matutina ad nonam et longius puerperas visendi mos est. Dum, quod raro fallit, inter hoc tempus labor instat, plerumque circa functionis modum, quidque oporteat, animadvertitur, ac data occasione, praemonstratur.

Ad reliqua potissimum venit, ut tirones recte discernere discant, quid ad naturam recentis matris natique pertineat, quid non? Sed puerperio nonnihil complicato vel alieno res coram discipulis ad lectos inquiritur, morbique historia, item quid fieri oporteat, dictante magistro ad chartas notatur; vel ob temporis forte angustiam subinde a quoquo proximo studiosorum fluxe ad memoriam scribitur; postea curato morbo, illiusque historia publice lecta, diagnosis et medicatio cum modo sanescendi, seu aegra defuncta, cum repertis in cadavere solenniter conferri solet.

Atque illorum casuum memorabiles aliquos typis edam, quibus, si nulla re alia excellant, saltem virtus ingenuitatis et veri inerit; quum, quae publice facta sunt, alioqui impatientia sint, in obscuro tradi. Deinceps altissime spernimus, puerperarum morbos et obitus alienis tabulis inscribere; neque molimur, ut numerosas mortes pueriliter decimemus.

Ex Instituto technico obstetricio.

M. Jan. A. 1791.

LIBER SECUNDUS.

NOVA TENTAMINA FOETUS ASPHYCTICOS ELECTRICITATE IN VITAM REVOCANDI.

Sunt autem exemplorum ea pro potioribus habenda, quae ipsi oculis usurpavimus.

GALEN.

Accidit aliquando, dum in lucem eduntur, nullum vitae signum natos prodere. Quorum aliqui revera exanimes, alii ad speciem sunt; quantumcunque videatur, illos prius vivere, quam parturiri desiisse.

Quin ubi ipse aspexeris, vix credes, quantum in asphycticis, imo vere propemodum mortuis natis, indefessus et aptus revocandi labor valeat. Magnus certe infantum numerus curis nostris coacti velut ad vivos redierunt, qui sine solertia artis nunquam revivixissent. Verum tametsi vulgatissima ad hunc finem medicatio in quolibet ferme obstetricio libro recoquatur ad taedium, nec facile indocta satis obstetrix sit, quae hanc pernicitatem non calleat; deflectunt tamen saepissime in eo, quod neque ad ordinem, nec perseveranter agant. Vix enim aëre non tam infanti in pulmones impulso, quam afflato leviter ad os, tum ingesto clysmate et exoleti salis volatilis facto circa nares et labia illitu, sin haud in puncto et apertissime ad vitam infans redit, intempestive eum morti accensent, et ab omni ultra opitula-

tione absistunt. Est demum aliquando etiam, ut genito ad vitam anxie refocillato, ne ubique quiddam accepti feceris, quod ex paupertate et aerumna salubritas innocentis nec inter bona putetur. Hanc nimirum horribilem mentem mortalibus prosperitas publica et excultissima morum mollities tulit.

Non raro equidem vulgata artificia ad reducendam vitam cum successu exercitantur. Sed eadem praesidia, licet aliquando fuerint aptissima, alias tamen pari cura et circumspectione praestita, spem saepius fallere vidi. Unde ratus, ad alia esse transeundum, in hac procuratione, quod sciam, primus Electricitatem tentavi, mirabili effectu, ut vix aliud quidquam magis opportunum, et in universa natura spiritui vitali nihil esse affinius electrica aura censeam.

Atque quidem duplici modo ad haec consilia prodest electrum; ictibus nempe: ad inducendos primos stimulos, corpore antea frictione et extraneo calore ad id parato; et influxu: ad justam circulationis et spiritus calorisque animalis fotum et diffusionem.

Quo recentiores sunt infantes, et adulti, quo minus senuere, eo facilius electricitatem ejusque ipsos succussus ferunt; sed caute tamen iis mercari in recens natis, vel etiam in juventa decet.

Nemo caeterum nescit, atmospherae in robur electricitatis magnum esse influxum, qua de causa illius vis non simpliciter ex prolicita scintilla nec ex amplitudine machinae, neque ex ambitu armaturae potest finiri. Verum qualiscunque sive major minorve sit apparatus, id ubique inprimis prospicito, ne lagena citra modum impleatur. Quod momentum ut propemodo consequaris, oportet, primum ex duabus vel tribus scintillis paratum ictum in te ipso experiri; una nempe excitatoris acie digito manus, quae lagenam complectitur, altera globo metalli lagenae intus contigui admovenda. Quo si lenis admodum in manu sensus fit, tunc absque cunctatione similis affectio tentari etiam in natum potest.

Postquam igitur modice confricatum, et pannis calefactis fotum corpus est, nec tamen ex hoc, nec ex ministratis rebus aliis quidquam proficitur, primum plerumque ictum de genu in genu, alterum ab illo articulo in adversam manum cubitumque ducimus. Tertia deinceps commotio quartaque per axillas, ipsum per thoracem, et columnam dorsi regitur. Attamen quia haec fiunt, non ideo a reliqua procuratione desine, praesertim a confricando pectus, dorsum et abdomen.

Persaepe natus, donec haud vere abest vita, uno alterove percussu, animum haurit, vel quidam musculi sub ictibus aguntur in contractiones. Quandoque primi aspirandi nisus non aliter, quam subito, longis et incertis intervallis, praerupti et cum stridore et aërem quasi captitando fiunt. Tunc foetui molliter obtecto, et disposito in insula, per quinque et plura minuta electricum fluidum immittimus, ita quidem, ut aliquando scintillae eliciantur adusque imo supra lineam. Non raro indefessa talis curatio id praemii habet, ut spiritum et cordis motum in neonato augeri, oculos micare vita, osque suffundi rubore cernas.

Postquam infans in vitam est suscitatus, ab electro et aliis remediis desistere oportet, ut tamen calefacto linteo protinus foveatur. Nihil enim ad sufflationem ignis vitae, donec in corpore nondum exarsit, illiusque ad alitum aptius, ideoque tam necessarium, quam artificialis calor est.

Talia tentando saepe animadverti, sub periclitatione natis, quibus vita nonnisi pertinacissime reducebatur, aliqua corporis membra electrica vi percuti, seque contrahere; nec tamen ita fieri in aliis. Atque illorum, quibus spasmi oriebantur, pars maxima ad vitam rediit; ex adverso, qui nihil movebantur, nec unum revocillari vidi. Unde mox conjeci, opportunitatem in animali, qua ex electro in distensiones agitur, certum vitae nondum exstinctae haberi signum posse; ideoque ubi nullum habitaculum animi violenter affectum vel penitus direptum est, nec corpus sanguine nimis fuerit inane, justam etiamnum vitae reversurae spem relinqui.

Pleraque coram permultis testibus facta experimenta inventum in foetibus mirifice firmarunt. Verissimiliter in adultis eadem erit fortuna. Quumque res momentum habeat, alii sine dubio eam ultra experientur, dilucidabuntque.

In quo tamen cavendum est, ne inducta musculis per electrum vera convulsio cum quadam specie crispaturae confundatur, quae in iis etiam aurae electricae solo transmeatu obtinet. Illa quippe nonnisi residua vitalitate, haec vero etiam vita ablata in corpore, tanquam simplici vis electricae materia duce, locum habet. In quam scientiam forte incidi, excepta pridem in instituto quinque mensium et amplius foetura. Erat corpusculum livide suffusum, quod adstantium alicui, simul offellam manu complectebatur, corde palpitare visum est. Ita etiam erat. Foetus illico calefactis linteis fotus manifeste ultra horam initia vitae traxit. Post pulsu evanido, ac perfrigerata carne supererat tamen quidam in capite calor. Quare levi electricitate tentavimus. Brachia et axillae convelluntur, perspicuo signo, quod multa conamina prius docuere, veram adhuc intus vitalitatem esse. Hac de causa foetui confestim in insulam posito transmittebatur electricitas. En! manifestius exsurgit subtilis cordis et pulmonis motus, remanente ad alteram horam ferme vita. Posthac nihil moliebamur, utpote haud ancipiti amplius ingressae mortis indicio. Attamen decem horis post rursus tentatum est; nunc vero nec fortissimi ictus convellebant.

Postremo, an nudatum cor stimulis obediat, exploratum; nec tamen aurae permeatus, neque ictus, aut ullum aliud mechanicum irritamen vel levissimam irritabilitatis notam prodidere. Solummodo in dextri brachii antica parte trans musculos flexores, ubi lagenae fila introrsum extrorsumque incubuerant, ac inde ad cor recte ablegata fuerant, dum discus machinae rotabatur, intervallo duarum percussionum, aliqua ad sensum lenta et quasi voluntaria inflexio cubiti versus humerum sequitur. Usi apparatu cel. Cavalli cum applicata ad illum Lanei scala sumus.

Ab ictu scintillae nunc immutatum et in flexione brachium

manet; nec musculorum ab electrico fluido impraegnatio quaedam, nihil saltem flexionis cernitur, utriusque fili ferrei juxta licet, imo etiam circum superius brachium ductis finibus. Sed pars denuo ac confestim flecti occipit, filis illam plagam nonnisi attingentibus, et abhinc, ut ante, ad pectus protensis. Num non ab his forte phaenomenis frustra nobis projecta indicia Galvanismi erant? filis lagenae, utroque ex alio metallo, confectis.

Ignoratur hactenus, quaenam inter irritabilitatem et calorem in universum, ac praecipue animalem intercedat ratio. Id modo patet, nec inducto per artem, neque ex animante vivo in aliud mortuum transfuso calido in exanimi effici, ut ad scintillas electricas convellatur. Persaepe infantes jam antea in matre demortuos, mox a partu et calentes etiamnum, electro vellicavi; sed nihil praeterquam electricae materiae translatores erant, sine ulla vel minima contractione animalis fibrae.

Quod egomet frequenter conspexi, hic candide narratum habes. Medici, itemque Physici, qui haec studia ex proposito colunt, rem fortasse accuratius scrutabuntur et in usus perficient. Nobis interim ad scopum satis est, ut sciamus, electricitatem ad recens natos, ocyus ex morte revocandos, valentissimum auxilium, certumque simul latentis vitalitatis indicium esse.

DE OBLIQUITATE UTERI.

Nemo errat uni sibi, sed dementiam spargit in proximos.
SENECA.

CAPUT PRIMUM.

ACCEPTAE CIRCA OBLIQUITATEM UTERI OPINIONES, EARUMQUE CENSURA.

Ex quo cl. Deventer Obstetricium novum suum Lumen conspexerat, obliquus uteri situs hodiedum frequentissima causa molestiarum puerperii creditur. Cuncti ferme in Gallia, Germania, et plerisque aliis regnis celebres viri, qui de re obstetricia tradiderunt, grave argumentum a descriptione illius spectri ordiuntur aemuliac Batavum, quod primus mentem in hanc perniciem verterit, pupillari obsequio magnificant.

Attamen si neglectis ambagibus spretoque servitio imitatorum experiri potius medici, et intueri, resque pensare animo suscepissent, dudum procul dubio haberent perspectum, uteri obliqui, qualis communiter narratur, historiam ludicram et inconditam fabulam esse.

Quippe in humanae speciei gravidis in alterutrum latus oblique vel circum quiddam decumbere perpetuo uterus debet. Plena ventre animalia, si perinde ac nostrae foeminae ore sublimi incederent, obliquitatem cum his omnino haberent communem; sed quia quatuor pedibus gradiuntur, porrecto corpore ad horizontem, axis uteri non tam facile nec frequenter, neque adeo illis in alterutrum latus recidit. Sic igitur in hac etiam, ut in multis rebus aliis, animantûm beatior fere quam passim ratione utentium sors foeminarum est. Sed neque in his magnum discrimen habet obliquitas; damna nonnisi a prava arte veniunt.

Scriptores in obliquitate negotiosi vitium hoc ex uteri altius gravidi eo situ definiunt, ut ore citra medium areae posito, in alterutrum latus ventris, sive in anticum sive retrorsum, ex adverso fundus cubet. Ita Deleurius gallico sermone: „Adest vero uteri obliquitas, dum ille fundo suo ad ossa pubis eminet; collum contra et orificium os sacrum respicit.“ Deinceps „orificium uteri vel sinistro lateri vel dextro potest inhaerere; tunc fundus partem ex adverso tenet.“ Roedererus, Levretus, Steinius, quique post eos scriptitarunt, plerique, atque ex novissimis Malacarne eodem sermone utuntur.

Ad eandem prope ruditatem imaginationis oritura quoque ex obliquitate damna et pericula censent, ad eamque etiam vituperia medendi notant.

„Obliquitates, ita graviter jubent, nunquam committere in naturam licet; incompleta deflexione, ubi tamen os devium digitus potest circumire, situ; completa autem, ore nempe ita devorso, ut digito nonnisi ex parte tractetur, vel contingi omnino nequeat, protinus versione curandum est; alias partus difficillime et infantis et matris cum periculo fiet.“

Situs artificialis hanc normam habet: Videlicet, pariens ei lateri incubet, cui orificium obvertitur; qua fundus uteri in idem deferatur latus, et declinatum os in media introitus recidat. „Atque hoc situ mater, donec caput foetus in cavum pelvis descendit, dolores sustineat.“

Interim, ubi situs nihil confert, sine mora accommodationem manu suadent tentari, ferendam scilicet esse inter collum et vaginam; post, ex quo gravida in latus se componit, cui orificium proxime est obversum, interea recte hoc apprimendum in contraria esse. Quin imo alii collum apprehendi digitis, et audacter attrahi jubent. Deleurius in obliquitatem uteri ad anticum ita sermocinatur: „Sin minus proficit (situs nempe) immittenda sub dolore manus in vaginam et uterum, et prorsus prensandum, et trahendum ad se collum est. Quodsi vero neque hoc succedit, confestim

evacuato amnio, imo ne quidem exspectata ampliatione oris, manu penetrari in uterum, et extrahi foetus debet."

Hoc mollissimo ritu ad lectos parientium observato, recte constat, parum ex naturae usu proficisci, sed alienissima esse talia praecepta. Ac quidem ante omnia notandum, inesse obliquitatem ipsi utero, et esse etiam, ut obliqua solum ejus positio sit. Ex scientia vero, quam auctores circa obliquitatem, illiusque tractationem tam sollicite pervulgarunt, alioquin elucet, semper quidem in obliquam posituram uteri, nullibi vero ad illius compagem et formam fuisse respectatum. Plerumque etiam, quae sequi exinde mala, et praevertenda esse, aut tollenda ipsis videntur, non tam ab utero, in obliquum sito, quam citra naturam ex se constituto, et oblique figurato prodeunt.

In qua re, quo clarius dicam, oportet, ut primum explicem, quae inter uteri veram obliquitatem, illiusque obliquam modo positionem discrepantia sit. Viscus quippe obliquum ex sua soliditate ipsum est, dum illius os non ubique pari a fundo spatio distat. Ubi insuper lineae, quas hoc casu repraesentare sibi licet, ac si ab orificio, sine quadam in ambitu ad latus disjectione, simplici curva tenderent ad fundum, in itinere hoc adeo deflectunt, ut fundus uteri et cervix in adversas sibi regiones spectent; dum necessario viscus reflexum una et contortum est. Imo vix unquam obliquus uterus non simul quidquam contortus uterus est.

Contra uterus obliquo situ incumbit, deflexus, seu male positus habetur, dum longus illius axis medio supremae pelvis areae minus recte ad perpendiculum instat, perinde, vel oblique per se formatus et intortus simul sit, vel non sit. In quavis bona explicatione uteri axis longus propemodo ex medio fundi recta ad medium oris tendit. Secus est in erronea expansione; tum nempe et fundus et orificium varie ab axe recedunt.

Nova hîc, non ingenii commenta, sed naturae constantissima facta memoro, laboriosae curiositatis in mille partubus praemia! Sed ultimum documentum ex cadaveribus gra-

vidarum prodiit, instituta sectione caesarea. In sola quippe iniqua extensione uteri, et obliquitate et contorsione culpa est, quod habita quamvis summa cura, incisionem procul a ligamentis et pari distantia ab ore et fundo peragendi, vulnus tamen posthac in vivis aeque ac mortuis citra exspectationem offendatur uspiam, ubi, dum incidebatur, in amplo utero minime putatum fuerat.

Unde liquet, quam oblique cel. Deventer orificium nunquam non fundo uteri recta adversum ponat, quamque nutans huic falsitati superstrata omnis de obliquitate doctrina sit. Nihilominus medici obstetricii cuncta adhuc ex obliquo cernunt et perspiciunt. Licet enim Levretus vanam scientiam nonnihil represserit, parum tamen inde profectum est ad usus; accommodavit potius delirium in speciosas commendationes suae forcipis.

Obliqua uteri in latus positio, sin alioqui ex constitutione nihil obstat, nullam partus moram alit; atque quidem oris plena declinatio hac pactione nec potest obvenire. Quin imo ostio uteri in aliquam ambitus pelvis partem deflexo, fundum recta adversus inclinari, optatius est, quam cubare illum in alterutro latere, etiamsi orificium positum in areae medio sit.

CAPUT SECUNDUM.

DE CAUSIS OBLIQUITATIS UTERI, EJUSQUE SIGNIS.

Uterus, ubi obliquum duntaxat situm tenet, illius haud difficilis cognitio est. Fundum quippe citra solitam regionem invenies, et recta ex adverso orificium. Illud praeterea solus ferme aspectus, dumque necesse est, imposita manus monstrat. Quo vero ostium spectet, digitus indicat.

Sed complicatius momentum habet, obliquitatem finire uteri ipsius et gradum determinare ac modum, quia distorsio oris, et uteri ampliatio non semper congruit cum obliquitate, quae a cubitu est. Qua de re facile et ad sensus convincimur, dum mox parituras ex proposito aspicimus et con

trectamus. Delige ad experimentum duodecim aut plures gravidas, in quibus primo uteri situm ex intuitu, vel apposita manu aestimabis. Postea per vaginam orificium in ea regione persequitor, qua secundum Deventeri scientiam illud ex situ suspicaberis. In quinque certe ex duodenis praejudicii recte contrarium senties. Frequentissime propenso quanquam utero, os neque sursum, neque retro invenitur. In hac gravida, quia fundus latus dexterum premit, os quaeres in sinistro; sed falleris: in dextero degit. In alia idem probe in area exstat; atqui tamen locatus oblique uterus, et male configuratus venter est. In aliis vicissim, quantumcunque laudabili sit forma, vix tamen attinges ostium.

Fundum uteri ex latere cubare, hujus potissimum causa ex illius forma et flexura dorsi explicabilis est: tanquam rotundum corpus a rotunda vertebra in alterutrum latus deverti necessario debet. Creberrime fundus procul etiamnum partu sub dexteris costis spuriis, osque retro quidpiam ad sinistrum latus supremae aperturae residet. Ubi caeterum oris deviatio ad fundi situm quodammodo respondet, sine dubitatione noscis, uterum duntaxat ex obliquo cubare maxime, quin simul tam oblique constitutus ipse sit. Idem quoque de omni aberratione alia valet.

Parum vero hucusque gravis res magistros movit; alias de ea aliter dissererent ac prudentius, nec omnem obliquum situm item et obliquitatem uteri a peculiari quodam vitio: praesertim ex corporaturae et pelvis difformitate, a tumore in vicinis membris, a contigua placenta praeter fundum, aliisque vanis accusationibus ceu morbum deducerent. Quorum forsan aliquid interdum subest, plerumque vero in obliquum vergit uterus, licet nihil hujusmodi officiat.

Tanquam frequentissimam causam obliquitatis id accusant, quod placenta insideat citra fundum, unde simul fiat, ut recta illam in partem inclinetur uterus, qua placenta adhaereat, eam vero vitiose adhaesisse, cognosci ex illius figura.

Ego ab innumeris exemplis rem aliter calleo. Quo itaque doctrinae fallacias aperirem, curavi, ut praeterlapsa hieme

in ducentis, absque intermissione consequentibus partubus, ad hoc exemplar fierent observationes. Dr. Szompathy, medicus Pesthiniensis, posteaquam per tres menses studio se obstetricio in schola solerter dederat, munus jucunde suscepit. Quam ad normam, qua observatione momenta necessaria fuerint pernotata, ex aliquibus in omni copia obiter ac promiscue acceptis et subjunctis hic exemplis affatim elucet, quum singula sibi similia sint, idemque commonstrent et efficiant.

Aliqua in situm uteri, ejus conformationem et secundinas observata. D. 24. Octobris A. 1790.

PARTUS XXI. 30. Octobris A. 1790. Francisca D. 19 annos nata, hora undecima vesperi feliciter peperit. Abdomen modice extensum, ore uteri in medium aperturae superioris probe directo. Placentae figura ovoidea. Maxima inserti funiculi umbilicaris a margine placentae distantia sex, minima duos pollices aequavit.

PARTUS XXVII. 1. Novembris. Evae H. aetate 30 annorum. Partus naturalis et facilis, tribus horis post defluxas aquas mane circa primam finitus est. Orificio admodum in area excepto, rite etiam formatus venter erat. Figura placentae ovoidea. Insertus in medio funiculus.

PARTUS XXXVI. 7. Novembris. Anna S. aetatis 27 annorum, tenui habitu, post meridiem secunda, mortuum foetum posuit; horis post fluxum amnios tredecim, abdomine probe explicato, uterique cervice laudabiliter demissa. Placenta figuram ovoideam habuit. Altera funiculi a margine distantia unius, altera septem pollicum.

PARTUS LX. 15. Novembris. Maria G. 24 annos nata, foetum quinta vespertina solvit. Abdomen justo amplius dextro praesertim latere eminebat, ore uteri dextrorsum perquam elevato. Placenta rotunda. Origo chordae umbilicaris a margine duos pollices.

PARTUS CXXXII. 16. Decembris. Elisabetha B. 23 annorum, debili corpore; quinta postmeridiana ope forcipis a

mortua jam et obiter putrefacta puella solvebatur. Venter utroque latere ita protuberabat, ut ex longitudine partitus esse in duos tumores videretur. Os uteri in aggressu laboris dextrum respiciens latus ob altitudinem vix percepi. Liquor a triginta et novem horis furtim manare, nec orificium prius, quam hodie mane circa nonam dehiscere coepit. In rotunda et putrida ferme placenta major distantia funiculi sex, minor duos pollices aequavit.

Partus cxcviii. 1. Januarii 1791. Catharina B. 28 annorum, nona mane plenam puellam exsolvit. Aquae fluxus pridie vesperi post octavam factus. Orificium in latere sinistro, et alte et retro positum erat; nihilominus perquam bene extensum ac conformatum abdomen. Placenta propemodo circularis. Minor chordae a margine discessus quatuor, major sex pollices tenuit.

Sed abstinemus a narratione, quum jam ex dictis palam sit, placentam propterea, quod citra fundum prosperet, nunquam esse in causa, quod uterus ex obliquo jaceat. Qua scilicet pactione, ubicunque ex longo rotundae sunt secundinae, uterus etiam deberet ex obliquo situm habere, contra, illarum forma prope circulari, quoque illum non aberrare consequens esset; cui vero ex perspectis minime suffragatur experientia.

Haud equidem infitior, ventre congruenter extenso, placentam saepius prodire circularem; attamen, quia etiam contrarium accidit, potius verisimile est, ex eo, quod praeter fundum infixae secundinae sint, non tam effici, ut obliquum uterus situm capiat, quam id, ut abnormis fiat in sua configuratione. Quapropter aliena adhaesio hoc quidem specimine ceu causa, alias vero consideranda tanquam effectus est. Idque omnino percipitur, uterum maxime, qua regione placentam continet, quam alibi, notabiliter crassiorem esse. Ubicunque igitur illa citra fundum attinet, vix uterus per omnes ambitus aequabiliter increscet, sed distrahi et in solido varie intorqueri debet. Deinceps, quamvis placenta in fundo primum adhaerescat, attamen ubi ex quacunque causa,

sive intus sive deforis, uterus non aequabiliter ex omni carne extenditur, fundum illius, cumque eo etiam detorqueri placentam, omnino necesse est; ut igitur hîc insertio illius citra fundum spuria modo, et ad inducendam obliquitatem parum idonea sit, sed ipsa obliquitatem potius consequatur.

Atqui oblique constitutum et ex figura abnormem uterum cognoscimus, ex orificio non recta linea fundo opposito; ubi, ad exemplum, os simul ac fundus idem latus respicit; sive elevatum magis, demissumve est, quam quidem ex positione uteri, ejusque fundi opporteret. Similis conditio, sive uterus ex obliquo positus simul sit, vel non, praesertim, si varia insuper et multum inaequali est crassitie, absque dubio partum morabitur, imo gravabit; quatenus nempe natura tempore indiget, ad enitens viscus primis doloribus opportune conformandum constituendumque, ut foetus demum prodire queat. Interim frequenter sine omni molestia vel expedite etiam tota functio cedit, dummodo nihil aliud obstet, nec simplicissima natura damnum a praepostera arte capiat.

Quapropter, ut quoque ista monita confirmentur, et obliquitatis notio extendatur, supra scriptis quaedam alia subnectimus exempla.

Partus xvii. 31. Octobris 1790. Maria F. 26 annorum, hora decima vesperi facile enitebatur. Venter non multum extensus, utroque latere pariter elatus erat. Os uteri ad sinistrum et anticum valde elevatum digito vix obveniebat; attamen placentae circularis erat rotunditas.

Partus xlv. 8. Novembris. Julia R. 24 annos nata, salubris admodum, et prima vice praegnans. Liquor mane hora quarta effluxit. Nihilominus post octavam vesperi orificium vix circumferentia pollicem aequabat, tam alte ac retro elatum, nec tamen ad latus propensum haesit. Apprime caeterum formatus venter. Ore uteri haud prius, quam altero mane circa undecimam dilatato, paulo post tandem sequebatur partus. Circularis placenta.

Partus lxvii. 18. Novembris. Catharina P. 32 annorum, valido habitu, secunda matutina naturaliter parit; rupto septem horis ante amnio. Ingentem, dextro latere multo pleniorem, quam sinistro, ventrem gesserat. Orificium uteri in medium areae omnino institit. Placenta ovoidea.

Partus cxxiii. 10. Decembris. Anna W. 26 annorum, facillime enixa est, sexta matutina, ruptis ab horis quatuor velamentis. Orificium non citius aperiebatur, quam in ipso ferme momento, quo foetus prodiit. Venter ex latere sinistro non mediocriter eminebat, in idemque latus deflexum uteri os erat. Placenta ovoideum retulit.

Partus cxxxv. 19. Decembris. Magdalena G. nata 22 annos, elapsis ante octo et viginti horas aquis, septima matutina peperit. Os uteri sursum et a dextero ita erat suspensum, ut primo ne attingeretur, neque prius, quam duabus horis circiter ante exitum foetus, dilatari coepit. Eximie formatus, nec magnopere extensus venter. Circularis forma placentae.

Partus clii. 27. Decembris. Anna P. aetatis 24 annorum. Noctu hora secunda sanissimam puellam cum facilitate edit, mox ante prolapso liquore. Orificium probe demissum, ampliatissimo licet, et in crura protenso ventre. Placenta ovoidea.

Ex commemoratis exemplis, quorum similia, nisi cuique praesto essent, multa alia conferrem, clarius luce est: primo uteri obliquam figuram ab obliquo illius simplici situ penitus discrepare, ideoque organi hujus diversam quodammodo esse obliquitatem; aliam nempe ad situm, atque aliam, quatenus ad figuram, quae caeterum in una eaque gravida, vel singulatim adesse, vel promiscue potest. Dein etiam hoc elucet, tametsi placenta haudquaquam haereat citra fundum, saepe tamen, quantum saltem per accepta signa proditur, uterum in obliquo offendi; contra, si quidem placenta distet a fundo, haud tamen ideo necesse esse, ut non offendatur in obliquo.

Unde aequabilis observator longe pervidet, multa etiam-

num inter ignorata esse, quae docta ingenia jam pridem lucidissime in classes ordinarunt. Quamvis enim non disputemus, ex memoratis vitiis utero, dum intus habet, obliquum aliquando induci situm; tamen vix in hoc erramus, quod reprehensum perpetuo illius obliquum incubitum, imo iniquam configurationem saepius ab ipsa sua compage, et a diverso, quo extendi patiens est, modo, utque breviter dicamus, provenire intus ab ipsa sua constitutione asseveremus.

CAPUT TERTIUM.

QUA RATIONE, QUIBUS ITEM ADMINICULIS, IN OBLIQUITATE UTENDUM SIT.

Tantum abest, ut simplex uteri obliqua positio, dummodo reliqua in matre et foetu secundum normam sint, partus functionem tardet, ut potius eam promoveat.

Tum quippe parientem praecipue intra primos dolores cubare in latus, iisque solum absque vi et impendio indulgere sufficit. Quilibet citra necessitatem contactus, quaevis oris cum digito dilatatio, illudque in aream reducendi demens opera partum trahit, et irrita vexatione, cruciatus, quin etiam pericula infert.

Ex ipso namque pelvis supremo ambitu, ex ventris et uteri amplitudine ac figura facile intelligitur, utero simpliciter oblique posito, parituram ad latus incumbere sat esse; caeterum nihil referre, sive dextrum id, sive sinistrum, sit. Imo etiam, dum propendens venter est, praeter situm ex latere nulla alia re opus habet, quia ipso jam incubitu suffulcitur, ac satis in altum sustinetur uterus. In quo casu, matrice videlicet in crura declivi, eoque magis, quando simul ex conformatione peccat, altius et retro actum orificium haud secus, quam difficillime, vel omnino non invenies. Quodsi demum, ut subinde assolet, elatum os ipsa sub pube ita absconditur, ut vix, aut nullatenus attingas, erit aliquis, qui tantam deviationem non induci ex eo posse nesciat, quod uterus simpliciter oblique incu-

bet, sed ex eo potissimum, quod simul saltem perperam et noxie sit configuratus?

Persaepe vero uterus et oblique situs et vitiose simul extensus est, ita ut in aliam plagam fundus vergat, in aliam os. Rebus ita erroneis, intempestive praesertim labente amnio, longiori plerumque tempore natura indiget, antequam, varia dolorum anomalia, dehiscat et in spatia pelvis revertatur os. Attamen et hic firmiter exspectandum, rebus caeterum propitiis, intrinseca virtute et sine omni subsidio artis, ad finem iturum partum esse; dum primos modo dolores aeque pati, nec majore quidem, quam sueta brutis et feris patientia, ad opus se commodaverit hominis mulier. Quibus enim conatibus in dilatationem os venit, per illorum quoque efficientiam totum uteri congrue effingitur, disponitur, et modificatur, ut ad extricationem foetus opportunissimum atque necessarium est.

Quantumcumque ergo obstetricantes de arte sua os retrahendi manu conclament; pro certo tamen habeo, durum, irritum, et absurdissimum esse tale conamen. Hac positione, quidquid non viribus naturae, neque mora, neque corporis situ prosperat, minus multo impetrari a ruditate manus potest.

Inde etiam colligimus, qui os uteri manu digitisque attrahere in pelvim moliuntur, quam paradoxam imaginem sibi de structura hujus visceris, item de illius vicinitate et connexione finxerint: nimirum quasi lignea illud materia sit, et ex mobili axi in ventrem pendeat. Ac ne ista quidem machinatione, ob vectis praecisum brachium, cui negotiosus digitus ori adnititur, perficerent quidquam. Neque minor sinisteritas est, uterum ad cervicem prensare et mitrae instar foetui a fronte trahere. Sane, donec ad ordiendum suum opus haud facilis natura est, pleraque haec cum doloribus multoque cum periculo frustra fiunt. Quamprimum vero natura se ipsa parat, quidquid susceperis, movendo, amovendo, inutile et supervacuum facis.

Postremo adjungimus cum superbia, in millibus par-

tuum ne unius comminisci nos, in quo propter obliquitatem uteri, minusque ob illius positionem obliquam tentare aliquid seu versione, seu arte alia necesse fuisset. Unde demonstratur, alios in isto ineptissimo opere laboriosos homines, vel a partus cognitione omnino abesse, vel studio rumoris exercere technas.

Haec quidem de obliquitate generatim, quales in omni fere singula foetura varie quidem, attamen si dicere fas sit, aliquatenus ex ritu naturae obveniunt.

Verum accidit aliquando, ut obliquitas ex se vel affecta aliis passionibus ceu verus morbus loci terreat, ubi praeprimis orificio quam maxime obliquo ac parum modo, vel nihil ampliato, angusta pelvi, vel vitiosis mollibus membris, irruente febre et phlogosi, haemorrhagia, saevis citra modum doloribus, spasmis, ac ubi defluxum praecipue amnion est, minante uspiam periculo rupturae, uteri prae caeteris, vel quocumque alio discrimine laborem omnino calamitosum sistit.

Quin imo etiam inter phaenomena venit, juxta obliquitatem os simul et orificium, seu illius labia potius, evanida, absentia adeo et fere nulla esse, ut a multis ceu vere conclusa et coalita reputentur. Qua de re, num quidem unquam praeprimis in gestante utero, ea exstiterit, imo possit, non disceptamus; sed loco incertae contentionis rarum et insolens maxime a triginta et plus testibus tractatum et probatissimum exemplum sit, cui simile inter multa et plurima partuum millia vix aliud advenit; in quo tamen narrando, ne multus sim, paucissimis absolvam.

In foemina, mox in domum assumpta, juveni, vegeta et formosa, nitente jam partum, prima exploratione, ut assolet, ab expertissima matrona obstetrice admissa, ne levissima, neque oris neque orificii tractata nota. Brevi post, nec a me, uti et postero die, haud magis ab obstetricante nosocomii, ob novitatem casus ad nos invitato, neque, dum intra tempus forte licuit, a quibusdam aliis peritis viris et obstetricibus inventum punctulum est. Intenta ad necessitates

miserae nitentis cura, perplexans labor sub multis et infestis tandem doloribus, satis ambigue in quartum diem protractus fuit. Quid aliud demum in alienitate consilii, quam tristi morbo, tristiorem medicinam facere, ac quidem, uti conventum erat, caesarea noviore sectione per vaginam. Atqui jam prius ordinato a me apparatu, quod multum abest, ut superbe dicam, in procinctu operae, quum denuo ac ultimo, sicut ante omne gravius intentum mos est, examinabam, vix admoto digito, protenus vaginam et amplum ferme hemisphaerium totum uteri placido mucore oblita et omne genitale mollius, idemque quam circiter tres ante horas minus multo calescere offendi, confestim meliora ominans, sed vix ausus sperare. Instar prodigii nunc area oris sine ullo circulari margine, aequans prope quatuor in diametro lineas, praesto indici est, et subtensum et renitens amnion. Mihi ipsimet in certissima quidem at re omni alienissima tamen, vix subito fidens, petii a proximo ex consiliis adstante et obstetrice, ut idem faciant; sed recusarunt potius, alioqui se rescire nihil esse novi, nec melioris. Verum iterato petii. Confirmata admiratione, postquam prae aliis memet suppuduisse primum erat, omnes affici, laetari, varie colloqui omnis circulus, et defecta vix non puerpera novam respirare vitam. Ab nunc saltem post breve tempus et pro matre et foetu, partus aeque, uti totum posthac puerperium affatim benigne ex natura cessit.

At vero in omnibus tam alienis et ambiguis rebus earumque varia complicatione pro singulo quovis discrimine nihil praenosci potest, neque statui neque reprobari; sed necesse est, ut tota difficultas et quaelibet superveniens et aggravans noxa secundum generales scientiae regulas et artis usus bonos, non solum ex proprio intuitu, verum etiam, ubi occasio est, aliorum simul apto sensu ac consilio, quid in re verum et congruum sit et optimum, inveniatur, tum quoad fieri potest, moderate ac utiliter instituatur. Verum tamen in quocunque gravi adeo et incerto conatu plerumque non tantum, quod sciam, in eo erramus, quod quiddam

nimis moremur, quantum in hoc, quod citra aequum ac necessitatem properemus.

COGITATA DE FEBRE.

> Denique ipsa febris, quod maxime mirum videri potest, saepe praesidio est.
>
> CELS.

Quae ad haec loca memorantur, nonnisi leves, et ab eventibus, quos in febrium quodam genere saepe observare licuit, derivatae, caeterum remotae procul omni inductione opiniones sunto.

Ecquid est febris? Unde oritur? Numne morbum eam dices? An medicinam morbi? Difficile responsu. Illud modo patet, aliter esse febrem ex natura, aliter describi; imo permultas febres prosperius saepe, at diverso, quam quo plerumque solet, tractari modo posse.

Profecto, quamdiu, quid vita sit, nescimus, et in quo consistat, neque quid sit febris, definiemus. Vita enim ac febris in natura rerum ex primis sunt ultimisque, quae latere in aeternum mortales debent. Vel dicet quispiam, rectam ejus ideam esse, quod conamen naturae Sydenhamus vocat? Vel consistere illam in motu celeriore cordis et arteriarum cum Boerhaavio censeamus? Vel Archaeus agitat, opinante Helmontio?

Par certe ad febris notitiam viris illis sua cuique doctrina erat: sed ad usum pro mortalibus, ad febris quippe curam, Helmontii et Sydenhami similitudines praestare doctis figuris Boerhaavii certum habeo. Illi obscuram cogitationem ex re et facto vividi animantis hauserunt; hic ad mechanica principia ex febriente omni animali turbatum machinamentum finxit. Attamen nihil in omni vita et sanitate et in cura morborum magis obest, quam quod ea, quae

in nobismet essentialiter obtinent, quoad tempus et pondus et mensuram ita intelligamus et accipiamus, quemadmodum pleraque fieri extra nos cernimus, ac simplicius habere, ac facere cum illis non aliter possumus.

Plurima in omni febre signa mutatam esse vitalitatem aperte monstrant: ubi nihil a vita subest, ibi utique nihil etiam febris est. Quum porro vitae omnis vis haud aliter manifestetur, quam quod in corpore sensibile quiddam et irritabile sit, maxime etiam verisimile est, febris characterem repositum ferme in conturbata indole sensibilitatis et irritabilitatis esse. Ut igitur, quatenus res aliqua morbum facit, quia noxie in membra agitat, et insuetas alienasque mutationes in sentiendo producit; eatenus etiam eadem illa res procul dubio ceu causa ipsius febris aestimari et possit et debeat. Quae tum ipsa febris pro diversa indole et more suo ad sanandum morbum vel opportuna erit, vel noxia.

Unde scitur, eos, qui febrem ubique pro auxilio habent, infestum hospitem nimium honestare. Sed profitemur etiam, medicos, quod nunquam febrem, nisi hostiliter, excipiunt, persaepe amicissimam sociam naturae, cum eaque naturam ipsam expellere.

Equidem, ut vulgo fit, perire citra morbum et febrim animal potest; sed nullus ferme in animanti verus absque febre perstat, neque sanatur morbus, neque trucidat.

Quanquam enim vero corporis varia membra contrahere noxam quodammodo, tum lente degenerare, et paullatim ad functiones fieri inepta possint, absque tenente necessario febre; posteaquam tamen morbida mutatio vel mutationis causa eo pervenit, ut prima inde sentiendi ratio affligatur, protinus febris occipit, qua res in aliam versatur naturam, eaque in pristinam reditura sanitatem, seu, quod saepe fit, desinens in mortem est. Ita per annos aliquando sine aperto damno scirrhus haeret; tandem parit dolores, accendit febrem, fit carcinoma ac necat.

Insolitus, molestior frigoris passim calorisque sensus, mutatus et velocior plerumque pulsus vasorum, cum nova

et ingrata per universum corpus affectione, febris characterem statuunt. Verum cuncta ista in omni febre diverso modo se habent atque excipiunt; unde innumerae varietates et permulta sunt nomina, nec tamen medico anxie respectata, nisi quatenus ad notitiam causae febris, et dijudicandam illius speciem et typum faciunt.

Quaelibet seu intermittens, post totidem horas sive dies manifestius reditura, seu absque intermissione vel ad sanitatem, vel ad mortem usque assidua febris est. Nulla caeterum, quae non omnem medelam respuat, continuo et eodem aestu durat febris. Quin imo cuivis, atque illi etiam continenti febri, aliquae tamen vel tantillae remissiones et intentiones sunt. Hujusmodi interea variae modificationes in plerisque febribus pro diverso illarum genio aperte vel occultius in sensus cadere, et tempore et more vel ordinem servare, vel incertos habere modos, palam alioquin est.

Plerumque quidem febris a causa excitante regitur. At robur illius et intentio, quin typus etiam, et alia ferme, quae eam comitantur, non tam a materia incitamenti, quam variis ab rebus adventitiis fluere videntur: a temperie et constitutione climatis, ab habitu et opportunitate corporaturae et permultis aliis mutabilitatibus. Cujus rei clarum documentum insitio variolarum et miasmatum aliorum praebet.

Quaelibet vehementior in corpore obveniens mutatio, morbique actuosa omnis materia febrem accendit, quae ubicunque ex causa sua vel propria indole, nec maligna nimis, nec morbo principi dispar multum, neque rebus extraneis, neque pravo corporis habitu ultra modum perniciosa vel intensa est, expellendo immutandove, quae intus nocitura sunt, naturam ad valitudinem ducit, post totidem quippe dies, imo horas. En critici priscorum dies, et cocta materia morbi! Atqui eatenus omnis febris curationem absolvit, omnisque morbus eam sibimet ipse creat; eatenus febris vices medici gerit, imo medicus in tota natura omnis et solus est.

Hancque febrem simplicem et benignam salutamus; hanc nostris tempestatibus vix alibi hac puritia invenimus, nisi

inter vagantia animalia, inque gregibus forte palantium hominum, quo saginata nostra luxuria, vel extenuatissima miseria, tum variabilis ad commenta scientia, et universim Europaeorum mos et ritus et familiaritas nondum pertingere potuerunt.

Correpto bruto animanti morbo, dum parere instinctui aliquantum potest, in hac febre una omnisque salus est. Ea quippe sanescit, seu quando malignitas morbi, vel illata injuria naturam exsuperat, occumbit animal.

Sed vinctis mortalibus ex societate raro contingit simplex et genuina febris. Absunt ab omni naturali et incomposito usu; absunt igitur etiam a simplicitate morborum ac febrium. Nobis quippe tam complicatae febres, quam quibus infestamur, ipsi morbi, illorumque occasiones sunt. Scilicet dum valere nobis videmur, naturam repudiamus, ac pervertimus, ut nihil mirum sit, versam naturam linquere tandem, eamque in metu morbi deserere etiam nos vicissim. Quapropter plerasque hominis febres ex parte, eatenusque modo considerare, ceu medicinam morborum licet, quatenus natura nempe ex primis suis fundamentis sese haud everti sinit.

Interea febriles nostrae affectiones ob varias, nocivas, sed pariter stabiles causas, ut nunc quidem mortalium calamitas viget, tantum a prima sua simplicitate distringuntur, ut ad beneficium illud rarissime sint commodatae; contra rebus in pejus actis, corpori saepius in perniciem fiant. Propterea febris hac facie tanquam morbus utique, vel saltem ceu aggravans illum haberi accessio debet. Atque ad salutem confert febris, imo medicatio ipsa est, donec opportune agit in morbi causam, morbum mollit, sanatque, seu facere saltem ad illius levamentum et depulsionem potest. Contra infesta febris ipsaque est morbus, dum sine utilitate ac frustra in causas morbi furit, morbum ipsum neque pacare, neque abigere potens.

Quaelibet febris natura sua infirmat, quoniam certo spatio plus virium vitae consumit, quam pari tempore amitti

corporatura sana solet. Ubi tamen idonee incedit, hoc in se commodi habet, ut morbum propemodo vincat, laesas functiones reficiat, et corpus assumendo cibo potuique opportunum reddat. Quodsi vero absque utili in aegritudinem efficacia trahitur, tum enim vero frangendo vires et animantis habitum amplius suffodiendo, morbum exasperat, atque ceu nova ac continens causa crescit, ut de foris corpus ex alimento ac medicina nihil contrahat.

Quisque causam, quae febrem concitavit et sustinet, recte tollit, procul dubio febrem quoque ipsam franget, quin tamen semper possit adversari, ne ultra in eam quidquam proclive corpus maneat. Sed raro fit, imo inconsultum aliquando foret, recta in primas causas tendere; contrario in difficilimis saepe aegrotationibus acquiescere soli moderationi et sopire urgentes maxime passiones juvat.

Quapropter eo inprimis morandum, ut scite definiamus, quid ex febre ad sanationem pertineat, quid secus; quantum superet, quantum deficiat; denique quemadmodum mox studendum illius augmento sit, mox decremento; in quo quidem, ut opinor, omnis medendi ars versatur. Hac certe linea eam terminatam censeo.

Ut plurimum in tractatione haec nobis intentio est, ut febris vehementiam et aestum minuamus; quanquam in permultis morbis potius contrarium oporteret, quia non raro cum febre simul vis vitae opprimitur. Unde necessario rudis quoque morbi causa, et indigesta materia manet. Quapropter in multis febribus alterans methodus apprime conducit. Complures aegritudines recte ea ac breviter in tot Britanniae nosocomiis vidi sanari, quae aliis in terris multo saepius vel mortem adsciscunt, vel crebra venaesectione, tum perpetuo tractu vacui decocti, addita ad confirmandum corpus inhumana victus interdictione, in multos extrahuntur menses, et ad postremum forte fortuna in malum longum et insanabile percurantur.

OBSERVATIONES IN FEBREM PUERPERARUM.

Mulieres, dum in febrem puerperalem incidunt, sin ad tertium quartumve diem non persanatae sint, plerumque moriuntur. Quaedam interea citra exspectationem convalescunt. In pluribus fluxus alvi, ingens dolor et tensio ventris est. Quomodocunque curaveris, ex quatuor generatim duae imo tres moriuntur. Post obitum in ventre vis purulenti liquidi reperitur; et inflammata et conglutinata viscera et intestina. Cujus morbi tanta malitia est, ut omnis adversum conatus naturae frustra sit. Nec raro infestat; attamen in omni re obstetricia ex calamitatibus una est, quas contra etiam ars nihil proficit.

W. HUNTER in praelectionibus,
M. S.

Nisi confestim curentur, plurimae intereunt.
HIPP. de morb. mulier.

In tanta morborum copia ac varietate, quibus mortales infestantur, paucissimi tam periculosi et subito lethales sunt, quam puerperarum febris. Cujus tristitiae crebra habentur testimonia; unde etiam multorum nunc in inquirenda illius natura et invenienda curatione laudabilis cum maxime labor et intentio est.

In puerperis tam multis, quarum demandatam curam habeo, quasdam subinde morbo hoc corripi, nemo dubitat. Quae igitur tractandae febris ratio nobis et modus sit, utque cedat, his locis profiteor.

Ante omnia, quem febrem puerperalem nominamus, ex mea sententia proprius acutus morbus est, quo parata ad formandum lac in corpore materia, et verisimiliter, ea etiam ex parte, quae puerperii purgamenta sistit, plerumque citra naturam in abdomen, quandoque etiam in alias partes descendit. Hancque febrem egregie jam divus Hippocrates scripsit, imo in Libris de morbis popularibus collustratam observationibus habet. Quapropter mirabile est, scientiam affectus adeo jam tot ante saecula manifestati ad nos usque

delituisse, ut illius hodiedum nulla ferme congruens scientia sit.

Namque quia febris ob excitamenti varietatem rerumque, quae eam comitantur, diversam indolem, cum ob aegrarum absimiles naturas, tum ob multas a morbo inductas mutationes, incerta forma venit, ingens hac tempestate eruditorum circa illius naturam dissensus est. Olim quippe crediderunt, noxam oriri ex inflammato utero; nunc eam ex phlogosi intestinorum, omenti ac peritonaei ducunt. Aliis visa gastricae, ac biliosae prosapiae, aliis putridae; his vulgaris modo, illis sui generis et distincta febris dicitur.

Oppositis tantum sententiis circa affectionem, haud miramur, diversa etiam adversus remedia celebrari. Quilibet rejectis aliorum cogitatis, quam ipse de febre tenet, nonnisi suam imaginem veram praedicat; paucissimis nempe contingit, variabiles quam maxime phases, queis morbus apparet, speciesque coram in aegris aspicere.

Nec paramus tamen, medentium de hac pernicie lustrare commenta, et opiniones; neque tam disparia componimus consilia. Id modo post complura exempla attingimus, febrem puerperarum morbum proprii genii esse; quae interea, quatenus nihil, quod per se mortiferum sit, corporaturam vel quoddam membrum occupat, ut vulgaris fere intermittens peculiaris saepius ac definitae curae capax est.

Constans tale et audax assertum nonnisi factis firmatur. Ad ea refero, illis annixa sententia stat. Quare etiam simpliciter prima hic modo tentata et successus narro, aliquando grave argumentum propria scriptione fuse tractaturus.

Quicunque febres puerperarum unquam vidit, haud nescius illarum caedium est, utcumque ex cognitione hactenus tractatae fuerint. Alii, qui nihil aspexerunt, perniciei documenta in auctoribus habent.

Pleraeque, quas nobis Hippocrates notavit, item aliae ab aliis posthac, diversius narratae, puerperarum febres funestae vix non omnes fuerant. Apud Leake ex novemdecim tres supra decem mortem intulere; apud le Roche inter

senas quatuor. Londini quodam in hospitio ex triginta puerperis, febre epidemica aegris, intra novem hebdomadas nonnisi duae evaserunt. Parisiis in magno valitudinario vix una convaluit e vigenis.

Complures, qui aevo nostro de febre puerperarum docuere, percelebres viros coram sum veneratus, eorumque amicam eruditionem et usum et familiaritatem nunquam non grato animo teneo. Adfui medentibus iis; illorum ductu, ad cujusvis singuli ritus et principia ipse curavi, aegrarumque alias varia methodo sanescere, plures defungi vidi.

Postea multas foeminas proprio discrimini commissas habui. Tum aliquando per tempus aucto aegrarum numero non ex meo solum sed aliorum simul consilio varia et pretiosissima passim tentata remedia erant; attamen minus secundo, quam funesto exitu, ut in novo omni casu anxius maxime delectus fuerit. Praeterea doctrinae ambiguitas, variabilis efficientia remediorum, item funesti toties in propria et aliorum procuratione febris exitus cum in vulgata medicamina tum in consuetissimas curationis species omnem ademere fiduciam. Tum triginta et pluribus admissis quotidie in curam puerperis, necessitudo animum aliter contra morbum perpulit, quo tot hactenus genitrices, frustrato naturae et artis omni conatu, plerumque occubuerant. Nullibi profecto quid generali curatione, methodo, et ordinaria medicina effici non possit, tam aperte perspicimus, quam dum in complures perpetuo simili morbo laborantes mentem cum animo intendimus.

Verum ne suspicio sit, ac si ex nostra febrium inprimis puerperarum tractatione vindicare meritum a priori velim, nihil pudet narrare, quemadmodum non ex pensitato, sed casu a nobis inchoata cura fuerit. Verumtamen quid artis aliud ab origine alia, quam forte? Quis doctorum unquam ex prudentia praenovit, quid intus juvet, quid noceat? Artem scilicet ab omni tempore fecit empiria, per successus probatis ad certos morbos auxiliis, eorumque juxta opportunitatem administratione, aliquando scientiam simulans.

Omnis alius in medendo non tam ab experientia quam ex arbitrio acceptus mos semper ac ubique caedes sparsit.

Erat aliquando, ut duae puerperae, quarum unam ego solus, alteram cum familiae medico curabam, una die ex febre obirent. Binas alias simili cum morbo luctantes in nosocomio habui; quarum altera brevi defuncta, altera in procinctu mortis erat. Morbi septimam prope diem egit, ventre tenso, tumido ac enormiter dolente; fluxus alvi inscia aegra, celeritas pulsus, subsiliens tendo, delirium, difficilis fractaque respiratio cum collapso vultu. Lac ex mamma passim secesserat; a morbi exordiis parum purgamenti, mox nihil.

Obitu illarum mulierum, quibus hanc etiam non sine causa quartam accensui, magnopere commotus vesperam et animum distraxi inter amicos; at nihil mentem a morbo depulit. Jam certum quoddam haud vulgare in extera terra amicissime confisum mihi pharmacon succurrit, kermes mineralis mitissima prope ac insons species, idque in desperato tentare, praecipue, quod aegra, si nihil delinimenti ex eo, nec tamen habitura damnum sit. Reversus domum, exempta a scrinio medicina, versus decimam noctu in nosocomium me confero. Quae fuerit aegra, non est, cur repetam. Tirone quopiam medico et binis coram ex ordine in ministeria adstantibus novis obstetricibus, haesitans medicinam praebere ex tempore, primae obstetrici eam in manus dedi, ut aegrae porrigat in infuso; hanc mox addito tegmento bene foveat, sicque contineri curet. Tum miserae nec auribus neque oculis sentienti valedicens recessi.

Postero mane, quum, ut mos est, ad invisendum veni, prima obvia obstetrix est. Illico ego: abiit misera? Quidni! Bene habet; primo mane caffee a me petiit, simul juberi servam, ut pectat ipsi comam. Irritatus oblique levi sermone, nec fidens, comitante medicorum et obstetricum numero, concessi ad lectos. A pristino die, quia moritura censebatur, lecto suo umbraculis praecincto, dum ex ordine accedebamus, eam libere sedentem cernimus. Protinus com-

plexa et osculans manum meam, exprimere gratias avet, cunctis, qui antea ac heri illam visebant, ingenti admiratione confusis. Ipse tam inopinato eventu obstupui, dubius maxime, valitudo utrum a vera recreatione procederet, an ex fallacia ingruentis gangraenae. At vera et genuina fuit salus. Aegra de noctu multum sudaverat, missa etiam copia urinae, quo tantum se dixit valuisse, ac si nova sibi sufflaverit vita. Haud ultra ferme in ventre dolor; nec quiddam meteorismi est; pacatior pulsus, placida respiratio, humiditas linguae. Cessavit diarrhoea; rediere purgamenta; verbo, dispulsa et effascinata pericula mortis sunt.

Quo eventu licet summopere gavisus, non tamen arti vel medicinae salutem, quam forti imputabam potius et naturali crisi.

Brevi post aliam puerperam, multa incassum adhibita medicina, similis metus excipit. Pari commodo datum stibium; praeterquam, quod tardius cesserit curatio. Atque hunc morbum, uti priorem, eruptus sudor et copiosum biliosae faeci magis, quam urinae simile excretum solvit. Post dies quinque vel sex restituta mulier. Tum similis mox intra paucos dies excipiens se ac consecutiva felicitas puerperis tribus aliis fuit.

Nihilominus jam ut perpetuo rem inter fortuita et pro spontanea crisi habui. Parum quippe ab omni tempore in designatam quampiam medicinam ad certas passiones credidi; quare haud prius, quam post plures conclamatos fere morbos, in quibus semper eodem modo profecerat, aliisque sine quadam similitudine fortunae porrectis ejusmodi praeparatis, fidere aliquantum huic coepi.

Tum, medicamento in febris metu et discrimine firmato, haud moratus, illud mox inter morbi initia tentavi. Ab eo tempore raro febris in puerpera crudescere ad perniciem, quin ne vehementer ad periculum solet; pharmaco, interdum, haud minus febrem a malitia praevertere, quam, ubi semel invasit, tollere opportuno. Verum tamen vix sine quadam injuria monitio esset, non hic sermonem de febri-

bus agi, quas lethalis ex se noxa nobilis membri assectatur. In illis nimirum stibium nihil sanat; sed opportune dato membris caveri a gangraenosa, intrinsecus per morbum et febrem oritura pernicie, id saepius prodest.

Caeterum aliqua hic hujusce curationis exempla speciatim in demonstrationem perscribere non opus est, quod similia alioquin obveniunt, ac probationes apud nos potius per sensus, intuitu et contrectatione, fiunt. Terret etiam ab ulterius narrando, quasi exagitare ob lucrum vellem, prona suspicio. Attamen, qui diutius me ad aegrarum lectos comitantur, medici omnes et chirurgi testes adsunt. Neque illud curiosos praeterit, vulgares maxime intra puerperia affectiones, rarissime in instituto nostro crudescere cum vehementia, multo minus ad discrimen.

Unde ego saltem, dum parationem remedii, ejusque, quantum licet, constituentes partes item naturam passionum et morborum reputo, in quibus apertissime medetur, non ultra consistere in opinationibus eorum possum, qui virtutes medicaminum, non tam ex recta probatione usus, quam ex vulgi fama et imaginatione nimis plerumque vel collaudant, vel vituperant. Id potius teneo, sive ordines et signa, quibus morbos arguimus, nondum ad evidentiam esse provecta, imo naturam plurimarum affectionum versari adhuc in absconditis, sive certis ab rebus in corpore mutationes equidem induci et effectus, sed alios certe ac omnino diversos, et alio certe ac omnino diverso modo, quam vulgo creditur.

DE DOLORE ARTICULORUM IN PUERPERIS, PRAESERTIM COXAE.

Sunt etiam quaedam emplastra nobilia ad extrahendum.
CELS.

Incedit aliquando, quum minime suspicamur, lancinans in quodam articulo, plurimum in coxa et inguine puerperas, praecipue in cruris antica parte, ex membri nonnunquam tota longitudine ad calcem usque saeviens dolor. Rarum est, utrumque crus malo hoc vicissim, seu simul affligi; fixus plerumque est dolor, ut tamen incremento ac remissione modum periodi teneat.

Dolorum hoc genus edito partu aliquos plerumque post dies subito ingruit, primis licet puerperii rebus satis benignis, ac dum succedere etiam ad naturam reliqua videntur. Ac quanquam foeminae, quibus sive natura, sive arte laboriosior partus fuit, saepius in hanc valitudinem incidant, quam quae facile se expediverunt; nihilo tamen minus et has aliquando corripit, sive lactaverint, et ex uberibus lac abscesserit, sive non.

Saepissime dolor a cruris suprema parte, maxime ab interna regione ortum ducit, excurrens ad infimum pedis usque. Primis diebus vix tumorem, tensionem, vel rubedinem cernis, neque tamen articulum movere, nec cruri absque dolore, neque insistere pedi aegra potest, sed adorta ingredi, illum trahit. Est imo etiam, ubi absente omni tumore, remanente pristina membri forma, et naturali calore ac mollitie, pars tamen dolere, et inepta fieri ad officia coeptat.

Tum augescere dolor, et pulsus prodere febrem. Ubi vero continua, sine afflictae partis tumescentia febris urit, illius complicatam aut alio forte vitio simul concretam causam scito.

Morbum hunc vulgo a fortiore vel subita vel diutina pressione repetunt, quam caput foetus vel obstetricans manu, vel instrumento uspiam in nervos pelvis fecerit. Sed post facillimum et expeditum etiam partum irruit. Num causam forte in resorbentibus vasis quaeres? In prima materia lactis? in turbatis lochiis vel regresso intus sudore?

Longam saepe ista offensio moram habet, sinistra praesertim ex principio curatione. Multas foeminas malum per annos excruciat, atque istae nedum miserrimae sunt. Aliae quippe, si non obeant, attamen tota vita claudum dolens et ulcerosum femur habent.

At teterrimus morbus est, ubi in metastasin desinit, quam lacteam vocant. Tum resolvi ineptus tumor in malignam ulcerationem, aut prorsus in gangraenam vergit. Videbis etiam, ubi quidem nihil suppurat, claudum tamen membrum fieri et siccum contrahi.

Medicamenta adversus malum hoc primo ex antiphlogisticis petuntur, dein ex solventibus, et diaphoreticis. Verum vix unquam ab his nec a nitrosis et leniter purgantibus, longo praecipue ac largiore illorum usu, multum commodi vidi. Sed cautissime observandum circa venaesectionem est, ob increscentem ex ea pertinaciam doloris. Manifestum quoque damnum calida balnea ferunt, inprimis iterata, et a morbi ingressu, item mollientia calida fomenta, quaeque laxant pleraque. Haec quippe congestiones coquunt, quae praesertim, dum inguen vel coxam affligunt, saepe periculum, saltem longas et exedentes molestias parant.

Quare similes adversitates alia ratione statui curare. Affecta plaga, per intercapedines levi tractata frictione, post singulam curam pannis fovetur. Tum aegra pulverem ex stibio accipit; quo lochia melius manare aut redire, cum sedimento turbari urina totumque corpus perfundi aequabili sudore solet. Posthac mitigatus dolor vix unquam pristina ferocia redit, quin tamen aegrae crus confestim movere valeant; e diverso nitentes incedere pedem cum molestia trahunt. Quam impeditionem alias electricitate tentaveram.

Nihil utile. Dein super afflictam partem et in proximo ambitu posui cantharides; neque ex his moderatio. Tandem, quum juxta plagam nihil amplius intacti esset, vesicans emplastrum duos pollices latum, longumque satis, supra et circum genu ea parte, qua mares tibialia stringunt, applicatum fuit. Sic in decem et ultra similibus hucusque morbis eodem semper modo, intra duodecim horas fere peracta cura erat, quocunque affecto membro articulove. Ac quidem quo longius a centro doloris distat emplastrum, infraque maxime procul a morbo articuli membrum complectitur, eo certius prodest.

Vix in narratis exemplis orta ex cantharidibus vesica, imo cuticula duntaxat erubescente, dolor jam profligatus, et mobilitas artus restituta erat.

Hacque simplicitate infensissimus puerperis dolor inposterum tolli, vel certo potest, qui, tametsi non semper sit lethalis, aegram tamen plerumque affigit lecto, in menses divexat, et non raro per omnem vitam claudam continet.

NOTITIAE.

Quae anno praeterito e schola technica pervulgabantur, testium autopsia, imo ex tabulis nosocomii demonstrabam, existimans, fidem sic satis firmatam, ac plus fuisse praestitum, quam desiderare a quovis ingenuo fas sit.

Nihilominus fuere, qui dicta fastidirent, ob mortuarum paucitatem scilicet, recolligendo, quae olim puerperarum sors alibi fuerit; tum ob raritatem cujusvis artificii in omni foetura. Neque negamus, penes nos perraro artificiales partus fieri, licet in novo instituto intra paucos dies plura succedant puerperia, quam in priori per integrum annum.

A Septembri A. 1790 usque ad Septembrem 1791 nonin-

gentos quinquagenos partus habuimus, ex quibus octo per conversionem, septem forcipe; scissione cranii tres exsolvebantur. Versione pleraeque matres, sed quinque modo infantes reservati. Usui forcipis sex puerperae, et quatuor foetus salutem debent. Foeminarum, quibus partus exscissus est, una obiit, nec vero, ut mox narrabitur, ex operatione potius, quam alias ob causas.

Inter partus naturales sunt octo gemellorum, praelapsis clunibus novem, pedibus sex, facie quatuor; qui omnes, juxta plerosque alios inique vel in obliquum posito capite proclives foetus, ad salutem suam et matrum naturae committebantur.

Sequitur foetuum numerus, cum relatione affectuum, quibus sex foeminae per annum sublatae sunt.

Summa natorum 899.

Ex his praematuri tum maturi, sed languide vivi; demortui vel putridi jam, item immaturi foetus et abortus 62.

Defunctae puerperae 6.

In defunctarum prima cranium foetus dirimi debuit; nec difficulter. Aegra septem jam dies sine febre extra lectum morans, ob taedium medicinae vel clysmatis, vel quaque alia obstinatione, quotidie licet de valitudine rogata, sex dies strictam alvum celabat. Pomorum terrae clam insuper devorata copia, supervenit ileus. Alvo nullo remedio solvenda, periit.

Alia mulier noctu hora secunda, effluxis jam aquis, ex suburbano oppido pedes ad hospitium se contulit; corpore prius in circulo liberorum suorum (vespera feriae Nicolai erat) ex conferta farcinis patina haud modice in propinquum opus refecto. Erat robusta foemina, triginta septem vel juxta annos nata, crasso et tumido habitu. Pulsus in ea celer fuit ac mire exilis; at videbatur tamen pollere viribus mulier. Vix se contineri sub foetura patiens, quovis dolore, et levissima contrectatione viriliter objurgare et maledicere. Infans praemisso pede in livorem corruptus et tumens hydrocephalon habuit, quo licet pertuso, tamen ob crassum et

durum occiput, partus nonnisi difficillime exsolutus. Undecim post operam horas decessit. Facta cadaveris sectione pleraque in ventre ad naturam, sanus etiam et contractus propemodo uterus. Verum aperto thorace pulmo dexter, una cum bino triente ferme sinistri, totus a sanguine inanis, et aridus sicut quaedam lacinia exsiccatae spongiae fuit, solum proxime ad cor sana superstite nec vacua portione. Nihilominus utroque pulmone prope per necrosin exoleto aegra viginti quatuor horis ante laborans adhuc in telarum quadam fabrica stipem etiamnum ex opera meruit; ut certissimum sit, gravidas nonnunquam praeter foetum certam simul in se quoque mortem gestare.

In tertia foemina partus languit, nulla alia, praeter malum victum et fractas vires, manifesta occasione. Cum liquore amnios, furtim labente, prodiit foetida ex utero sanies. Tum infans ob nisus defectum forcipe eximebatur, isque putridus erat. Aegra ex sphacelo uteri, verisimiliter jam ante partum ingresso, mox occidit.

Quarta in enitendo subito convellitur, sensuum sibi ante et post accessum compos. Post horam novus assultus; mox ablata eo vita. Exceptus per sectionem uteri foetus jam livuit. Sana pleraque in cranio et abdomine; verum in thorace humoris citra solitum copia.

Mortuarum quinta, diris capta doloribus, ex suburbanis in scholam deportabatur, multas jam adversitates ab arte prius passa. Foetu caeterum in pelvi apprime declinato, nec ullo in chorda pulsu, functio commissa naturae. At continua puerperam febris, et pertinax in infimo dorso, nec molliendus quiddam dolor vexat. Quarta die mors. Post sectionem cadaveris in laterali et suprema vaginae parte, ubi uterum excipit, ulcerata et rotunda ferme rima conspectui obvenit, proximis simul membris, praesertim, ubi in ventrem spectant, gangraena erosis. Vix dubium, agresti et supervacuo conatu reponendae chordae, inflictum antea domi vulnus fuisse.

Sextae puerperae facta in abdomen metastasis mortem

intulit. Quinto circiter die aliquantum de ventris dolore querebatur, clysmate et leniter ducente medicina pacato. Postea laudabilis lochiorum fluxus, et lactis ad nutriendum satis. Septimo die morari extra lectum valuit. Erat autem in pulsu febrilis nota, quare eam in lecto remanere jussi, maxime ob autumnale et inimicum tempus, quod cubilia calore foci nondum temperata erant. Vesperi invisens, ex occasione ad puerperam ob infantis inquietem moratus, quum eam sudare vidi, ac negligenter tectam, ipse admodum fovi, addita monitione, ut prudentius provideat sibi.

Noctu versus secundam subito et gravissime corripitur mulier, ut ex atrocitate doloris viriumque lapsu se haud amplius movendo esset. Mox eam conclamatam reperi, expanso enormiter et dolente ventre. Membrorum livor adest et frigus, parva et praerupta respiratio ac tenax super faciem et pectus sudor, sine ullo pulsu supra pollicem. Moritur aegra versus quartam horam vesperi. Instituta cadaveris apertura quatuor libras et ultra serosi ac turbidi fluidi in ventre monstrat, levissime inflammatis, ac passim modo in multa lympha inter se conglutinatis intestinis. Uterus et alia membra sana erant.

Ignorare caeterum nemo potest, narratos morbos a prima irruptione et ex ipsa sua natura haud aptos fuisse curari. Reliqui omnes laetius cessaverunt; nec levi tamen illorum, praesertim ineunte vere, numero et periculo.

Omnino, si computamus, quot in familiis privatis mulieres, cum in urbibus, tum ruri, sub puerperio in graves offensas incidant, aequum facile judicium faciemus, in nosocomio, ubi singulis annis mille et ultra puerperae sospitantur, necesse esse, ut illarum, quae vario discrimine in morbos ruunt, optimo quoque fato, aliquis numerus sit; eoque magis, quum permultae ex susceptis inopes, misere nutritae, aegrimonia et excessibus, cum longinquis multifariis malis, tum suspectis drasticis passim exhaustae, ideoque in morbos puerperii quam maxime pronae sint, dumque malum eas incessit, difficillime sanentur.

Verumtamen dicaces homines impigre narrant, propterea modo rariores in schola technica, quam uspiam, occurrere mortes, quod puerperae, quamprimum periculosius decumbant, ex instituto aliorsum in nosocomio mittantur. Quod falsissimum est, ut acta Cancellariae ostendunt.

Ne ulli foeminae intra graviditatem, ac sub partu tribus modo vel quatuor, depleta vena fuit. Item septenis in puerperio, iisque ipsis, quae brevi post ex morbo defunctae sunt. Intra menses duodecim quoque ne libram quidem corticis Peruviani dispendimus. Nimirum rationes officinae a mense Augusti A. 1790 ad Septembrem usque 1791 nonnisi tricentos flor. efficiunt, dumque reflectitur, herbas pro potu ordinario summae jam ultra explere dimidium; tum clara notitia est, quae curae simplicitas, quamque parum sit medicinae, qua uti in schola mos est.

Cunctas inter puerperas una solum inflammata, post ad suppurandum maturata mamma laborabat; istaque sibi illam, ut aliquando male tentant, dedita opera adsciverat.

Palpebrarum in recens natis inflammationem hoc anno multo rarius quam praecedente vidimus. Vulgari procuratione incassum facta, topicus affectus, uti experientia compertum habeo, aura electrica tollitur. Rarissime penes nos natorum oscula aphthis corroduntur; inter millenos ne tribus accidit.

Fuerunt hoc anno in schola novem et quadraginta candidati, partim nostratum, partim exterarum regionum; item triginta novem alumnae obstetrices; praeter plures alios tirones, quibus haud quidem degere ibi, attamen per longum tempus praelectionibus interesse et exercitiis artis licuit.

LIBER TERTIUS.

DE ICTERO NEO-NATORUM.

Oportet itaque, ubi aliquid non respondet, non tanti putare auctorem, quanti aegrum, et experiri aliud atque aliud.

CELS.

Haud raro evenit, primis post partum diebus ictericos natos fieri. Emollescit et languet illorum caro; simul frequens, plerumque et mucosa et serosa alvus est.

Infantes, quos a partu, vel brevi post fuscus rubor tingit, maximam partem hoc morbo affectantur. Cujus itaque occasio latere in ipsa cute videtur. Ac licet reputatae vulgariter causae adsint aliquando, non tamen ad morbum adeo pertinent, ut inde sive solum, sive potissimum ratio capienda curae sit.

Medici prope omnes retentum meconium et latitantes alias sordes, tum impeditum bilis ad intestina descensum pro occasione icteri in recens natis putant. Sic opinantes cum ad prohibendam aegrotationem tum ad illius curam solventia, quaeque deorsum purgant, ex rheo maxime, ex sapone et manna scribunt.

Remedia ista ab valitudinis initio fortassis proficua, mox in perniciem vertunt, quodsi medicus manente corporis suspecto colore illis persanare obstinat.

Dum pridem in expositorum aedibus munus chirurgi fungebar, frequens mihi nimis, ictericos infantes post mortem dissecandi, occasio fuit. Vix unquam neque cysticum

meatum, neque alias in hepate impeditas aut obturatas vias reperi. Toto intestinorum canale, quanquam laxantibus, et copioso clystere impigre expurgato, nihilominus cystis fellea multum distenta, mox aquosa et dissoluta, mox spissa et nigrescente bile fuit; hepate ipso rarius morbido.

Redux post ab itineribus, ex quo scholae obstetriciae praesum, in vegeta sanissimaque prole eandem noxam cum nova molestia vidi; nullo licet intentato exterius vel intus subsidio. Rara fortuna ab internis impulit tandem, ut parvulis medicinam modo parcissime propinari sinerem. Abhinc minus in morbos proni sunt, dumque supervenit icterus, ut plurimum tamen brevis est, ac simpliciter procuratione per externa cessat.

Profecto quoniam gracillima et gelatinae adinstar in omni recens edito animali, inprimis in homine, textura intestinorum est; dum reputamus simul illorum tot circumvolutiones omnemque longitudinem, facile noscitur, parum hîc posse interna pharmaca; quum largiter intrusa pondere ac mole noceant; parce autem indita, quae prosint alterando, acredine stimuli tenellum corpus necessario vellicent, ac conficiant.

Quantumcunque vero inefficax, imo damnosa saepe his rebus omnis intus medicina est, tantam utilitatem externa praestat medicatio: enema, balneum tepidum, frigidulum; electrica balnea, et frequens inunctio ventris linimento molliente volatili.

Ac balnei quidem hic modus est. Primis nempe vicibus infans in patina per decem et plura minuta detinetur, suffulto, ne faciem offundas, capite. Ad primos usus delicatae manui aqua ne frigoris sensum, sed caloris nonnihil imprimat. Postea paullo ad frigidiorem itur, genito in omni balneo per aliquot minuta diutius sustinendo.

Qua curatione optime uteris matutino ac vesperi. Postquam infans aqua exemptus est, confestim calefactis linteis foveto, et dimidium post horae vel tardius abdomen ipsi blanda pinguedine suaviter confricato.

Sub balneorum recto usu haud opus plerumque frequenti clysmate est, frigida aqua, ut fieri consuevit, functiones ventris alioqui expediente. Universim circa enemata nihil praeordinari potest; ea quippe potissimum pro frequentia alvi sunt temperanda, et pro copia et colore excreti.

Quando autem ictericus aspectus industria hac parum vel lentius in salubritatem et laetum colorem vertitur; curam accelerabis electrica aura. Insulato nempe et cum ductore consociato infanti fluidum per aliquot minuta meare in corpus sinitur, quo tentamine, juxta observatam etiamnum priorem curam, aliquot diebus continuandum est. At incassum tamen pleraque agis, ni natus laxe tegatur, et libera ipsi motatio artuum sit. Vitata quippe in genitis tractandi ineptia, icterus rarissime affligit, dumque forte immeat, sin unquam potest, facile persanatur. Est enim etiam insanabilis icterus, partium vitio aut degeneratione, aut irresolubili concretione inductus.

DE SITU CAPITIS IN FOETU NATURALI.

Inter crimina ingrati animi et hoc duco, naturam ignorare.

PLIN. H. N.

Vix equidem occasu decimi octavi saeculi post Anglorum et M. Saxtorphii monita reprendere ausim, quemadmodum ex ritu naturae caput edendi foetus locatum ad pelvim matris sit. Sed inspectet quispiam cum scholasticos tum alios plerosque libros, ut sentiat, quantum opus sit, stolidissimas leges, et arti ipsique naturae adversos usus perpetuo refutare.

Intelligimus autem sub voce capitis initus seu ingressionis illius in primo partus periodo situs motusque rationem, qua per pelvis limen in illius cavum descendit. Tum nempe

capitis ad supremam oram ea est positio, qua frons atque facies versus alterutrum os ilei vel omnis vel propemodo ita vergit, ut sutura sagittalis cum pelvis seu transversa ferme diametro, seu obliqua quasi parallelam teneat. Saepissime facies ad dextrum obvertitur latus, rarius ad sinistrum. Sed nunquam, nisi fortasse pelvi penitus in contrarium formata, sive foetu adhuc pergracili, ita in partum caput nititur, ut ex matre os sacrum cum promontorio ad vultum ideoque pubes adversa in occiput foetus sit.

Qui licet inde a principio artis perspectus, et in qualibet naturali, ac longe facillima foetura perpetuus ritus sit; est tamen hodiedum obstetricantium numerus, qui de hac re non solum confusam ideam habent, sed eam falsissime imo penitus ad opposita fingunt, affirmantes, nasciturum foetum ex capite ita super pelvim praejacere, ut occiput conversum ad os pubis, facies in ultimas vertebras lumborum matris sit.

Mirum profecto est, cl. Stein calliditatem hanc suboluisse, nec resipivisse tamen ex digito. „Considerando enim, sic fatur, quemadmodum caput per pelvim progreditur, equidem suis diametris inepte se videtur habere ad diametros pelvis. Caput enim cum sua maxima diametro in pelvis diametrum minimam, igitur et capitis minima diameter in pelvis diametrum maximam instat. Quare non tam idonea, ut apparet, inter caput et pelvim ratio est, ac si illud transverse per pelvim ferretur. Attamen notandum est, magnam capitis hoc situ incumbentis diametrum ipso eo tempore, quo pelvim transit, in multas medias et obliquas, igitur etiam minores diametros dilabi, sicque sub naturali partu quasi descripto arcu circuli sese extricare, atque ita fieri, ut caput transeat.“

Confusissima hercle naturae excusatio! Non enim tam inepta et rustica, ut imputat, in rebus suis moliendis natura est; sed ponit simpliciter molliusque longissimam capitis lineam in longissimam transversam vel obliquam prope lineam supremae aperturae, ac movet itaque et regit et accommodat

continuo nixus et renixus successu varios capitis circuitus et plagas in varios et adaequatos vicissim consimiles circuitus et regiones pelvis *).

Permulti in Steinii sententias praedati viri eosdem errores colunt, maturantque. Atqui fas est, cum veris juxta falsaque et vana exscripsisse.

Sed quantumcunque auctores illos aestimem, haud tamen silebo, cum in hac, tum etiam in rebus aliis, quas inde ad exercitia traducunt, turpiter errare eos et omnino adversus statuere, ac in natura fieri consuevit. Quare prospera in plerisque obstetricibus, vel et obstetriciis medicis inscitia est, qui parum prudentes in explorando, contrectato obiter capiti acquiescunt, ultra positionem dignoscere nihil curiosi. Aliter enim ex strenuis et fallacissimis praeceptis naturales expeditos omnes partus ex officio vertere, vicissim molestos imo praeter naturam obtinentes tractare pro naturalibus deberent.

Doloribus sufficienter continuatis, caput mento thoraci arcte innixum ex limine supremo paullatim in pelvis cavum movetur; qua in progressione simul circumagitur, ut, dum demum cavitatem occupat, moxque genitale transgressurum est, vultus propemodo ossi sacro, occiput pubi obtendatur. Verumtamen ista partus epocha non ingreditur, sed egreditur caput.

In cujus argumenti finem imprimere sibi animo prodest, quae a sexcentis assidua et longa curiositate, multoque studio, a me observatis naturalibus partubus prompta specimina sunt. Istaque ego in praelectionibus jam pridem ingenue vulgavi. Tum alii transcriptam mox ad se scientiam non perquam

*) In postremis editionibus Libri sui cel. Stein nominatim nobis suffragatur. Docto quippe viro, quia multum nihilo minus laudis habet, convenit etiam simplex veri erroris confessio. Quapropter cuidam auctori Viennae facile indulgemus, quod meritum sanioris hac in re perspicientiae Viennensi eidem ipsi scholae, ubi ad artem paratus, et amicissime manuductus fuit, viginti post annos ingrate detrahit, ut alii idem alibi, qui ipse modestius recusat, ingratiis imputet. W. Schmitt. Misc.

honorifice affectando sibi adscripserunt. „Videlicet foetus caput, ipseque totus foetus, in quocunque situ ex natura per pelvim transit, composito, tardiore quidem citra comparationem, at simili fere motu, ac vi aëris globus per sulcatam gyris fistulam agitur; ita quidem, ut caput, dum gyrando procedit, lineam spiralem, progressuque magnam quasi circuli partem et amplius describat."

Permulta sane hoc ex naturae invento in curationem cum naturalis, tum artificialis partus commoda et momenta fluunt, prudenti ac erudito obstetricanti nunc facile obvia, sed qui parum sapit, rudi operario, tametsi fusius exponerentur, ne quidem profutura.

DE PARTU ANTEVERSA FACIE.

Hae artes vaticinandi, et humanae naturae affectiones, cognoscentibus quidem semper recte habent; verum non cognoscentibus alias aliter.

HIPP.

Ut de re omni non visa ante nec tentata confusus sermo est, sic multa et difficilia auctores circa partus praeversa facie hallucinantur; ut siquidem fidas, illos matri non solum permolestos esse, nec sine arte finiendos, sed etiam, si quidem natura aliquando perficit, foetum inde necessario periclitari credas.

Quapropter obstetricantûm in nulla parte major constantia est, quam in hac, ut foetus, ubicunque faciem offert, nunquam naturae committatur. Atque dum vultus praeest, fronte ossa pubis, mento sacri promontorium respiciente, aut conversa vice, caput manu imo vectis ope ita componere suadent, ut ad pubem aggeratur vertex; quod si minus cedit, ad praecavendum matris et infantis discrimen, extemplo faciendam versionem esse.

Minime vero vel nunquam ex illorum auctoritate partum relinquere naturae licet, ore ita adverso, ut frons in alterutrum os ilei, mentum prope in aliud impingat; quod scilicet ejusmodi parturitiones, nisi foetu praematuro, et ex minimis, nullatenus a natura traducantur; ac, siquidem caput nonnihil procedat, ab axillis tamen insuperabilis ponatur molestia; harum altera sub ossibus pubis, altera sub promontorio fixa, ut partus omnino non sequatur.

Mirum profecto, ipsos illos, qui verbis gestubusque intimam sibi esse cum natura consuetudinem ostentant, ab hac penitus ignorari, ut illis sese ne quidem in hoc ad notitiam praebuerit, quo mirabilissima est, seque tentari digito patitur. Nimirum in tota eorum sapientia, quae scripta prostat, turpem alius turpior error trudit.

Atqui, ut proprie dicamus, ante omnia est sciendum, partus facie praeversa insolentius, caeterum simplex ferme sed aliquando cunctantius modo, quam si praevius vertex esset, parturae genus sistere. Quemadmodum vero praestante etiam vertice partus interdum a natura non finitur, vitiosa quiddam caput inter et pelvim proportione, vel ob dolorum longam remissionem, aliasve difficultates; sic et in foetibus praetenso ore raro casu accidit, ut emitti a natura nequeant. Tum quippe ad generalem censum difficilium partuum, recte quamvis praegresso capite, computari, et solito more instrumentis perfici debent.

Hocque de omni parturitione verum est, in qua tota ferme in aperturam facies eminet; nec tamen de illis, ubi vultus modo aliqua pars, uti mentum ac labia primo incidunt, aut recedente sub nisubus facie collum decidit. Verum hi partus ex foetu potius obverso collo dici, quam praelato ore debent; in quibus maturo, vel etiam praematuro infante, instituenda plerumque versio est.

In foeturis, ubi vel a principio obvertitur vel inchoato opere mox vultus instat, qualicunque caeterum situ, parturitionis hic modus et processus est: caput foetus, ex quo supra in margine pelvis haeret, per hanc ita transmovetur,

ut frons sensim in curvaturam ossis sacri vergat. Utque facies aperturae infra appropinquat, mentum propemodo adnititur sub pube, simul atque frons cum vertice supra perinaeum oblique protruditur. En facialis omnis partus exordium, progressus ac finis!

Docta modo fabula est, infantibus hoc partu esse occidendum, sanguine per jugulares venas intercepto. Subtilem doctrinam pridem explosit experientia. Foetibus utique, qui ita descendunt, nisi celer satis transitus est, livescens et elasticus tumor in facie oritur, ut vulgo in vertice et clunibus eorum solet, qui primo hisce partibus in lucem se dirigunt. Caeterum, qui vertice anteverso enituntur, caput compressum ex latere in latus habent; e diverso, quibus os praecedit, illorum capita primum utroque ex latere, postea de apice menti ad verticem comprimuntur. Alioqui nihil luctuosius oris tumor, quam simplex galeatus continet, praeterquam forte, quod prior tutius evanescat.

Inter octogenos ferme praecedente facie genitos, a me et aliis in nosocomio et foris ex proposito observatos notatosque, nonnisi tres exanimi prodierunt, totidemque fere mortui in pari numero obtenso vertice forent. Neque reminiscor, quod aliqua enixa unquam ex labore damnum coepisset; atqui tamen partus illi praeter unum omnes, sine ulla cura, quo situ praesit facies, neglecto omni reductionis, versionisve conatu, adscripti naturae fuerant. In una modo ob inertiam nisus et varias passiones forcipe utebar; idque cum facilitate et fortuna matris ac geniti.

Qui igitur prodeuntes foetus anteverso ore reducere aut efferre pedibus consueverunt, tria duntaxat ex serie, testibusque probata nobis exempla narrent, quibus matrem una cum prole technis suis tam feliciter evasisse constet, ac nostra simplicitate in tot multis contigit, et fore inposterum firmiter speramus.

DE FOETU DEMISSA CLUNE, GENU, VEL PEDIBUS.

In pedes procedere nascentem contra naturam est.

PLIN. H. N.

Post partus, capite praeverso, creberrime, et ad naturam accommodatissime ii obveniunt, quibus infans clunibus se exhibet. In his certe major utcunque naturae labor est, quam foret eodem foetu recte cum capite prodeunte. Atque illius imo etiam vita nutat continuo. Etenim caput, quia exit ultimum, spatia pelvis pessime permeat, praeversa basi cranii, ceu parte sua crassissima, omnisque compressionis maxime incapaci.

Recepta etiam auctoribus talium parturitionum distinctio est, quarum alias perfectas, alias imperfectas vocitant. Habet vero quiddam ridiculi ista denominatio. Partus quippe obversis clunibus imperfectus non datur. Infante enim coccyge in medio supremae areae recte locato, insidere utique omnis postica caro pelvi debet, cujus constituentes partes, ut quidem noscitur, binae clunes cum ano in medio sunt, quem igitur vere atque unicum ex clunibus partum dices. Coccyx vero, si non tam in medio aperturae, quam oblique inhaerens ex latere offenditur; tum sensu obstetricio haud proprie praesto clunes sunt, sed necessarium est, ut quaedam alia pars vel infimum dorsum, vel alteruter lumbus spatium occupet, quo casu parturitio ab coxa vel dorso nomen trahit. Absente itaque probabili significatione, hunc foetus cubitum quodammodo aut sufficienter mutatum iri, ut recedente lumbo coccyx in aream propius descendat, partus isti, ut omnis alius incomposito situ, effici per conversionem debent. Quodsi vero successu partus inguen aut dorsi infimum sursus agitur, quo clunes interea sponte, vel ex cubitu vel quocunque modo, pelvim supra expleant, tunc

certe vulgaris partus obversis natibus adest; quem finiri a natura operitor.

Unde accepta distinctio partuum anteversis clunibus in perfectos et imperfectos vacua scientia est, quod quidem missum facimus. Sed alia illorum divisio in naturales quippe et praeternaturales offendit ferme, quia docta ad malitiam vereque calamitosa est. Ante omnia dicimus, nullam ejusmodi parturitionem propterea, quod foetus aliter aliterque incumbat, praeter naturam esse. In quodcunque enim matris latus vel ad anticam partem, vel retrorsum, infantis ventrem et pectus obversa invenis, nihil refert; res ubique ad idem redit. Qui igitur foetum clunibus pelvi ita insedentem, ut illius venter, alterutrum latus vel ventrem respiciat matris, versione extrahi volunt, eo quod secus super marginem pubis cum mento appendeat, vel inter pubem et ossis sacri promontorium impactis axillis cohibeatur, ne animadvertunt quidem, ex ipso situ et partium structura vix posse fieri, ut vel mento foetus vel humeris in has angustias cogatur. Inscii nempe sunt, infantis partem quamcunque, quin imo infantem ex toto, qua linea et directione ingreditur, eadem ista nunquam permeare. Sic foetus, qui supra in pelvi pede ac ventre conversis ad umbilicum matris cubat, postea, dum per aperturam infra egreditur, ventrem fere ac crura porrecta versus illius dorsum habet. Et conversa vice.

Quae quidem, licet etiamnum ignorentur, verissima tamen sunt, ut quilibet molli digito, et planissima mente percipit, vel oculis intueri potest. Dolendum revera, haec in natura perpetua et gravissima etiamnum tam nova esse, ut complures ob doctrinae exsuperantiam illa pro ludibrio censeant.

Ubi demum ad facilitatem partus aliquando consultum seu necesse videtur, clunes una cum trunco aliqua tractare circumactione, id opportunissime ac satis admodum tempestive agitur, coxis in cavum pelvis usque ingressis, ut prehendi manu et excipi possint. Attamen, qui similes partus et ritum illorum et processum non apprime noscit, pro ge-

nitrice perinde ac prole quam maxime boni consulet, ab omni pernicitate modestius abstinendo.

Sed quemadmodum necesse aliquando est, infantem, licet vertice in partum nitatur, educere instrumentis, ita, quamvis raro, attamen interdum accidit, ut foetus praeverso podice industria debeat resolvi, pelvi nempe nimis constricta, seu foetu praegrandi. Tum vero difficultas non tam a clune foetus et resupinis cruribus ad ventrem, quam a capite advenit. In nascente enim foetu clunes una cum revulsis cruribus non solum, quam caput, minus habent ex ambitu, sed etiam aptiora comprimi et diminui sunt. In universum, unde non emergunt clunes, ibi cedere impotens eo magis caput est.

Qui itaque angusta pelvi matris, ac praejacente foetu clunibus, hunc illico ad pedes captitant, opinantes, hac negociositate utrique laborem facilius et celerius finitum iri, certe, quid moliantur, nesciunt. Id enim ubique expedit, ut clunes, quomodocunque incumbant, in progressu suo non turbentur; namque foetus, ut convolutus est, uteri os ac vaginam ampliando, consequenti capiti viam parat. Ubi vero pedes intempeste trahis, noces, quod genitale prius non satis dilatatur, ut cum facilitate procedat caput. Caeterum, si quaedam fortassis ad tractationem infantis, illiusque egestum artificia manus placeant, ea certe, nec unquam sero nimis, demissa jamjam clune ad exitum, foetuque etiamnum convoluto, aeque bene imo quam optime perficiuntur. Sed quidnam, ubi nonnisi de transmovendo capite agitur? Atqui etiam in hoc nihil obstat ex pedibus, quum protruso podice alioquin opportune delabantur, ut neque nunc etiam obstetricanti officiant.

Quando autem pariens, cui foetus anteversis clunibus inest, infortunate naturalia tam arcita habet, ut pars posita super marginem nixu ne quidem in aperturam pelvis, minusque in cavum urgeatur; tum enim vero casus in omni arte pessimus instat. Siquidem enim etiam pedes permulto impendio fuerint exempti, vix tamen truncum usque ad

thoracem extrahes, nec manu neque forcipe ex integro excipies caput. Talis calamitas imperiose jubet, foetum discindere. Interea auxiliatio haec, praesertim pelvi ad supremam oram vitiosa, atque capite altius residente adhuc, raro in fortunam cedit.

Ex quo verisimiliter profectum est, ut a partubus obversa clune, et omni alio, in quo infimum quoddam membrum praejacet, semper et ubique prudentes abhorruerint. Quin imo antiquitus consultum judicavere, in omni tali partu, perinde ac in quovis alio, ubi foetus ex transverso compositus est, pedes removere a pelvi, et in comparata spatia caput disponere. Quae certe procuratio minime esset contemnenda, nisi juxta, quod in partu anteversa clune, vel pedibus supervacua sit, res aliis premeretur molestiis, quarum haec neque ultima est, quod talis industria vix unquam summo sine periculo praesertim pro matre fiat. Atque ea propemodum est moderatio, dum infans uno vel utroque pede seu genu in partum prodit. Uticunque vero pedes primo adsunt, donec nihil cum periculo currit, ventre etiam in alterutrum latus genitricis verso, partus assignetur in naturam. Atqui etiam ubi subvenire oportebit, vel manu instrumentove, auxilium satis adhuc opportune accedit, foetu ad anum vel dorsum jamjam progresso. Reliqua, ut in partu anteversis clunibus, instituenda.

Est quidem, ut medici, foetu ita collocato, secus faciant, praesertim, uno solum pede, vel crure in genitali remanente; vel etiam, dum et clunes et pedes seu tali una praejacent. Illi absque mora alterutrum pedem vel utrumque extrahunt, idque ob metum, ne crus in pelvi adnitens usquam frangatur. Attamen nemo probabit, naturam, ubicumque sola ac per se egit, similiter nocuisse. Ne potis quidem est, neque angusta pelvi, neque ampla. Quod utinam etiam de arte possemus praedicare. Id enim in scientia nostra perpetuo mirabile est, quod promptissimi sumus in statuendis regulis, easque in exequendo obstinatissimi: nimirum ad praecavenda damna, quae nobis imaginamur, quaeque

haud alias occupant, quam quia praevertere gestimus, recteque per id ipsum occupant, quo gestimus.

DE PARTU GEMELLORUM.

Mihi sic est usus : tibi ut opus est facto, face.
TERENT.

Ex solito naturae mulier unum modo infantem gignit; sunt tamen etiam partus aliquando, quibus ex uno simplici utero, duo, trini vel amplius foetus prodeunt.

Creberrime gemellorum alterius eoque magis trigeminûm haud par est, ac singuli utrius, eadem caeterum maturitate editi unius, perfectio. Sed intercurrit varietas. Subinde gemellorum uterque et forma et vigore sat valens conspicitur, ut unus unicus vix exsuperet. Verum tamen, quo plures una excluduntur, quoque longius absunt a maturitate, eo languens magis et pusillum corpus singulis, ideoque minor etiam vitae copia inest.

Tali partu nonnisi unus plerumque alterve infans proditur vivus, extinctis reliquis.

Accidit quoque interdum, ut embriones aliquod tempus in utero vigeant, postea alter vivere desinat, alter ad maturitatem pergat. Quemadmodum superstes, ita etiam emortuus sine putredine in utero remanet, nec figura nec magnitudine, qualis in puncto mortis erat, multum decedit, praeterquam, quod a fratre vivo in planum comprimatur, dein una cum hoc, recto tempore, ex matre emittendus; attonito medico, cui ejuscemodi novitas ad digitos advenit.

Sed ubique gemellorum incerta et ambigua signa sunt, ut nonnisi expulso uno sciatur, praesto alterum esse. Hinc docta praesagia illos modo ornant, qui subtilius provident; vir probus in re incerta conjecturas suas scrupulose aperit.

Quidquid enim probabile quam maxime est, nedum tamen certum est. Aspicimus quotidie gravidas praeter modum ampliato ventre, cum tumore pedum, maculis lividis, varicibus, sensa insuper forti et frequente motione uteri, atqui unicum post eniti foetum; in aliis nihil simile vel parum obvenit, subsequis tamen gemellis.

In quo omnium minime decurrenti sulco in linea alba fidendum est. Quicunque ex hoc capit suspicionem, uteri duplicem foeturam continentis modice perspectam structuram habet. Ventris ex latere utroque eminentia potius a flaccidis tegumentis et renitente multum linea alba venit, quam a binis foetubus, eorumque tunicis, qui cum copia amnios matricem in duplicem et interceptum quasi utrem pandant.

In omni gemellorum partu tractatio prope, ut in simplici, convenit. Exsoluto quippe uno infante, tum, quodsi urgere alium probabilitas, post exploratione comprobatio habetur, parientis necessarii, dein et ipsa leniter praemonenda est, quia ex parte maxima alterum partum conniti mulieres ut plurimum moleste ferunt. Interea editus pullus, sueto more, utque prima curatio expetit, tegitur ac fovetur.

Quodsi forsan ex graviditatis incessu, ex ipso parturitionis habitu et modo, tum rebus aliis, gemellorum suspicio adest, eo magis procul dubio circa cogitabitur. Atque probabiliter instant, dum edito partu uterus tractanti manui exterius solito magis obnititur et extensus est. Dein ex habitu ipso foetus exclusi. Sed primum minus exercitatos crebro fallit, namque uterus crassior, seu parum adhuc in contractionem nisus, tum ingens etiam ex placenta, vel amnio et grumo sanguinis, congesta moles ventrem citra modum in ampliatione sustinet. Haud alias igitur, quam iterata cura, num novus liquor aut infans praesit, ad evidentiam venitur. Verum talia ne quidem edito foetu semper praesto sunt. Quapropter, si nihil urget, ne cum doctrina festines. Evenit etiam, novam vesicae speciem subtendi, quin foetus subsit. Nati quippe tunicae, super orificium incumbendo, illud obtegunt; tum collecti humores, nitendo in praetensum

velamen, urgente inprimis dolore, passim istud ac satis protrudunt, ut simile quiddam ceu novum amnion formetur. Qua fallacia multi gemelli ab incautis et sciolis obstetricibus praesagiuntur, qui curiose exspectati nunquam prodeunt. Quin imo molae varia genera, si brevi post partum quidquam inde ad os uteri descendit, interdum pro quodam membro alterius foetus habentur.

Ubi vero de alia foetura nihil dubitatur, functione non dum finita, ulterius prospice, quidquid ad parientis commoditatem et fotum ultra expedit, observanter procurans.

Secundus foetus, quando quidem ex situ descendere potest, nec in matre aliquid obstat, sine haesitatione deputari ad naturam debet.

Cave igitur, ne tunicas, ad opus, ut praetexunt, accelerandum intempeste dilaceres, imo manu et brachio impetuose ingestis, infantem ad pedes capias, protinusque evellas. Quae saevitia tantum in more est, ut ne nunc, eam inter primas regulas posuisse, magistros taedeat. Primo non est, ut foetus aufugiat; dein quis nescium habet, ne morbosas aquas ex paracenthesi uno fluxu detrahi, neque urinam per catheterem subito e vesica mitti?

Quidnam in causa, res tales apertissimas nondum ingenia obstetricantûm capere, ut saltem resciant, haud secus quam par est, in expellendo binos pullos longius uterum conniti, quam pariendo unum?

Interdum etiam secundi foetus tunicae, quia tenaces sunt, seu ob nisus inertiam diu continent. Tum studio lacerare eas consultum, et aliquando necessarium est; ruptis namque dolores enixius urgere solent, et ocyus succedere partus. Ne tamen in hoc nimium properes. Gemellorum quippe uno naturaliter enixo, dum alter amnio jam nudus offenditur, imo vitiose incubat, non tamen congruens est, mox convertere in pedes, sed etiam tali casu indulgemus aliquamdiu, ut primum uterus quiddam in organicas contractiones redeat. Eaque nunc recte momenta prae omnibus opportuna sunt, queis maxime cum prudentia per artem

agitur; quo facto, ductis nempe pedibus, ultro sine agitatione, industriam inter et naturam, accommodandum munus est.

Quodsi autem, foetu ad pelvim male composito, sub versione alium latere sentias, vel ex rerum omni statu jam ante conjeceris; maximopere prospicito, ne secundi membrana sub arte laceretur. Sin postea traducto primo secundus idonee adjacet, nec prioris ducendi labor genitrici fuerat permolestus, neque aliud quidquam emittere residuum sine mora jubet; satius plerumque instituitur, relinquere naturae, quam citra necessitatem et cum vehementia accelerare partum.

Quodsi natis duobus etiamnum tertius, seu plures insunt foetus, tum ratio agendi componitur ad traditas normas. Interdum vero confusa alienitas est, ut opus sit, medicum in peculiari complicatione ad proprium extricare, quid agi, quidve omitti debeat. Quod enim in natura rarissimum obvenit, ad hoc in antecessum nec consilium stat, nec norma.

Jam pridem vulgaris mos est, funiculum primi nati substringere ex placenta etiam, quia omisso vinculo reliquum in utero foetum, ac interdum matrem simul stillatu sanguinis perire credunt. Haec parum constant; contrario vix posse, alii sapiunt. Attamen casus forte exceptionem habet. Enim vero per hanc partem sanguis aliquando vere funditur. Quoniam igitur in simili partu ligatura sine noxa et molestia fit, omittendi causam parum perspicimus. Aliter res in partu simplici, inque gemellorum foetu postremo habet.

Ubi scrupulose sciendum, quinam utrius foetus genitus primo sit; ut medicus et obstetrix in eo intendant, vel ex munere obligantur.

In eximendis, ni sponte prodeant, secundinis, attrahi chorda primi infantis vulgo solet, arte interdum parum idonea. Quapropter mox abstinendum, et alter tentandus funis; in quo nihil properare consultissimum est. Vix unquam duobus funiculis simul trahatur, quia secundinae in globum coguntur, aegrius secuturae. Utricuique autem foetui pro-

priam suam placentam esse, suaque velamenta, nemo alioqui dubitat. Equidem binae pluresve placentae tam arcte plerumque inter se cohaerent, ut in simplicem, et ad speciem, unam confluxisse videantur; attamen separari ac saepissime quidem sine studio possunt, ita, ut quamque singulam subsistere, suamque habere chordam, manifestum fiat.

ANIMADVERSIO IN SECTIONEM CAESAREAM.

— Nunc ego mitibus
Mutare quaero tristia.
HORAT.

Pelvis aliquando in foemina ita composita est, ut ob deformitatem parturitioni non satis congruat. Quae si minor est iniquitas, caput foetus non sine spe sospitandae vitae in lucem moveri forcipe potest. Interdum vero tales sunt angustiae, ut caput ex sinu matris non modo non vivum, sed non aliter quam lacerum et comminutum sinant evelli. Rarissime pelvis obest, cujus nimia ex constrictione foetus ne lacerari quidem et comminui queat. Vidi tamen aliqua ejusmodi exempla in peregrinationibus meis. Nuper etiam ad mulierem ultimo stadio gravidam accersitus pelvim ita coarctatam et distortam offendi, ut neque videretur exscindi cerebrum foetus posse. Tum, si quando foemina pravis adeo et ineptis ossibus, contracta graviditate, foetum in utero habet, ut maturatus nec forcipe tractari, ne quidem eviscerari possit; tum utique in matris sospitationem, prole seu viva seu mortua, ultimo incisio ventris et uteri vix evitari poterit.

Atque, si quidem recte sentio, haec unica est occasio, qua ob vitium pelvis, utcunque de caetero res habeat, sectionem caesaream proponere et patrare fas est. Ubi vero pelvis quantulumcunque spatii ostendit, quo foetum incolumi

matre disjungere ac trahere per partes liceat, ab atroci et periculosa opera abstineamus.

Quid enim festinatio et praeceps consilium in suadenda sectione aliud prae se fert, quam omnis accuratae cognitionis ac maturioris judicii inopiam, fucatam scilicet vana, nescio qua, et immodica in foetum misericordia, at inhumanissima certe et stolida in vitam matris crudelitate? Dum quippe voces illorum et sapientiam audis, idem esse credas, venam parienti incidere, an ventrem cum utero. Nimirum vero, dum res ipsa ad lectum est conficienda, quam ad scrinium otiose commenti sunt; tum enimvero mutant consilium, et deficit animus, claro testimonio, quam parum sibi ipsi placeant, et quantum distet ab usu inconsiderata pessima doctrina.

Ut ego quidem existimo, in consulendo de sectione caesarea, si quando res aut casus poscit, varia momenta et rationes sunt, eaque maximi omnino ponderis et gravitatis, singulatim expendenda et cum corde, priusquam adgrediaris. Ac primum quidem nemo solido fundamento statuet, indicari subito sectionem, pelvi duos modo et medium explente pollices. Enim vero id oportet considerare, spatia nonnisi ex relatione ad caput foetus esse computanda. Ipsemet multis exemplis novi, caput foetus, ubicumque solita prope, nec immodica magnitudine, et ossibus conflatum haud praeduris et ex toto tractabile erat, in ipso per pelvim commeatu tam leviter se produxisse, ipsasque ad loci accommodasse angustias, ut in diametro ab uno ad alterum bregma ne binas quidem lineas super pollices duos cum dimidio adaequaret; tametsi, superatis in ipso ingressu magnis difficultatibus, in pelvis cavo alioqui ampliore, sat diu suspensum deliteret, ut per moram augescere iterum, ac in molem primam redire potuerit. Atque ejusmodi foetus, quorum capîta, ut demonstravi, nec grandiora sunt, neque dura magis, in hac enitendi molestia plerumque vivi exeunt.

Interea pelvi tam vitiosa, ac in tali calamitate consuevit, capitis foetus volumen, duritia, exilitas et mollitudo aestimari

antea non potest, nec praefiniri, an comprimi patiens, et tractabile ad descensum satis sit, ut forcipe vel alia ope demum traducatur. Quoad successum similis partus, in quo a principio jamjam inter sectionem caesaream foetusque dissolutionem jure ambigitur, si judicare nonnihil cum securitate velis, oportet cum maxime, ut inter alia praesciatur, quae sit futura indoles, quis typus dolorum? Nisus an pervicaciter duraturi sint et vi superaturi? Deinceps, si causa tibi sit, ut propter morbum vel infirmitatem foeminae de beneficiis illis desperes, dum enimvero infelicitas ista ortaque in naturam inde diffidentia primum et ipsa princeps contra sectionem indicium erit.

In viva quoque muliere, instante praesertim partu, neque conjugata neque alia quaevis in pelvi linea ullo modo mensurabilis ad probationem matheseos est. Versutissimus obstetriciae artifex nonnisi apta conjectura praedicit et assequitur. Quapropter, qui in pelvimetra confidunt, postquam ad parientûm lectos ea exposuere, spe delusi stupent, promissaque fatui inventoris damnant. Nec ullius quippe sunt usus, medentesque, quando maxime iis opus habent, frustrantur et fallunt. Optimos, sane, et acutissimos mensores pelvis manum et digitos habes, quorum sensu, qui naturalia metiri nescit, frustra circinum apponet et angulos.

Sed maximi est momenti, recte discernere, foetus hac anxietate vivus insit, an mortuus? Quis enim facere tantum vulnus audeat, foetu extincto, vel alia arte educi apto. Signa vero, vivat, nec ne, in matre infans, fluxissima sunt neque alia certa, nisi manifestus et distinctus illius in matre motus, tum percussus umbilicaris chordae, si casu descenderit, ut tentari queat.

Sed motus, quin imo illi etiam in ventre matris externe perceptibiles, ingruente partus stimulo ac labore cessant saepe, ruptis et defluxis aquis, et contracto utero. Nec multum puerperis fidas, quae ipsos intra nixus infantem se movere fortissime profitentur, quem brevi post mortuum ac persaepe putridum edunt. Ne quidem verticis ex tumore,

si quem tactu percipis, aliquid affirmati habes, quia ob informitatem supremae pelvis semper fere informis ipse est, adeoque re ita posita sive adsit tumor, sive desit, ac quacunque specie, mole, duritia aut molitie compareat, nunquam recte de scientia ei medendi statues. Quin et mortuorum infantum pressa diu in ore et ad pelvim retenta capita tumoris et convexitatis speciem ex tumefactis integumentis sistunt. Ita mortis vitaeque a foetu desumpta signa fallacissima et perambigua sunt. Quoties susceptus vel eductus infans vivescens prodit, quem ex omni serie jam inter mortuos numerabas? E diverso, quot demortui, atque jam diutius exstincti foetus emergunt, quorum de vitalitate vix causa dubii erat.

Re tam ancipiti et obscura jus, pietas, et ipsa humanitatis ratio vehementer postulat, ut in statuenda sectione tam periculosa et saeva perquam circumspicientes et cautissimi simus, quia matris certa et rationalis, ut ita dicam, jamque firmata vita incertissime pro incerta et solum animali vita hominis vix inchoati objicitur, funesto plerumque exitu. Vulgatissimum enim est, a denis et quatuor mulierculis, quas culter ille caesareus attigit, occidi decem et tres; atque colligendo sincerius, hic etiam vilis citra verum et indulgens videretur calculus. Namque in tota hac re casus fere et fortuna dominatur, nullis consiliis obnoxia, quam sapiens medicus ubique suspicet.

Vidi ego caesaream a callidissimis obstetriciis chirurgis secundissima alioqui spe peragi; sectae tertio quartove die obierunt. Vidi eam rebus non tam prosperis, nec dexterrima insuper arte, ab aliis perfici, eaeque convaluerunt.

Verum enim vero tam frequentes et omnem aequitatem vitiosissime excedentes mortes tot miserabilium genitricum, propterea maxime afflictarum cultro, ut nempe foetus, quem vivere tales ad feritatem humani operatores perquam gestiunt, servaretur, majus etiamnum longeque gravissimum momentum invehunt. Id enim agimus, quo scilicet pretio vita matris, quo foetus sit habenda, quaeque demum ratio

inter vitam utriusque sit. Quae res profecto duplici sensu accipienda et consideranda est. Ac primo quidem expendere oportet pretium illud ac aestimationem, quam quisque vitae suae ipse tribuit, aut tribuere potis est. Quae certe aestimatio non ex arbitrio, sed ab ipsa necessitate procedit, utpote ex ratione perfectionis corporaturae et energiae sensuum; ex ipso universae vitae praesenti usu, gaudio fructuque, item ex metu mortis et horrore, ex gravitate demum ac diuturnitate anxietatis et dolorum, sub quibus adrepit. Atqui hoc respectu vita matris cum vita foetus nondum editi ultra comparationem excedit.

Pretium vero, quod a societate hominum vitae uniuscujusque tribuitur, procul dubio idem non est, quo singulus quisque vitam suam ipse taxat. Namque dignatio, quam societas de uniuscujuslibet adulti vita habet, necessario minor est; cum inversa ratione major sit quoad vitam foetus nascituri aut recens geniti: quia hic nempe pretii nullam omnino cognitionem, neque vitalitatis ipsius aliquam affectionem habet. Attamen, quodsi alterutra, emergente conflictu, negligenda sit, carior certe debebit esse humanae societati mater, quam foetus nondum procreatus, quod is in rerum ordine post matrem venit, ipsaque societas ex progenitis hominibus jamque praeditis ratione congregata est, quibus propter communionem naturae ac ex cujusvis sui ipsius amore conservatio sui similis itidemque sentientis et cogitantis et agitantis inferior esse nequit, quam incolumitas embryonis vel foetus ad vitam nondum recte instituti; qui, quum nec morali modo ad usque sentiat, neque cogitet, neque agat, nec etiamnum genitus in lucem sit, ad humanam societatem nequidem pertinet. Si qui vero privatis consiliis moti, vel ex turpi adulatione, vel foeda cupidine contraria docentes, sensu omni humanitatis adeo obduruerint, ut tam immania praecepta condere tanquam in communem normam audeant; nae ii clarissima naturae voce ac vociferatione, ceu incorruptissimae aequi bonique aestimatricis, perpetuo refelluntur. Mortem quippe conclusi infan-

tis, et recens nati nonnisi parentes lugent, at matris miserantur omnes, qui norunt eam. Atque hic in nobis ex vitae ipsius intrinseco pretio profectus sensus, unde etiam in reputanda vita aliorum determinamur, afficimurque, eadem ferme ratione in taxanda vita viventium caeterorum omnium est, ut a perfectissimo animante fere ad insecta descendat.

Quin imo, patrata tandem illa et ab jactura matris plerumque inseparabili sectione, si vivus etiamnum exit infans; quae spes dein manet quamque caduca, fore, ut perstet, tot morbos eluctetur, tot variaque discrimina, dum esse infans desinit, dum pubescit, dum adolescit, dum vir vel foemina, dum pater vel mater fit?

Ex quibus facile elucet, infantis vitam haud frequenter cum vita genitricis collidere in natura, ut potius ex perverso studio collidantur a mortalibus. Namque pelvi adeo arctata, ut in extremo casu ne dirimi infans ac educi visceratim possit, quid demum miserandae aliud relinquitur, praeterquam ut obeat, vel tristi sorti patienter se submittat; idque sine habita ratione vitae ac necis foetus? Verum si pelvis utcunque ampla est, ut tandem forte infans lacerari ac dividi queat; ne festines tamen, sed indulge virtuti nisuum, opperiendo, quid tempus ferat et natura.

Rebus denique et occasione tam parum propitiis, ut ab efficientia naturae ad movendum nihil ultra exspectari possit, contra longior mora matri periculo foret; forcipe utitor, siquidem caput foetus apte promineat, neque irritam esse cum hoc instrumento artem, vere cognoscas. Quae autem gravis miseria, quam primum illo conatu nequit superari, nil restat, nisi infantem ex capite diffringere, et evacuare cerebrum, siquidem inesse sibi vitam haud distinctissime prodat.

Qua in re Angli obstetricantes non tam timide ac Galli et Germani gestiunt; majoremque certe puerperarum numerum oppido servant. Neque tamen praecocitatem indiscretim laudamus, quamvis finitum et masculum in hac lucta

consilium minus noceat, quam delicata affectataque mollitia, et fatuae sexcentae scrupulositates, quibus tandem exhaustis ipsa etiam cerebri exemptio non frustra prorsus et funesta nequit esse.

Atqui etiam a me abest. ut foetus disjungam, vel ad id persuadeam modo, stantibus indiciis vitae, iisque certis. Nihilominus medici foede errant, quibus divellere non placet, priusquam infantem in utero matris putruisse et cernant et oleant. Videlicet dum circa carissimum pullum anguntur, nutantque, inhumanissimos se in matrem praestant, quum nescire videantur, hanc quoque phlogosi mox ac putredini necessario obnoxiam fore, ac alioqui in privatione vitae duplicem modum esse; alterum interimendo statim ipsoque facto, alterum non servando, ubi servare posses; in quibus unum idque solum est discrimen, primum pie crudelem esse, alterum impie crudelissimum.

Ubi diruptio non nimis tarde et molliter et diligenter fit, nec pariens multum jam debilitata, vel morbo universali, vel quodam in genitali vitio gravius affecta est, prospere plerumque cedit operatio.

Quod usitata ad eam instrumenta attinet, illorum horribilis vis est. Ego maxime binis ad hunc usum ferramentis utor: perforatorio nempe, et obtusa coece denticulata forcipe. Raro uncis illis et harpagonibus expedire me potui, quae instrumenta, sicut inepta et inutilia, ita matribus infesta, atque etiam insidiosa medenti sunt.

APHORISMI.

Non ergo sequor priores? facio, sed permitto mihi et invenire aliquid, et mutare, et relinquere.

SENEC.

I.

Molestum semper est, ac quandoque infesti ominis, dum in gravidis aqua amnios intempestive destillat, seque furtim subducit.

II.

Satius est, amnion in partu aliquamdiu turgere, quam praemature emitti; ac, nisi periculum urget, minus offendes non rumpendo velamenta, quam faciendo.

III.

Rari partus dolores et languidi plurimum increscunt et augentur, foemina cumbente ex latere.

IV.

Cubitus parientis in partem sinistram, converso in lecti marginem podice et ductis ad ventrem genubus, foetum optime, maximeque ad naturam, movet.

V.

Quum labia et perinaeum infinite distendi nequeant, ipsumque foetus caput plurimum grandius sit, ambitu exteriore carnis vulvae, inevitabile est, aliquando lacerari has partes. Persaepe tamen injuriae ab intolerantia parientis et immodico nisu, vel ex inepta cura obstetricantûm fiunt.

VI.

Foetus validior et maturus, os sacrum valde arcuatum, altiore simul perinaeo, hoc lacerari ferme necesse faciunt.

VII.

Decubitus aptus interfemineum lacerari impedit, ineptus promovet. Summa rei, ne fiat laceratio, in hoc est, ut novissimis doloribus modice utamur, et cum intelligentia.

VIII.

Quodsi in puerperis ubera non implentur, linteis calidis foveto; potissimum etiam cubare eas ex latere curato.

IX.

Ubera puerperae non lactantis, quando intumescunt, lacte non profluente, papillae digito tepida aqua imbuto aut ptisana leviter et iterato confricentur; vel puerpera eas sibi ipsamet sua saliva inungat; mammae subcalido linteo foveantur, aegraque plurimum ex alterutro latere cubet; tum lac effluet.

X.

Inflammationem uberum a copia lactis et tenacitate nihil in medicina potentius profligit, nitro; attamen in puerpera recenti moderate exhibendum est.

XI.

Et matri et genito apprime conducit, ut, quam primum a partu potest fieri, ubera praebeantur, quae, si lacte abundant, pullus exsugit, ne turgescant; idque ut infantem recreat, ita etiam matri blandimento est. Si vero lac etiamnum deficit, grata titillatione infantis et suctu ipso attrahetur. Hacque ratione vel emulgetur lac vel destillat, matre interim doloris febrisque vacua.

XII.

Infantes recens editi, aliquamdiu aegrotantes, et multum medicati, aphtas contrahunt; raro tamen obnoxii, dum intus modo medicinae parcitur.

XIII.

Sani alioqui infantes, nisi lacteant, sed aqua ex fallacia ruminis nutriuntur; tum quibus os saepius et ruditer eluitur, ac praeter lac maternum seu nutricis, alia vicissim ingeruntur, aphtis retro in ore vexantur, in palato, in lingua et labiis.

XIV.

Infantes praemature nati ac debiles, quando incidunt in morbum, diutius plerumque aegrotant, ac tardius moriuntur, quam tempestive geniti et succi pleni eodem capti morbo.

XV.

Fluxus alvi in neonatis, diu emacians, foetore intolerabilior est, diarrhoea adultorum vel in febre maligna. Attamen longius, quam adulti perstant.

XVI.

Quae pulsum sub partu praeter modum lentum et rarum habent, misere et laboriose excludunt. In fine partus, atque post, sequitur febris, et acceleratur pulsus. Tum uterus et venter intumescere. Quidquid tentaveris, occupat, vel jam praegressa est gangraena, mortem accelerans.

XVII.

Ex quo latere uterus maxime laborat, ex eodem etiam in mamma quaedam apertius observatur alienitas, in copia lactis, vel qualitate; verum saepe in utroque.

XVIII.

Foeminae, quarum praecordiis praeter naturam aqua instillavit, plerumque in partu, aut brevi post, ex convulsionibus moriuntur.

XIX.

Innocua febris lactea est, si correptae effuso sudore post frigus et calorem recreantur; si mammae ipsis ex lacte intumescunt et purgamentum defluit laudabiliter. Quorum si nihil obtinet, res anceps et ominosa est.

XX.

Puerperae crassae, et ad speciem robustae, facile aegrotant, aegriusque curantur siccis et gracilentis.

XXI.

Quae in puerperis intestinorum et peritonaei inflammationes inter principia vehementer dolent, facilius saepe sanantur, nec adeo sunt periculosae, quam quae modice dolent ad contactum, pulsu interea nec valde celeri, nec duro et suppresso.

XXII.

Foeminae succi plenae et juveni, si rarius praegnat, vel omnino sterilis est, circa tempus menstrui uterus ingravitat, descendit et tumet; mutatur etiam illius collum et os, ut

praegressis forte, aut praesentibus insuper aliis indiciis, quae graviditatem ambigue designant, accedente praesertim avidae foetus persuasione, medicus habere in utero eam falso judicet.

XXIII.

In foeminis plurimi morbi, inprimis longinqui, quibus ante tempus senescunt, quaeque in genitalibus sunt vitia: haemorrhagia, fluor, erosio, tumor, ulcus, carcinoma, et similia, magis quam a suspecto interdum vitae more et lascivia, inde proveniunt, quod infantes suos non lactitent, in iisque justo celerius alia aliam consequatur graviditas.

XXIV.

Pro matre et singula prole, pro familiarum numero ac vigore, imo pro omni humanitate satius est, ut mulier foecunditatem suam potius per longas intercapedines, quam intra breve tempus excludat.

XXV.

Quae puerperae sine causa apparente febriunt, et ex multo sudore languent, aegro et indolenti animo cum plumbea et fusca facie, septimo aut undecimo plerumque die, ac tardius etiam, exanthesi efflorescunt, raro sanandae.

XXVI.

Miliare in puerperis raro est periculosum, si per se constet. Quodsi vero comes alius morbi et corruptionis in corporatura est, mortem denuntiat.

XXVII.

Puerpera, sanato dolore ventris continuo, omne, quod refrigeret, vel aliter dolorem cieat, diligenter vitato. Prima enim ex morbo offensio gravis, altera ferme lethalis est.

XXVIII.

Fomenta frigida et injectiones in haemorrhagiis uteri potentissimum subsidium praestant; nec praemature tamen et intempeste ea sed temperanter adhibeto, quia inflammationes, aliasve noxas concitant, pejores ipso damno, contra quod praepostere adhibebantur.

XXIX.

Mollientia tepida, quibus vulgariter ventrem fovent, nec eximie, nec tam frequenter prosunt, ac consueverunt usurpari. Experientia et ratio et cognitio naturae consentiunt, ejusmodi cataplasmata multis puerperis, ac omnino in earum febribus biliosis et putridis saepe ac quam maxime nocentia fuisse.

XXX.

Parientes et puerperas ob nimiam infirmitatem convulsionibus obnoxias, nisi abalienato sensu defecerint, utile et humanum est, gratis quaestiunculis et jucundo sermone distinere, iisque suavi illecebra mentis spasmos mollire ac retundere.

XXXI.

Puerperae ex sanguinis jactura et debilitate convulsionibus periclitantes, ubi dormituriunt, cave, ne somno indulgeant. Fallax quippe ea recreatio est, quia dormienti facilius, quam vigili spasmus obrepit.

XXXII.

Dolor validus et stringens, ubi in axillas puerperae et ulnam brachii ingruit, ut immobilis ferme sit humerus, emplastrum vesicans in infimo brachio tanquam armillam, quodsi in poplite sit, supra talum imponito.

XXXIII.

Inter metastases, quae corpori in extimis partibus contingunt, illae, quae puerperis in inguine, vel supra os pubis consident, omnium minime sunt periculosae; reliquas ferme funestas et lethales observavi.

XXXIV.

Ut incisio frenuli linguae, in centum prope neonatis vix in uno consulta vel necessaria, tutissime fiat, duobus digitis utriusque manus, et forfice ex obtuso acuta, recta et parvissima opus est. Verumtamen levis opera promptius monstratu exhiberi, quam ad imitationem perscribi potest.

XXXV.

Donec nihil discriminis, neque ex ratione metus subest,

consultum est, secundinas intentatas habere, operiendo, usque dum secedant ipsaemet a natura. Ad quod expedit, cubare puerperam in latus et demutare passim, si nihil ex profluvio obsit, cubitum, leniter ac citra corporis intentionem. Sed oportet interdum aliter etiam, ex monitione experientiae et usus.

XXXVI.

Nitente puerpera ad latus, sinistrum praeprimis, ductis ad ventrem feminibus, uterus ad oram pelvis conquiescit tute ac mollissime. Adeo in omni dolore ac citra etiam, fulcitus aequabiliter et perpetuo, minus contra praecordia ac pectus urget, ut liber sit sanguinis meatus et animus universim. Interdum modo, exequente arte, instrumentis praesertim, cubitus ex dorso praehabetur.

XXXVII.

Si quidem in gestante utero nec placenta cum membranis et liquidis, nec ubera inter et uterum quoddam necessarium commercium esset; tum citra genitalis quendam forte afflictum ab extrariis, probabiliter nulla etiam peculiaris ac genuina febris puerperarum foret.

XXXVIII.

Omnis neonatus necessario aegrescit incerta vicissim nutritione mox ex ubere, sive alias assumpto lacte, mox ex jusculo carnis vel alio genere potus. Incipit plerumque aphtis corrodi in lingua et labiis, dehinc profundius; morbo praesertim inepte tractato. Tum languefieri et maciari, tumente ventre et fluxa alvo. Quod ut non accidat, solum ac unicum auxilium est, ne noceatur ex victu et regimine, neque durius vel cum saccharo vel aliter eluatur ipsi os; rarius modo attrectandum madido pura aqua linteolo. Hic quidem usus simplicissimus valet etiam ore jam affecto; alias aphtae incrudescunt cum inflammatione, morbus fit praeceps, infans febrit, et emoritur.

XXXIX.

Ruptis licet velamentis aliquando amnios nihil decedit, capite vel podice, vel alia parte os uteri vel omnem oram

pelvis occludente. Unde languere partus et frequentes et molesti nisus parum promovent ob inertiam. Auxilium in prudenti admotione manus ad obicem est, ut amnion vel humores alii effluant.

XL.

In re gravi quaestio sit et consilium: Postquam in puerperis humor in cava corporis descendit, mors plerumque haud dubia est. Ad hoc, quia certa signa sunt hujus descensus, item, quod interdum occupet, quin membra gravem et insanabilem degenerationem subeant protenus, quaeritur, numne tali in casu expediat, incerte potius mederi, quam proximam mortem certe et otiose opperiri? Atqui fortasse prodest, mucrone, quem Troicart vocant, vaginam, qua parte uterum amplectitur, tempore quam maxime opportuno, perfodere, ac inclusum humorem paullatim eliquare. Posse ita educi, multis in cadaveribus ex febre puerperali demortuarum factis a me experimentis clare constat. Atque etiam, postquam humor partim spurie in membranas coivit, fieri tamen potest, ut impune intestinis adhaerescat, quandoque imo etiam partes praeter naturam conglutinet. Adde, quod similis membrana nonnisi tarde aliquando et plures horas, imo dies, post factam exundationem coalescat. Quare, quod proposui experimentum, tantum abest, ut eo ad perniciem abuti, sed potius cum foenore uti possis. Tum accidit, forte instituam.

XLI.

Periculose vivitur, ubi pauciores aegrotant, quam medentur.

DE PUTRESCENTIA UTERI GRAVIDI.

Affectus, unde primum maximeque imminet periculum, hic primus curari debebit; interim non primus modo, verum etiam solus.

GALEN.

CAPUT PRIMUM.

DESCRIPTIO MORBI, ET CONJECTURA DE CAUSIS ILLIUS, ET INDOLE.

Etsi morbus, quem descripturus sum, Putrescentia uteri, inde fortassis a passionibus mortalium exstiterit, attamen a nemine, quod sciam, hactenus obseruatus et perscriptus legitur.

Qua animadversione facile innotescit, non hîc vulgo de uteri gangraena, vel insequente graves inflammationes ac rudem partum sphacelo, neque de notissima genitalis putredine: de cancro et maligna sanie, sermonem esse. Ea quippe inter illos affectus, et morbum praesentem est discrepantia, ut, juxta periculum, vix aliquam similitudinem habeant. Vulgares illae affectiones quovis vitae tempore, vel etiam citra graviditatem ut intra eam possunt infestare; ista vero labes plerumque uterum duntaxat altius gravidum aggreditur, licet passim ex ea provenisse quoque abortus constet.

Eaque putrescentia proprium et peculiarem uteri gravidi morbum sistit, quum a tunicae Hunteri corruptela oriri videatur, hancque saltem affinem habeat. Vel etiamsi primo ab cervice uteri seu orificio ortum traxerit, medio tamen illius tunicae mox ad interna subrepit.

Est enim singularis hujus putrescentiae natura, ut uteri os potissimum et internam faciem occupet. Unde a vulgata gangraena, utramque plagam indiscriminatim obsidente, cum

maxime differt. Hac in putredine exterius ad uterum vel nulla vel rarior livida macula est, ovariis interim tubis et ligamentis plerumque suspectis. Quandoque partes istae solum ex uno latere livent; sed interdum etiam vitii penitus expertes sunt. Unde probabile est, illarum mutationes aliquando ipsa ex putrescentia induci. Verum saepe etiam a collecta in ventre et circa uterum lactea, sic nominata, materia exeunt.

At intus quoque in utero putridum saepe non in profunda penetrat. Tum a contaminata decidua variis plagis pernicies ultra velut offunditur. Sed intimius saepe putredo labia oris rodit. Ut plurimum elapsis quatuordecim aut pluribus etiam a partu diebus, eo loco, ubi haeserat placenta, aliqui etiamnum illius, aut densioris hîc deciduae, ne cultro quidem avellendi flocci restitant. Aliquando noxa in vaginam repit; subinde tamen, praesertim, infantis capite haud diu in ea morato, incolumis perstat.

Vidi ego persaepe morbum, quippe, ut violenter mox ac repentino mortem infert; mox per insidias adducit; nec tamen praetereo, indolem illius diu mihi inter abscondita fuisse. Ut enim ad hoc usque tempus ignoratum malum aperirem, nequaquam usurpatio oculi in cadaveribus suffecit; sed necesse erat, perituras ex morbo ad ultimum halitum invisere et pervidere, et indagare, ut constaret tandem, causam horridae stragis putredinem esse ipsius uteri, quae innumerabilium humani generis malorum puerperarumque inprimis luctuosissimum novum nunc additamentum noscitur. Ita gravidas et recens enixas perire ex convulsionibus vidi, quae dissecto corpore citra exspectatum et sine ullo praegresso signo hanc putredinem uteri exhibuere. Aliae, postquam recte ad partum usque in operis suis navaverant, foetu etiam facile excluso, brevi post citra ullam manifestam causam insolenti febre et fatigatione corripiebantur; insecuta intra biduum morte. Tum secto cadavere inopinato putrescentia uteri apparuit. Complures febris puerperalis sustulit; nempe in his etiam inquisitio praeter inflammata

intestina, peritonaeum et omentum, cum copioso descensu lactei seri, foedum uterum monstrabat; ac ubicunque noxa similis subest, omni medicinae refragatur febris. Aliae mulieres succubuere miliari, quanquam cunctis ex rebus atque ex febre ipsa laetior spes fuisset. Aperto corpore uterus in putredine visebatur, quin inter morbi initia, seu serius, ulla inciderit passio, quae phlogoseos vel gangraenae incuteret metum, vel suspicionem modo. Ita plerumque fit, ut morbum pro causa mortis pronunciemus, qui primae morbi illius mortisque causae nonnisi effectus et consequentia est. Sic frustra medemur passionibus, dum illarum interim ignorata occasio pulcherrimas inter spes conquiescit, et incurata vitam subruit.

Quae hic de pernicie uteri notavi, comperta maxime habeo, nec disputari possunt, utpote ab ipsa natura prodita, nec addubitanda, nisi ab iis fortasse, qui innumerabiles morbos, cum aptis ad illorum sanationem cunctis remediis, concludi jam pridem in libris somniant, pleraque alia, nova et aliena sibi, ad inania referentes. Id quod ego parum curo; sapient aliquando, dum morbos didicerint spectare, nec rimari in mortuis fastidio erit.

Verum, quae mox sequuntur, moderatius subjiciam. Atqui ante omnia id assero, morbum illum certis tempestatibus crebrius occurrere, praesertim autumno ac brumali tempore, humido simul frigidoque. Sed promptiores in excitando malo certe, sensibus parum obviae, adeoque incognitae aëris mutationes sunt. Deinceps quaedam foeminae prae caeteris infestantur; plerumque vitium nec tamen sine exceptione laxas et humidas naturas occupat. Mala nutritio, graves et protractae aerumnae, vita sedentaria, in recluso praecipue et impuro aëre, vehementer ad perniciem disponunt; interim aliae quoque gravidae, tametsi citra tales errores, eadem non ubique immunes perstant.

Ortus et indoles hujus morbi in obscuro sunt; interea pro meo judicio haud stricte ad inflammationes accensenda affectio est. Ac etiamsi quaepiam ab initio phlogosis ali-

quando affligit; est tamen maligna ea et comparate ad reliquas passiones tam fluxa tamque fugax, et a vera phlegmone adeo diversa, ut a medico persaepe ne quidem animadvertatur, et a gravida ipsa ob levitatem negligenter, ac plerumque sine querimonia feratur.

Universim tanta est narrati morbi in cursu et affectibus suis, tum in modo, quo mortem fert, inconstantia et mutabilitas, ut nihil certi de eo statui possit. Solus ferme ac perpetuus ejus character is est, caracteris sibi esse nihil. Etiamsi novem et nonaginta vicibus obvenit, centesima recurrens novus et alienus adest. Quandoque repente occidit, quandoque aliquot post dies, varia ante in corpus inducta vastatione. Rarissime ultra vigesimum diem durat; paucae undecimum superant. Imo foeminis, mobili animo et tenui fibra, putrida noxa aliquando convulsiones movet, inter quas mors confestim irruit.

Quin imo edoctus periculo sum, a putredine uteri non raro humoris in ventre illuviem aliasque pravas mutationes dudum fuisse inductas, priusquam partus labor inceperit. Qua rerum positione obstetricans, qui gravidae, tam infensa, ad speciem vero modica admodum valitudine, ministrat, pessime versatur. Ambigua parturitio segnis est, dolores anomali parum movent, et debilitant. Foetu interim bene composito, ac justa illius ad pelvim portione, ad naturam saepe labor, aliquando etiam paucas intra horas, cessat. Ubi vero pelvi angustiore moles infantis, seu iniquus situs est, obstetricans ob necessitatem vel amore factitandi, opus illico instrumentis, vel alia industria suscipit. Tunc gaudere aliquamdiu de felici eventu, et omnium laetitia; at mox alia scena est: rerum in puerpera omnismodi confusio, varius malorum confluxus, et inopinata mors.

Tum eruditum et rude vulgus et consanguinei et adstantes minime desunt, culpam naviter in obstetricium volvere. Alii aegram ad praematuros coactam nixus, inde exhaustam; alii omissam sibique nimis fuisse relictam arguunt: verbo, quaecunque in simili occasione consilii, agendique fuerit

ratio, vix tecto honore absceditur. Quod tamen inposterum facilius evitabunt, qui meis moniti periculis et observatis signatissimam perniciem habent, a nemine hucusque nec cognitam neque proditam.

Est, ubi descriptus morbus nonnisi excluso foetu evolvitur. In quibusdam mulieribus praegresso naturali et expedito partu in uterum et vaginam, sine ullis prodromis citraque apertam omnem causam, acris adeo ac repens labes irruit, ut ichor ipsa metalla admordeat, et ungues digitosque curiosi fusco et diu nihil abstergendo colore foedet. Atque ejusmodi exempla nonnunquam in foeminis contingunt, ad exterius saluberrima quidem forma.

Nihilominus uteri hanc perniciem cum sphacelo ferme scorbuticorum, item cum gangraena ex decubitu in febribus malignis et universim cum membrorum illa necrosi comparamus, quae per venenatos influxus, aut ex generali corruptione demum in ipso corpore solet induci. Ibi quippe membra similiter ab extraneo potius stimulo, seu ex latente quadam intus noxa, quam a vera ac satis assidua, seu intensissima phlogosi dissolvi et sphacelari vides.

Haecque sententia adnixa factis certissimum documentum capit, quod cum uteri putrescentia jam ex principio summa adsit virium vitae dejectio, quae neque passionibus, neque genio affecti ex putredine loci congruat.

Unusquilibet, dummodo prudens alioqui medicus, tametsi morbi hujus insidias vix unquam expertus sit, cum affectionum, quibus decurrit, singulari anomalia, tum incerto remediorum delectu non modice perplicatur. Quin imo ipse idem, cui, aegrotatione hac saepius visa, illius aspectus prope familiaris est, variabili tamen medicatione nutabit, noscitans quippe, quam parum valeat in hoc exitio omnis medicina.

Ego quidem, quamvis existimem, miseriam hanc me nosse propemodo, ita, ut ab ingressu saepe indicerem, eamque funestam fore ad diem vel ad horas declararem, ubi alii medici, iique non novissimi, ex levitate febris, tum ob

graviorum passionum absentiam fere, puerperas vix aegrotare affirmaverant; haud tamen significare scio, quid morbo mox dignoscendo ubique sufficiat. Vereor potius, ne in tam mutabili signorum fallacia, ubi noxa abest, aliquando adesse videatur. Indicia enim putredinis ambigua, et parum constantia, imo ex parte mitioribus etiam morbis adeo sunt familiaria, ut de iis apto nexu et ad modum medendi recto ordine perscribi nihil queat.

Cunctae, quae febribus malignis, iisque cum inflammatione complicatis, propriae affectiones sunt, hanc quoque corruptionem saepissime comitantur. Verum multa possunt abesse, stante etiamsi putrido. Mori hoc morbo aegras vidi, libero a doloribus ac molli ventre, pulsu fere naturali, haud spurcata lingua et immuni capite.

Assectans putredinem ut plurimum ex continuis remittentibus febris est. Raro perfectas exacerbationes, aut novos cum manifesto frigore accessus habet. Aegrae incertis spatiis incalescunt, ad vesperam maxime, cum sudore nihil levante, cum multo virium lapsu, et cruditate urinae. Lingua humida plerumque et pura, nihilominus ardens et perpetua sitis est. Deinceps, ubi assultus valido horrore ingruunt, mors pulsat fores; paucissimae tertium frigus superant.

In plerisque aegris exhauriens diarrhoea est, alvo fuscoflava foetentissima, interspersis subinde floccis albis, tenacibusque; pessimi semper in hoc afflictu ominis. Item vomitus materiae viridis mucosae cum simili prope faecibus olei sedimento. Quo copiosior aut facilior vomitus, eo pejus. Lumbrico ejecto, vel pluribus infra vel per os, salutis spes nulla. In duabus modo aegris, injectis licet enematibus, aliisque, quae subtus movent, remediis, alvus pertinaciter clausa mansit; eae jam tertia die obierunt.

Turbata plurimum in aegris secretio lactis est. Aliquando turgent mammae, sed humor evanescit, vel sensim vel ocyssime. Vidimus etiam ultimo halitu plena adhuc ubera, imo ab morte post multas horas (feriens contuitus!) magis nunc turgescere, ac plus continere lactis, quam ad vitae exitum.

Atque etiam in lochiis multa est varietas; pro latitudine, ut videtur, affecti loci in utero. Parca plerumque sunt, nec cessant tamen, nec a sanitate ita recedunt semper, ac loci in tanto malo opinareris.

Putrescente utero, circa pubem praesertim et ad inguina dolens venter est. Interdum tamen regiones illae ne rudiore attactu, neque ipsa tractatione uteri notabiliter patiuntur. Ipse uterus solito magis minusve expansus, hoc in casu, plerumque mollis et laxus; in illo, citra modum crassus et durus est.

Malum istud, nisi ocyus interimit, alias insuper ad inferendam necem velut singulariter intentas passiones concitat: dolorem, intus confluvium, phlogosin, caeterasque turbas, nec praeverti, nec tolli aptas, nisi putredo, quacum, quamque propter mortem parant; sublata ante, ceu princeps vitium, ipsa fuerit.

At occurrere huic cum efficacia difficillimum scito, ut fieri saepissime omnino nequeat. Gravidi namque uteri vel paullum ante evacuati tantum onus, illiusque cum vagina, et visceribus reliquis, per raros nervos, aliqua vasa, et debilia ferme in usum ligamenta, laxus adeo, tenuis et exilis nexus est, ut in ventre ceu insolatum membrum fluctuet, vix ulla intus suscepta medicina attingi aptum. Quapropter curationis summa, in hac ferme ut in plerisque uteri passionibus, maxime externis praesidiis, illorumque peculiari administratione comprehenditur, quorum aliqua, dum malignitas non artem modo, sed et naturam superabat, feliciter probavi. Quoniam vero singulatim illa recensere longum ac taediosum foret, Putrescentiam uteri omnium me primo detexisse et scripsisse in praesentia satis esto.

Interea aliquas historias et cadaverum extispicia adjungo, quae veram, quam de caede exposui delineationem confirment, et dilucident.

Historia I. Maria S. 19 annorum, rubris capillis, et tenera compagine M. Decembris febriens et prehensa nixubus illucescente die ad parientes defertur; brevi ante passa con-

vulsiones, mentisque ac sensus impos. Ambabus foeminis, quae aegram adducebant, post illius susceptionem subito degressis; nihil circa proditum. Aegra interim ad lectum commissa partus mox signa dedit. Exploratione, quamvis lenissima, ocyus redire spasmi. Elapsa circiter hora defluxus amnios, paullum post octimestris in conspectu foetus est. Brevissima mora quoque placenta sequitur. Utero rite contracto, aegra multum emendari visa, ut vix amplius a nervorum distentione metus fuerit. Sed novo impetu confestim obit.

Versus meridiem puellae, quae parientem aliquas horas ante in hospitium rheda duxerant, denuo adfuere, qua occasione ex narratis constitit, illam sericorum textricem, ipsis laboris et lecti fuisse sociam, semper ac egregie valuisse, juxta, quod ante biduum de capitis dolore et redundatione stomachi quereretur; continuatis nihilosegnius ab illa suetis in fabrica operis. Praegressa vespera amicam, quum ex secessu in cubile regrederetur, post fortem venti per canalem in partes afflatum, torminibus captam fuisse, ut foetus sibi instare jacturam diceret. Ipsas rem primum jocose tractavisse, et quod alioqui serum noctis erat, ne tumultus fieret, in diem detulisse; adventu solis mox adscitam fuisse obstetricem, cujus monitu aegra protinus, atque ob fatigationem, curru fuerit transportata; in itinere ex spasmo plures eam spasmos habuisse.

Corpus vesperi eo die secari jussi. In cranio nihil alieni, nec, ut in convulsionibus assolet, turgidae venae. Etiam in pectore immunitas, praeter inflatos quiddam spumeo sanguine pulmones. Aspecto utero, illius collum ad altitudinem, qua vagina complectitur, totum putridum apparebat. Eadem labes uterum intus foedavit, cum maxime, ut in collo, ad partem anticam; noxa caeteroqui, ut plerumque fit, intra viscus vix duas tresve lineas penetrante soliditatem. Exterius neque maculam habuit.

Nec etiam circa putridum nota aliqua inflammationis visitur, vagina prope aliisque partibus sanissimis. Atque hoc

ipsum plerumque ista putrescentia peculiare habet, quo recte a vulgari gangraena uteri sphaceloque dignosci non satis monere possum. In illis circa confectam carnem aliquid semper praegressae phlegmonis restat, sanas etiam post mortem partes ab aliis jam ante obitum extinctis fluxe secernens; unde clarum fit, gangraenam et sphacelum actuosa quadam potentia fuisse inductos. Aliter rēs in praesenti corruptione hābet, hîc quippe nullā ambientis phlogoseos, nisi ab ipsa putrescentia per casum accesserit, conspicua macula est. Unde cito intelliges, istam sphaceli speciem jam morbi intra principia, modo quodam passivo, oriri.

Historia ii. Catharina N. 31 annorum, aliquoties enixa, rustico, at per immodicam venerem enervato habitu, fine graviditatis institutum adiit. Quinto ab adventu die partus indicia. De nullo hucusque incommodo questa continuo appetit, ut ultra suas portiones, quidquid comestibile obvium erat, avide consumeret; solitis caeterum operibus domesticis solerter, et lubenter occupata, prae cunctis reliquis sociis.

Quum mane invisebam, renuntiat assistens obstetrix, aegram noctu frequenter alvum solvisse, per aliquot horas queri de redeunte dolore in lumbis, et imminere partum digito nosci. Foemina in parientûm cubile mandata versus quartam horam vesperi masculum foetum, tum tribus horis post alterum edidit. Elapsis circiter horis duabus sponte etiam placenta exiit, cum multo foetidoque sanguinis grumo, et copia seri.

Intra triginta sex a labore horas puerpera praeter solitos post partum dolores nihil incusabat; nec febris aderat. Verum ob magnitudinem uteri, ventri prius volatili unguine tractato, fumigata lintea imposita sunt.

Sequenti nocte profusus aegrae sudor, prostratis viribus, cum febre et ardentissima siti. Tertio die sparsim ad axillas et super pectus petechiale exanthema. Altera nocte exhauriens ventris fluxus, meteorismus et dolor. Cessant lochia. Die quarto circa vesperam mors.

Quatuor vix a morte horis in brachiis jamjam et feminibus gangraenosae vibices, amplae uti vola manus, adsunt. Postero die aperiebatur cadaver. Totum ferme intus uterum, cervicem ac supremum vaginae, putredo attriverat. Tubae et ovaria livida; dextrum marcidum simul et saniosum. Expansa multo aëre ac passim cum omenti portione inflammata leviter ex superficie intestina.

Historia III. Julia S. 29 annos nata, secunda vice gestans, sanaque ad speciem foemina. Quatuordecim dies optima valitudine in nosocomio morata, octavo circiter ante partum die sine cognita causa corripitur febre, deleto appetitu, et amaritia oris. Examine comperimus, foeminam intra gestationem bis aegrotasse, qua propter bis etiam detractum ei sanguinem fuisse. Modice de torminibus querebatur, circa umbilicum, posita alvo paullum cessantibus. Iterum melius habet usque ad partum, qui paucos post dies insecutus, languens et solito gravior est. Placenta licet soluta et levissime tractabili, segnior tamen in contractionem uterus, et sanguinis citra ritum fluxio. Sub ortis convulsionibus repente moritur.

Dissecto cadavere os uteri, interna facies cervicis, et ex parte cavum uteri, item ovarium cum tuba lateris sinistri confecta putredine conspiciuntur. Cordi et arteriis congruus sanguis inerat.

Historia IV. Anna P. 25 annorum, ut ajebat, secunda vice gravida, omni praegnatione bene transacta, expeditum partum habuit. Primum puerperii tempus sat prospere cessit, salubri lochiorum fluxu, mammis interea non multum tumidis. Appetit, et congrua alvus est; verum mollis continuo et celer citra modum pulsus. Sextam inter et septimam diem lochiorum suppressio, largi sudores, magna infirmitas et oris amaritia. Postera die eaedem passiones, cum vomendi nisu, et modica tensione ventris. Decima die idem. Undecima, noctu inflatum, dolentissimumque abdomen, velox et subdurus pulsus, sicca lingua, ardens et inextinguibilis sitis. Duodecima die mane eadem calamitas. Circa meridiem hor-

ror febris irruit, subsequo longo aestu. Decimo tertia et quarta die febris nova accessio, idemque status est. Decima sexta super totum corpus dispersa foede miliaria. Supervenit noctu vomitus pituitae viridis cum diarrhoea. Die decima octava, fluxu alvi nihil cessante, desidere nec amplius dolere venter coepit, aegra bene sibi valere visa. Adhibitis frustra remediis, decima nona, ingresso febris frigore, versus meridiem occubuit.

Instituta cadaveris apertura magnam destillati intus partim in membranulas concreti humoris copiam, et peritonaeum et intestina cum omento leviter hac illac inflammata offendimus. Uterus extrinsecus solum, ubi intestinis appressus fortiter cum fundo est, lividam plagam habuit. Illo dissecto cervix, totaque organi intus facies, uti praedixeram, ex putredine soluta et destructa cernuntur, ac si omne cavum foeda nigerrimaque spurcitie studio fuisset expletum. Ovaria et tubae livida. Tota vagina, etiam, qua collum cingitur, sanissima erat.

Similia porro detrimenta in tribus aliis cadaveribus reperta sunt, unde tandem persuasum habeo, morbum imo etiam, olim sub nomine febris miliaris puerperarum notificatum, persaepe forsan putrescentis uteri nonnisi symptoma fuisse. Id quod verisimiliter quoque de illis affirmatur febribus, quas recentiores sine discretione ac promiscue febres puerperales vocitant. Non infitior quidem, puerperis, quin uterus vere ex putrido langueat, metastasim aliquando et exanthema miliare vel aliud contingere, idque constat ex observatione; sed frequens experientia etiam hoc comprobat, putredinem saepe in morbis istis subrepere, ac universim, ubi in ventre seu alicubi congestio lactea fit, uterum, ovaria, tubas, et vaginam vel separate, vel junctim putrescere, vel absente quidem tanta pernicie saltem a salubritate quocunque alio modo devortere. Quae opinio cum propter novitatem, tum quod adversa quidquam sit doctrinae temporis, medicorum, forte et obstetricantium numero displicet; interea quiddam mutare nihil intendimus.

ANNOTATIO.

Praemissam dissertationem elapso abhinc anno elaboravi, quo tempore significatum morbum nondum toties ac nunc curaveram. At vero frequentius solito ultima hyeme saeviebat. Quaelibet pharmaca, omnis apparatus, quaeque laudantur caetera, tentata incassum fuerunt. Cognoveram quidem vitium, et illius sedem et naturam; verum sanare nihil potui. Petii alios in consilia; stetit usitata ratio. Pereunt miserae, ut quidem solitis servari medicamentis hucusque nec poterant, neque possunt. Nunc vero vehementissime animum egit cogitatio, oportere, ut morbus alioquin immedicabilis simpliciter ceu vitium loci percuretur. At quonam modo? Injectiones omnis speciei saepius jam frustraque adhibui. Nunc igitur uterum intus unguine tractare tento. Atque iteratis experimentis tutum satis acuatum theriaca simplex unguentum est; quippe horas intra viginti quatuor, vel quadraginta ad separationem corrupti facit, quin quidem, quod integrum et immune ab noxa in vagina ac utero est, damnum sumat; sed id est molestiae, linimentum ex penicillo in uterum non ingeri posse.

Itaque frustrata exspectatione ars nova excogitanda erat; oportuit nempe, ipsum uterum sicuti externam partem chirurgico modo tractare, et turundas et pulvillos inferre; idque primum in schola technica Viennensi coram multis medicis et chirurgis et obstetricibus prompte et feliciter exegi. Duae puerperae hoc ritu tractatae, quamvis, ut aliae exstinctae utero putrido, graviter decumberent, in salutem sunt restitutae, sine novo auxilio verisimiliter periturae.

Separatio putridae labis in vagina et utero, partim ipsius etiam cervicis consumptio, circa horas triginta sex forma floccorum et laciniarum contigit, cum aperta remissione passionum, ac aegrarum ex suppuratione propere consecuta convalescentia.

At interdum repente et inopinato infestant pericula, quin imo sub ipso jam partu praesunt. Nec insolens est, uterum

et vaginam horribiliter tamque subito putrescere, ut mors ne moram quidem ferendi auxilii sinat. In ejusmodi calamitate aegris quandoque in brachiis ac cruribus magnae maculae cupreo colore veniunt, circuli aut ovi forma, disparentes, redeuntes; quas ubicunque conspexeris, viscera et uterum a parte ventris affligi, corpusque septica labe obsideri certus esto. Tum vero morbus humana consilia excedit, nec intra fines naturae sanatio est. Id genus malorum non in nosocomiis dumtaxat occurrit, ut quidam opinantur; contra frequentissime et primum illud in foeminis offendi, quae aegrotae et in partus doloribus ex urbe ac oppidis in hospitium transportantur. Nec semper ab eo nobilibus et opulentis parcitur. Interim, sordida humidaque habitatione, pravo victu, immunditia et aerumnis mortales, quod supra monui, pesti huic reddi obnoxiores, id quidem nullum dubium habet.

HUMORIS IN ABDOMINE FOEMINAE FEBRE PUERPERALI DEMORTUAE COLLECTI CHEMICA ANALYSIS.

Quippe experientia normae vice semper habenda est eorum, quae excogitaveris.

GALEN.

Quaenam sit indoles, quae humoris principia, qui in febre puerperarum plerumque in abdomen distillat, in hoc varia est doctorum dissensio. Multi materiam pro lacte putant; alii nil nisi serum esse et lympham. Nos quidem alienum fluidum nunquam pro lacteo habuimus; attamen qui eidem proprium et quod singulare sit, inesse plane nihil credunt, valdopere etiam errare videntur.

De lacte soluto et vertente quidpiam in eo contineri, multum verisimile est. Id saltem constat, saniem, quae in

puerperis consedit, caseosi aliquid redolere et sapere magis, quam, quae in aliis vulgari enteritide extinctis foeminis occurrit. Praeterea in puerperis citra omnem similitudinem major illius copia est, quam ut congruere cum praesenti inflammatione dicas.

Nihil certe obstat, quin materiam istam ceu principium lacteum reputemus. Interea vox ipsa admonet, non verum lac et regurgitatum ex mammis dici; at regurgitasse tamen necesse esset, quod nonnisi per mammas paratur et secernitur lac. Nihilominus liquidum illud gravidis ac puerperis penitus proprium videtur esse, seu copiam illius seu certum in principiis quodpiam momentum cogites, unde lympha et serum illis haud ita insunt, atque forent, si gravidae eae vel puerperae non essent. Deinceps, quia in rerum serie, ut dicitur, nihil fit per saltum; nequaquam probabile est, totam praeparationem omnemque apparatum, quem natura elaborationi lactis, ejusque secretioni tribuit, solum consistere in eo, ut humores, sine omni antecedente mutatione, deferendo simpliciter ad mammas, protinus lac inde idque sincerum sit effectura. Procul dubio quaedam in fluidis praecedere necesse est, unde appropinquanti metamorphosi fiant aptiora; quapropter hoc saltem sensu nomen principii lactei non plane incongruens erit.

Tametsi autem in sero et sanguine, qua brevi post lac fiant, praeparatio quaedam summopere sit necessaria; haec ipsa tamen antecedens commutatio corporaturae interdum nocens erit, quod ex ipsa ea commutatione humoribus inter alia verisimiliter specialis quaedam proclivitas in destillationem et colluviem inducatur.

Quumque aspectus doceat, puerperas, ex quo colluvies uspiam insidet, subitam atque lethalem simul pati virium ruinam, etiamsi aliquando minimum sit coeuntis materiae; pridem hoc me in sententiam duxit, cum sero et lympha fluidi quoque a nervis, vel vitalis aurae (si quid demum simile inest in nobis) una deponi. Estne forsan, ut lympha, ceu lactis primum elementum, in gravidis ac puerperis

aethere vitali magis abundet? Medicatrix ac reficiens virtus ex mammis exsucti lactis, vel detracti etiam, ut calescit adhuc a corpore, potatio, item manifestus ex matre vel nutrice in sugentis temperamentum et mores influxus, opinioni huic firmamento sunt.

Ne autem longius ex sola analogia et exteris notis disputaretur, saniem inquisitioni chemicorum adjudicavi. Quapropter impermixtam et sinceram materiem, qualem ex ventre puerperae, febre hac quinto extinctae die, decem post obitum horas exemeram, lagenis obsignatis percelebri Jacquinio transmisi, rogans, ut, quae chemia monstraverit, liberaliter communicaret. Quo studio, ac animi candore Ill. Vir satisfecerit, quam tute humor tentatus fuerit, videre ex translata epistola est.

A. S.

„De fluido, quod aliquas post obitum horas ex puerpera collectum mihi ad chemica examina transmisisti, quae perscribenda habui, sequentia sunt.“

„Allatum fluidum volumine tres circiter aquae libras adaequavit, cui permultae laciniae et flocci pinquis, albae, nec pellucidae materiae innatabant. Mechanicam utramque efficientem partem per filtrum linteum discrevi, quo facilius redderetur utriusque singulare examen.“

„Fluidum flavescens, quidquam turbidum, recenti sero simile. Odor nauseosus, seri fere lactis acescentis instar; sapor salsus. Purum igni expositum, et ad ebullitionem calefactum, maximam partem in duras et elasticas glebulas coiit. Aquae fervidae immissum in lactescentem cum illa et turbidum humorem mutabatur, acido nitrico, haud coagulandum, cum frigida aqua vero ad omnes relationes, et absque inducta mutatione, commisceri patiens.“

„Tincturae Helianthi nulla in hoc fluidum erat actio; verum diluto cum syrupo violarum viridis adscitus color est. Admixto alcohole liquor subito coagulatur, quod magis etiamnum a temperato aqua acido nitroso fit. Acidum muriae et

purum, et dilutum, idque sulphuris humorem modo turbat, accedente coagulatione a tempore et calore. Oleum vitrioli commune ad initia quidem connubium repudiabat, discretum in fundo stratum sistens; tum paullatim vero in albam, non pellucidam gelatinam mutata commixtio est. Ab aceto destillato in liquore citra leve illius turbamentum vix ulla variatio."

„Alcalia fixa et blanda, et ammonia caustica fluidum initio turbare magis, quam condensare videbantur. Miscela ubique clara rediit; descendente post viginti quatuor horas pellucida valde et tenaci gelatina."

„Instillato liquamine terrae calcareae leve et albidum sequebatur crassamentum; idem a plumbo nitroso, probabili indicio, fluido liberum alcali inesse."

„Calida solutio mercurii nitrici perfectum in gelatinam roseam coagulum formavit; acidi phosphorici signum!"

„Fluidum per se solum ex retorta vitrea, aucto sensim igne, destillatum aquam insipidam nauseosi odoris, spiritum volatilem alcalinum, mitis ammoniae quidquam sicca forma, et pauxillum olei empyreumatici largiebatur. Residuum particula carbonis fuit, difficulter in cinerem comburendi, qui (si sapori libet credere) pauco dumtaxat sale constat."

„Sibimet ipsi in laboratorio relictum fluidum temperatura + 8° R. circiter, elapsis octo diebus mutari sensim, turbidum fieri, et deponere materiam, quae describendae mox substantiae simillima erat; versus decimum et quintum diem nec citius coepit putrescere."

„Tunica membranacea mox ab initio ex hoc fluido per filtrum separata, libero aëre in corneam soliditatem arescebat, octavo jam die ad putredinem vertens. In mortario porcellano cum aqua frigida trita perfecteque resoluta, aequali mitioris alcali admixta copia, intra pauca minuta sese in pellucidum et tenax gluten contraxit. Verum alcali caustico mixta, et cum salis puro acido digestioni exposita, in solutionem fusco colore transiit."

„Tunica haec per se ex retorta vitrea, aucto propemodo igne, destillata, eadem, quae ipsum fluidum, dedit producta,

sed varia proportione, minori nempe aquae, majorique olei et carbonis in residuo copia."

„Quibus experimentis (quatenus analysis humorum animalium explicat), intelligimus, fluidum illud nec cum lacte convenire, nec cum aliqua illius constituente parte; sed genuinam, et secundum chemicas proprietates lympham simillimam sero esse. Quodsi porro allata a Grasmaiero signa puris vera sunt, quod ipsemet firmare per tentamina nondum potui, lympha commixtum pus habuit, ut contingere in omni phlogosi asserunt, quae intensior sit."

„Quod demum institutos conatus in tunicam attinet, licet pauci sint, ii prope illorum favent opinioni, qui lardaceam crustam hanc perinde ac omnem phlogisticam esse talis indolis putant, qualem pars fibrosa sanguinis habet, admixto tamen hoc in casu pauxillo puris."

D. in Horto Botanico 1. Decembris A. 1792.

Jamque cl. Hermstaedt collectam in puerperis saniem chemia tractaverat, nanctus inde saccharum, quod in Jacquinii experimentis abfuit. Fortene certis modo sub conditionibus praesto est, ubi inter alia, tenente morbo, lac in mammis evanuit? Vel adest illud, lacte ante morbum ad mammas delato? Vel etiam ex his quidduam retrogresso? Haec quidem pleraque ad medendum parum faciunt, quod alioqui lac ciere in mammas, quodve inest, qua licet, satagamus retinere; nihilominus perdigna attentione res est, ut taedeat me, non reminisci, ne mulieri, ex qua materiam sumpsimus, influxerit vere, an fuerit repressum. Id autem assevero, in cadavere nihil phlogoseos, neque notam suppurationis topicae adfuisse. Attamen, quum juxta Grasmaieri experimenta in hoc fluido quidpiam puris latebat; illorum inde sententiae, qui cum magno morborum observatore Haenio etiam sine ulcere gigni in corpore pus affirmant, novum quodammodo pondus advenit.

NOTITIAE.

Gravidarum puerperarumque elapso anno a mense Septembris 1791 usque ad Septembrem 1792 in nosocomio susceptarum mille et quindecim numerus est. Inter editos partus duodecim gemellorum, octo praevia facie, quatuordecim conversis ad marginem clunibus, et novem agripparum. In octonis propter malum situm necessaria versio fuit. Ex infantibus ea eductis quinque erant vivi, mortui tres; horum unus jam putrefactus eximebatur; binis aliis probabiliter sub labore extinctis, bona caeteroqui valitudine matrum. Septem foetus expediti forcipe, ex quibus quinque prodierunt cum vita. E puerperis unam gangraena uteri a molesto partu abstulit. In tribus infans debuit concidi, servatis genitricibus, quarum alia excluso partu haud potis continendae urinae erat. Quo morbo sex et amplius septimanas degebat in nosocomio, variis tentata remediis. Nullibi in vesica inque confiniis aperto vitio; nec tamen urina consueto ex meatu fluere videbatur.

Pertaesa morae, valida caeterum puella cum errore suo institutum reliquit. Elapsis prope septem mensibus ob lacteum ac tardius resolutum in mamma nodum me adiit. Qua occasione dixit, quatuor mensibus vexatam urina, ideoque coactam se fuisse, abdicare servitia. Postea, dum conducto lecto apud anum degeret, nec labem posset abscondere, mulierem sibi respondisse: Quidni? Nonne plures jam mingere in lintea suetas virgines habui? sibi protinus adhibituram medicinam esse. Tum proximo die et subsequis griseum et nauseosum valde pulverem, aqua dilutum, intrusisse sibi faucibus, ab eo tempore liberam se ab omni fluxu, imo a duobus jam mensibus sanam et hilarem denuo in servitiis esse. Quae fuerit materia, non potui experiri.

En partus et mortalitatem.

Summa natorum 955.

Ex his praematuri tum maturi, sed languide vivi; demortui vel putridi jam, item immaturi foetus et abortus 60.

Defunctae puerperae 10.

Inter decem illas mortuas quatuor convulsionibus periere. Unius historiam priori loco scripsi. Tres aliae ex aqua in pectore intra partum mortuae spasmis. Quarta sub unica, atque levi quidem distentione omnimodo ex atonia uteri occidit. In ea post tardum nec facilem laborem non in contractione uterus, sed sicut collapsa et vacuata subito vesica inveniebatur. Tribus mors ex visceris putredine venit. Harum duae miliare exanthema habuere. In nona puerpera causam mortis supra diximus. Ultima ob commissos in victu errores in morbum recidit, quo decima et tertia die ex recessu lactis in pulmones sublata est.

Febris puerperarum ad finem Januarii et tribus mensibus post non insolens, sed rarior tamen erat, quam anno priori. Arreptae omnes puerperae, ut secundo libro indicavi, antimonio sunt persanatae; praeter memoratam ultimam, atque tres alias cum putrido utero, in quibus, quod febris corruptissimi loci symptoma erat, ideoque omnis curae incapax, praedicta mox ab morbi ingressu morte, medicatio omnis omissa.

Hoc anno quinquaginta tirones obstetricii, et quadraginta super unam obstetrices in schola habitarunt, praeter complures alios, qui interesse quotidie institutioni solent.

Hac occasione, quod saepius jam de solitis mihi in schola potissimum instrumentis rogatus fui, quum tam varie circa rem ~~ad se~~ perscriberetur, breviter quidem, at lubentissime respondeo. Forceps, qua prae reliquis uti consuesco, illi D. Leake simillima est, juxta quod aliquanto brevior, et ablatus tertius vectis sit. In nostra forcipe superius nempe brachium infimo incumbit modo, neque, uti hoc, in manubrii angulo laminam articuli habet. Volsella ad eximendum cranium longitudine decem pollices metitur. A junctura brachiorum usque ad finem utriusque manubrii, infra, ubi in annulum desinunt, sex circiter cum dimidio pollices, et ad

extrema cochlearium, quae in facie concava dentes habent, pollices sunt duo cum semisse. Illae extremitates prope ovoidea forma excurrunt; videlicet exterius convexa, intus concava. In alterius cava facie quaterni, in alterius pyramidales trini trochleari flexu inserti, ac dispositi ita dentes sunt, ut concluso instrumento toti tegantur, sed aperto nonnihil cum eminentia prostent.

Syrinx ad repurganda muliebria a vulgari obstetricibus usitato, medenti pariter atque aegris permolesto tubo, in hoc differt, ut justo nec major sit nec ponderosior, neque fistula siphonem intret per trochleam. Videlicet non firmum cum reliqua machina complexum habet, sed praefixa similiter est, ut, modo consueti ad clysmata siphonis, sicut in hoc tubulus antea in anum, ita in illo fistula induci in genitale possit. Qua constructione ad iteratam quamque tubi repletionem educere ex utero et vagina fistulam haud est necesse. Remanet, quotacunque opportuna injectio sit. Atque profecto, qui id curant, ut non in vaginas modo, sed, ubi expedit, in ipsos uteros injiciant, ii certe levem emendationem quiddam aestimabunt.

Ab aliquo tempore uterum ferme, sicut alia corporis externa membra, deligare coepi. Jam olim quidem ulcera illius injectionibus tractabam, et illato unguine; verum ad ingerendum pulvillos aut turundas nova invenienda machina erat, quae curvata, consuetae ad uterum siphonis fistulae non multum absimilis, sed parum longior est. Per hanc ducti bini, vel etiam trini torti ex filis sericis, ac longi ulnam vel supra tenues funiculi sunt. Syringem in parte suprema contegit operculum, intus in superficie firmum annulum habens, cui exiles isti funes, unitis nodo inter se finibus, affiguntur. In operculi centro aptum recipiendo syringis epistomio foramen est. Hac ex apertura liquoris primum per immissam in genitale fistulam injectiones cum syringe fieri possunt. In cujusvis funiculi altero fine appensus pulvillus est; qui singuli ut in uteri cavitatem commigrent, medicus altera manu retinens fistulam, altera oleo aut pinguedine

uncti antea et in annulo haerentis ad usque funis solutam ab nodo nunc extremitatem, qua potest, moderate attrahit. Sic tractus in uterum erit pulvillus. Simillimo modo etiam reliqui pertingunt. Tum abstracta caute super tenues funes fistula, hi glutine emplastri ad proximam curam usque aegrae inguini affiguntur vel cruribus. Caeterum oportere, ori ipsique utero adaptare eos, utero nempe non tam ampliato graciles, at brevi enixo, pleniores pulvillos inducere, alioqui scitur. Hinc oportunum est, duos habere consimiles tubos, longiorem unum crassioremque; tum, paullo tenuiorem alium, qui optime ex argento fabricatur. Deficiente simili tubo longa quaedam incurvata et firma satis fistula cujusque ad injectiones in matricem usitatae syringis admodum sufficit.

Nihil adjicimus de mediocris inventi usu et utilitate, quum per se pateat, permulta muliebrium vitia: indurationes, excrescentias, et ulcera, graves haemorrhagias, item alias fluxiones vel sanari forte hoc apparatu, vel saltem mulceri posse. Deinceps amplificatum inde chirurgiae imperium artisque obstetriciae factus cum illa medicinae matre intimior etiamnum nexus et consensus est.

Ex instituto technico obstetricio.

M. Nov. A. 1792.

LIBER QUARTUS.

COMMENTATIO DE FEBRE PUERPERARUM.

Distinguere autem oportet in singulis aegritudinibus primum quidem, si sine loci passione sit febris, vel ex humorum putredine, vel quia solus spiritus sit alteratus. Deinde, si membrum febris sit causa, quaenam sit ejus dispositio. Ubi vero horum notitiam exercitatione comprehenderis, tum eorum omnium mixtionem invenies.

GALEN.

PROLOQUIUM.

Donec morborum naturam ex praemonstratis principiis explicare hominis ingenium superat, uti sensibus liberaeque menti obveniunt, ita in illorum intuitu ac simplicissima descriptione consistere ac morari oportebit.

Vix de quacunque alia aegritudine, ejusque determinanda natura et curatione major disputatio est, quam de hoc ipso, quem nunc perscripturus sum, gravi ac infenso morbo. Ac licet in multis operibus de eo sermo sit, vix tamen ulla adhuc, quae praeter varias perniciei historias curatius quoque illius causam et indolem quodammodo ex suamet ipsa materia exponeret, genuina nobis commentatio venit.

Nec recondita ratio est, quare permulta, quae contrectatione eaque sola ferme atque oculis attinguntur, tum facere morbi ad notitiam possunt, hactenus sine animadversione praetermissa fuerint. Mulierum quippe in vulgari vita scrutari debilitates perrarum quin imo non ex facili est. Multae puerperae occumbunt, propterea modo, quia medicus plerumque in obstetricem confidere, vel servam custodem debet.

Insolitum etiam est, complures simul aegras in puerperio viris demandari, qui praeterquam, quod rerum cum ad perquirendos, tum recte aestimandos morbos necessariarum periti sint, posthabita veritati bonoque mercede et gloriatione, otium, et in eo delectationem habeant, ut graves apparitiones sine antecepta opinione identidem scrutentur, nec omisso pro scientia commodo elabi sinant. Si quidem enim vulgares obstetricantes magis innoxii versarentur, prodito foetu puerperae curam ultra recusando; serpit tamen deterior ex aliis pernicies: hi scilicet absque omni chirurgico exercitio ac manus habilitate muliebres infirmitates occupant, quae sine notione et usu illarum artium ne quidem discerni possunt.

Frequentissima morbos puerperarum, qualescunque solent evenire, observandi tractandique vix alii ante me oblata occasio, tum multorum annorum in hac opera exercitium, item adjuncta tot tironum solertia et aviditas id percommode effecerunt, ut nulla praetermissa opportunitate, qua morbus ejusque medicatio ad noscendum clarius eluceret, tales ego alienitates prae caeteris curate rimari, praeter solitum inquirere, itidemque tentare potuerim. Quae igitur ex permultis exemplis et conatibus comperta ac probata habeam, his locis candide aperio.

CAPUT PRIMUM.

IN PRAECIPUAS OPINIONES DE FEBRE PUERPERALI BREVIS CONSPECTUS.

Quae plerorumque auctorum circa febrem puerperarum sententiae sint, illiusque tractandae ritus, conscribere historiam, taediosum ac superfluum foret. Id potius refert, ut sciamus, quam puerperalem febrem vocitant, eam ipsam ab vetustissimis medicis dudum pro singulari morbo ac periculosissimo habitam fuisse, illamque a febre protracta lactea omnino discrepare, ut, ubicunque invadit, peculiarem a puerperio adsciscat formam, adeoque et peculiarem me-

delam postulet. Quapropter, quae antiquitus de hoc morbo viguerint opiniones, et artes curandi, hoc circa strictim habeatur mentio.

Miramur profecto cum quadam reverentia, dum in curandis ejusmodi febribus sumus, si, defunctis aegris, morbi cursum, quodque in cadavere reperitur, cum oraculis conferimus, quae ante bis mille et ultra annos de eadem febre verissime fatus Hippocrates est. Quodsi omni saeculo in systematicorum tanta vi unus solum morborum similis observator exstitisset, quot et quanta in humanum genus et in animantium omnem vitam collata beneficia fuissent. Illius liber de morbis mulierum plerasque species complectitur, quibus febris puerperarum obvenire sporadice solet. In libro de morbis popularibus febris hujus epidemice grassantis consignatissima etiam exempla sunt, ac si pone aegrarum lectos, et ad tabulam anatomicam scripta ex nuper sectis corporibus essent. Jam tunc febris saevitia eadem, idemque discrimen fuit: correptae, partim nomine vocitatae, mulieres prope omnes interierunt. „Et insuper, ait divus senex, periclitabitur, ne livida fiat sicut plumbum, et aquam intercutem incidat; et umbilicus exstabit ipsi ab uteris elevatus, et circa circum nigrior erit. Et ubi haec facta fuerint, fieri non potest, ut mulier superstes maneat. Pereunt autem aliae alio tempore, pro corporis et affectionis ratione; verum unam et vicesimam diem non excedunt, id quod plerumque sic contingit.“

Sed utut vera sunt, quae Hippocrates de febris habitu externo monet; ita etiam recte circa naturam morbi et originem sensit; ubique saltem de utero simul, et de lochiis curaverat.

In quibusdam prioris aevi operibus morbi, olim jam descripti notatissimique, nova rursus mentio fit, sub voce: Febris puerperarum malignae miliaris, tunc epidemice dominantis, et magna inter puerperas strage. Ex quo autem disputatae sententiae nunquam convenere, miliare febris exanthema, an criticum sit vel symptomaticum, numque ex morbo

ipso prodeat, vel referendum sit ad accidentias; accuratior illius ad aegrarum lectos omittebatur observatio, neque secta fuerunt cadavera. Quae tamen negligentia aevo potius imputari, quam poni inter errores artis debet.

Saeculo elapso plures Angli, posteaque Germanorum etiam aliqui medici periculosum morbum solertius indagarunt. Attamen in finienda illius natura et instituenda medicatione mirifice variant scriptores, ut vix diversissimas opiniones ad examen unius ejusque vitii referas. Alii nempe morbum pure phlogisticum dicunt, ex topica intestinorum, omenti inprimis peritonaeique inflammatione; venaesectionem una cum reliqua antiphlogistica cura vehementer commendantes; pars pro typho maligno habuerunt, cum incedente variis locis phlegmone, sed per casum modo. Hi spem sanationis antisepticis et roborantibus fovent. Quidam e diverso cum ad praepediendam tum curandam febrem emetica laudant. Sunt, qui mannam et sal amarum extollunt; pars frigidum regimen, imo aegrarum libero in aëre commorationem probant; alii demum, quibus propemodo nos accedimus, juxta rectam temperiem diaphoretica et antimonialia colunt.

In qua dissensione admiramur, quod ii nimirum, qui aliquando conspexisse morbum scriptis suis comprobant, licet quoad naturam ejus aptissimamque curationem varient, febrem tamen intricatam quam maxime et infensam uno ore significent; alios contra, legendo vel multo magis ex imaginatione illius scientiam tenentes, vel eadem tametsi ab iis tractata, ne tamen unquam cum intentione aspecta, non obstante inter puerperas suas frequentissima nece, non adeo periculosam asserant, imo ostentationis causa, quam ubique fuit, atque perstat, molliore indole praedicent.

Ac quaenam ambiguae taxationi, atque dissensui, quae incertae tractationi ratio subest? Cur quaelibet ferme diligentia aliquando felix, in aliis plurimisque exemplis inefficax, imo nocens reperitur? Missa animadversione, ipsam saepe naturam potentius opitulari, quam nocendo par sit in-

dustria; id saltem a quovis probo ac erudito medico exspectare licet, quacunque passionum specie formaque apparuerit morbus, eandem illam fida imagine a se etiam fuisse descriptam.

Verisimile est autem, id a quoque praetermissum, quod ipse non cognoverat: a nullo id, quod non viderat, fictum.

CELS.

Verum tamen non a symptomatibus solum et forma febris, sed ab ipsa diversitate indolis ejus, colligenda ratio est, quare nullus fere medicinae modus excogitetur, qui, si non profuit interdum, ubique tamen non vehementer obfuerit: lethalitate nempe morbi nondum absolute posita. Qualis autem sanandi cura, quove ea pacto innoxia, salubris, ac non raro sola efficax probetur, id solummodo doctus per experimenta discernit.

Ne autem tam varie incedentis et continuo obscurae febris longius imperfectissima notitia sit, liceat in illam historico potius genere sermonis, quam dogmatico, animadvertere. Namque ad usus ipsos in communi vita et in omni arte id maxime inservit, ut de factis et opinionibus plana et simplex decurrat narratio.

CAPUT SECUNDUM.

IN PUERPERARUM SANITATEM PRAEMONITA.

Cuivis vitae humanae periodo, in qua novae et insuetae, longius breviusve, duraturae animales functiones sese exserunt, propria quaedam et singularis est habitudo. Hujuscemodi vitae inconstantia, qua diversa mutationem mutatio excipit, in muliebri sexu magis multo, quam in viris contingit. Menstrualis primum puella; tum nubilis fit, tum concipit, gerit utero, parit et salutatur mater. Atque in plurimis foeminis ea obtinet in his epochis varietas et alternatio, ut non una prorsus in singula statione, quae antea fuit, eritque iterum post, vitae et sanitatis conditio eadem sit. Insontes tamen hae plerisque vicissitudines veniunt, ac ra-

rius multo occuparent cum molestia, nisi pridem infensa vis, mores et vitia, opulentiae item vel egestatis exsuperantia, infinitarum corporis animique aegritudinum fons et occasio exstitissent.

Atque inter omnia muliebris sanitatis stadia et momenta, nobilitate functionum, earumque peculiaribus, in ortu et progressu modis, deinde ob manifestum in omne corpus influxum, haud aliud magis eminet, quam partus epocha puerperiique. Insignes prae caeteris, quae partum efficiunt, functiones exstant, utpote solae, quibus, integra etiam valitudine, modicum doloris sensum, assectatorem quasi et necessarium, inesse natura voluit.

Hocque vitae muliebris breve quidem spatium molestiarum ac doloris naturalem quandam sistit periodum, facile tamen plerumque tolerandam, quod illam in perfectionem omnis vitae muliebris et ad implendum illius processum ipsa injunxerit rerum creatrix natura. Unde omnis foemina, quod parere propemodo inter dolores debeat, faciles sibi indulgentias mollissimamque curam jure vindicet. Neque tamen ex hoc aegrotare illam dicimus. Simplex enim pariendi actus, quodsi inepto regimine, aut temeraria, utque ex lucri cupidine solet, intempesta negotiatione a consuetudine naturae detorquetur, sicque functionum omnium, quae maxime naturalis est, parturitio, calamitatum perpetua causa redditur; tum enim vero hominum istuc, haudquaquam naturae infaustum opus habeto. Utique nonnisi naturalem functionem partus sistit; qualis plerumque foret etiam, ni genus vitae et modus obesset, quo tractant et mactant parientes. Ita quoque res cum subsequa habet periodo, generalia et propria munera puerperae, recentis nempe matris, complectente.

Qua in valitudine, licet universa mulieris natura, ad tempus certe, solitis viribus deficiat nonnihil, ac deforis citius offendi patiens sit; haud tamen propterea veram aegrotationem incusamus. Partus enim praegressus, utcunque mollis fuerit, quaeque illum comitantur necessitates: functionum ad lac parandum ortus et explicatio, fluxus lochiorum, lar-

gior exhalatio cutis, et similia alia corporaturae utique vix robur addent. Sed faciunt tamen ad moderandam sanitatem puerperae et constitutionem, qualis congrua est: dum videlicet pleraque satis intra suos fines versantur, ne quid abire in morbum minetur.

Istaque ad aliquot dies protracta post partum defatigatio cunctis animantibus matribus indicta esse a Numine videtur; propterea forsan, ut recentis matris erga nudam prolem inseparabiles amplexus sint. At in hominis genitrice vanum ferme hoc intentum natura habuit. Taedet enim certe, non esse, quod ferarum pulli ob maternum amorem proli hominis invideant!

Puerpera itaque, nisi vere affligit morbus, nequaquam in tractatione pro aegra habeatur, quod tamen fieri quotidie cernimus. Plurima quippe in puerperio significata citra verum aestimantur. Ita accidit, ut inepto consilio, et adversis remediis ex methodo, ut superbiunt, in matrem et infantem alliciantur morbi, in quos, praetermissa solum absurda curatione, ne quidem pronitas aderat.

Caeterum, ne quis dicere me putet, puerperarum quoad victum aliasque, quibus laedi possunt, deforis et intus potentias, nullam habendam rationem esse ac prospicientiam; procul abest, ut potius congruum vitae modum summopere commendem. Hic enim nonnisi de rerum extremis, et de mutabili cura puerperarum ad praeconceptas opiniones, tum de illarum ob doctam inscientiam vitiosa tractatione sermonem facimus.

CAPUT TERTIUM.

GENERALES IN FEBREM PUERPERALEM ANIMADVERSIONES.

Quanquam recens puerperii periodus singularem, at rectum caeteroqui sanitatis statum sistat, fatendum nihilominus est, puerperam eo tempore, quam reliquis vitae stadiis, in multifarias infirmitates procliviorem esse, utque functionibus

novis implicita et peculiaris ipsi vita est, ita plures quoque, easque inordinatas et puerperio adscriptas pati mutationes. Igitur vel ex hoc vulgares, in alios passim mortales et in vitae universitatem illabentes morbi, si forte puerperae ingruunt, in hac cum variis puerperio adtributis rebus et momentis necessario confunduntur, eamque ob causam, ut diversimode sunt complicati, distincte internosci etiam et percurari debent.

Quarum veritatum, licet ipsa eas natura monstret, neglecta aestimatione evenit, ut singularis morborum puerperalium origo et cursus et exitus, ad ultimum, cujusvis vulgaris morbi, simul in puerperas incidit, proprius, quem in his insumit ac retinet, character, ad usque posthabitus fuerit, vel spretus omnino.

Ac quanquam haud jucunda multum ex se genitricum sors sit, ne prospera quidem valitudine, eoque magis, adversa; est tamen, ut invisa earum alioqui fortuna deforis etiamnum miserabilior efficiatur. Nullum profecto superat aquae ignisve tormentum medicum, quod non tentatum in miseris diversa arte fuerit. Olim, atque longissima annorum serie, omnicuilibet novae matri sudando vix non pereundum erat; alia tempestate ne ipsum contra frigus tutabantur. Aliquando primis a partu diebus neque enema, multoque minus quoddam alvum movens lene medicamen adhibebatur; paullo post manna et mirabili sale iis bonos succos expurgabant ad ultimas guttas usque. Tum non multis abhinc annis vix parere gravidas siverunt, nisi ad plures uncias educto ante per venam sanguine; nostris contra diebus multo minore copia una cum sanguine protinus emanare animum horrent. Illic puerperas generoso potu et victu saginant et exurunt propemodo; hic inerti herbarum infuso, et aquosa emulsione vix vitam consistere cum fame sinunt. Quo rudi et tumultuario more paucissimis salubre puerperium contingit. Unde inter tricenas aegrotantes vix duas excipito, quibus, nisi ubi epidemice regnat, non ex acceptis erroribus adsciscatur febris. Caeterum pleraque similiter illata mala vulgus derivare a

partu solet, utcunque naturalis fuerit, nec difficilis ferme. Atqui protracta tamen, quin et aspera aliquantum partura, vitata modo ministrandi cruditate, raro molestias, ne veras quidem indignationes concitat, praecipue si amicum tempus est, neque morbus popularis, aut incongruens ante omnia in graviditate et puerperio regimen fuerit.

Frequentissima morborum puerperalium, dum certe singulatim occurrunt, occasio ab intemperie aëris, a subita illius mutatione, et contracto frigore oritur; item a transpiratione, aliisque excretionibus retropulsis; a ciborum potusque immoderatione, nec raro a tenui victu, ex vegetabilibus inprimis; ab extenuante potatione, ab infirmantûm purgantiumque abusu, denique ab omni vehementi, sive subito, sive longius opprimente motu animi. Verum uberrimus metu molestiaque gravium fons malorum turbata lactatio est: mammarum omnis totaque repulsa, vitioso insuper usurpato regimine, aut illarum sera nimis admotio. Eaque prorsus vitia et errores vix aliquando doloribus, et certa febre vacant. Nihilosecius mortalibus cum ipsa hac febris specie mirabilis familiaritas est, ut eam habere pro necessaria et naturali socia omnis puerperii ament, imo invitandam esse ex cultu credant.

Nunc vero in rem erit, tractandi morbi, quem febrem puerperalem dicunt, ante omnia atterere historiam, tum quaenam vulgaris illius habeatur idea, obiter pronunciare. Conveniendum enim ubique ante disceptationem est, quaenam nominibus tribuatur significatio. Ac quoniam, quod ore profertur, non tam residere in fictione quam existere in re ponimus, vocis conceptio versari in factis potius, quam in vanitate soni debet.

Quamquam id sero quidem. Praestat autem, ut nunc non graculi aut corvi more de vocibus decertes, sed ipsi rerum veritati des operam.

GALEN.

Ac quidem ex quo nomen febris puerperalis innotuit: ubi foemina in puerperio ex acuta varia febre moritur, et secto cadavere in ventris praesertim, vel etiam pectoris cavo, aut

alibi colluvies aquosa et aemula puris offenditur, communi prudentûm medicorum sermone defuncta febre puerperali dicitur. Id equidem confirmatum est. Item omnes, ab auctoribus vocabulo febris puerperalis ad hanc diem designatas febres, eodem se habuisse modo, ejusque ipsius speciei affectiones fuisse, etiam hoc compertum est.

Febris itaque, aut quaelibet puerperam invadens aegritudo, sub qua peculiaris hujusmodi colluvies occupat, vel occupare potest, febris puerperarum exstat. Neque tamen omnis, quae in puerpera est, recte febris puerperalis est; quanquam constet, pleramque febrem nonnihil protractam, in primis quodam in systemate uteri longius morante stimulo, ad inducendum similem morbum idoneam esse, reque vera saepe inducere, qualiscunque passionum, unde febrem nominas, caeterum in perspicuo apparatus fuerit.

Ubicunque igitur, quod saepe assolet, ejusmodi infensa febris haud satis in tempore judicari et feliciter potest, mox malo ea conatu modoque ponere humorem tendit, et copia et materia ita comparatum, ut similis congestio in nemine fieri, nisi in puerpera queat.

Atque licet non omnis in novam matrem incidens valitudo ac febris ab initio jamjam, et ex se febrem puerperalem proprie constituat, potest saltem in eam abire, imo ni ocyus sanetur, aut rite mulceatur, debet abire.

Quae quidem paradoxa multis sententia ab innumerabilibus exemplis sponte promitur. Atqui ex totidem iisque probis observatis aliud momentum grave ex febris ipsa natura prodiit: summum quippe in hoc morbo esse discrimen, ne idiopathica febris sit, an deuteropathica.

Quarum postrema ab omni morbo potest oriri, qui puerperas passim, atque alias foeminas quacunque de causa corripit; ut tamen in illis, ob facilem in febrem puerperarum metamorphosin, periculosius decurrat, quam in aliis, extra puerperium. Illae enim non tam ex morbo primo, et ab ortu fortasse minus exitioso perimuntur, quam ex morbidis, quatenus puerperae sunt, per febrem in se inductis et induci

aptis modificationibus. Interim etiam hoc docet experientia, generalium affectionum in febres puerperales descensum non quovis tempore, nec omni sub climate, nec in quavis puerpera similiter fieri, eademque velocitate.

Quandoque autem morbi in puerperia cadunt, jam ipsa ab origine hoc praediti genio, ut sine praegressis intercurrentium febrium notis, neque quod deforis accesserit occasio, maximum subito ac nonnisi puerperis infestum discrimen prodant.

Qua in re potissimum ad duo momenta respicimus: primo ad singularem malignitatem, quae morbum efficit; tum ad ipsum corpus suscipiendae labis peculiariter, quin imo unice idoneum. Quid ni? Ipsi contagio harum febrium, ut multis exemplis, ne dicam experimentis, calleo, nec in alias foeminas, neque in gravidas, ullum est imperium. Corripit nempe illas, sive ulterius saltem ac manifestius erumpit in eis nonnisi post editum foetum morbus.

Atque pessimae tales febres sub diversis, nec aptis semper in proditionem insidiis etiam endemice grassantur. Utplurimum vero illarum epidemicus furor est; quin tamen, ut reliquae pestes, medicorum curas, imo ne suspiciones vulgi, illico in se convertant; quia minus ubique, quam alii aegri, numerosae puerperae sunt.

Quarum febrium causa et origo absque dubitatione praesertim in qualitatibus aëris latet, quin sensibus occurrat, nec forte etiam, licet cognita, immutari queat.

Consuevit autem febrium puerperarum genus hoc plurimum cum exanthemate grassari, vixque malignitatis modum tenere. Stratae venenoso, vitam veluti afflante, halitu asphycticae jacent, intus fractae, vixque erigendae ad animum amplius puerperae.

Sed infesta maxime ea febris est, quae cum maligno uteri affectu aut putrescentia, vel cum extincta illius vita, vel simili pernicie cujusdam alius partis conficitur. Atque ista quoque febris more epidemicarum saevit; sed passim sporadice etiam. Tum vitio loci, sive causa illud febris sit,

sive effectus, curam et moderamen respuente, plerumque necat.

Inter sporadicas febres frequentissime ea incidit, quae ortum a laesione et inflammatione genitalis habet, post graves partus ex natura, vel rustica manu, item, quae profusas haemorrhagias sequitur. Praegressis talis notae offensis, nisi mors confestim irruit, dumque vitium loci impatiens medelae perstat, calamitas omnis in febrem puerperalem vertitur, quae vel per se, vel una cum gangraena ac sphacelo afflictae partis, certa nece perimit. Nihilominus celebres alias medici non solum nihil proprii inesse febri puerperali arguunt; sed etiam viros eadem laborare similiter ac foeminas perhibent. Alienus sermo! quin etiamsi verum dictum esset; at falsissimum est.

Puerperas perinde ac viros, utique citra puerperium, inflammatione peritonaei et intestinorum prensari, hacque illos interimi prope uti puerperas posse, aperta et confessa veritas est. Item plurimas membranacearum partium phlogoses cum transfusione humoris lymphatici ac serosi currere, tum inflammata membra passim conglutinari, et hoc liquet. Humoris vero talem destillationem illi, quae in puerpera, tenente vel praegressa vulgari intestinorum aut peritonaei phlogosi, sive etiam, ut saepius consuevit, absque tali inflammatione, in decursu tempestatis tardius ocyus in ventrem irruit, copia, indole, ortusque causa et modo, esse simillimam; id experientia ipseque aspectus refutat.

Illa quippe evaporatio nunquam sine inflammatione oritur, arctissimumque cum ista prodit nexum; haec autem metastasis in partibus saepe, quas inundat, nihil habet inflammati; dumque per casum phlegmonis quiddam obrepit, abest tamen, ut quae puerperae insidet, colluvies, seu copia, seu colore, vel materia et consistentia, cum illa videlicet per phlogosin facta destillatione, aliquatenus congruat.

Ac sane absque singulari perspicacitate intelligitur, fluidorum copiam, constituentes partes, et mixtionem, item corporis illiusque facultatum omnem complexum aliter se

habere in foemina, dum ventrem gestat, aliterque, quando vacua est; ut taceamus, quantum haec omnia ab aliis corporibus, cummaxime virorum discrepent.

> Illi vero unam esse omnium hominum curationem existimant. Ego contra, si cujusque privatim naturam explorare ad unguem scirem, utique qualem fuisse Aesculapium mente concipio, talem me esse putarem.
>
> GALEN.

Verum mortalis, cujus vita et bona valitudo statis temporibus tot peculiares mutabilitates habet; nonne consequens est, ut, si iisdem vitae periodis valitudine laboret, et ipsis quoque suis afflictibus insit quidpiam, quo ab omni morbo alio se distinguant? Atqui harum mutabilitatum in gravidis ac praesertim puerperis, caduca salubritate, singularissima una et maxime conspicua haec est: quod iis ex fatali fere, quatenus morbus tenet, humorum ubertate sua et indole, tum ob propriam sibi sensibilitatem tam facile, ac quidem frequentissime in ventrem, ex morboso stimulo et agitatione febris, liquidi alieni congestio fiat.

Atque ex hac a quovis prudente medico agnita demum et aperta experientia clare scitur, omni puerperali febri atque aliis etiam minus periculosis puerperarum morbis, si quidem etiam majorem in illis irritabilitatem, fluxum lochiorum, lactisque appulsum et excretionem (quorum omnium multiplex et peculiaris est in affectiones suas potestas), haud respicimus; proprium et per se insignitum characterem esse, easque ob hanc singularitatem variam quidem, sed ubique tamen ad ipsam indolem suam proxime applicatam artem poscere.

> Quae curationem indicant, prout in duo dividuntur, affectus, quem curamus, et partium aegrotantium temperies sunt.
>
> GALEN.

Nihilosegnius circulatorum genus aegrotanti omni puerperae, paucas intra horas, senis pluribusque vicibus indiscriminatim venam deplent, ac in falso credita, seu vera etiam enteritide, intra biduum ex usu et sine omni haesitatione sal amarum cum parca aqua ad sex et ultra uncias

impie ingerunt. Boni Dii! quodsi non omnis ita interficitur muliercula, quid aliud colligimus inde? nisi vix quaqua methodo quasdam naturas posse destrui, quasdam contra nulla ratione conservari.

CAPUT QUARTUM.

VARIAE CAUSAE, QUAE IN AEGROTANTIBUS PUERPERIS EXSTILLATIONEM LACTEAM PROLICIUNT.

Ob multifarias causas foeminam ex ea, quam sibi ceu puerpera propriam habet, salubritate, in aliam ab hac aberrantem, ideoque morbosam valitudinem posse delabi, nemo dubitat. Praeter vulgares in rebus non naturalibus admissos errores, puerperis majore ambitu infestos, excitandae febris, et lethalis in cavum quoddam transiturae materiae actuosissimam occasionem intempesta saepe et aliena medicina exhibet.

Quidquid in puerpera inimicum stimulum concitat, et aliquantum valet extrahere, id ipsum etiam in illa vitiosae destillationis opportunitatem, ipsamque inducere funestam actionem poterit.

Praeter varias topicas, praecipue genitalium aliorumque, quae his proxima sunt, membrorum affectiones, quaelibet valitudo febrilis cum vel etiam sine conspicua offensa, inprimis ubi ante partum incessit labes, ceu princeps in puerperio morbi post foetum emergentis habenda causa est. Idque ante omnia ad illas primarum viarum alienitates pertinet, quae insequi omnino debent, quoniam certi homines praeter avarissimum victum, quo miserabiles gravidae alioquin marcescunt, crudelius etiamnum eas crebris purgationibus per menses extenuant. Ista gignentium pernicies tristiorem satui humano stragem inferunt, quam omnes, quotquot fuerant eruntque, epidemiae inter puerperas.

Morbi acuti alias regnantes, si forte in enixas incidunt, quibus alioqui gravius minantur, accedente praesertim maligna visceris cujuspiam in thorace, seu ventre phlogosi;

tum varia typhi genera; febres putridae vel nervosae, inprimis cum scarlatina, vel petechiis, ni morbo tempestive occuritur, vel recte a principio, protenus naturam induunt febris puerperalis. Eaque nunc uspiam in corpore colluviem ponit, arte ut plurimum jam nimis sera vix arcendam.

In permultis puerperarum epidemicis febribus, excitans fomes, uti videtur, specialiter ex aëre cadit, tanta noxa et repentina nec explananda facile omnium functionum eversione, ut exitialis destillatio paucis nonnunquam ab invasione horis jam coeperit, imo consummata sit. Ea prope celeritate ac saevitia febris affligit, quae per contagium est illata. Morbum quippe in locis, ubi plures puerperae simul commorantur, non communicari solum et propagari, sed etiam continuo evolvi in pejus, enim vero non argumentis hoc investigandum, sed jam experimentis cognitum est.

Nec fas est reticere, ne unam quidem me comminisci hoc morbo exstinctam, quae nec uteri, neve alterutrius tubae aut ovarii, singulatim vel omnium simul, morbosam aliquam affectionem exhibuerit.

Quas quidem mutationes et corruptelas interdum a morbo produci et ab ipsa in ventre collecta sanie, nequaquam abnego. Verumtamen, quia ejusmodi alienitates passim occurrunt, ubi nihil humoris in membra premit, ventre omni colluvie vacuo, ac perfectissima, quae hac in cavitate sunt, partium natura; quum porro ea sit persaepe corruptionis facies, ut illam evenisse inter febris breve tempus prudenter ne cogitari queat; non est profecto, ut abnormes in systemate uteri mutationes semper consequi ex febre putemus; ad summum fateamur, quasdam illarum increbrescere ipso sub affectu, tum forsan praesentibus alioqui passionibus supervenire per casum posse.

Memorata a me hucusque parum equidem cum sententiis aliorum conspirant, qui febre hac extinctarum uteros semper se reperisse illaesos asserunt. At primo celebres illi scriptores nihil produnt, quanam nota ipsi uteros internoscant. Namque non omnem a phlegmone licet et gangraena, aut

alias clara pernicie incolumem uterum ideo quoque pro sano habeamus. Quotnam sunt demum obstetricantes et medici, quibus brevi ante gravidae, aut recentis puerperae salubrem et in toto ad naturam dispositum uterum intueri acciderit, et palpare manu? quive, dum morbidum viscus licuit aspicere, adeo curiosi fuerint?

Persaepe primo ego obtuitu suspectos, paucis minutis antea ab aliis vix in fundo scissos, ab omni suspicione plane absolutos, et rejectos uteros paullo post coram iisdem medicis ac chirurgis, eadem super tabula, novo examini subjeci, nulloque studio indurationes in iis, pus, ulcera, vel aliter depravata loca omnium ante oculos posui.

Contigit mihi etiam in peregrinationibus meis, interfuisse aliquando in parientium quodam instituto duabus sectionibus. Si quidem in examinanda omni per febrem sublata puerpera similis levitas ac properatio ex consueto obtinet; haud miremur porro, quemadmodum in omnibus, quae circa morbos puerperii cadaverumque extispicia illinc pervenere historiis, uterum vix unquam contaminari dicant.

In alio amplissimo valitudinario, ubi singulis annis non paucae puerperarum mortes sunt, certior factus, propriisque edoctus oculis fui, in his ad vulgares anatomicas exercitationes, uti caetera, destinatis corporibus, nihil peculiariter inquiri. Imo certus quidam alibi degens obstetricator, de sua puerperarum egregia tractatione impie vociferans, tametsi in cadaverum copia tristem morbum proxime spectare opportunissime possit, quin aspicere flocci pendit, nimirum senescenti secum adquiescens indolentiae, alioqui noscitare se prae omnibus, tales aegras ad unam omnes ex enteritide perimi, a sordibus nempe in primis viis. Alii interim prudentes, instituta sectione in ipsis iis corporibus, semper quidem congestionem in cavo ventris, sed phlegmonis intestinorum, omenti, peritonaeique saepissime ne vestigium, contra ubique uteri corruptionem et in ultimas aliquando fibras putrem solutionem repererunt.

Unde clare perspicitur, quaenam auctoribus fides sit,

quibus uterus in defunctis hac febre puerperis continuo sanus et integer apparet. Sors talis insolens mihi saltem nunquam contigit.

Uteri et internorum genitalium morbida, et diverse ad putredinem inclinata conditio, ut in antecedente libro uberius tractavi, febrem puerperalem malignam creberrime excitat. Hancque veritatem a perpetuo coram multis medicis facto examine ita habeo probatam, ut omnino existimem, in hujus notae morbis systema uteri, in quantum irritabile ac sensibile est, tum quoad ipsum solidum, ideoque etiam quatenus ad integritatem structurae ac functionum, semper a salubritate quodammodo deflecti, quin imo certam, licet saepe nonnisi per vitiata munera intelligendam alienitatem in locis, quatenus topica affectio cum communibus privatisve puerperae facultatibus propius communicat, omnem febrem puerperalem ferme per essentiam ponere, caeterum parum referre, num uteri calamitas ante febrem steterit, hancque primum concitaverit, an morbo, varias ob causas in puerperium ante illapso, ea demum fuerit inducta; adeoque, topicam offensam febris fecerit.

Equidem, si celebratis medicis fidem habemus, lactis lochiorumque ipsa materia et modus secessionis haud multum spectant ad febrem puerperalem, haecque ipsa ex casu dumtaxat, ut in quaedam alia munera, sic etiam in illa influxum habent. Attamen ex meo conspectu alia interponenda opinio est. Ac quonam argumento vel exemplo excretiones illas in febre puerperali haud recedere a salubritate disputant? Nemo medicus, cui aliquoties modo curare in puerperio contigit, nescium habet, urinam, lochia, aliasque linteo exceptas impuritates curiose discerni semper nec ubique haudquaquam posse. Quin imo minister ille naturae, omniumque, quae ad puerperii cultus spectant, diligens observator ultro innuet, in lubrica re potius adstantium et custodum dictis confidendum, quam sensibus esse. Quid autem foeminarum istud genus non impigre narrat? Ac quaenam notae, quae pleraque in lochiis sana esse significent? quum

potissimum sit, neque colorem, neque consistentiam et copiam ad illas cognitiones praestare, sed in singulis mulieribus varia et mutabilia esse, ut non tam ex lochiis ipsis, quam ex valitudine totius corporaturae decerni de purgamenti natura et errore debeat.

Idem etiam de praepostero judicio circa munus mammarum valet. Permultum impedimenti medico, potissimum, nisi simul obstetricans est, etiamque huic saepenumero, ab intempestivo decore objicitur. Namque ubera, siquidem non omni vacant lacte, quod rarum est, ideone certi sumus, lac iis sincerum inesse justaque copia? Qua caeterum levitate in ista officia vulgo animadvertatur, nemo nescit. Atqui tamen ab lactis omni defectu, ad illius rectam copiam, et qualitatem certa est gradatio. Mihi saltem vix ulla, quoad memini, febris puerperarum obvenit, in qua tardius ocyus nec in purgamentis, neque in secretione lactis, aliqua ingruerit turbatio; ut itaque breviter dicam: Ubicunque febris puerperalis est, ibi etiam et in lacte et in lochiis aberratio est. Sed ne ita quidem rem complexus sum. Scilicet oportet etiam, curam praecipue evaporationis per cutim habere.

Ast deficit fere functionum cutis doctrina, quum nec modum, quo transpiratio succedat, nec, quibus elementis exspiratum constet, intellectum habeamus.

Neque explicamus, quemadmodum resorptio per cutim fiat, quaeve principia, quaque ea copia ex aëre in corpus commeent. Atqui tamen notitia haec ob plura nondum explicari apta argumenta plurimum interesset. Verum neque crassioris humidi, quod ex cute provenit, sudoris nempe, aliquod, unde scientia in usus proficiat, praetentatum examen sciveris. Num illius, quod clam avolat per cutim, ipsiusque sudoris, ex parte saltem, eadem sunt excernentia organa, eademque principia excretorum, juxta, quod copia et forma discrepant? Quomodo materia transpirabilis et sudor, quatenus perfecta sanitas est, ab eadem materia tenente morbo differt. Quinam illarum secretionum modus variis sub aegritudinum formis? Quanam pactione excretio illa morbum le-

vat. Quomodo se habet, si non levat, sed exasperat verius? Quamnam instabilem et reciprocam rationem externa evaporatio ad internam eamque totam habet, quae ex tunicis, quibus cavae et membranaceae partes teguntur, intus obtinet? Quis demum hac in re modus in omni homine, praesertim in muliere, extra puerperium, tum, quando puerpera, vel sana, vel morbida est? Similibus quidem studiis dedere sese multo praestaret, quam curta alioqui scientia ad lubidinem construendo morbos, aegros destruere, erroribusque addere ineptias.

Largior universim in puerperis, quatenus recte valent, transpiratio est, eaque in plerisque aliquid peculiaris olidi habet, ne ingrati quidem, nisi ab aegritudine vel immunditia aliter fiat. Quapropter ex eo, quod per superficiem corporis migrat, ex oritura inde cutis temperie, mollitia, et benefico quodam madore, vel ex alienitate aut defectu illarum rerum certius de puerperis earumque valitudine judicatur, quam ex plerisque mutationibus aliis, quae singulatim ab illis, ac veluti signa, seorsim acceperis. Reciprocam enim vero affinitatem esse et consensum aliquem inter corporis externam et internam exhalationem, item in valitudine morbosa, afflicta alterutra superficie, alteram affici ex contrario, communissimum est.

Equidem in plerisque aliis morbis aliqua in cute ejusque muneribus mutatio obtinet; attamen in nulla afflictatione ea tantum tamque necessarie ad ipsam naturam passionis facit, quantum in febre, quae funesta puerperis est, quum ipsa illa maxime ea principia et materiam suppeditet, quorum in destillatione et colluvie affectus fere omnis totusque positus est.

CAPUT QUINTUM.

QUAEDAM IN CONGESTIONIS SEDEM ET MATERIAM ANIMADVERSIONES.

Humorem puerperali febre morbose instillatum, secto cadavere, principes in chemia viri examinaverunt; sed abunde

erit, lectori revocasse analysin, in tertio libro a me communicatam. Confitemur tamen, ex curiosa arte nihil fere, neque medentibus commodi increvisse.

Quare monitis ad chemiae illa criteria supra expositis quaedam hic alia subjungam, medicis forte ad usum non penitus inania. Atque quidem, dum ad ea, quae instillationem solent comitari, cordate attendimus, veri haud absimile est, ipsum humorem, quem mulier, donec gravida erat, ad foetum modo vegetabili sustentandum in se habuit, nunc autem genito secundum ritus animales nutriendo, ad parandum quippe lac, possidet, principiorum, unde morbosa secretio coit, capitalem partem sistere una cum commixta neque exigua portione materiae transpirabilis et accedente aliquo purgamenti momento, sive non delati in uterum, sive vitiose resorpti. Quatenus vero ex primis viis, aut ex urinae meatubus acri confluvio quidquam adveniat, difficile probatur.

Deinceps, quandoquidem naturae nostrae aliquid inest, quod vere supremum vitae principium dixeris, ea indole, ut ceu subtilissima aura aetherea cogitari possit; propemodo credam, cum lethali et alienissima colluvie vitalis illius aetheris simul difflari quiddam; quod insequens paene una cum metastasi omnis ruina virium probabilissimum facit.

Abdomen ac proxime pectus congestio prae caeteris intrat. Vix unquam fere laticem in cranio vidi. Sed notandum, prima occasione mortis aliunde jam reperta, caput aperiri saepe omissum fuisse. Semel modo, ut dudum declaravi, qualis in abdomen descenderat, materiae particula oculorum in cameris sedit, et aliquando juxta communem focum in dextro pectoris, duae itidem illius humoris unciae inter pleuram et musculos costarum eodem latere coiverant, integra pleura.

Rarius humor partes exteriores petit. Sin vero occupat, dumque haud dispellitur in tempore, nec febris apta prorsus tractatio fit; alia plerumque nova in quoddam cavum irruptio sequitur, simili cursu ac fine. Migrat autem sanies,

ubi ad exteriora tendit, potissimum circa articulos femoris, genuum quoque, rarius ad cubitos. Interdum etiam in parotides cadit, summo, quod extrinsecus confluens materia habet, discrimine; quum pessima plerumque comitans febris sit.

Magna interim illapsi humoris, quoad indolem illius atque copiam, diversitas est, ut modo aquosus et albidus seu paullo densior, pus aemulans, subfuscus ac ex parte concretus in membranulas sit, qua specie viscera contegit, conglutinat, et malignissimum odorem gasis spargit. Haec autem omnia a natura febris, ab aegrarum habitu ac inde potissimum videntur regi, num tardior fuerit, aut rapidior fluidi illapsus, quaque mora ante obitum stagnaverit.

CAPUT SEXTUM.

RECENTIORUM QUORUNDAM DE FEBRE PUERPERARUM OPINIONES.

Antequam Angli nunc voce febris puerperalis suspectum morbum diligentius notaverant, illiusque designatione alias etiam excita in eruditis solertia fuerat; medicorum numerus illum ex uteri partiumque vicinarum sola ac simplici inflammatione explanarunt, quae scilicet omnem naturalem, eoque certius difficilem partum et artificialem sequi possit.

Quam quidem febris puerperalis interdum esse originem palam constat. Ubique gentium, etsi haud saepe, tamen aliquando accidit; sed rarissime, ubi omnino nulli vel nonnisi prudentes medici, neque alii obstetricantes, quam recte instituti presto sunt. Compertum interea multis exemplis est, illam febris comprehensionem non ubique respondisse, quum non tam uterus, quam peritonaeum et intestina, et omentum foedata phlogosi apparuerint. Exinde moti mobiles in commenta medici mox in phlegmone illarum partium naturam febris perspexerunt clarissime; utque fit, ut suorum homines somniorum extemplo fiant interpretes, ac ubi desunt, rationes sibi fingant; sic etiam in hoc studio cessit percom-

mode. Abdomen videlicet ejusque inquilina per graviditatem expandi, dilatari premique obnoxia sunt. Sed, foetu excluso, pressio cessat; hinc necessario sanguinis et humorum omnium in vasa irruens confluxus; hinc necessario congestus et inflammatio. Atqui mechanica et rudi compositione hac nasci phlogosin et diffundi tam liquide cernimus, ac si urens massa recte membris injiciatur ex siphone. Verum sodes! Quodsi ita, nonne ubique in terris tot intercurrent puerperarum febres, quotquot partus exeunt? Nonne quodvis puerperium excipietur morbo similiter, ac lochiis vulgo?

Deinceps, ut ludicrum istud in puerperis inflammationis figmentum est, sic quoque fallacissime traditur, indolem febris puerperalis solum in phlogosi peritonaei, aut alicujus membranacei visceris in ventre latere; tum enim vero certissima etiam haec foret enuntiatio: ubicunque peritonaei, omenti, vel intestinorum abest inflammatio, ibi etiam non febris puerperarum, nec coitus materiae est. Sed quam procul haec distent a vero, pridem experientia et inspecta corpora affatim ostenderunt, ut omnis in rem supervacua disceptatio sit.

Alii, ac si aegre habeant, per naturam in intestinis residere faeces, illorum phlogosin ab excrementis intra gestationem corruptis, et collatis, stratum super stratum, pulcerrime pervident et explicant. Numnam vero in Italia et reliqua meridie praegnantes sub ileo flores et ambram gerunt, quum insolens utcunque illis puerperarum febris sit? Aut forte nostratium quoque gravidarum puerperarumque ventres modo ad tempestates faex implet? Namque hisce etiam in regionibus morbos puerperarum quammaxime per periodos tractamus. Procul dubio quidem puerperis in ventre inflammationes fiunt, nec exstat, quapropter, dum in puerperio est mulier, prae reliquis a tali affectu immunis maneat, cujus quippe viscera quocunque damno offendi aptiora sunt. Imo in quibusdam casibus materia et causa morbi in primis viis fortasse aut secundis haerebit, indole sua nocens, copiave. Atque orta ex tali occasione phlogosis utcunque destillationem efficiet; quin tamen recte inferas, febrem puer-

peralem continuo, ac primum modo a phlegmone provenire, quum, siquidem locum habet, inflammatio saepius colluvici ante jam incumbentis, quam colluvies effectus esse inflammationis consuescat. Quod evidentissime ex eo declaratur, in cadaveribus sine phlogosi saepe colluviem, sed nunquam sine colluvie repertam phlogosin fuisse; hancque porro, ubicunque erroneo latice accensa fuit, rebus paribus non morbo solum, vitaeque a facta metastasi ultra duraturae, sed copiae etiam et malignitati decidui humoris congruere.

Recentiores quidam medici febrem puerperarum simpliciter pro maligna nervosa habent, quae puerperam fortuito corripit, nulla caeterum cura, quatenus, quaque propter maligna scilicet febris ista in puerperio aliter veniat, currat, aliosque prodat effectus, quam citra puerperium. Quare frustra est talis aestimatio.

Interea febrem puerperarum ad normam caeterasque notas scribere, irritum conamen habeto, quia variabilis maxime est, nec alio, qui illam sistat, charactere firma, quam qui propemodo in adjecto residet. Pleraque videlicet non aliter, quam ex passione, quatenus affligit, moderantur; ex opportunitatibus, illarumque rerum apparatu, quibus, quarumque causa quaevis febrilis forma in puerpera eas modificationes recipit, quibus demum ceu febris puerperarum certis discreta notis ponitur, et formatur, et efficitur.

CAPUT SEPTIMUM.

PRAECIPUA IN DEFUNCTIS FEBRE PUERPERALI EXTISPICIA.

Febre puerperali mortuarum corpora, aliis cadaveribus, simili temperie et loco citius in putredinem vergunt. Paucis ab obitu momentis livescens macula et latae plagae ad artus, et in corporis trunco comparent; tumente, tenso et ex nigro livido ventre. Forinsecus genitalia, licet expedito ante et naturali partu, semper fere ex sero tument, et citra modum flaccida et livida sunt.

Morbo cum efflorescentia cutis finito, stigmata passim plura vel pauciora restant, mammis creberrime flaccidis, vacuis, aut si lactis nonnihil inest, id non tam verum lac, quam flavescens et corruptum effuso in corpus humori simillimum serum refert. Sed etiam varias in hoc genere exceptiones vides. Magnum quippe est discrimen, longus morbus an brevior, quaeque adhibita medela fuerit.

Ventre vix inciso collectus liquor illico prorumpit, diversa copia et qualitate: pellucidus, aquosus, densior, flavus, furvus, foetens, acer, cum floccis et laciniis, vel absque. Omento, quod saepe obvenit, ad superiores regiones revoluto, nuda intestina conspiciuntur, offusa vel corrupta phlogosi, vel libera in omni tractu, sive hac illac solum levi macula adspersa, vel quidquam scarlatino rubore latius tincta passim, et plumbeo colore; interdum etiam pura et integra, qualia in hominibus sine morbo exanimatis sunt.

Similem prope faciem etiam omentum habet, et peritonaeum, item alia membra, quae, praesente quanquam metastasi, saepe pura, saepe usta inveniuntur. Obductum aliquando etiam intestinis justo pressius omentum, ac plerumque, ut ipsa intestina, inflammatum circaque pelvim et ovaria agglutinatum est. Partes istae, ut aliae etiam membranaceo glutine inter se nectuntur, ita ut multis tunicis cryptas et cancellos forment, quibus purulenta sanies concluditur. Uterus majore plurimum amplitudine, inertia et molitia est, quam quidem pro elapso post partum tempore oportet. Persaepe, qua abdomen respicit, superficie, nulla in colore obtinet varietas; unde probabiliter factum, ut multi medici illum sine omni dubitatione pro salubri haberent, quasi ad obsignandam membri cujusdam sanitatem, illud exterius prosperum aspici, omnia absolveret. Interim non raro etiam externe vitia coloris monstrat; dumque illuvies per moram insedit, genitale et attingentes partes alias subflavum gluten onerat, sedimento incumbentis humoris haud absimile.

Ovaria, tubae, ligamentaque uteri, vel simul, vel singulum quodvis, varia statione a natura aberrant, eaque nec

unquam separatim saltem, et ex toto sana, nihil mutataque vidi. Saepissime vitium tale est, ut constet, saniem jam pridem antea fuisse superfusam. Nonnunquam uteri inferius segmentum, ligamenta lata, seu horum potius aliarumque proximarum partium cellulosa tela velut mutata in gelatinam, et tubae et ovaria tumida purulento foco conspiciuntur. Quandoque ovaria siccato sanguine scatebant. Bis copiosae simul crines inerant. Aliquando alterutrum praeter modum tenue, et laxum, subinde utrumque affectum ovarium est, una cum corpore luteo in alterutro latere citra naturam aucto, et in ipsa sua soliditate commutato.

Stomachus et intestina perpetuo sunt expansa, similemque, qualis vomitu et alvo intra morbum ejiciebatur, impuritiam continent. Amplior saepe, quam in sanitate, fellis vesicula magnam serosae, minus tinctae, et solutae bilis, aut crassioris et ex fusco viridis copiam continet. Hepar aliquoties, ac lien, magnitudine, colore, atque etiam compage decessit. Hepati fere semper, ac saepius lieni citra modum pallidus color est.

Verumtamen non omnibus humor in ventre cubat, quandoque etiam pulmones premit; ubi cum per se, tum quatenus in obsessa loca gravitat, similes prope ostendit mutationes. Raro magis colluvies abdomen et pectus una occupat. Attamen quocunque citra ventrem exul materia est, nunquam genitale ex toto valere, sed semper nonnihil vitiatum offendes. Quod ne quis moleste ferat, quia dicimus: consenuisse quempiam in anatomicis posse, quin necessario noverit, quae uteri ejusque partium, egesto brevi ante foetu, naturalis facies sit et compactura; quum ad perspiciendum hoc ex natura ubique, imo in amplissimis nosocomiis, rarissime occasio detur.

Praeterea uterus naturali sua, alias post mortem, aliquantum superstite sibi vi orbatus, remissus, mollis ampliorque invenitur, quam ad elapsum a partu tempus competit.

Postea, dum exemptus simul cum vagina, quo intus ex superficie pateat, perscinditur; creberrime obductus foetente

ac fusca sanie apparet, idque primis fere post obitum momentis. Occupatis ante a placenta plagae, tametsi ad solitum et facillime exciderit, aliqua tamen adhuc floccorum pars tam firmiter inhaeret, ut ne scalpro cedat. Hîc, et sub glutine multis locis uterus aliquas lineas in altitudine plumbeo colore, ac putri sanie solutus cernitur. Manifestius perniciem erosa et destructa carne infra in cervice et labiis vides. Quandoque malignitas uterinam quoque portionem vaginae corripit; haec raro tamen ex toto contaminata est.

Ubi vero morbus ad summum increverat, tetra etiam magis narrata damna sunt. Uteri praesertim ad ligamenta horribilis confectio est, ut caro exesis fibris, atque ex versicolore foetente sanie, longe magis putridum casei, seu favi, quam quoddam viscus ex animali simulet. Quippe omnium minime corruptae partes etiamnum eae sunt, quae purulentos focos formant, quales ferme in phthisi maligna callosas vomicas noscimus.

Ablato cranio majores rami vasorum sanguinis in meningibus et cryptis cerebri singulatim saepius ex obscuro rubri et quiddam turgidi apparent; verum uspiam in cavo exstillatam, minusque similem, ut in aliis cavitatibus, materiam confluxisse ac repertam fuisse vix memini; neque in morbis cum similibus passionibus prope, quas adscribere phrenitidi consueverunt. Etsi enim, ut fatebar, non in singulis caput diffidimus, nunquam tamen praetermissum, postquam levissima modo per cursum febris ex cerebro suspicio erat; ut facta a nobis toties incassum apertura tandem didicerim, lactis vulgo ad caput migrationes oppido raro fieri; ac rarius morbum medullae aegrarum, quam medentium insidere.

Quando febris initium ex phlogistico oedemate in quodam articulo duxit, aut tardius tumor supervenit; tunc eo post mortem inciso serosus, ut vulgo ex simili noxa, humor manat. Tantummodo ubi morbus moram traxit, profluens liquor, quae intus in corpore latet, materiam, colore et consistentia propius aemulatur.

CAPUT OCTAVUM.

DIAGNOSIS ET PROGNOSIS FEBRIS PUERPERARUM.

Diagnosis febris puerperalis haud difficilis, imo dudum est scripta: Febris nempe in recenti matre, quae stimulo ex vehementia sive per moram nocente in solidis, ac morbosa solutione fluidorum, certam in puerpera proprii humoris colluviem inducere peculiariter efficax est.

Qua definitione genus quidem harum febrium modice determinatur; species vero et varietates et ultimae differentiae generali significatione nequeunt comprehendi, ad ipsos cummaxime aegrarum lectos, ex singulari febris notitia, et affectarum partium distinctione intelligendae.

Prognosis, ni superstrata figmentis et conjectationibus opinio sit, ab ipsa cognitione morbi prodeat; alias ludicra erit et inutilis. Morbi autem recta habetur scientia, dum ex illius statu praesenti ea, quae ex more naturae necessario eveniunt, certe pervides et moderate praedicas. Atque ita prognosis non modo naturales eventus prospicit, sed ab inductione suppeditat etiam, quid agere oporteat, quidve omittere, ut res adversae, quae hac illave positione accedere aut possunt aut debent, mutatis, qua fieri potest, per artem conditionibus haud contingant. Sed firma ejusmodi prospicientia in puerperarum praesertim affectibus nequaquam ex fallacia conjecturandi proditur. Quaecunque enim non per sensus notificantur, pro vera prognosi nihil sunt, sed ad vanitatem et auguria pertinent. Interim, quae in omni valitudine sensibus ac praecipue ex tactu percipimus, quemadmodum percipiantur, perscribi non potest, similiter, ut quisquis, qua subtilitate molle pannum a molliori discernat digitis, verbis non exprimet.

Quare in exemplis multarum febrium paucas easque generales notiones colligimus, quibus aliqua similitudine introspicere interdum in aegrarum sortem licet. Nec tamen repono, quae jam ante memoravi, cum in hoc tractatu, tum sparsim per universum opus. Itaque principium mihi disse-

rendi est de rebus iis, quae constanter et tanquam pro norma in hoc morbo eveniunt.

Atquin quo brevius a partu gravis febris occupat, eo magis portendit. Sed maximum vulgo ea minatur, quae jam intra partum vel ante emersit.

Quodsi in febriente expressum ex mammis lac in caseosam et serosam partem discretum stillat, sero praesertim tenaci, crasso et sordido fere, tum metus plerumque exitii subest.

Quos aegrae dolores narrant, ac si pungens instrumentum sibi a sterno versus scapulam et axillas adigeret, seu candentia fila per abdomen ducerentur, vel quasi fervens liquidum guttatim in ventrem decideret, vere indicant, congestionem in abdomen vel pectus, vel in utrumque fieri, imo factam jamjam esse.

Sin cavitas, ubi humor latet, dudum ante exstillationem erat inflammata; phlogosis, tametsi benigna, cito in gangraenam et sphacelum transit. Idem confestim accidit sub ipsaque effusione, dum maligna est inflammatio. Ubi denique metastasis a peste ipsius febris inducitur; inter destillationem acrimoniae membra intacta hucusque, protinus ex superficie pessima et urens ad sphacelum phlogosis necat. Quibus sub passionibus mors in evitabilis est; quin imo incidit cum iis.

Verum quando, rebus paribus, tardius oboritur febris, etiam in deponendo humore natura lenta plerumque et cunctantior est; segnior etiam mors. Tunc labes quoque non tanta vi rodit, quasque obsidet partes, quam in prioribus exemplis, tardius inflammat.

In hisce febrium speciebus colluvies natura et industria quandoque praeverti, imo effusus aliquantum liquor resorberi in vasa, indeque per emunctoria sudoris praesertim ac urinae eliminari poterit. Est forte etiam, ubi collectas aquas chirurgia extrahat; idque praecipue de morbis observamus, nec vehementer nec maligne affligentibus, quique ratione typi febris medium inter acutas et intermittentes simulant.

Semel modo metastasim in febre acuta anomola, praegres-

sis variis passionibus et periculis, tandem orto post aliquot hebdomadas in feminibus maligno, tum diffuso in lata ulcera erysipelate resolvi, atque ita liberari aegram vidi. Copia seri ex ulceratione manavit, unde venter sensim depleri, etiamque repurgari et sanari ulcera coeperunt. Sic misera ex infusis floribus sambuci et baccis juniperi, tum usu modico carnis et vini multa aqua diluti convaluit, quae si forte princeps foemina fuisset, seu matrona dives, lautiore victu ac perpetua artis mixtura vix evasisset.

Neque reminiscor, quampiam acuta phlegmone vel ulcere mammarum vexatam puerperam, forti licet affectum uberis assectante illumve praegressa febre, illo ex morbo unquam periisse. Caeterum nihil opus est notare, quapropter in similes eventus singulari studio animadvertam; naturae quippe in sanandis offensionibus indicia et processus et molimina, donec morbus, tempus et alia sinunt, respectare et congruenter vertere in usus potissimum ad salutem juvat.

Matres lactitantes, officio hoc semel liquido, raro in graves et acutos morbos incidunt; dumque fit aliquando, ipsa lactandi consuetudo opportunitatem, qua aegrotatio in discrimen febris puerperalis nutat, plerumque jam sustulit. Aliter omnino patiuntur, quae non praebent. In illis quippe, tametsi paradoxum videbitur, et principium et proclivitas, cum metu ex puerperio febriendi, longius perstant, hac modo peculiaritate, quod colluvies minus subito, sed ascitidis instar fiat, ac creberrime non tam in aliquod cavum, quam ipsum quoddam in viscus intret, adeoque mortem quamvis haud repentino, attamen post breve tempus certe inferat.

Plerumque noxa ad pulmones repit sub forma Febris Puerperarum Lentae, phthiseos sistens speciem. Subinde uterum vel alia membra infestat, ubi congestiones, malignam suppurationem, indurationes, et amplius alia mala gignit, duro monitu, nunquam naturae vias deseri impune vel sine periculo posse.

CAPUT NONUM.

COGITATA QUAEDAM DE VITA, SANITATE, MORBO ET SANATIONE GENERATIM.

Organismus animalis, illius exordium, incrementum, decrementum, cumque maxime variabilis duratio probabiliter ex processu sublimiori animali chemico cedit. Eo quippe materia et vis secundum immutabiles leges continuo agunt, et reagunt, statutoque ordine diversissimis sese exserunt modis speciebusque.

Quo in processu summum Regens Vim vitae vel Principium, appellamus cujus praesentiam in se et virtutem ne quis in dubium vocet, qui vivere se ipse non dubitat.

Verumtamen indoles Vis hujus divinae, et mirabilis, quo se exserit, modus, tametsi profundissime lateat, nec sciatur, an per se sola ea stet, an cum aliis naturae viribus quadam conjuncta affinitate, in animantûm singulis membris eadem ferme, caeterum quoad exercitia et efficientiam suam varie dumtaxat modificata sit (pro diversa nempe, quae ad eam concipiendam apta est, materiae basi); prodit tamen ubique sese ac manifestissime per sua miracula. Illa videlicet est, quae foetum in utero matris procreat, et sospitat; quae tenerum veris primum flosculum a frigoribus Boreae fovet, atque hominem, omnium nulliusque climatis incolam, nunc sub solis ardoribus nunc in oceani gelu recreat conservatque. Sed ad tempus modo. Tempus quippe cuncta exedit et destruit; quodque est, ocyus serius labitur, disparet, et evanescit, novaque et matura ad efformationem atomus vicem et locum occupat prioris. Ita visque materiaque innumeris variando formis aeterno circuitu eunt redeuntque.

Homines autem putant, hoc quidem ex orco in lucem auctum generari, illud vero ex luce in orcum imminutum perire ac corrumpi. Oculis autem magis credere oportet, quam opinionibus.

HIPP.

Quamdiu corpus animale membris ac partibus suis, tam ad earum relationem inter se quam ad nexum, rite consti-

tuitur; quamdiu principium vitae vel ex se perstans, vel ingenitum materiae, continuoque a justo membrorum et humorum consensu ac reciproca in se actione renisuque pendens, cuivis singulae parti adstrictum, proprio modo inditum, ad eamque temperatum, in omnem compaginem expedite agit; quamdiu corpus stimulis extrariis probe afficitur, sensibusque per materiam ad percipiendum formatam recte fungitur, atque hinc intus in se ipsum ac extrorsus convenienter perficum est; tam diu praesto necessaria momenta et conditiones sunt, quae vitam sanitatemque videntur efficere. Attamen non ex omnium aut certarum modo illarum conditionum omni ac tota defectione (quod certe mortem significat) sed ex earum varia nonnisi turbatione, morbi seu recessus a statu sano, idea profluit.

Abnormi quippe habitu corporis, dum extraneae seu intus exortae potentiae naturam diverso modo conturbant, processus vitae talis esse ultra non potest, qualis erat, priusquam damna illa ipsum exercerent; quaeque propterea modo se noxia probant, quod per sese aut per intermedia in formatam materiam, ex eaque in ipsum, unde materia vitam trahit, principium damnose agitent, quae conjuncta, vis nempe atque materia, vitam et sanitatem, nunc vero turbata vitam et morbum constituunt.

Quemadmodum salubri corporatura et actuosa propemodo viscerum conspiratione, omne illud, quo corpus ad sui conservationem indiget extrinsecus, attrahitur, recipitur, mutaturque; partim assimilatur, partim rejicitur, ac pleraque munera, sicut ad sanitatem et constantiam competit, solenniter procedunt; ita in aegrotante animali eodem paene modo eaedemque res functionesque summatim quidem, sed perperam modificatae versantur, eatenusque solum perstant, quatenus ad ducendam amplius vitam esse utcunque possunt, ac necessario debent. Atqui tamen imperfecto huic et inordinato processui vitae aliud nunc atque novum incumbit munus, idque non minimum: morbum videlicet persanare, vel, si magis libet, in sanationem saltem adjuvare.

Talibus praemissis, totidem nos convalescendi arbitramur modos, quot morborum species sunt; porro in ipsa alienitate finitam et temporis et ritus contineri normam, qua corpus vel revertitur in salubritatem vel ultra ad naturam exstinguitur.

Omnium communissima in turbata quavis valitudine ea passionum apparitionumque complexio est, quam Febrem dicimus: Morbi item illius causae et Principii vitalis opus; manifestatio abnormis energiae in vitioso et justo celeriore processu vitae; varia ratione vel destructioni favens, vel conservationi; itidem necessaria ad curationem morborum, atque ad illorum essentiam.

Qua febris lucta, viriumque oppositarum continuo nisu renisuque, natura secundum aeternas leges cum omni sua penu urget, tendit et nititur; verum non aliter, quam ad praesens momentum ubique. Quapropter ad intellectum seu artem, in casu praecipue ancipiti, ante omnia pertinet, ut apposite in morbum, et habita ad illius exitum et finem recta ratione, pleraque ita instruat, dirigat aut praepediat, quemadmodum in salutem competens ac necessarium videtur.

Idque in permultis certe morbis quandam esse arti in organismum actionem necessario ponit; namque causam morbi tollere, seu morbo antevertere, hic ad unum redit: quo, si quidem potes exequi, utique aegro boni consules.

Sicubi vero noxa, seu labes universam constitutionem jam intravit, morbus tanquam ens proprium perstat, ex se, neque tollendae causae ultra locus datur. Summa nunc vertitur in eo, ut perniciei effectus frangas. Quodsi praeterea influxus a primordio ultra potest prohiberi, citra dubium haud levem partem ad curationem egeris.

Nec unquam simplex et recta in qualemcunque facultatem actio est, per quam nempe sentimus, percipimus, et irritari apti sumus. De quibus potentiis universim probatur, cunctas quidem ab una eaque sola, sed diverse dumtaxat, cui inhaerent, composita materia, atque per eandem materiam, modificata solum aliter vi vitali pollere, caeterum inter

se esse simillimas. Quapropter et in offensis febrilibus et in tractandis externis vitiis id maximum et unicum opus est, ut iis prope, quos ipsa natura in suam conservationem sibimet fines et consentaneos nisus posuit, materiam corporis aggrediamur; ne tamen immemores, eidem huic materiae inhabitare sensum et vitam.

Quidquid autem sit, ex quo efficitur vita, id ipsum tantum mutari aptum videtur, quatenus eadem, cui inest, mutari patiens materia est. Qua positione materia ipsa haud potest commutari, quin quoque etiam vitae in ea principium modificationes subeat: gradu scilicet vel augeatur vel minuatur; secus enim nequit.

Materia organica, donec illo principio non penitus vacat, in processum dissolutionis generalis contumax est; ad summum noxias solum modo mutabilitates admittit suae ipsius naturae. Hinc omnis in corpore vivo alienitas ab hoc principio necessario pendet et stringitur. Namque ex eo materia suam formam tenet et proprietates, illudque ipsum stat conservaturque per materiam in essentia et vi sua.

In eo quod efficeret, vim esse censebant: in eo autem, quod efficeretur, materiam quandam: in utroque tamen utrumque; neque enim materiam ipsam cohaerere potuisse, si nulla vi contineretur, neque vim sine aliqua materia.

CIC.

Haud quidem recta rebus extraneis in principium vitae ingressus datur et actio; at id tamen perpetuum est, ubi morbus corporaturam possidet, illud etiam suo modo affligi, nec re aliquacunque utiliter quiddam in materia effici, quin ipsa illa res huic principio, unde quippe materia vitam habet, congruens et perquam accommoda sit. Propterea modus, quo alia corpora solent mutari, vel in corporibus aliis mutabilitates inducere, haud strictam praebet normam ad aestimandum effectus item et affectus, qui animali materiae eique vivae competant.

In omni affectione febrili quaedam in calore, qui animanti proprius inest, inconsuetae mutationes manifestantur, idque varia intentione; vel incremento vel decremento calo-

ris, variis periodis; tum quia incerta calidi in variis locis corporaturae diffusio et temperies est, seu quod sub febre in toto organismo, vel in singulis membris nunc plus nunc minus calidi deforis intret, vel intus generetur, vel foras effluat, sive demum, quod eadem copia vario tempore nonnisi diversimode agitet, vel corpus etiam ex insolita, quam patitur, modificatione aliter inde aliterque sese affectum sentiat.

In qua omni valitudine nequit abesse, ut ad ultimum fluida etiam, nec subtilissimi modo, sed etiam sensibus obvii, ac per vasa moderati omnis generis humores insolenter constituantur; accensendo simul, quantum ii ex multifario casu a naturali sua temperatura jam prius recesserint. Eae quippe mutationes, quas sanguis, reliquorum omnium humorum fons et materia, corporisque ad vitam praestantissimum elementum, ex febre vel interdum ex ipso miasmate contrahit, pro varietate illarum rerum maximopere inter se discrepant, ut aliter in simplici phlogistica febre, quam in anomala, aliterque in maligna habeant.

Quodlibet intus in corpore enutritum aut deforis invadens damnum et illata laesio vitam vel repentino eximit, vel illius regularem processum ad tempus conturbat. Ubicunque febre prehensum est animal, infesti quid agere in illud, vel certe egisse necesse est; quin tamen afflictu semper cum excitante causa strictim consentiat; permultum namque ab ipso corpore, in quo febris ortum duxit, tum ab anni tempestate, tum rebus extraneis aliis regitur. Hinc febres accidunt, ac simplicissimae quidem, sine quopiam singulari neque materiae neque vi vitae infenso stimulo. Aliae contra nequiores sunt, per quas scilicet in solidis et fluidis phlogistica fit mutatio, majori metu, si principium vitae simul una infirmatur, ac gravius quidem, quam indignationibus febris, quantum in sensus cadunt, illiusque morae et indoli conveniat.

Omnium denique pessimam classem illae febres definiunt, in quibus sine phlogoseos incessu corpus et in materia sua et in vi sua tantum infestatur, ut constituentes partes illico in putridum vergant.

In omni acuta febre membra in compagine sua, quatenus tactu et oculis potest indagari, vel immutata et illaesa manent, vel morbosas sensibusque obvias subeunt mutationes. Atque inter reliqua damna, quibus obnoxia sunt, dominatum phlogosis tenet, indole sua et ex febre, quam concitat, quave incensa ipsa fuit, seu pura, seu maligna anomala. Frequentissime aliqua tantum membra urit, modo hoc, modo aliud, pro varia quippe causa extranei, pro genio regnantis morbi, et peculiari opportunitate aegrae.

Neque tamen semper ex phlegmone laborant afflictae partes; affectu scilicet cum tumore, tensione, rubedine et dolore. Morbida partis mutatio persaepe solum ex commota per errorem sensibilitate, cum vel sine organi ex intentione, vel languore variata consistentia: videlicet per spasmum proditur; cui offensioni membranacea et cava viscera, tum etiam aponevroses quammaxime subjacent. Accidit etiam interdum, ut pessimum virus, praesertim ubi in membranaceo tenui, vel quopiam etiam crassiore cavo viscere longius ac vehementius saevit, omnem nonnunquam in illo vim et calorem repente tollat, subsequo mox membri totius sphacelo. Ita etiam sporadice, et extra nosocomia, in foeminis brevi ante salubriter gestientibus, primo morbi impetu, ac ne praegresso ferme dolore, aliqua membra subito et sine ulla phlegmonis nota per necrosin exstinguuntur.

CAPUT DECIMUM.

FEBRES PUERPERALES BENIGNAE, NON PHLOGISTICAE.

Febrilem omnem morbum proprio quodam, sui ipsius vitaeque potentiis, incitato, continuatoque processu pergere, dirimique, nulla dubitatio est. Hinc in affectibus, qui artis opem non strenue postulant, dum aegrotans modo antecepta opinione et consuetudine vacat, nec orba omni extrinsecus adjumento natura est, ipsa plerumque errores omnium optime ad salutem ex se corrigit et componit.

Non equidem id puto, cunctas vel plurimos morbos sola natura vinci: multae aegritudines sine industria artis difficulter aut nequaquam sanarentur. Verum dicimus etiam et confitemur, ex inepta cura centies fraudari salutem.

Atqui non mediocre istud inter convalescere et non convalescere discrimen in ipsis gravissimis illis morbis, ubi sanitas cummaxime exspectanda ab arte est, a modo proficiscitur, quo curationem inchoamus. Namque in ipso exordio et cruditate morbi decursus ac finis illius jam comprehenditur.

Morbis enim quoque quasdam leges natura posuit.

PLIN. H. N.

Atque ita accedente arte mox a primo ejus conatu judicium exit, num ab intercedente medicina fructum natura an damnum sortiatur. Quare adversa valitudine prudentius agitur, inter initia morbi deliberare, quam ad finem; dum quae facta sunt, haud fieri infecta, quaeque fient, haud ultra impediri queunt.

Quaedam, ut noscitur, febriles affectiones insontes plane et mites sunt, ac nihil omnino phlogoseos, multoque minus proclivitatem quandam in malignas noxas monstrant; quas etiam, siquidem more ferme ac mansuetudine brutorum toleramus, natura propria penu ac saepissime post moram aliquam quodammodo per crisim vincit.

Quae brevi post partum saepe puerperas invadunt passiones, irruendo et conturbationis vi majus aliquando, quam intus alunt, discrimen minantur. Tum medicus, aegrotationem fortassis non apprime discernens et heroicis armis non tam morbum oppugnans, quam naturam, illum jam nunc lacessit, vel id ipsum prava arte malum asperat, quod falso mollire studet.

Propterea, donec causa et natura passionum minus sunt patefacta, quacunque forti medicina abstineto. Idque de excitante pariter atque de eo, quo debilitant, omnique fere alio ritu est accipiendum. Consultius in universum arbitror, ut incessentes puerperae affectiones, donec nullo vitio peculiariter et topice distinguuntur, apto victu, rerum ambien-

tium cubitusque regimine, tum recta cura et attentione ad nova munera, item ad matris justum cum prole animale commercium primo committamus in naturam. Haec benefica procuratrix omnium bonorum, etiam quoque in adversis, brevem aliquando a lactatione, interdum a labore partus vel aliis non tam diris affectibus inductum errorem quam suavissime mulcet et corrigit. Qua simplicitate inter quingentas foeminas ac multo plures etiam, vix opus ullo medicamento est; addita cautione, ut parturitio quoque ad simplicitatem ministretur naturae, nec matres prophylactica intentione, ut ajunt, repurgando evacuentur, aut exurantur calidis, neque in illis itidem, quemadmodum in aliis hominibus fieri solet, morbi proxime ex pulsu construantur.

> Venis enim maxime credimus, fallacissimae rei, quia saepe leniores celerioresve sunt, et aetate et sexu, et corporum natura.
>
> CELS.

Verum tamen gravior febrilis morbus, quamprimum illius natura significata est, actuosiorem intercessionem poscit, inprimis ob praecipitem quandoque opis necessitatem.

In omni quidem febre totum corpus patitur; interim aliqua tantum prae caeteris essentialiter pressa vel afflicta membra et functiones sunt; iisque ipsis aegrotatio praecipue internosci et speciatim dijudicari debet. Nec tamen in febrientibus etiam puerperis afflicta membra semper cum securitate definiendo sumus. Tum ea duntaxat, quae conturbatis ex functionibus, ex obvia in sensus materia aliisque incertis signis probabiliter suspicari licet, medico normam agendi et delectum suppeditant medicinae.

Alioqui in quavis puerperarum febre, ut supra proditum, genitalia plerumque non penitus salubria sunt; id quod sectiones cadaverum evidenter demonstrant. Sed amplius contendo, ab illarum partium morboso affectu febrem creberrime produci; quum non raro intra graviditatem, imo saepius sub partu ipso tantopere patiantur, ut ex illarum vitio febris in universum corporis commeet.

Interea usus hoc etiam aperit, tales injurias in naturali

aut vicinis membris non eadem semper festinatione locum capere. Certis temporibus difficillimi partus imo artificiales impune fiunt; quod in aliis foeminis, aliaque tempestate secus obtinet. Ita etiam eadem ferme in locis offensa nunc brevi et innoxie cedit, quae diversa occasione summum discrimen habet; ut igitur simillima prope res varie accidat, partim ex eo, quod extrinsecus advenit; utpote ex mutabilitate et regnantium morborum genio, partim quoque ex aegrarum tunc temporis ipsa opportunitate.

Quibus reliqua corporis membra, iisdem utique morbis obnoxia similiter muliebria sunt: laesionis, aberrationis, ac tumoris vario generi; phlegmoni, suppurationi, gangraenae, sphacelo, ac necrosi. Uterus porro, ceu viscus cavum ante caetera aliis patet injuriis: nocivarum in se rerum congestui ac retentioni; spasmis; sensusque visque contrahendi sese omni privationi; quae uti saepe haemorrhagiae causa, sic non raro illius est effectus et consequentia, quamque pariter ac ipsum fluxum, ni subito ac per se fuerit lethalis, cum maligna phlogosi vel sine ea febris puerperalis sequitur, subinde parva, aliquando nulla apparente congestione; quasi fere post largam profusionem pro formanda colluvie desit necessarius et sufficiens humor.

Non modo in iis exemplis, ubi topica noxa febrem excitat, illiusque aperta causa est, verum etiam, quando calamitas partis a febre provenit, vel febris ob aliquod accidens injuriam loci alia forma modoque comitatur, quam pro dignitate partis in simili offensa consuevit; sanatio morbi generalis potissimum inde pendet, ut ante omnia rectissime instituatur curatio loci. Quivis enim in hisce mulcendis vitiis neglectus; quivis in rebus, quae morbum loci oportune et citissime ad salubritatem reducant, commissus error, naturae et artis in sanando morbo universali omne conamen, omne opus frustratur. Sed par exitium sinistra febris cura offensioni partis infert; ut vix in alia aegrotatione, sicut in hac, tam necessarium sit, in universo tractationis et in illius omni puncto fere utramque artem diligentissime inter se

conferre, mox illique accomodare hanc, mox illam huic: pro mutabilitate nempe passionum. In quo forsan culpabitur, res citra verum irretiri et confundi a nobis. Sed immerito. Adjicimus contra, idem etiam de aliis febri huic conjunctis vitiis confirmari: de parotidibus, de tumoribus, et varia inprimis phlogosi artuum et articulorum.

Quare in omni febre puerperali quam maxime oportet, ut topicas genitalis, ac si forte adsunt, affectiones quoque aliarum partium in tota sanatione ita percuremus, quemadmodum ob vehementiam et praeceps discrimen morbus universalis jubet, topicus sinit: apto scilicet remediorum delectu; fomento, cataplasmate, enemate, injectionibus, aliisve accommodis auxiliis; ad mollitionem doloris quippe, et obtundenda, vel amovenda irritamina; dein ut pars vexata sopiatur; induratum mollescat; quodque inflammatum est, uri salubriter desinat. Quae si forte non possint fieri, at locus tamen et membra ferant; tum fovenda suppuratio, corruptio secernenda, et in cicatrices ducenda laesio est.

CAPUT UNDECIMUM.

FEBRIS PUERPERALIS PHLOGISTICA.

Praeterquam quod intercurrentes variae adversitates ante et sub partu ad morbos disponant; permultas etiam ipsum jam puerperium continet occasiones, unde in febrem proclives foeminae fiunt. Imo interdum morbus, ante partum inchoatus, a puerperio tandem aliquando evolvit sese et maturatur.

Pleraeque puerperarum affectiones tam universales, quam topicae, nisi a malignitate proveniant, aut complicentur, ab exordio saltem phlogisticam habent indolem, eamque plurimum etiam per decursum retinent, proviso, si alioqui et aegrotatio et aegra adposite curentur.

Atqui in omni febriente puerpera primum ex causis et ortu febris rectius de illius indole judicabis, quam ex invasionis impetu, et passionum ruditate, quarum in omnibus prope febribus acutis simillimus furor est.

Equidem in sananda omni inflammatione ipsius corporaturae tenenda ratio est; attamen non ex aegrotantis solum habitu, seu ex consuetudine vitae, aliisque, quae morbum praecesserunt, rebus liquido conficitur, phlogistica febris adsit, nec ne; quaenam sit inflammationis indoles; an scilicet, habita solummodo ratione ad corporaturam et extranea, debilitantibus eam aggredi vel roborantibus oporteat. Pridem jam et in Germania primus ferme venaesectionis eorumque, quae deorsum purgant, abusus et scelera in gravidis ac puerperis ego damnavi; atque in tot curis meis traditarum numero, inter millenas ne uni quidem vena inciditur, aut evacuans exhibetur medicina. Nec tamen reticendum, aliquando in foeminis, multos menses in nosocomio antea tractatis, aut alias impie exhaustis, tum deforis ad nos conductis, si forte febris eas cum topica phlegmone cepit, nihil prius profecisse, quam eductis aliquot ex infirmato corpore sanguinis unciis. Phlogosis nimirum ac pura quidem, debilitata perinde corpora, ac densa et robusta corripit; haud secus, quam anomala et non phlogistica febris in has pariter naturas cadere, ac in illas solet. Interim genera illorum morborum omnemque speciem ipso habitu corporis singulariter modificari, nequaquam abnuo.

Phlogosis quippe vel in toto corpore cum febre est, quin quaedam inflammatae partes subsint aut inflammari sub febre occipiant; vel orta simpliciter phlegmone mechanico ex stimulo aut alia causa mitiore interdum a partibus exit, similem accendens febrem, itidemque in universum corpus dissipans.

Caeterum, quae phlogistica febris est, nunquam adeo in perniciem corporis agitat, uti anomala et maligna consuevit. In his enim vero partes, fluidae praesertim, recta vergunt in solutionem lethiferam; sed phlogisticae mutationis culmen ultimam duntaxat sistit modificationem, qua animalis humor ac materia recedere ac mutari vitiose per processum vitae possunt, quin eapropter illico dissolutioni generali succumbant.

Morbosus certe omnis status, hinc benigna quoque febris phlogistica et pura inflammatio aegrotantis vires quodammodo frangit; nec tamen inde necessario et ubique pessima quaepiam, et exitiosa potentiis, easque aggrediens et dissolvens malignitas ponitur. Quin imo ipsissimae, quae genuinam phlogosin efficiunt, occasiones simili veneno carent. Unde saepe fit, ut natura in ejusmodi febribus tollendo generali et topico malo non solum par sit; verum etiam ob turbatam et intensissimam vitam (quoniam illa nonnisi in praesens ubique, ac ratione crebrius vitiosa vim inter et tempus fluctuat), ad ipsius morbi exacerbationem damnose vehementiusque exsurgat, quam quidem ad curam phlogoseos competit.

Quodsi igitur ex adjunctis rebus, ex febris genitrice causa, ex continuo robore et frequentia pulsus, ex atrocitate doloris et ambitu, dumque affectum membrum oculis tactuive patet, ex rubore illius et tensione, ex siti, calore, ac praecipue ex notitia intercurrentium morborum et temporis, morbum re vera esse a phlogosi scias, apparatum antiphlogisticum confestim adhibeto, secundum necessitatem utique, ne vero ex praepropera doctrina et citra moderamen; quatenus nempe auxiliatio ista ad temperandam febrem, illiusque primas et saevissimas mitigandas passiones requiritur. Atqui hac mente, hoc fine Boerhaavius, Sydenhamus, omnesque alii principes medici methodum antiphlogisticam adhibuere et collaudant.

Cujus inter adminicula supremum venaesectio est; quin tamen majus inde, quam praestat, commodum opperiaris; neque eam immodice instituas. In puerperis certe ad quintam sanguis sextamve unciam utilissime trahitur, praesertim ex pede; namque depletio ex brachio nocentius infirmat. Nec facile, nisi graviore forsan peripneumonia, repetenda sectio.

Permulti quidem intra biduum octoginta et ultra uncias detrahunt, firmiter persuasi ab infestatis locis corporis animalis perinde inflammationem cum sanguine velut exundantes

aquas emitti e pratis posse. Ego certe a cruenta opera nihil unquam salutaris sum expertus; exsanguia quidem corpora, nec tamen inflammata, quod ante inflammati nihil exstitit, ac si exstitit, ex putredine ac multiplici abusu, non vero ex inflammatione foedata membra spectavi.

Quinimo medicorum quidam venaesectionem solenniter repetunt, donec nullam ultro sanguis phlogisticam crustam contrahat. Verum in plerisque gravidis, ut in quovis valente homine, praeter omnem morbum similis in sanguine tenacitas adest, eoque magis, quo densius praesertim et solidius corpus erit. Dehinc perspectissimum habetur, crustam illam ad numerum vasorum, quibus cruor excipitur, identidem augeri. Atque etiam in adventitiis a natura profluviis idem contingere, neminem fugit. Dum demum crustae nihil comparet, pessimum inde, sanguinis jam nimium fluxisse, indicium sumito; nimirum, quod detrahendo cum prospicientia, quatenus cruor abundat, potuisset praeveniri, id ipsum damnum spoliatione necessitatis temere inducitur: pronitas totius corporis in putredinem, et ustae partis ex debilitatione sphacelus, quem male docti formidolosum modo ex plethora credunt.

Reliqua medendi ratio cummaxime ex victu pendet, in quo natura sibimet ipsa optatissime providet; ita ut habita ad illius instinctum observantia facile plerumque fiat indicatio. Nihilominus in ambigua re natura pariter atque ars saepe in errores devortit: Instinctus namque nihil curat, quid consequatur; uti consuetudo et opinio nihil respectant, quid cum ratione congruat vel consequi possit aut debeat.

Gelidus potus, quem aegri avide expetunt, puerperis indiscriminatim vix potest concedi. Verumtamen, tot virorum pariter ac muliercularum ex sapientia, qualiacunque, idque in morbo ab energia et aestus intemperie originem et nomen habente quin imo per communem potum corpori deforis ingerere calorem, istud certe et ratio et morbus ipsaque natura respuit. Optimo semper cum successu, inprimis, donec ingenue currit inflammatio, omnem potum (exceptis

paucis in peculiarem finem datis haustubus) ea temperatura concessi, quae a loco aegrae, quo moratur, sensim advenit.

Communis maxime et usus inexhausti potus, quem natura cunctis animantibus largiter et gratis tribuit, ceu alitura valenti etiam mortali nedum aere gravis, simul ac ex febre aestuat, in optatissimum sibi medicamen cedit. Pura aqua vel cum aceto, vel cum vino congrue mixta optimam sistit hac in valitudine medicinam. Verum passionum vi aliquamdiu constante, inter nycthemerum, nisi diarrhoea vetet vel phlogosis stomachi vel intestinorum, quadraginta circa grana nitri dare cum potu expedit.

Tales aegrotantes creberrime inter vigorem febris cibos laute nutrientes, praesertim carnes, nauseant, nisi consuetudo et usus consumendi moderamen naturale oppresserint. Inprimis prosunt blanda vegetabilia, quae posteaquam coctione crudum deposuere, omnino debent concedi; eaque etiam appetuntur passim.

Cubiculum aegrae ad aequabilem et gratum calorem continuo temperetur, et intus aëri suffimigiis saepe lustrato liberum, quoad licet, ac moderate cum deforis commercium sit. Haecque simplicissima prudentia non solum in puerperarum febribus, sed in aliis etiam morbis maximum pondus habet. Atqui, quae de temperamento aquae, ceu potus ac nutriminis ad crassiorem primamque assimilationem naturali materia diximus, ea propemodo etiam de aëre, tanquam tenui maxime et ad parandum sanguen et spiritum aptissimo aethereo potu sunt accipienda.

In plerisque febribus ita fit, ut excretiones aliquae, copia vel qualitate, prae caeteris et manifestius a salubritate recedant. In quo primum interest, ut aberrationem ita moderemur, quemadmodum passiones ferunt, et tempus et morbi natura urget. Atque hoc verissimum est, omnes in acuta febre secretiones et excreta, donec copia et modo sic fiunt, ut justas ad compescendum morbum vires et occasiones deprimant, nec unquam in curatione ad salutem facere. Contra, ubi praeter modum celeriter et abundanter quiddam, imo

insolita qualitate procedunt, viribus caeterum exinde haud notabiliter fractis, sed auctis prope, et cum aperta levatione; tum, quousque ita feruntur, ne facile timeto; nec illa, tametsi modum feceris, unquam penitus, minime autem repente opprimas.

Alvus inter febris phlogisticae initia utplurimum inordinata est, vulgari enemate quam optime mollienda. Etsi postea ad sordes minus forte necessarium clysma sit; oportet tamen, prorsus sub morbo quatuor circa liquidi uncias ingerere passim, ad fovenda viscera.

Vix opus est repeti, curate respectandum ad lochia et lactis secessionem esse. Lac quippe, qua fieri potest, allici in mammas, et educi, item purgamenti fluxus inordinatus, vel praeclusus restitui, corrigi et sustineri debet; utrumque vel ob mechanicam utilitatem, videlicet ut in recenti matre quivis ad congruum suum locum humor commigret, ne ex illius aberratione et disparitate corpus multa occasione noxam contrahat. Quapropter ubera praebere matrem, nisi propria ejus conditio vel foetus adversetur, omnium est aptissimum. Verumtamen in magnis difficultatibus, queis lactatio omnis tollitur, secundum alia in his libris indicata face.

In febribus, iisque praesertim gravibus, ubi vix in mammas lac influit, attrahere illud validis stimulis juvat, quod etiamsi cesserit cum labore, continuandum tamen est, atque quidem febre vehementer maligna et certo discrimine, donec pars inflammetur, imo suppuret. De lochiis autem haec certa scientia habetur: pleraque ad revocandum illa aut emendandum opportuna auxilia parum proficere, nisi aegrotae pedes grato simul calore foveantur. Universim nihil praeter accessum aëris et convenientem potum pariter ac temperatus et aequabilis lecti tepor negotia excretionis movet.

Caeterum, quae hucusque de curatione morbi universalis statuimus, accommodanda fere ad phlegmonem cujusvis singulae partis sunt, quatenus natura resolutionem nititur. Propterea, quidquid afflictis membris varia forma applicatur, ne nimium stimulet, sed ea sit blanditie, ut acredo doloris

sopiatur, tensio relaxetur, aestusque intemperantia ab usto loco et vicinia tollatur et ad exteriora derivetur. Secus est cum pultibus ac fomentis ad irritandum vel calefaciendum, sive ut maturatio sequatur.

Interim, benigna licet auxiliorum efficientia, et felicissimo, quoad beneficia naturae, sanationis profectu, febris ista nihilominus, uti aliae acutae, nequaquam cessat, more suo increbrescere per aliquot dies, variisque passionibus ad propriam sibi indolem, et distincte ab omni alia aegrotatione, amplius perfici maturarique. Licet vero, quoad curatio artis providentiae naturae haud obest, singulares et gravissimas affectiones oporteat tollere, seu moderari certe; tamen eapropter nihil in tractationis capite et calculo universo innovandum, donec res affectui illiusque ad sanitatem conversioni respondeant. Simul vero, atque exacerbatio primas ultra modum concitatas vires impetusque se remississe monstrat (brevi enim ex assidua febre, ex dolore et inquietudine, item a defectu consueti forinsecus subvenientis nutrimenti, infirmatum corpus iri, alioqui intelligitur) tum a paupertate victus abstinendum; e diverso per invigorantem et congruam nutritionem corporaturae providendum, quaeque processui vitae competit, propemodo sustentanda vis est. Namque quo morbus sincere tollatur, ita quidem, ut illata a phlogosi damna cum in materia solida, tum in fluidis, aut si fixa inflammatio et ad locum circumscripta fuerit, ipsis in membris vitiose congesta corrigantur, quaeque non assimilanda sunt, satis molliantur, ut parata resorberi, et amovendo una cum morbo, per meatus eliminari queant: id enimvero natura certis in diebus perficit. Haecque vera crisis vel perfecta priscorum patrum est; qui, ut saltem ego sentio, probe existimarunt, morbi materiam digeri morbumque judicari debere.

Verum ubi non tam prospere res cedit: si membrorum phlegmone et sanguinis aliorumque humorum phlogistica dispositio citra modum augescit; si certa occasione varioque discrimine, neque natura, nec ars, quod brevi est nocitu-

rum, utiliter immutare potest vel eliminare; tum aliquando, etiamsi a purissima phlogosi febris perstet, congestio oritur, eoque certius, si calamitatis processus variis causis retardatur, vel ob pertinaciam ac degenerationem affectuum loci in pejus vertitur, adeoque ex phlogistica in speciem anomalae febris seu malignae nutat; qua tristi conversione eandem ferme atque ista medendi observationem poscit.

CAPUT DUODECIMUM.

FEBRIS PUERPERARUM ANOMALA.

Nostro quidem aevo febres, nisi causa admodum materiali inferantur, raro ex phlogosi benigna sunt. Sed neque malignae communiter sine phlogosi grassantur. Plurimae nimirum febres nostrates ea utuntur indole, ut universalem ac topicam inflammationis labem obscure et cum perfidia significent, latente aliquo viru, solidas fluidasque partes mutante, vitaeque satis infenso, ut corpus diversa praecipitatione illico in putredinem vertat.

Atque quo longius morbi tales in puerperis a simplici inflammatione aberrant, eo magis decurrunt cum periculo. Phlogosis quippe ad animantûm naturam propius pertinet, ipsaque quanquam morbus sit; est tamen, ut trepidissimis in rebus, aegidis instar, ab arte et natura advocetur, et sospitet.

Atqui ambiguus ille morborum genius nostris in terris omni ferme sporadicae item mechanico modo illatae febri adhaeret. Tot scilicet adversae potentiae, tantaque et innumera in mortalium partem maximam directa damna corporaturas usque depresserunt, ut ne istud beneficii reliquerint, quo phlogistice etiamnum aegrotare valeant. Hinc non solum in corporibus sponte excubati, sed ipsi etiam a temporum communi mutabilitate oriundi omnes paene morbi suspectae indolis sunt. Idque praesertim de febribus constat, quae a quodam in aëre explicato viru, seu peculiari noxa climatis, vel a qualicunque labe alia proficiscuntur. Quorum

morborum amplissimae familiae sine numero progenies et varietas est. Ac quoniam, si Diis placet, et in corporali et morali bono in dies eminenter proficimus; eorum proceram catervam nunquam non augendam fore, laeta spes manet.

Atque morborum antiquum genus hoc inter febres acutas vere phlogisticas et malignas non phlogisticas immensum spatium explet, maximumque mortalium censum ante metam naturae perimit.

Quae febres omnes pejus eo feriunt, quo minus participant a genuina phlogosi ita, ut defectus unius excessum ponat ac exaequet alterius. Verum discrimen hoc non tam facile ad aegrorum lectos aestimatu, quam pro quavis doctrina percommodum dictu est.

Quantumcunque enim splendens eruditio sit et agendi mos inveteratissimus, stetit tamen antiquius prudentia ex nocentibus et juvantibus; unde sapimus demum, quidnam sit in re, quidve juvet, quidve noceat.

Corporis externa ac interna tota facies latus campus est, ubi causa febrem producens quam maxime habitat, quod noxa membranaceas partes mitius acriusve urat, interdum etiam phlogistico dolore nonnisi vellicet illarumque vigorem citra naturam intendat vel deprimat. Attamen profundius in solidum topica prima affectio non facile ingreditur; interdum imo maligna phlogosis sedem intus uspiam in superficie figit, quin pars afflicta prae caeteris morbidam prodat se, verum alia interim membra functionesque pâti simulet. Aperta caeterum res est, non rem omnem, unde dolor in corpore vel alia offensa concitatur, parem esse quoque, ut obsessa membra inflammet; sicut non omnis particula, nec quaevis corporatura ultro apta inflammari, neque omni tempestate in phlogosin similiter prona est; idque in aegri aliquando felicitatem; at etiam summo detrimento saepe.

Utque nocentes illae potentiae peculiari affectione quorumdam viscerum, et quadam conturbatione in illorum muneribus occurrunt; sic potius diversas formas aegritudinis quam veras species prae se ferunt. Atque iisdem formis

etiam cadere in puerperas solent, hac una discrepantia, quod in his acrius agitent, complicatius currant et natura perinde ac industria difficilius superentur.

Sed malo ipso magis subinde exitiosus in his exemplis morbi varius aspectus est, medicorum inconstans judicium, ductaque exinde varietas et inconstantia curae. Quin imo compositis etiamsi circa passionem consiliis, taedet et pudet tamen perpetuae in remediis et in omni tractatione disparitatis, et inconsequentiae.

Inter alia, quae hac tempestate vehementer disputantur, etiam hoc affirmant, nihil nocentis in humores corporis recta agere. Sed quodnam, si subdubitare adhuc licet, asseverationis hujus fundamentum? Quarenam sanguis ab extrinseca quacunque causa non aliter mutari, quam per media solidorum possit? Sciturne de omni re nocente aliud quid, praeterquam, dum illa solidas partes infestat, ipsas utique attingere etiam? Sed attingere pariter imo et afficere fluida, iisque nubere etiam virus poterit. Aut humorum forte partes constituentes tam viles et vapidae sunt, ut ne mereantur depravari quidem? Quid secundum aliud est in natura? Et in cruoris abundantia ob paucas interdum uncias nihilosegnius avare et obstinatissime dubia movent.

Cluso in organismo omnia in semet ipsa agunt, et reagunt, solida in humores et sanguinem, sanguisque et humores vicissim in solida. Nonne omnis solida ipsa quondam forte fluida erat materia? Utraque certe in conservandis solidis ac humidis, inque omni salubritate par habens pretium, quin etiam ingrediente morbo, simul quidem ac reciproca sympathia, at unaquaeque tamen etiam pro se tenera satis, et affici capax est, ut suo modo possit offendi.

> Mihi quidem videtur, principium corporis nullum esse, sed omnia similiter principium et omnia finis.
>
> HIPP.

Ridet profecto natura paradoxam illam humorum animalium inviolabilitatem, ac paucissimis saepe horis crassas non solum in primis viis, sed nobiles etiam et secretos latices

misere corrumpit. Idque ipsa ex rerum continua serie et consecutione sumitur. Praestantiora quippe et ad sui conservationem necessaria elementa corpus per vasa externae cutis, et narium, et cavitatis oris et pulmonum trahit; sed rudia alimenta nonnisi praegressa, eaque varia et dura, elaboratione sibi assimilat.

Principium alimenti spiritus, nares, os, guttur, pulmo et reliqua respiratio. Principium alimenti et humidi et sicci, os, gula, venter. Verum antiquius et primordiale alimentum per abdomen umbilicus.

HIPP.

Locus, ubi suas victus mutationes subit, medium quodammodo, quod communem naturam clausumque organismum interjacet, spatium sistit, cum viscere, quo alimenta, diviso imperio inter conversionis animalem processum, eumque in natura universalem, qui cuncta dissolvit, in liquorem mutantur, cui, si primae hujusce atque crudius elaboratae assimilandaeque materiae modo formam spectes, in universa natura nihil reperis simile. Verum enim vero nec victus quidquam nec potulenti intrat stomachum, quin aër commisceatur de foris, ipsaque assumpta aëreum elementum contineant, ceu menstruum digestionis principale, posteaque chylo ipsi ceu pars constituens immiscendum. Deinceps quanta aëris in parando sanguine inque ipsum jam paratum efficientia? Atque si ex purissimo aethere in haec omnia tantum beneficii est, nonne noxia et deletrix erit cujuscunque corrupti potestas? Quanam hic opus intercessione? Numne aër atmosphericus, gas illud universale, cum corpore nostro illiusque humidis et subtillissima aura non tam rectam affinitatem habet, atque cum solido? Undenam certi sumus, haud quidem ex se, at volumine tamen, exilem et levissimam solidi particulam stupendam eam efformandi vim et aptitudinem possidere, ut ex fluida eadem materia, sine interventu alius principii, nunc pustulam variolae, nunc scarlatinum exanthema, mox miliarem vesiculam effingere, mox maculam petechialem potis sit. Mirum omnino est, quoniam rerum talia recte momenta, quae in nobis simpliciter fiunt et apparent,

ex transscensa sapientia obscure in animum ducimus, contra, quae extra nos sunt ac perpetuo latent, qualiacunque accepimus, utpote nobis clara et perquam intellecta habemus.

Atqui hoc in decursu; quo magis aliquanto constet, in tractanda febre puerperali, ut quidem ea nobis advenit, solida perinde ac fluida aequabiliter esse respicienda; tum quia humores in corporatura rerum ad valitudinem nocivarum promptuarium faciunt, potius oportere, solidas partes contra noxam fluidarum, quam fluida adversus actionem solidarum tutari, proinde alias, utrum illorum corruptio recta provenerit, an a solidis.

Omnes morbi, qui puerperas, ut reliquos mortales, invadunt, quanquam ex toto simili fere ratione sint aestimandi; tamen in curandis illarum febribus, quibus nimirum cuique propria sua indoles et distincta proclivitas inest, multa aliter quam in aliis aegrotationibus et temperari, et fieri vel omitti debent.

Quomodo enim populares plurimi morbi alia tempestate incertis passionibus incedunt varioque habitu, sic etiam, quae ab illis indolem suam habent, febres puerperales mutabili aspectu veniunt. A viginti et ultra annis curiosissime inspexi in tales aegras; ajo tamen, illarum morbos, si peculiarem in metastasin propensionem excipis, nullibi fere, qua unquam aderant, eadem facie reversas esse.

Quaecunque demum harum febrium sit modificatio, habita ratione rerum, quae proxime ad puerperia pertinent; inprimis respectandum, an febris cum topica phlogosi jamjam ingrediatur, an sub febre ea superveniat, quaeque membra inde ac functiones cummaxime inveniantur turbata.

Istae febres non minus in accessione quam in decursu infidissimae fallere mox impetu, mox subdola lenitate. Medicus quoque familiaris cum iis, non quidem statim ab ingressu, nec tamen nimium sero, illas dijudicat: ex cognita nempe illarum causa et ortu et affectione loci, oculis tactuque; ex dissimili febris et virium et reagentium norma; tum sedato primo assultu: ex segnitia et infirmitate corporis, quatenus

incongruens est cum passionibus. Pleraque caeterum sumpta singulatim ex pulsu, ex lingua, ex nausea et siti indicia febrem quidem adesse, nec tamen cum constantia illius genus et naturam produnt.

Phlogistica horum morborum indoles, vel ex pernicie causae excitantis, vel defectu corporis virium, imperfecte explicata, nec venaesectione, neque debilitantibus rebus aliis potest tractari. Ad summum membrorum talis inflammatio parcissimam detractionem, eamque topicam proxime, scarificatione, vel suctu hirudinum fert; tunc praesertim, si modice profundum itemque loco, qua derivari intenditur, vicinum vitium sit.

Jam prius traditum, dolenti membro haud simul et ubique adesse phlogosin, quae tantum accedit, protracto satis, et ad partem adaequato stimulo. Id quod praecipue de visceribus membranaceis valet, de expansionibus tendinum et latis ligamentis, quae forte propterea etiam, quod non tam multa crassaque vasa contineant, segnius exuruntur, licet alioquin a stimulo et irritamine haud immunia sint. Quemadmodum itaque in morbis vere phlogisticis, deplendo opportune venam, phlegmoni loci adversamur, seu accedens malum considere prohibemus; sic in febribus anomalis et ambigua phlogosi detractio sanguinis ex misero loco, atque efficacius aliquando imposita cantharis prope afflictum membrum prodest. Ita cutem rubefaciendo, aut irritando quidquam saepe ad salutis spem conferimus. In morbis acutis articulorum, et substrati proxime cuti textus cellulosi, vel similis cujuspiam visceris, ut alibi jam in his libris annotavi, horumce remediorum egregius et apertissimus usus est.

Plerique tumores, qui hujus notae febres praecedunt, easve sequuntur, suspectam, mollem et informem tumentiam referunt; vel si quidem inflammatus est tumor, recedit tamen a genuina indole phlogosis: incerta nempe rubedo, et dolor initio plurimum ardens magis, quam ex benigna inflammatione consuevit; sed interdum quoque mitior est, quam inflammatis membris convenire credas. Tandem quo

malignior passio, eo minus in partis ambitu sensim diffluit rubor, sed repentino limitatus, velut exstinguitur. Caeterum topicus morbus, quando oculis patet, febris omnium optimus declarator est.

Sed quae intus viscera occupant, similes offensae majus utique discrimen habent, quam illae, quas diligentia chirurgi mulcet; ac quemadmodum exterior phlogosis ad designandam naturam febris facit, ita ferme inflammationes, quae intus sunt, ex febre cognoscuntur.

Internae hujusmodi phlogoses, nisi prope ad genus pertinent simplicium, vel natura, et arte sensim perducuntur, nonnisi una persanabiles via sunt: resolutionis scilicet. Nulla hîc benigna suppuratio, coctio nulla puris, vel quid simile ultra transire morbum in universalem putredinem prohibet. Imo externae etiam tales inflammationes ne unquam laudabiliter suppurant, sed sphacelantur ferme; atque in vasta miseriae plaga, si pars accensa nobilis, neque tumor vel ulcus apta medicina extolli ad laetiorem phlogosin patiens est; corruptio increscit intra paucas horas, ut nihil porro ad salutem fiat. Tum mors itidem, ac confecto aliquo intus membro, confestim obrepit.

In exemplis etiam est, quae a natura adveniunt damna, perinde fere, atque inditum arte miasma, primordio in corporis minore aut latiore plaga aliquod tempus delitescere, ibique maturatum, vel illata prius in obsessa loca pernicie, in reliquum commeare corpus. Tunicae organorum respirationis, pleura praesertim; intestina, tendinum et musculorum aponevroses, ligamenta item et velamina ad articulos, inque gravidis puerperisque viscera sexus, malo huic saepe subjiciuntur.

Quodsi vero in hisce focis cum solidarum partium tum fluidarum susceptum virus aggredi, infringere, seu omnino expellere potis sis, antequam penetralia corporis intraverit; morbus quandoque in ortu suffocabitur: saltem, ubi topica noxa nondum descendit ad perniciem, melior sanandi spes manet.

In qua nutatione crebrius ipsa sibi natura, sive vomitu spontaneo, sive largo sudore, vel alia quadam excretione fortunaque in tempore opitulatur. Ubi vero deficit; oportet medicum prudenter illius exempla sequi, similique, quo ad potest, subvenire auxilio. Unde alioqui scitur, cur inter morbi initia nonnunquam, quod sursum purgat, subinde, quod sudorem pellit, tum quale alvum movet, medicamen prosit; quare interdum venaesectione, aliquando imposita cantharide aliasve cura prosperet.

Quaecunque vero in affectis locis ad antevertendas seu tempestive levandas passiones fieri ex arte chirurgi queunt, haec recta ac per se procurare impotens natura est; totum et omne opus industriae incumbit. Interea suppetias artis brevitas ipsa et fuga temporis excludit saepe.

Verum enim vero ex cunctis, quae in puerperarum istis morbis solent contingere, clare elucet, vim vitalem maximopere affici, item solidas partes fluidasque tantum immutari, ut a sueto et ad animalem vitam necessario vigore recedentes protinus in dissolutionem vergant, cui animalis omnis materia, simul ac muniri vita cessat, illico succumbit. Tum fit, ut extrema collidant: viva videlicet materia ultra ultimum consistentiae suae nihil potest vel progredi, vel reflecti, quin prorsus in aeternum recidat alterum circulum, quo destruit natura. Tum occumbit quippe materia necessitati putredinis, quod aegrorum excrementa, sudores, lividae plagae, ipseque halitus; post cadaveris foetor et velocissimum deliquium horribiliter ostendunt, ut inutilis omnis sermo sit.

Atqui contra internecionem, contra ipsum destructionis fatale robur tueri se natura accingit, accelerato, citraque normam agitante processu vitae; accensa nimirum febre: virium nondum devictarum oppositione, vario intercessu, altercatione et molimine; quo nocens avertere, obtundere, subigere, sicque normam organismi et proprietates resumere valens fiat.

Atque in hoc medici quoque, tanquam naturae ministri, facultas et studium et officium posita sunt, ut in erigenda

febre, vel deprimenda, cum recta virium sustentatione, justoque secretionum excretionumque moderamine; item expellendo noxam materiae vel emendando saltem; illiusque demum, quod salubre superest, apto tutamine, ad tollendam aegritudinem prudenter adlaboret.

Verum maximam non solum naturae, sed arti etiam in hoc morbi et sanationis periculo difficultatem topica vicissitudo et primorum viscerum suspecta phlogosis parit.

In omnibus paene puerperarum febribus summum phlegmonis discrimen, praeter genitale, quibusdam praesertim membris in abdomine et pectore est.

Sed quandocumque intra morbum graves istae affectiones loca obruunt, sive initio febris seu in decursu ocyus serius; omnium prima indicatio in illarum mitigatione ac sensim instituenda abolitione stat. Qua in re de laxandis quoquo modo viribus cogitandum nullatenus esse, supra monui.

Quodsi igitur summum fortasse topicae passionis venaesectionem desideret, id etiam aliquid est, ut sanguinem ducas ex minima laesione. Utque illa, quae ad externas tales phlegmones adhibemus, nisi tumor stimuli omnis impatiens sit, aut ex maxima prima tensione vehementer doleat, invigorante modicum ac calefaciente vi debent pollere; ita quoque remedia, quae contra profundas phlogoses externe, forma epithematis, et inunctione, et vaporibus administrantur, iisdem viribus valeant. Ipsa imo ad sustentanda munera affecti visceris, ad secretionem praecipue et excretionem, item ad eliminandas inde nocivas materias adhibita pharmaca, haud nimis stimulent, ne ruditate vires corporis ad exitium premant, sicque non tam morbum constringant, quam naturam. Quos in errores maximopere praeceps itur, ubi morbus primis viis inest, aut inesse ex errore creditur.

Permulti in tractatione horum affectuum perpetui in expurgando intestina laborant, similiter, ac si ubicunque tubum dixeris in homine, subito etiam everrendum ceu in cuniculo sit.

Atqui stercoreum istuc studium ex impuritia oris probant.

Certe enim vero in sanissimo quoque homine ab assumpta omni, quae subducat, medicina, lingua muco tegitur, et nauseosus sapor fit. Universim oris ille mucor a generali verius aegritudine ipsaque a febre videtur provenire, quam recta ex cruditatibus ac colluvie in stomacho et intestinis. Nos certe in cadaveribus puerperarum, quae alibi plures per hebdomadas, imo menses, parcissimo victu se trahebant, quotidie insuper ob luem ingurgitare purgantia cogebantur, ventriculum penitus vacuum, elutaque simul omni excremento intestina, at spurcissimam nihilominus linguam vidimus. Atque ita etiam tales gravidae habent, donec misere vacillant inter vivos.

Erat profecto vel id praegrave. Verum longe gravius est, quod accidit. Cum enim memoratae naturae, ubi sub tali victu reguntur, gravissimis occupentur febribus; qui hunc injungunt medici, nihil mihi a carnificibus differre videntur.

GALEN.

Equidem in omni acuta febre observanda alvus est, eoque magis, dum morbus ventriculo, vel intestinis insidet. Ne quid tamen in abusus, aut error in consuetudinem crudescat. Ut enim ex initio ventrem aliquando liquare juvat, sic postea, quando nimium fluit, continendi quiddam necessitas incidit. Caeterum remedia ad resolvendam alvum non solum blandissima, sed ea simul sint virtute, ut aegrotis membris et illorum inflammationi congruant. Quarum rerum haud facilis est delectus. Quidquid igitur enemata possunt, iisdem efficito; id quippe commodi habent, ut ad sanationis scopum faciant, nec tamen stomachum ac ventrem ingrate irritent, nec languens inde corpus fiat. Hoc enim alias ab assumpta per os medicina vix abest. Utinam medentium turba meminerint aliquando, secretos propemodo humores primis viis, et faeces inesse intestinis, tantum prope ad exigendam vitam requiri, quantum opus contineri in venis sanguinem est.

Quapropter in ejusmodi aegrotationibus crebras et corruptas dejectiones caute moderari oportet; namque a diarrhoea haud licet diutina, praesertim superveniente vomitu, fibrarum ventriculi et intestinorum compages et cohaesio in-

firmatur, sive uticumque alias a sanitate abigitur; unde fit, ut illa viscera, latentis in se materiae, et aëriformium principiorum vi expansivae non diutius resistant, seu aliunde ipsamet se in naturali ambitu haud diutius queant continere, sed mox dilatentur ex meteorismo, quocum, ni saltem etiamnum excita forte per artem peculiari profusa crisi malo anteverti potest, maligna simul collectio saepissime instat.

Hac rerum calamitate noxias excretiones cum internis auxiliis tum externis idonee praevertito. Quo fine juxta opportunum ad diaphoresin regimen, item aliqua ad sudorem movendum modice, seu sustinendum pharmaca, et alia ferme, quae nocivos aëres corrigunt, affectisque in membris morbosum stimulum mulcent, tum similia, adjecto opio, clysmata, aliaeve forsan ad propositum aptae injectiones, una cum roborantibus, vel aliter in salutem actuosis fomentis et unctionibus quam maxime competunt. Quibus in rebus magna certe prudentia et moderatione opus est, ne nocens, in meatubus perperam mutata extranea materia, vel, quae ipso ex organismo male illuc sunt deposita, subito concludantur, adeoque offensa jamjam membra novo vellicentur stimulo. Qua praecipitatione corpus non tam ad energiam benignae, quam ad discrimen malignioris phlogoseos agitur.

Ejusmodi febres saepius aliquo cum exanthemate currunt. Atque levia dari exanthemata liquet; tametsi in suspectis morbis, praesertim puerperii, talia raro contingant. Interim etiam in puerperis aliquando miliaria, imo in gravidis petechias observavi, ephemera modo, eaque mediocri cum febre. Universim plurima etiamnum circa efflorescentias cutis ignoramus, praelongo licet illarum schematismo.

Aliqua certe exanthemata ad febris ipsam naturam spectant; ex documento variolarum, febris miliaris et morbillorum. Videlicet in his quoque exemplis natura aeterno nisu procreans destruensque actuose monstrat, in plerisque affinitate conjunctis rebus se certos sibi gradus posuisse ac limites. Namque a memoratis illis criticis omniumque fere acutarum mitissimis efflorescentiis, quarum eruptione sum-

mum plerumque in omni sanatione absolvitur, ad petechialem usque febris malignae maculam, venenata exanthematum vis continua veluti computatione crescit. Quo minus nempe phlogistici apparatus habent; quo minus organicas, distinctas, et purulentas ferme pustulas, vel diffusas saltem, asperas quiddam, ac phlogisticas papillas, totidem percipiendis contrectatione punctis, exhibent; eo pejor illorum natura est.

Deinceps, quatenus puerperae obnoxiae morbis sunt, qui ex se ac necessario hac illave efflorescentia stipantur, eatenus scilicet quaedam illarum febres criticum et proprium exanthema habent. Tum etiam eruptioni nihil objiciendum; sed illam multo magis, antequam imminens colluvies locum capit, utroque apparatu oportet promovere. In omni alio specimine, aliaque sub forma, quod febri acutae supervenit, exanthema malum hospitem censeas, vix tamen diversa, quam quae alias ad curam febris indicatur, observatione amovendum.

Aliud harum febrium molestissimum symptoma pervigilium est. Vitam mortalis nempe alterna vigiliae somnique vicissitudine in binas aequales ferme dispertiri periodos natura voluit. Omne, quod animam habet, vegetantia item, oriens sol ad vitalitatis summam intentionem, suaeque ad perfruendas vitae voluptates excitat; dumque occidit, tum omne vivens somno tegit nox, et alternata requie ad posteram diem fovet et recreat; praeter aliqua insecta et praedantes bestias, quae tenebrionum more, quia lucem perhorrescunt, in obscuro reptant.

Lux quippe omnem vitam perfectiorem ad plenam virium suarum exercitationem accendit, eamque in nobis cum quodam sensu facilitatis et delectationis adflat. Quodsi autem insueto seu morboso irritamento intensius concitata vitalitas occaso sole vigil protrahitur; mox languere corpus, et aegrotatio asperior fit. Quidni? Pervigilium ipsum morbus est, ut quaevis hora, donec ad sensum aeger percipit, quemadmodum annus duret. Unde leviter desipere haud spernendum aliquando beneficium, vel reficiens auxilium est; ut quidem etiam

in communi valitudine passim citra febrem consuevit. Igitur in omni aegrotatione inquietudines mulcere adjuvat.

Sicubi vero insomnia ut ipsum delirium, non recte ab offensa loci in cerebro, aut meningibus proficiscitur, tum solum ex universo passio debet judicari, neque capax singularis medelae est. Lenit saltem quidquam ac vulgariter aquae cum aceto aequis partibus, haud calide paratum, et expresso linteo impositum ad frontem epithema. Praeterea non facile mitius auxilium modico enemate vesperi cum opio datur.

Sicut vero in istis febribus, quodcumque privatione seu aliter corporaturam languefacit, oportet evitare; ita etiam, primo praesertim passionum incremento, ab omni valente stimulo abstinendum, quo in puerperis, ut in aegris aliis similiter imo saepius nocetur, quam quavis alia ad debilitandum instructa industria. Atque tardius etiam, ubi propter summam malignitatem morbi et pertinaciam, subinde ob graves dolores, ob defectum nutritionis, tum complura alia, vires apertius deficiunt, caute nihilominus mercandum cum excitantibus est, ut aliquid superet, ususque medicinae et delectus pro necessitate queat intendi; alias membra, volatilibus seu fixis incitamentis mox supra aequum vellicata et obtusa, amici stimuli intempestive incapacia fiunt; torpentia nunc, neque aliter postea, quam quo destruantur, affici apta. Ne itaque concitari naturam insolitis, proinde atque eam sincere recreari putes. Namque ad potentias eatenus protrahendas sustinendasque, ut natura sanationem et ordiri et perficere valeat; ad id nempe aliis commodis opus est: apto cibi potusque genere, salubri aëre, necessaria opportunitate, justo excretionum moderamine, pace animi, otii somnique norma; inprimis vero, ut nocentes potentiae minuantur seu infringantur certe; porro, ut salubria sospitentur, vitiata corrigantur, quaeque demum corruptionem habent, amoveantur. Quibus indicationibus ex parte continuatus aliquando usus infusi ex aromaticis, cum saccharo et modico aceti, quam optime respondet. Postea, temperato passionum aestu, carnis cum hordeo, oryza, sago aut polenta, cocta addito aceto levia juscula,

dein moderatum aqua vinum, tum per vices et parvo haustu, acidula pura vina, ac generatim pro instinctu et ardore sitis, nunc mixtus aceto potus, nunc vinosus debent concedi. Victus, ni forte ex animali nausea sit, constet ex lauto carnis decocto, nec tamen pingui; ex coctis blandis vegetabilibus, vel arefactis frugibus; ex edulcato ad ignem cum vitellis ovorum vino; ex embammatibus, aliisque similibus. Aliquando etiam, urgente casu, quae nutriant, ingerenda clysmata sunt.

Per errorem omnino creditur, acutam aceto aquam puerperis in febre maligna noxam facere; e diverso optimum lactis, ut cujusvis alius, qui per has febres cietur in solutionem, humoris corrigens est. Quod valenti nutrici aut matri novae ubera non impleat, idcirco non desinit, febrienti puerperae remedio esse. Pleraque per os assumpta non aliter prosunt, vel obsunt, quam pro modo, et opportunitate.

Nonnunquam simplicissima illa medicina et in rebus extraneis observatione gravior quoque febris feliciter cedit. Attamen si diu cruciat morbus, si corruptio ac passiones non desinunt increscere, contra vires decrescere; tum oportet acetum largius admiscere potui, liberalius propinare vinum, perque vices et cochleatim extracta vina Hungarica seu cocta Hispanica exhibere, vitamque novis et insuetis pungere incitamentis. Quibus consiliis pro mea quidem experientia ante omnia moschus innuit; tum castoreum ac probabiliter zibethum; hoc nempe nunquam tentavimus. Verum tristis observatio est, in hac demum malignitatis statione neque ista nec caetera plurimum laudata praesidia, in puerperis earumque hisce morbis adeo ac evidenter sese efficacia praestitisse; id quod etiam de interno usu camphorae, de omni acido forti graviore ac vaporoso, minerali praeprimis, non tacemus, quin tamen infitiemur, similia alios forte probata invenisse.

Tandem vero ex vehementia et mora febris organa interdum resolutione ita mollescunt, ut in elementis suis necessaria demum cohaesio et firmitas desit. Tum enim vero confugere ad talia juvat, quae in materiam animalem adstringen-

tem peculiarem quandam vim exserunt. Quibus ex medicamentis si forte quodpiam adhuc alia ac speciali ad vitalitatem efficacia inclaruit, prudens illud caeteris antepones. De cortice Peruviano hic esse sermonem, quis non sentit? Equidem procul absum, ut pretiosum medicamentum accidam; sed praemoneo solum, in puerperis oportere, cautissime hoc intus uti, cum sub morbo, tum in convalescentia, ac primum nonnisi forma infusi aut tenuis decocti, cum eo praetentandum esse. Inflammatio, meteorismus primo, congestiones, indurationes, hydrops et similia, errore altero, ineptum usum protinus insequuntur. Interea, quod cortice per os assumendo circumspici imperitat, id idem ad chirurgica officia illum summopere extollit: virtus nempe, qua impuritias abstergit, putredinem cohibet, membraque cum vigore inflammando ad vitam roborat et intendit.

In omni genere febrium acutarum potest accidere, ut alicubi corporatura exterius cum inflammatione tumeat. Similis offensio in puerperis nonnunquam labia vulvae, vel alias prope genitali plagas capit. Interea, si reliquas vexationes, praecipue affectum prius membrum, aegritudinisque totam indolem salubriter mitescere cernis; imo ubi loci ipsius non tanta est praerogativa, ut in omnem eventum res vertere in perniciem queat; novae alienitati nihil opponas, sed potius recta subvenito; deinceps, ut decet, persanato. Enim vero ingruente tali passione majus damnum saepe praepeditur vel tollitur.

Sed gravissima ac pertinaci febre, si scripta hucusque observatione aut meliore fortassis, tantum ea coërceri nequit, ut contingentes in corporatura mutationes ad salutem verius conspirent, quam in destructionem; quando ex topica vitiositate partis vel hac latente, ex turbatis saltem functionibus, ac omni calamitate subsenties, topicum morbum non satis tempestive ad salubritatem properare; in conflictu rerum utique non amplius tuta est mora, ne in cavum quoddam vel plagam sanies irruat. Namque ut primum in omni, quae puerperam cepit, continente febre quacunque caeterum forma et typo, in corporatura, et in communibus, et in propriis re-

centi matri humoribus talis obvenit mutatio, ut in efficientibus suis principiis eorumque mixtione ab norma et indole, quibus ad naturam animalem maxime constituuntur, vitiose devortant; tum enim vero lethalis illa congestio, criseos haec calamitosa species, necessario occupat.

Quo discrimine praesertim oportet, ut secundum certas indicationes justoque tempore naturae validis stimulis occasionem ac vias commodemus, quibus ea materiam summo periculo in descensum ad interiora alioqui proclivem, aut jam inchoatam congeri, per emunctoria utriusque superficiei aucta nempe exspiratione, per meatus urinarios, item per uterum et vaginam expellat; atque quidem, ut Celsus monet:

> Quo celerius ejusmodi tempestates corripiunt, eo maturius auxilia, etiam cum quadam temeritate, rapienda sunt.

Ad quem finem forte emetica utiliter faciunt, inprimis ipecacuanha, parva dosi; opium, moschus, ante omnia vero temperata antimonii calx, aut alia movere ac excernere sudorem simul et urinam apta hujus metalli praeparata. Horum quippe egregiam vim agyrtae pridem jam rectius videntur dignavisse usu, quam plurimi hodie etiamnum medici ex opinione callent. Sane ad confirmandum illud pharmacon, narratis in secundo libro historiis, post tot amplius annos, centum subjungi exempla praesto sunt; sed nihil est, quod admonet.

Interim saepe neque hoc, nec quocunque alio modo ad optata pervenitur, dum nempe malignitas, seu morbi omnis natura, vel loci etiam offensio tanta est, tamque in perniciem properat, ut ex rerum ordine medicationi non ultra locus sit. Tum omnis alioqui prudentiae ad sanationem praeclusa via est; strictaque nunc cura ad mulcendum id solum restat, ut sine perspecta cognitione de celata potestate clusi et latentis organismi non desperemus, licet haud frequentius in hoc fine miracula, quam in infinito prodigia fiant.

Quando igitur colluvies praeverti nequit, seu, quod assolet, illius ne qua forte intraverat suspicio, tum humor, ut in praecedentibus indicavi, creberrime in ventre considet;

idque celerius in malignis et acutis; lente ac tardius in non tam perfidis, mitiusque moderatis morbis; intenso tum et dolente abdomine, atque ita quidem, ut ventris ea mutatio colluviem sive praecedat, sive, ex quo sanies influit, una accedat, sive serius, hac quippe dudum deposita, superveniat. Idque etiam de inflammatione est tenendum, quae similiter collectionem vel praecedit vel comitatur, vel sequitur. Fit vero etiam, ut absque omni vera et manifesta phlogosi sanies irruat.

Colluvie in his febribus semel facta, si neque natura resorberi liquor, nec per artem a chirurgo potest educi, malorum vitaeque finis proxime instat. Quin imo, ubi morbus a miasmate universali processit, quod uti alios mortales, ita ex casu quoque puerperam infestat; hanc ut plurimum, quam caeteros, quoniam puerpera est, citius interimit.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

FEBRIS PUERPERALIS MALIGNA NON PHLOGISTICA.

Etsi multae perscriptae usque huc affectiones ob malignitatem, item ex ipsa adjuncta phlogosi, naturam et artem eludant, brevique trucident; nihilominus tamen, quae sine omni phlogistica labe tenent, eae perniciosae febres majus multo quam illae periculum minantur ac velocius in destructionem tendunt. Quemadmodum enim in benignis non phlogisticis morbis natura maximam partem ad sanationem sola confert, arte ferme praeter victus rectam procurationem nihil faciente; sic in non phlogisticis malignis febribus creberrime nec natura quidquam nec industria proficit.

Hae febres ex eodem fonte, quo malignae phlogisticae, oriuntur; attamen, quin de intercurrentibus morbis necessario participent, infestae singulariter puerperis sunt.

Permulti medici et obstetricantes febrem puerperarum absque phlegmone inter paradoxa habent. Non est, quod objiciam. Quilibet nempe suo modo videt et coecutit. Attamen in eo saltem cavemus, ne noxa illa, quae subinde, antequam

enitatur, in gravida, sub acutis forte, sed non recte observatis, vel lentis etiam ac tacitis passionibus in membris, praesertim in systemate uteri evenit, adeoque subruta sensim constitutione, demum vix exsoluto foetu malignam maxime febrim excitat, sine genuina phlogosi, puta, nec inflammata parte quadam; tum phlogosis vera ea et consecutiva, quae facta inter febrem intus, in abdomine, vel in viscere aliquo colluvie, ex comitatu dudum adrepentis mortis nunc jam partes adurit, non cum morbo ac febre illa principi confundatur, quae confluxus sine phlogosi prima et efficiens causa erat.

Ejusmodi febres saepe perniciosum exanthema primordio socium, vel subsequum habent: petechias, maculas, malignam scarlatinam, cum virium non ultra firmandarum lapsu, ac manifesta corporis in putridum adpropinquatione. In permultis tam graviter febrientibus, paucis post illarum in hospitio adventum simul atque obitum horis, omnem cutem foedatam vibice, petechiis, et flavere et nigrescere vidi.

Quarum febrium horribilem scenam breviter sic habes: incidit puerpera repente et graviter; durat paucos dies et moritur.

Profecto, si modum reputamus, quo execrabilis febris ista sanissimas florentissimasque foeminas subito sine omnique cognita causa corripit, sparsa confestim super toto corpore macula, vix dubium est, forinsecam pestem cutis per poros et vasa perinde ac infinita lumina intus penetrare, sicque opportunam ad suscipiendum virus ex gestatione et puerperio corporaturam illico evertere. Hîc quoque origo, et infectionis primus locus non una discreta plaga, neque unum viscus modo, sed corporis universa facies, totusque organismus est. Quinimo destruens horumce morborum virus tam repente, tantaque se exserit vi, ut naturae ne quidem excitandae phlogoseos facultas, seu excitatam forte maturandi, tempus maneat. Transitus quippe in solutionem putridam praeceps adeo est, ut humor illuviei paucis horis magna jam copia sit congestus, imo locorum rerumque malitia ultima

ne quidem naturae id restat, ut par solummodo saniem colligendo sit.

Eadem prope pernicie vel tristiore febris est, quae gravidi uteri ab putrescentia et exit, et alitur. Cujus morbi fusius primumque notati a me historia quum ad hanc dissertationem necessario pertineat, id circo, ne quid fastidiose resumam, remittendus ad loca lector est.

Quia igitur nihil exstat, nec quidquid forte unquam erit, quod febrium malignarum venenatam vim in corpus recta destruat; oportet, ut, nisi ab initio sponte natura sive per artem excito vomitu, vel effusione sudoris vel aliter virus, una cum corruptis ab eo primum humoribus, tempore opportuno eliminetur, aliove quovis pacto reddatur innocuum; saltem contra perniciem illiusque effectus et damna instituamus. Verum tamen quaecunque in febribus malignis cum phlogosi ad virium sustentationem, item ad sospitandum a putrido serviunt, ea certe pro passionum morbique varia indole plurimum etiam in hac calamitate indicantur, atque intensius quoque: ut corpus non tam ad phlogosin loci, nisi quatenus competit forte, quam phlogistice verius et generaliter ad energiam exstimuletur.

Raro interim, quae tam graviter patitur, sanatio aegrae quacunque cura impetratur. Evanidae nempe sunt corporis vires, quarum defectione minus, quam congruit, sospitata, et a pernicie nimis contaminata materia universae corruptioni tanta vi ac praecipitatione subjicitur, ut necessariae ad vitam conditiones mox evertantur et concidant. Non jam in materia vis et in vi materia, et in utroque utrumque est; sed spiritus a corpore avolavit et corpus revertitur in elementa materiae.

Neque tamen omnis quanquam gravior puerperarum febris in mortem desinit. Rarius certe, sed tamen aliquando, citra omnem exspectationem ad salutem convertitur. Qua laeta mutatione decrescentis mali, et ipsius convalescentiae haec observatio et norma est, ne ex vitio regiminis vel alio errore fiat relapsus. Ubique id maximum teneto, ut per con-

gruum victum potius quam per varias medicationes salubritas coalescat: longa videlicet in lecto mora, frigoris aliarumque noxarum fuga, competente viribus cibo, facili digeri et ex animali potissimum; moderato usu vini probi vulgaris, tum passim extracti generosi, aut alius fermentati potus, excretionum justa temperie, somno et quiete, animi ad hilaritatem motu, commoratione in afflato puritia aëris cubili, tum modica agitatione in libera calore et solis radiis mollita luce; sol enim, quodcunque vivit, recreat sospitatque.

EPILOGUS.

Ex dictis hucusque satis probatur, in omni puerperae morbo ad permulta esse attendendum, quod quaevis affectio variam ferme curam postulet. Cadit nimirum hîc omnis febrium nomenclatio docta, et generalis quaeque pro lubitu constructa, fluxaque methodus. Sed oportet, singula, quae affectionem sistunt, ac circumveniunt, praecipue omnia loci externa et interna vitia membratim disquirere, illorum possibiles exitus cum morbo principe comparare, ac quidquid efficacissime eas mulcere aut sanare valet, tempestive invenire et persequi.

Eveniunt quippe in aliis quoque mortalibus cum benignae, tum malignae topicae inflammationes, quae, tametsi non felicissime judicentur, nec tamen semper inferunt mortem. Secus vero accidit inflammatis membris in febriente puerpera; etenim qui aliis in aegris haud exitus pessimus est: suppuratio (si noxa saltem neque nobilissimum viscus occupat, nec reclusum pus remanet), imo ipsa, quae simillima puri est, materiae in corpore coctio, qua plerumque natura in acutis, quanquam nulla singula pars laboret, devincere morbum consuevit; in puerperis majus habent periculum et ad salutem vix faciunt. Alios mortales plerumque, ut suis vivunt integre viribus, arripit noxa; corpora illorum, antea nihil infirmata, insidiis fortius resistunt, luctamque diutius sustinent, quam graviditate et partu eorumque subsequis necessitatibus nunquam non debilitatae puerperae. Hac vide-

licet recedentes a muliebritatis summo fastigio, quo difficultates patientius ferunt, iisque minus affliguntur, posito nunc foetu, omni patent aegritudini, magisque obnoxiae sunt. Quippe quodcunque damnose agitat, in illis ad evertendam sanitatem vitamque promptius materiam et suppetias offendit, quam in hominibus aliis. Quin imo idem tempus, cunctaque, quibus ad salutem vulgo natura utitur, advocata praesidia, haec ipsa in puerperis adducere socia sibi et in exitium aegrae convertere morbus potest.

Interea in rebus, ad graviditatem pertinentibus, tum ad partum et puerperium, si pleraque modo ad naturae simplices ritus et fines instituerentur; puerperarum passiones sine dubio occurrerent rarissime. At ipsa jam sub gestatione plurimae obnoxium sibi morbis et difficile puerperium ipsaemet parant.

Non equidem, ut olim, adeo venaesectionibus infirmantur purgantibusque; attamen pro illis ineptiis repetito nunc ad luxuriam clystere, utque elegantia invaluit, frequenti praesertim et diutino ante partum balineo, item levi nimium, at nunc rursus constricto improbe, nec formae corporis, neque climati accommodato vestitu, copiosa nec minora in se detrimenta contrahunt; ne scilicet proscripto uno peccato stultitiae non novum mox sequatur cum pluribus. Ita genitrices hominum perpetuo a naturae commodis et usu devortunt longius; ita ex falsa mollitie vix demum sentiunt, nihil se sentire, nequidem naturalem sanctissimumque instinctum, ut porrigant proli suae. Hocque stigma foedissimum in cordibus maternis nec communissimus hominum et animantium sensus abolere potis est, quia jam pridem ex fallaci sapientia occalluit animus. Hinc plures ubique ex promptis morbis a consuetudine pereunt, quam ex necessaria sorte intercurrentium aut regnantûm febrium, aut vero a caeteris injuriis alioqui haud praevertendis omnibus. At suntne forsan a damnis similibus et in universum ab epidemia et contagio immunes puerperae?

Principium epidemiarum atque contagii, quamquam nobis exitiabile, generali tamen rerum ordine comprehenditur, pro

terrifico exemplo, materiam nobilissima forma et ad supremas vitae profectam subtilitates, quantocunque eminet fastigio, ut pleraque creata alia, subjectam universo Numini esse. Quippe natura illatis hujus generis stragibus, uti suam in destruendo corpora vim et majestatem monstrat, ita illimitatam se et benignissimam valentissimamque exhibet, in iis progignendis; ut iniquum foret dicere, tantum esse ejus in illa re tyrannidis, quantum in hac beneficentiae. Quin homines naturae imprudenter antevertendo, suas sibi adversitates verius ipsi parant. Quae enim ex aëre, vel aliis rebus extraneis gignuntur, nec frequentes noxae sunt, nec pertinaces; plerumque etiam nonnisi paucos feriunt. Plurima, maxima damna mortales propria culpa excruciant, modo nempe, quo illa arcessunt, movent et sustinent.

Hercule, homini plurima ex homine sunt mala.

PLIN. H. N.

Ipsimet propagant et exasperant lues suas ac epidemicum virus mox in contagiosum acuunt. Ipsi saepius absque omni inclementia coeli, in summis mortalium institutis publicis haud scrupulosius, quam in nugis, perniciem ineptia sua inferunt, cujus postea tristes effectus pestilentiae aëris adscribunt. Virus enim populare (missa interim vox sit) atque epidemia immensum distant. Istaec extrinsecus advenit, illud intus in hominum corporibus gignitur et evalescit. „Ingens naturae beneficium, si illud in injuriam suam non vertat hominum furor. Dici etiam de ventis potest; adeo quidquid ex illis utile aut necessarium est, non potest his repensari, quae in perniciem suam generis humani dementia excogitavit;“ Seneca monet. Verumtamen in caterva malorum, quae animum pii philosophi movent, conferta magna nosocomia, puerperarum hospitia, et infantum talia instituta frustra quaerimus.

Quilibet epidemicus morbus, imo ex cursu naturae, ni ultima paupertas, incuria, inscitia, miserorum congestio, illorumque tractatio nequissima pestem alant, aliunde obtunditur ac semet ipse exhaurit. Ubi vero per singularem perplexitatem grassante malignitate duplo major triploque aegro-

rum numerus in loco angusto accumulatur, qui salubri etiam tempore ne sporadicis quidem et vulgaribus morbis commode suffecerat; tum perperam venenato aëri calamitates, vel cum prudentia naturali miseriae mortes imputantur; sed vituperia artis et sordidae administrationis studia sunt. Sed partim fuerunt talia exempla; tum plura praeteriri satius est, ne reviviscant. Interim communiter omnis typhus nosocomialis in hominum ignominiam furit. In priscis medicis istam caedem vix reperies; at barbara illi et rudia tempora vixerunt!

Paucissima, hercle, mortalium pars morbis perimuntur, qui in se cadunt; plurimos vitia necant, quae ipsi sibi consciscunt; quod neque brutum facit; aut quae ab aliis inferuntur, quod nec brutum patitur. Ipsa utique natura nec quemvis surculum in arborem increscere, nec omnem juvenem sinit attingere seniles annos; atqui tamen sanus paene omnis homo longaevitatis, naturali nonnisi morte finiendae, innata semina gerit, ad quam adipiscendam innumerae orbis plagae largiter suppetunt. Verumtamen quo fato ipsimet nostram alioquin ad breve tempus commensam vitam amaritudine condimus, praescindimusque? Patimur, ut vivamus, vivimus, ut patiamur.

DE QUODAM SANGUINIS FLUXU
IN PUERPERIS ANTE NON SCRIPTO.

Ferme semper ad duos fines militamus, alterum hominis, alterum artis: quorum alter obscurus est, alter scientiae determinatus. Opus est autem in utrisque his etiam fortuna.

HIPP.

Moratum in pelvi caput foetus, dum per exitum agitur, tensio partium ac pressio perinaei obtinet, donec transgressum per genitale est. Hac parturitionis epocha accidit subinde, ut in labiis, seu vagina uteri, quin illius externa tu-

nica simul laceretur, altius vel profundius, ac procul labiis et perinaeo vel propinque quoddam vas rumpatur; unde suffuso sanguine in alterutro labio vulvae aut infra tumor oritur. Similis noxa, illiusque curatio nil novi habet; eapropter attrivimus modo.

Excipit vero alia interdum laesio in his partibus, diversa facie et majori metu, parientem, quam nec veterator in arte, nisi eam evenire posse praedoctus, tempestive dignoscet. Cujus rei simplex, et historiis firmata expositio fortasse acceptior erit, quam quaevis erudita quidem, sed ad rei perspicientiam neque utilis, nec accomoda satis adumbratio alia.

Sana, et plena succi mulier, viginti annorum prima vice, id quod ajebat et videbatur, ventre gestans, ante biennium in instituto solita magnitudine foetum per naturam et facile exclusit.

Brevi post infantem vehemens sequitur haemorrhagia, intra quam secundinae exeunt, utero super os pubis admodum compacto. Rebus caeterum congruis, nec remittente tamen ad omnem opem fluxu, necessum inquirere erat. Deprehensa quantitas concreti sanguinis in vagina; cujus inter grumos obstetrix digito indice supra in vaginae dextra parte, ad trium circiter digitorum ab infima ora altitudinem, in rotundam, laceram, vix apicem digiti recipientem rimam offendit. Inde sanguis evidenter erupit. Supra rimam ex eodem latere ingens tumor erat, totam paene pelvis supremam regionem, ac partim etiam spatia ultra pelvim occupans; ita, ut digito ad os uteri, et ad uterum ipsum occlusus accessus esset. Aegra ob largum dispendium fracta viribus. Injecto tamen in vaginam liquore, et continuato usu stypticorum, profluvium sistitur, nec quidquam in praesens periculi erat.

Elapsis aliquot horis, damnum posse tuto indagari ratus, ipse digito tentamen feci. Res fuit pro dictis. Attamen veritus, ne foemina alioqui debilis, scrupulosa exploratione novo discrimini exponeretur, omnem plagam nondum definivi. Libera caeterum a doloribus mulier erat, nullus genitalium externe tumor; nec in colore naturali quaedam mutatio.

Tertio demum die cutis labii dextri cum parte clunis usque ad anum livorem ex suffuso sanguine contraxerat, sine ulla fere intumescentia. Decreverat potius intus tumor, dolens nonnisi ad contrectationem. Multum etiam nunc e vulnere foetida sanies, et corruptum serum cum cruore manat.

Repetito examine, digitus in expletum cavum sanguine, partim in grumos coacto, partim dissoluto, pertigit, cujus altitudinem et circuitum eo emetiri non potui.

Magna ichoris reclusi copia, presso ad vaginam digito, aut congruente cubitu per laceram nuncque suppuratione et putredine ampliatam rimam fluxit.

Sed vix de ineunda cura prius utique consilium, quam de vastitate mali planissime constiterit. Applicato igitur primum cereolo, hinc quo solemus in viris uti, cathetere, tandem ad ferendas in uterum turundas ductore nostro, attoniti omnes aspeximus, instrumenta ista quaquavorsum, quamque longa sunt, in cavo tractari, sine ullo aegrae sensu. Quin imo morantem in cavitate anticum catheteris finem, aut ductoris, quum sursum tendebatur, undequaque sub cute, juxta supraque ilei marginis processum superiorem, latissime moveri manifeste et vidimus, et digito sensimus.

Apto situ, temperatis injectionibus, tum quae purificant, aliis medicamentis, cum lauto cibo, et vino et decocto corticis, aegram in quartam septimanam traximus. Quinimo plaga per decem et quatuor circiter dies bene suppurante, mulier habitu et viribus conspicue proficiebat, licet inter illud tempus duae ingentes crassae laciniae telae adipalis ex angusto ore immensi ulceris partim sua sponte, partim extractae cesserint, alterutra, super pollices duodecim longa, ac medio in ambitu super quatuor lata. Tum vigesimo circiter die languescere suppuratio, segnius manare ichor, rarus, acer, et vario colore. Brevi post, versis repentino in pejus symptomatibus, aegra moritur.

Facta corporis sectione vaginam a latere dextro vicinis partibus nullibi cohaerere visum; adipe ac tela cellulosa musculos psoam, iliacum, item ani levatores inter et peritonaeum,

omnique alia, quae dextrum renem tegit, ex corruptela et suppuratione consumpta pinguedine. Illaeque partes tristi quadam, et tam eleganti puritia oculis se obtulerunt, ut nemo anatomicorum praeparare sciret subtilius. In fundo horribile antrum saniei et cruoris vim tenuit.

Atque ex hoc, quem nunc descripsi, morbo, similis mox, plures ante annos, a me tractatus in memoriam rediit. Illo tempore ruri penes amicum eram. Per occasionem a me petiit, ut viserem in propinquo aegram rusticam. Dum cesso, perducens homo foeminae vicinus narrat, eam semper valentissimam, impigram ad labores, et laeto animo fuisse; ante septem hebdomadas tertia vice peperisse, ab eo tempore emaciari.

Misera posthac idem docet, addito momento: in ultima partura, alias haud difficili, post proditum infantem mox passam se fluxum sanguinis esse, adeo, ut ab obstetrice imposita sibi in ventre lintea cum aceto fuerint; abhinc dolores et cruciatus in corpore nunquam desivisse; jam vero ex spe sua finitum iri, quod se confectam sentiret, atque penitus nosset, moriendum sibi necessario ex putrido in utero fore.

Explorari facile sivit. Dextra perinaei parte illico obvius magnus et inflammatus nonnihil tumor erat, certa cum fluctuatione. Digito post sub pubem illato, duos circiter pollices supra os vaginae rotundum tuberculum, cum parva fovea, offendi. Eaque particula vehementer doluit. Vagina multum puris et saniei horrendo foetore recludebat. Uteri collum cum reliquis partibus sanum.

Petii ab aegra, ne ex dolore curiosam indagationem recusaret; neque renuit. Nunc indice per parvum tuberculi foramen in verum cavum penetravi, quod longius circum excurrebat, quam ut finire illud digito potuerim. Os sacrum nudum et cariosum sine dubio sensi. In cutem perinaei, inque intestinum rectum vis corrupti puris gravitabat, nec pressione, nec situ ex dilatata tametsi aliquantum rima prodiens. Aperturam ex adverso fieri mulier, et vehementius maritus horruit. Neque mihi ingratum erat; aegra aliunde nimis

defecta. Quapropter citra solatia et mores nullius ad salutem auxilii compos, ad mulcendam tantisper miseriam, quatenus suppetitavit, consului, ac discessi.

Atque isthaec calamitas similem certe, ac prior, ortum habuit: propterea etiam primum perscriptae eam protinus subnectere volui. In utraque scilicet cujuspiam vasis sanguiferi laceratio in vagina, proximave cellulosa contigit, quam ubique haemorrhagia necessario sequitur, pro diversitate parturitionis et stadii illius, pro fluxus ipsius more, ac loco demum, quo sanguis ruit, varie periculosa, compescenda quippe, aut invicta.

Vaginae enim vero, sive alterutrius labii interna vel rupta vel illaesa tunica est. Si prius, tum quidpiam certe sanguinis in cellulosam diffunditur; interim, quia maxima pars foras ruet, non tantus a residuo tumor erit. Verum morante etiamnum in vagina foetus cranio, hac licet laesa, cruor e corpore manare prorsum cessat, infantis nempe capite vulneri appresso et effluvium arcente. In utroque casu, ubi vaginae tunica a laceratione illibata perstitit, sanguis primum ac praecipue in spatia a pressione longius remota diffluit. Tum satius etiam est, cruorem in vaginae inferiori, quam suprema parte, sursum nempe ac introrsum coire.

Accidit quoque, ut ex rupto vase sanguis primo in cellulosam se dispergat, hacque distenta accumuletur. Tum exorti tumoris non prius ruptio fit, quam foetu, vel saltem illius capite ex cavo pelvis profecto. Nunc liberata videlicet a pressu, atque per ipsum laborem extenuata vagina cedere debet irruenti tumori; qua similitudine morbum enarratum se formavisse vix dubium est.

Interea utrum ex venis cruor an ex arteriis fluat, difficile finitu; neque propius ad rem momentum habet. Est imo, ubi sanguis e vena fluens magis abundat, quam ex arteria, cujus exempli hanc propemodo causam censeo: quod illa vasa virtute sese contrahendi minus polleant; dum praesertim in varices dilatari disposita sunt, aut ejusmodi ampliatione dudum laborant.

Sed sanis licet et integris genitalibus in difficili partu ipso jam capitis pondere et duritia infringi aliquam venam posse, palam scitur. Unde non miramur, fieri interdum, vasis antea morbide affectis, aut ex iniqua cura; si nempe insidens illas in partes ruditer caput non solum apte non sustinetur, contra inepta tractatione gravius praepeditur.

Attamen in iis, quae mihi obvenere, exemplis nullum antea vitiosae constitutionis indicium, multo minus morbi aliqua causa ab extrariis suberat. Qua occasione fallax fortuna obstetricantis declaratur. Dum quippe in ejusmodi suspecto casu levissimum instrumentum illatum, aut simpliciter insinuata manus fuerit, vix ipse a facinore insontem se putabit.

Cujus morbi rarior indoles quum jam nunc sit patefacta, data occasione vitium quidem expeditius cognoscetur; at illud praevenire, in quo utique rei supremum est, ultra labor erit.

Quodsi morante etiamnum in pelvi foetu evenit, ut sanguis per rupta vasa vel in contiguam cellulosam intus et sursum vel in ipsam pelvis cavitatem cum modico, vel nullo ad exterius effluvio manet; jam ex ipsa tamen successione passionum, atque parientis tota valitudine, sanguinem ad interna fundi, suspicio oritur, ut ob istam ferme necessitatem properandus partus sit, in quaecunque caeterum loca confluat humor.

Perscriptam hic novam haemorrhagiam, quae quidem bona fortuna rarius multo, quam vulgare profluvium ex foeminali infestat, quum adesse chirurgus sciverit; ut in reliquis prima intentio de substringendo sanguine est. Attamen pro tractatione in ulterius plura invenies, quae huic afflictationi omnino peculiaria sunt.

Fluxus nempe sanguinis, sicut in similibus aliis vitiis, remediorum recto usu atque inprimis exercita per manum in laesas partes pressione sistitur. Quodsi neque hoc modo, neque ferendis alioqui in ruptam venam stypticis coërceri potest; id saltem curato, ne sanguis prorsum in cellulosam dispellatur, ac praecipue intus et in superius migret. Imo rerum collisu boni consules, fluido, facta incisione, potius viam

fores pandere, quam cum socordia indulgere, ut cum impetu et copia in corpus ruat.

Frequentissime autem malum non prius, quam profusione dudum consummata noscitur. Sanguine interea non immodice prolabente, et echymoseos more suffuso, natura, cummaxime per industriam adjuta, aliquamdiu moliri resolutionem valet. Id vero ab experientia asserere de illis modo tumoribus possum, quae infimum praesertim vaginae obsident, seu alterutrum labium modo. Ubi vero sanguis, magna alicubi mole collectus, in distenta et exesa cellulosa focum excavat sibi, eoque ex corruptione solutus, vel actus in coagula degit; tum nullo conatu naturae amplius in vasa revertitur.

Hac rerum angustia alieno cruori exitum parabis, scite tamen, et cunctando; ne ex eadem vena novi metus profluvii sit: haud prius nempe, quam parte jam quiddam inflammari coepta. Si tandem noxa graviter et altius residet, sin ob destructionis spatia, sive ob pravum et multiformem passionum conventum nulla suppurationis bonae spes manet; tum quoque inutilis, imo accelerans mortem omnis operatio foret. Quapropter lethalem noxam modo delinire juvat.

In casu prius memorato neque natura neque ars medetur: hac nimirum diritate insanabile malum est. Nunc vero pauca exempla habeo, similis equidem, sed minus infensi morbi, in quibus sanatio effecta ab arte est; eaque perscribam.

In aegrarum una, ex vena in internis vaginae, non procul ab illius orificio rupta, tantum sanguinis in vaginam et dextrum labium influxerat, ut tumor magnitudine infantis caput; scirrhum duritia aequaret, illaesa cute.

Morbus primum fomento discutiente tractatus; neque tamen praeter suppurationem, nisi, quod tumorem maximam partem forte gangraena subiret, quidquam sperabatur. Verum citra omnem exspectationem intra quatuordecim dies, sine ullo incommodo, sequuta resolutio erat.

In alia puerpera, foetu per naturam brevi expulso, confestim copia sanguinis effluit. Facta indagatione recte noscitur, cruorem ex sauciata vagina provenire, ac dextrum la-

bium vulvae una cum vagina ex eodem latere, quatuor circiter supra orificium pollices, in amplum, lividum tumorem surrexisse. Sanguinis extra genitale fluxus, et illius in interiora diffusio procuratis ad exterius et intus remediis constitit. Aegra ad extremum infirmata, et tenuissima corporatura, primo facili ad stomachum cibo, et diluto aqua vino alita, trunco, quantum poterat, elevato cubuit, foto interea aquis tepidis tumore.

Ne profluvium recrudesceret, non ocyus, quam quarta die, novum examen feci. Per indicatam aperturam, quae dextrorsum in vagina super ejus orificium erat, haud difficulter immisso indice impletum sanguine et grumis cavum exploratum habui, quod mediocrem pugnum facile reciperet. Fundum illius versus intestinum rectum digitus haud attigit. Hinc illico sulcatum specillum delegi, quo mox patuit, vastam ulcerationem infra, ad cutem usque, anum inter et ischii processum descendere. Ab hinc in vaginam usque, eodem super specillo, omnem sacci anticam parietem, partem insuper vaginae, una cum dextro labio in totum dissecui.

Aperta hoc modo, atque obitur solum a cruore repurgata cavitas, primum nunc, uti et in successu curationis, ad aequandum in planitiem ulcus, pro re nata, carpto linteo explebatur. Prima siccaque, scapulari fascia, peracta deligatio per biduum relicta; post usque ad perfectam, vix ultra viginti dies protractam curam, temperata ulceratio unguento digestivo est. Neque in lochiis, aut in alia quacunque functione per totum tempus aliqua offensa, neque vaginae partiumque formae aut ipsius compagis vitiata nota restitit.

Postremo adjungimus, in nostris exemplis periculum vaginae semper in dextra pariete fuisse congestum. Forsitan, quod error frequentissime hunc locum occupet, juxta alia inde derivatur, quia scilicet infantis plurimum supremus vertex cum fronte identidem in dextrum matris conversus est; ut inde subsequens capitis solita evolutio ortui afflictus in hoc ipso latere potissimum faveat?

APHORISMI.

Illa tamen moderatius subjiciam: Conjecturalem artem esse medicinam, rationemque conjecturae talem esse, ut cum saepius aliquando responderit, interdum tamen fallat.

CELS.

I.

In arte obstetricia non secus ac in omni medicina falsae opiniones quamplurimae et paradoxa hactenus crebuerunt; quae vero reperta sunt pauciora et saniora praecepta artis, ea inepto et pravo plerumque usu pervertuntur. Unde matres et proles, quas natura, sibi soli commendatas, incolumes praestitisset, ipso artis studio morbis implicantur, et intereunt nonnunquam.

II.

Os matricis aperire et dilatare digito ad promovendum partum naturalem, inutile prorsus, perniciosum et nefas ducito. Partes enim teneriores affrictu lacessitae inardescunt, parturitio retardatur, et intensius dolens fit. Dein ad gravissimas offensiones praebetur occasio, post partum etiam.

III.

Fas est aliquando et necesse, secundinas ex cavo uteri blanda manu evolvere; sed istud rarius usuvenit, ac multis videtur. Quidam imo placentam ex utero cochleari offert; alius quidam alibi eam forcipe igniaria expedit. Talia fiunt, docentur, et vulgantur!

IV.

Contractus brevi post partum uterus nonnunquam fatiscere et relaxari, idque iterato potest. Unde haemorrhagia oritur; quod maxime in puerperis extenuatis, partu inprimis segni et anomalo, solet evenire.

V.

Uti foetus, qui prono capite proveniunt, plerumque ad dexterum matris latus conversam et sublatam faciem habent; ita, qui in utero transversim sunt compositi, membra sinistri

lateris proferunt, cubitum praecipue vel brachium; idque, ut verisimile est, notata ex positione sequitur, quam caput habet.

VI.

Puerperas sanas et valentes parcior victus, quem diaetam vocant, extenuans identidem purgatio, aegras et infirmas reddit.

VII.

Emulsiones et potiones tepidae, aquosae, primas in puerperis vias labefactant, easque aegrotare faciunt. Ni praesens malum aliter jubet, victu solito et potu ultra utuntor, cum prudentia et moderamine.

VIII.

Ubi puerperae, antea valentes et sanae, diutius, quam fieri interdum sine discrimine post partum consuevit, et sine apparente occasione febriunt; causa valitudinis plurimum in genitali aut circum assidet; tum injuriam aptis praecipue externis subsidiis curato.

IX.

Nihil est in omni medicina tantum utile, quod in damnum aegrotantis non usurparet imprudentia. Quod etiam dicimus de confrictu ventris recens puerperarum. Complures hac rusticitate, praesertim ubi supervacua est tractatio, in profluvium aguntur, alias insontes mansurae. Magna certe in ista re moderatione usuque opus est. Uterus enim ubicunque sine occasione, utque fit, impetuose contrectatur, abest, ut praevertatur haemorrhagia, ut multo magis excitetur.

X.

Permultae foeminae difficulter, atque aliae in omni vita sua a puerperio non recreantur amplius, propterea, quod intra illud, tempore praesertim brumali, haud satis diu, nec fortasse omnino obtemperaverint.

XI.

Infantûm ex ubere nutritio, retardata post partum plures horas imo dies, tot matres forma, bona valitudine, etiamque vita privavit, ut non miremur, puerperas paene omnes dulce et salubre munus perhorrescere. Atqui tamen officii hujus

praetermissio totidem etiam ac simillima inducit mala; cujus adversitatis omnis culpa ex utroque errore in ignorantia obstetricum et in callositate magistrorum residet, qui utinam aliquando tandem, quamvis sero, resipiscant!

XII.

Mos est alicubi et furor, infantes a matribus abstractos parvis familiis ad nutriendum elocare, minore dispensa, quam catulos alunt. Sed cordatissime dolent, innocentium tam horribilem stragem esse.

XIII.

Cunctos vix in lucem editos alvum moventibus potiunculis irrigant. Quodsi succi et eclegmata illa, paucis interjectis horis, vitra, quibus continentur, fermentatione disrumpunt; quidni mollicula pusionis viscera inflando, prae dolore cieant convulsiones, nauseamque adversus nectar moveant, quod e materno ubere debuisset gustare prae omnibus?

XIV.

Pessimum pro omni neo-nato alimenti genus est, dum promiscue ac vicissim mox juscula ex carne, mox potatio ac pultes ex lacte ingeruntur.

XV.

Matres et recens nati plurimum in morbos incidunt, non tam ex causa, quae ex natura venit; sed quod sinisterius et praepostere curentur.

XVI.

Pauci neo-natorum et lactentium morbi arte sanabiles sunt; permulti autem usu prudentis consilii, et vitando ineptias praevertuntur.

XVII.

Prima in educandis liberis cura de sano et robusto habitu esto. Ubi firmior aetas usum rationis et exercitium aliquod in unoquoque elicuerit; tum denique, pro singuli fato et indole, adhibita mentis animique cultura ad humanitatem informentur. Praematurior, nec opportuna in liberis excolendis sollicitudo eos neque robore corporis ad animalia, neque humanitate et virtute pertinere ad homines sinet.

XVIII.

Neque vero cognitione matheseos careat homo doctus et intelligens; igitur nec medicus obstetricius. Ipsa autem parturitio, et quibus movetur, potentiae ac facultates, totiusque ejus miraculi effectio regulis geometriae explanari et definiri nequit; ut nec actio respirationis, nec sanguinis in corpore permeatio. Satis est, mathematice nos scire, hac in re sciri nihil posse mathematice. Atqui tamen doctae et eruditae hujus inscientiae quaesita diligenter cognitio una solaque est, quae prudentem et probum obstetricium ab inepto et ignorante discernit. Sed lineas pingere, pollices recitare, ossa metiri circino, axin dicere, ubi nihil est; id hebetes pro sublimitate geometrica habent.

XIX.

Qui in adjuvando partu instrumenta posse omnino negligi credunt, mente laborant; attamen ipso tempore rerumque periculo ad saniora revertuntur. E diverso, alii sine opportunitate et necessitudine eadem usurpantes certe ex gloriatione vel ex cupiditate pecuniae, vel ex ignorantia passim, audacter faciunt, suoque more matres et infantes mactant. Hosque puerperis ad internecionem inimicissimos corrigere frustra est.

XX.

Si quis inter septem et quadraginta ex serie consequentes partus, quinque et viginti per forcipem extulerit; nomen is ferat harpagonis, non medici obstetricii. Dum insuper alios, qui humanius versantur, obtrectat; prudentium miseratione punitum et contemtum caput abito.

XXI.

Suturae, praesertim in capite foetus molliore, exploranti digito interdum adeo denticulatae et inaequales obveniunt, ut totidem fere fonticuli videantur esse. Idque ad doctrinam de Exploratione pertinet.

XXII.

Conjugatam in gravidis sola manu accuratius et facilius definies, quam artefacto quolibet pelvimetro. Nec alio quo-

que instrumento, quod cognitum sit hactenus, inclinationem orae pelvis certe determinabis. Comparatae enim vero complures inter se pelves oculos ipsamque rationem convincunt, cur inter propensionem conjugatae ad horizontem et inclinationem lineae ab apice coccygis infra ad marginem pubis directae, haud necessario recta intercedat ratio quaedam.

XXIII.

Foetus, dum capite per orificium agitur, partu etiam naturali nec multum difficili, fissuras nonnunquam in uteri collo efficit, nulla plerumque consequente notabili noxa. Interdum tamen, altiore praesertim laesione, dolores in lumbis et circa inguina, vel in pube cientur; item tenesmi et offensiones in locis urinalibus.

XXIV.

Quin etiam erosiones in utero, in vagina, in labiis et perinaeo, ex morbosa aliqua secretione, vel aliter ante partum contractae, iisdem illis malis non raro causam praebent. Ipso etiam parturitionis nisu hujusmodi sauciationes exsistunt, si grandius caput et siccior et solito violentior partus fuit.

XXV.

Intus etiam in utero certae plagae, eaeque praesertim, quibus placenta insederat, speciem prope erosionis assumunt, saltem ád tempus quoddam a partu.

XXVI.

Ad has sive fortuitas, sive naturales offensiones ubi alia accesserint incommoda: epidemia, tempestas humida diu, aut frigida; immunditia, pravus vel tenuis victus; animi aegritudines; si gracilis et cachectes puerpera est; tum enimvero affectiones illae pondus acquirunt, membra corrumpunt, et malignitatem contrahunt, unde non raro mors sequitur.

XXVII.

Alios natura morbos sola, alios non sola sanat. Verum multis nec natura medetur, neque ars. Res simplicissima utique, sed parum intellecta considerataque!

XXVIII.

Ars sine naturae consentientis efficientia, vel saltem patientia, ad morborum curationem nihil recte facit.

XXIX.

Vis est fusa per omnem naturam animalem, idque certissimum est, qua corpora, certo limite et pacto mutatis aut rejectis, quae noxia sunt, sive digestis reparatisque, quae deficiunt sibi, aut quacunque ratione alia, ex morbo ad sanitatem sponte migrant. Quae vis salutaris naturae, quocunque eam nomine voces, licet intrinsecus nobis incognita sit, benefica tamen ac clara sua efficientia apertissime evincitur.

XXX.

Topica corporis vitia et iniquitates persaepe ars tollit, qua sine natura non raro succumberet. Atque eatenus ars medetur. Sed corporis opportunitas, ad artis haec auxilia recipienda, ipsaque convalescentia solius opus naturae est; quae non solum morbo resistit, sed saepe etiam peccata et injurias medentium expiat.

XXXI.

Aliud est curari, aliud sanari. Multi sanantur, non curati.

XXXII.

Neque vero rarissime ars medentis cum salutifera vi naturae adversa fronte pugnat; conjecto aegro inter malleum et incudem.

XXXIII.

Vis ea, qua corpora sanantur, non secus ac aliae naturae vires intellectum humanum exsuperat, et immutabilis est, sicut natura ipsa.

XXXIV.

In foeminis, in earum compage et vitalitate dominatum mutabilis uterus tenet, item in facultatibus et affectibus illarum, in sanitate ac morbis, tum in omni moderatione, qua cum singulari ipsis a natura specialiter deputata quadam virtute agitant, patiuntur et sustinent.

XXXV.

In curatione morborum et cultu vestium haud dissimilis ritus est. Variant citius, quam per decennia, mosque novissimus ad contrarium prioris semper sese potiorem praedicat. Interea valent, et aegrescunt, et convalescunt, et moriuntur

homines pecudesque, semper itidem ferme, ac ubique, sine discrimine.

XXXVI.

Ex communi rerum lege alii morbi in sanitatem, alii in mortem desinunt; atque hi lethales, illi sanabiles ipsa natura declarantur. Quodsi igitur in his non semper artem laudaveris, in illis certe insontem dices.

XXXVII.

In corpore animali non mortuo putredini perfectae et absolutae locus esse non potest; verum qua ratione vis vitalis in eo decidit, eadem ratione funesta putrescentia necessario ingruit.

XXXVIII.

Aliud quidquam est, in corpore animali vim putredini resistentem conservare, aliudque impedire, ne in putridum abeat corpus. Igitur, quae carnem et nervos a corruptione muniunt, exinde non satis idonea se ad sanandas febres nervosas, putridasve probant.

XXXIX.

In morborum curatione praecipuum est, vim vitalem, quibus ea causis, quoque deperit modo, adaequata ad id ratione tueri et fovere, propensionemque ad putridum, remediis illi indicationi consentaneis, retardare ac depellere. Atqui hoc respectu decoctum ex althaea interdum inter antiseptica eminet, ac pro aliis affectibus potus ex cortice Peruviano.

XL.

Sunt, qui lectis morborum historiis, instituta deinceps ratiocinatione, saepius etiam praetermissa, curam nonnihil cavillantur, aegrumque potuisse servari arguunt; facilius nimirum est, praeterita exaudire, quam prospexisse in futura.

XLI.

Ne ulla partus est conditio, nec respectu parientis matris, neque gignendi foetus, vel utriusque, quae cum simili conditione in alio foetu vel puerpera omnino conveniat. Naturae autem sunt partes, nisum et actum cujusvis parturitionis in singula foetura ita adcommodare et exsequi, ut in hac ipsa

functione res cedere et potest et debet. Eaque vis naturae cuncta regens et dirimens in omni partu manifeste declaratur. Quae vero aberrationes et vicissitudines incidunt, partim intellectae nobis, partim non intellectae, nec unquam, quatenus in ipsa efficientia parturitionis resident, plane intelligendae; eae utique exceptionem aliquando ab norma possunt constituere. Quae exceptio si quando existit, atque ex ipsa re vel ex consequenti effectu agnita erit; tum vero legem definit promovendi partus admota exterius ope, leni et quam maxime opportuna. Quaecunque praeter hanc legem arte suscipiuntur, inepta sunt, matrique et foetui acerba exitiosaque.

XLII.

In doctrina obstetricia omnis hucusque norma sumpta de trivio est, mancaque, et in ipsis principiis vitiosa. Quae tametsi ad extremas lineas recte fortassis sit descripta, aliter tamen ac nos fingimus et opinamur, ipsa procreans natura munus suum absolvit. Unde et medici obstetricii et obstetrices, iique ignorantissimi legum naturae, quae minutissimis quidem varietatibus, at gravibus tamen, nec satis unquam percipiendis, omnem partum distinguit et moderatur, in ipso excludendi labore dicaces maxime, et molestissimi ardeliones sunt.

XLIII.

Postquam in partu infantis caput pelvim jam evasit, corpore non succedente protenus, uti solet plerumque; cave, ne foetum capite utraque manu prehendas, atque, ut vulgo adhuc et ubique gentium fit, confestim extrahas; sed capite blande fulcito exspecta, usque dum sequens forte nisus alius reliquum corpus suapte exprimat. Neque enim ob hanc moram deficiet infans, sed securius vivit, quam si caput haereret in pelvi. Quodsi vero nisus alius alterve longum cessat, ventrem parientis infra umbilicum manu leniter confricato, altera caput infantis sustinens, haud impeditis ore et naribus. Hoc modo, qui plerumque sequitur dolor, infantem ultro pellit. Secus primos digitos duos ad prominentem quam opportunissime axillam molliter applicato, ac foetum leniter, quem-

admodum natura monstrat viam et in opere adjuvat, sine tractu capitis, ad lucem promove.

Atque ita infantem suscipi proprie dices, quum alterum arripere ex capite illum et cum violentia abstrahere sit. Nos enim per experimenta docti sumus, quanto clementior minusque periculosa cum pro matre tum pro foetu demonstrata methodus sit. Hac lenitate haemorrhagias praeverti, animi deliquia, tormina post partum et permultas alias offensiones, facile liquet. Nec tamen spes est, fore, ut tam simplex et ab ipsa natura hausta commoditas aliquando in communem usum vertatur. Spreta salubri monitione frustra auxilium est.

XLIV.

Foetus non recta, sed quodammodo curva et ad pelvis flexum continuata linea e matre suscipiatur, quod facilius praemonstrare manubus, quam exprimere verbis est.

XLV.

Exclusus matre foetus etiamsi vivere se prodat, ne tamen statim secernatur ab umbilico; sed linque eum, quatenus nihil aliud convenit, cubare prae sinu matris obtecto, usque saltem, dum pulsus ex toto fune evanuerit; tum solvito ex more, reliqua opperiturus. Verum saepe cum placenta excidet, priusquam secueris. Hic ritus ad perfectissimam vitalitatem foetus et salubritatem genitricis non modo opportunus, sed necessarius est. Scriptum hoc ex millenis exemplis ad lectos studio observatis.

XLVI.

Natura limites et tempus ponit, quo funis ab umbilico decidat. Sunt vero a natura etiam exstantes umbilici, ne confundendi ex hac parte cum specie herniae.

XLVII.

Inter foeminas gibbas multo sunt plures, quarum pelvis sine vitio est, quam quibus ob deformitatem partus inde molestus fiat.

XLVIII.

Quae foeminae in sella, ut fit, sedendo pariunt, omnino contra naturam, nec unquam bene pariunt.

XLIX.

Lucinae sacrarium verisimiliter templum Noctis est, quoniam, qui in illo se scriptitasse gloriantur, plerique ex obscuro viderunt.

ANIMADVERSIONES
DE DELIGANDO FUNICULO UMBILICARI;
TUM
QUATENUS ABSQUE RECENS NATI NOXA OMITTI DELIGATIO NEQUIT.

Fortunae quidem improvidos casus a nobis ignorari fatemur.
L. APUL.

Olim equidem vulgata fides stetit, omnem recens natum sanguinis fluxu perimi, nisi accisa, et substricta chorda umbilici praepediretur haemorrhagia. Millenae naturales matres infenso judicio ceciderunt victimae; ac quamquam vix esse e re videatur, crudelitates illas rimari, nec tamen adeo excordes sumus, ut tot miserarum violenta funera, quo tardius, eo profundius lugeamus.

Si quidem vero neglectus funis olim citra justum, omnique sine clementia in culpa mortis ponebatur; nostris contra temporibus cura illius praeter aequum spernitur, quum absque discordia ligaturam extra metum, imo omitti sine quopiam periculo asserant. Prior opinio imputationis, altera infelicitatis ex procurato obiter fune, creberrima causa fuit.

Neminem alioqui latet, substricto etiam fune, ex haemorrhagia perisse infantes. Sed qui fit, ut ligatura licet posita casu sanguinis possint extingui, siquidem substrictio citra discrimen omnino praetermittatur? Quam pro re veram seu apparentem contradictionem componamus primo, quo aperiatur, quid constans sit et perpetuum in natura.

Animalia utique chordam umbilicarem non stringunt, pullis nihilosecius perstantibus. Atque ob paritatem verisimile est, ipsaque experientia probat, et evicit jamjam, hominum quoque in natis deligare chordam, haud esse necessario opus, ea pactione scilicet, ut homines in hac re et universim, si dicere fas est, se tam prudenter quam animantia gerant.

Sed est in communissimis vitae officiis quaedam nobis confusio, ut ex parte ad ritus animantium sint concinna; attamen humanis maxime ineptiis tantum irretiantur, ut vocem vix invenias dementiae. Unde fit, ut in omni sanitate nostra vitaque in hoc orbe pejus habeamus, quam ab innocentia et finibus naturae non tam digressa proxima nobis quadrupeda.

Quandoquidem novum animal (sermo de brutis est aliisque nobilibus animantibus) ex utero emersit; habet nihilominus pauca adhuc momenta, intermediis secundinis et chorda, aliquod cum matre commercium; nisi illae etiam, quod fieri rarius solet, una cum foetu protenus exciderint. Atque hoc etiam in casu editus pullus aliquamdiu adhuc communicare saltem cum placenta videtur. Utcumque enim tempus breve sit, quo hac conversione similiter, atque ante in utero, vitam ducit; est tamen in utroque specimine, ut foetus, nisi omnino sit extinctus, a norma hauriendi vitam per funiculum, ad morem agitandae illius in aëre, saepissime non repentino, sed sensim per momenta transeat, celerius tardius.

Non est, ut infantum plurima pars ipso temporis puncto, quo a vulva excidunt, spiritum in pulmonem ducant, sed creberrime aliqua sunt momenta, priusquam vitam ex aura trahant. Primus quippe vagitus primum plerumque eorum suspirium est. Interea dum natus in aëre vivescit, perstat etiamnum in chorda pulsus, itidem sensim vanescens, ut animalis nova vita paullatim accenditur et exsurgit.

Nunc assumamus vasorum omnem in fune umbilicari percussum recta a foetu esse! Superstite igitur illius aliqua specie, foetus, jamque enixus, more reclusorum vivit, neque habendus pro demortuo est, quanquam aëriae vitae nihil prodat ferme. Quando autem pulsare funiculus desiit; foetu non-

dum in animalem vitam transgresso, illiusve nexu vitali cum matre alias cessante; tum discriminosa occasio est. Nunc protinus moliendum, ut infans aptis remediis variaque industria exstimuletur. Deque tali infante probe dicimus, inter criticum istud tempus animali ritu neque vivere eum, neque vivere desiisse. Verum, quam longa haec in ancipiti mora sit, et quousque post ultimum in vasis motum foetus queat resuscitari, nulla saltem in nobili viscere illata prius nece, id quidem definiri non potest. Permultos infantes continuato auxilio in vitam revocavi, licet inchoari conatubus haud prius potuerit, quam motu venarum plura momenta jam oppresso. Contra in aliis ad speciem similibus exemplis, pulsu in umbilico vix fatiscente nec exstincto, nihil succedit.

Quas collectas a natura observationes praemisimus, ut in solvendo foetu non nesciatur, quonam pacto ligatura funiculi, male peracta, vel omissa foetui noceat, vel lethalis fiat.

Bruta funiculum, nisi per casum cedit, communiter mordendo lacerant, sicque foetum distringunt. Neque in hoc agitant, ut pullus novae assuescendi vitae abunde moram habeat. Ac quoniam avulsio vel demorsus sine tritu fieri et quadam contorsione nequit, naturalis operatio haec ita finitur plerumque, ut sanguis parum vel nihil decidat. Postea, umbilico aëri exposito, nihil superest, unde novum sanguini per pulmones iter, ejusque meatus in recenti animali praepediatur. Hinc nihil cruoris ultra effluit.

Quae mitissima in observatione secundinarum praebita nobis exempla dum prudentius coleremus modo, certe etiam hominum pullis ex fune umbilici, substricto liberove, nunquam discrimen haemorrhagiae foret.

Propterea funiculus haud debet praescindi, priusquam foetus prae sinu matris primam animam hausit, ac satis animalis vitae prodit. Ubi vero minus a spiritu valescit, oportet, eo cum matre etiamnum conjuncto, vulgares incitationes tentare: comprimendo alternatim pectus, inflando in pulmones, corpus aspergendo frigida aqua, admittendo ei liberius atmosphaeram, dumque turgor ac livor oris non dissuadent,

irritando volatilibus palatum et nares; item applicando opportune clysma.

Verum delitescente aut prorsus cessante motu, quodsi ex corpore foetus, ex cunctatione, ex galeati tumoris tensione ac colore, conjectatio fit, guttas sanguinis ex chorda demi posse; nunc etiamnum satis ad id tempestiva occasio est, eaque utilissima. Temerarium enim foret ac crudelissimum, nato primas radices vitae abscindere, quin novis eam posse sustineri, probabilitas adsit. Sed irritis ad excitandum primis conatibus chordam aliquando stringere oportet. Tum communibus, jam alibi narratis experimentis, impigre insistendum est.

Sed antequam chorda scinditur, si sanguinem excipere nihil propositum, ad quatuor circa ab umbilico pollices, inter digitos terito illam, tum hac plaga obtusa forfice scindito, ut verius pressu rumpantur, quam praecidantur vasa. Tum constrictio fiat. Deinceps si natus velato corpore caute aëri exponitur, nullum subest discrimen, fune licet non constricto.

Verum quia in communi vita alio utuntur more, eoque, ut infantem a matre celeriter solutum confestim abluant, immittant balneo, fasciisque linteisque vinciant; hac certe tumultuaria agitatione substringi ex foetu chordam necesse est. Nec fila circumduxisse sufficit, sed oportet etiam, inter primas praesertim horas, respicere aliquando, utrum arceantur vasa, nec sanguis excidat. Quum enim fascia umbilicari atque omni foetus vestitu, telis praesertim ad thoracem, ventrem, artusque humane constrictis, novus circulus vehementer impediatur; sanguis in vasa umbilici recidit, neque raro sunt exempla, prolem vix exclusam linteis vaporibusque elegantissime exceptam e ligato fune extinctam haemorrhagia esse: filo scilicet primum negligenter adacto, seu funis liquore subtus exstillato, vasisque haud longius affatim compressis. Quapropter expedit, antequam foetus involvatur, vel ubicunque primo a partu tempore opus videtur, iterata adstrictione praecavere.

Unde prona est scientia, quî fiat, ut foetus, umbilicari chorda licet non provisa, nihil tamen jacturae patiatur, contra alias, neque omisso filo, haemorrhagiae lethiferae obnoxius sit.

NOTITIAE.

Ex adjunctis tabulis haud exiguum mortalitatis discrimen prodit, ut mortes anni 1793 earum, quae reliquis annis simul sumptis contigere, omnium numerum excedant. Hyeme illius anni, quod notissimum est, Viennae, ut alibi inter puerperas epidemia regnabat; quam simillimam ei, quae anno 1795 observabatur, in tertio libro diligentius perscripsi. Memorata ibi etiam in sporadicis morbis usque adhuc in comperto habentur; quadraginta et amplius ad lectos annotatae historiae morborum, tot postea tam in schola, quam in reliquo nosocomio demortuarum, coram multis medicis, maxime ab egregio D. Schultes institutae et pone anatomicam tabulam consignatae sectiones de pernicie illius febris haud longius sinunt disceptari. Ubique et quocunque curata modo, eadem tempestate iisque sub tegulis, lethalis erat.

Maxima puerperarum pars autumno ac hieme tentabantur, non omnes quidem pari discrimine; suberat vero aliqua in passionibus insolentia. Inprimis versabantur cum periculo, quae in partus doloribus, aut jamjam enixae importatae fuerunt, hasque morbi fomitem primo intulisse probabile est. Complures advectae, multae pedites cum molestia adrepebant; febrientes, tumido flavescente vultu, languidae, exhaustae.

Puerperis illis exterius non solum in corpore sed etiam in genitali, quoad calidum aliasque proprietates, quidquam suspecti inerat, ut ipsa sub parturitione, vel brevi post, propinquam mortem praediceres ad diem ferme.

Intra breve labes in contagium abiit: qua malitia epidemicus omnis morbus, praesertim in valetudinariis solet ag-

gravari. Dum quippe puerperarum pessima haec febris coram erat. Cujus excitantes causae latent; necque scitur, quid ex aëre in epidemiam fuerit influxus. Ac quamquam indicatis ante vitiis morbus mox in contagium et endemiam increbuerit; erat tamen ex origine et natura epidemicae indolis. Remisit etiam per intervalla, constante licet in reliquis nequitia.

Uti vero rebus adsciscere rationem aut illius saltem subdere speciem consuevimus; ita prorsus hic. Patuit extemplo obtrectationi et amentiae lata provincia. Alii incusare instrumenta; alii, foeminas implicari morbis ob partus naturae commissos, neglectis ferramentis; alii oriri febrem a frequenti contrectatione. Aliis tandem verissima causa ex primis viis obvenit, haud purgari puerperas. Quippe ne id quidem sapiunt, in tam misere adventantibus, antea domi perquam expurgatis vel alioqui vacuis foeminis, nihil, quod purgaretur, remansisse.

Rebus tam confusis aliquoties non tam ex mente quam alienis raptus consiliis in absurda conscendi; ne quid, qualecunque certi viri arrogantissime commendant, inexpertum maneret. Ast nova mox accedit confirmatio, tales tempestates sale mirabili et manna nec averruncari posse, neque sanari. Magni tales medici eadem facundia purgante electuario juventam contra variolas, et adultos contra febres imo etiamque contra pestem tutabunt. Videlicet, morbos ad commenta tractare et pugnare in aërem, par dementia est.

Nemo caeterum nescit, epidemicorum indolem nonnisi post aliquot observata apertius explicari. Illi quoque morbi primo ne quidquam videbantur portendere; tam subdole ex conspicuo incedebant. Verum tamen instituta coram discipulis ac medicis aliis corporum apertura mox commonstravit, hisce in febribus tam parum salutis spem et possibilitatem concipi, ac in inflammatione hepatis, viscere hoc dudum a pernicie vix non exusto.

Idque palam profiteor, credere me atque convictum esse, ad usum in medicina, a priori nec haberi, nec pernosci quidquam, sed totam scientiam reapse praeter expolitam arte, stu-

dioque acceptam empiriam esse nihil. Ubinam igitur vir ille magnus et magnificus, qui expertus cuncta solus, cuncta tentavit, et delibatam vix artem longo gutture hausit? Ubinam usque constant adhuc tot omnis medicinae a seculis exclamatissima prodigia? Nonne omnicuique probato medico in scientia jus et ratio par est? Alii namque, quod esse verum et utile cominus praedicant, idem illud alii ea veri specie noxium esse falsumque eminus propalant. Cunctis quippe demonstrationis fundamentum et principium deest, ne quidem ex factis comparandum et eventibus. Tum consilia opportunitas regit.

Quando enim etiam vel fortuitas, vel ex membrorum pernicie inevitabiles caedes excipimus; nihilominus inter quinquagenos exanimatos vix unus erit, qui mortem obiverit ex naturali senio. At fuit tamen, qui multos ante naturae terminum a vita eripuit, cognitus morbus? Quis neget? Quodsi igitur cognitio haec cadere in mortales non potest; uterque certe pariter male habet, aeger ex morbo, medicus ex doctrina. Tunc etiam nec de medicamentis scient, utrum congruerint, nec ne. Quia enim morbus, vel perspectus quidem, in mortem desiit, nonne est necesse, ut vel medicina defecerit, vel error in illius delectu, vel in medendi universa norma fuerit? Quapropter stultissimum est, in aliis dementiam dicere, quod laboriose et cautim experiundo supplere arti student. Vel enim honestam, nec ludicram ad medendum periti navatam cum probitate operam habeamus, vel vana et praestigiosa omnis medicina est.

Profecto, vix in alio quopiam morborum genere valens medicamen magis desideratur, quam in ipso hoc, qui aliquamdiu epidemice, atque in populosis praesertim urbibus frequentius quam ruri, puerperas tollit. Puerperarum malignam febrem puta, febrem nempe, quae ex affecto ac pessime morboso utero infertur, vel eam etiam, quae demum corrumpi et putrescere uterum ipsa efficit. Attamen seu idiopathica sit febris, seu deuteropathica; id ubique constans est, sanari eam nullatenus posse, nisi occursetur vitio loci, quodve

in utero et propinquis partibus dudum ex corruptione inest, propemodo removeatur. Ecce technica bina argumenta, quae natura proponit, scientia quae resolvat!

Utinam medici, quibus morbi aspectus iste medendique modus parum placet, servata tametsi una eo alteraque aegra, meliora impertiantur. Id saltem accipitur, soluto et putrefacto utero, diversimode affectis vel corruptis ovariis, ligamentis, aliisque partibus, febri, qualemcunque dixeris sine vel cum exanthemate, nec decoctam althaeam, nec arcanum duplicatum, neque camphoram mederi neque corticem. Atque hic ipse idem morbus est, qui ubicunque grassabatur, grassatus ubicunque lethaliter est.

Student equidem in nosocomiis certi obstetricantes et medici, gloriose occulere, quot hac ex febre puerperas amiserint. Id vero damno est, quod non etiam eas sepelire ipsis contingat; ita enim noscimus, in quot cadaveribus detrimenta publice sint conspecta. Nos saltem morbum istum tantopere exitiosum reputamus, ut, si forte unquam evadit puerpera, id potius videatur portentum naturae esse, quam artis meritum, ac tum quidem necesse est, plurima ad sanationem propitia infuisse corpori. Quisquis haec exaggerari autumat, morbum nunquam ipse vidit, vel levem quamlibet in puerpera febrem, modicum omnem ventris dolorem, turbata quiddam lochia, pro febre maligna puerperarum praebet, eamque sese prae aliis callidissime vicisse gestitat.

* * *

Ultima, quae in Libro tertio consignatio est, usque ad 15. Septembris A. 1792 pertingit. Quare, ut inposterum commodius discernatur, illum defectum hîc subjungimus.

Ab 17. Septembris usque ad ultimam Decembris A. 1792 nati sunt pueri 186; puellae 190. Inter illos decem cum abortus, tum praematurius nati demortui pueri, ac septem puellae fuere. Calendis Decembris mortuae duae puerperae sunt. Nunc videsis praecedentium annorum historias, quales ex Cancellariae libris et scholae notis descriptae sunt.

Anno	1793	partus	erant	1191.	Demort.		puerperae		32.
»	1794	»	»	1117.	»	»	»	»	6.
»	1795	»	»	1059.	»	»	»	»	31.
»	1796	»	»	1093.	»	»	»	»	16.
»	1797	»	»	1142.	»	»	»	»	4.
»	1798	»	»	1107.	»	»	»	»	5.
»	1799	»	»	1188.	»	»	»	»	17.
»	1800	»	»	1156.	»	»	»	»	32.

* * *

Inter omnes illos partus acephalon unus fuit, et unus trigeminorum. Qui faciem praeferebant foetus, eorum exitus omnes, cum optimo pro matre ac infante successu committebantur naturae; inter ducentos ferme unicum modo instrumento tractavi. Reliqui omnes infantes, tribus exceptis *) vivi nascebantur, neque celerius, quam alii solito more geniti vivere desierunt, necque illis retrorsum magis reclinatum caput erat. Neque cuipiam matri gravis in locis offensa contigit. Ad quid ergo inanes tot cavillationes, impeditiones et privata odia? Ego pro parte mea cunctos anteverso ore ac alios ex capite citra solitum compositos partus cum foetus et matris commodo mandare ad naturam consuevi. Id fieri perperam, alii conclamant, diversa molientes. Libet. Vertat itaque, vertique curet, quisquis velit. In nostro saltem instituto ex tam multis facie oblata genitis, cum pari, praemisso vertice enixorum, numero collatis infantibus, illorum certe pauciores in hunc diem, quam ex his obiisse sub partu, istud quidem evertere nemo potest.

Nec taedeat repeti, cunctos etiam alios partus, praecedente coccyge, pedibus, genubusve, ni forte tardo capiti aliquando subveniatur, a quavis caeterum pernicitate immunes linqui. Quarum partium quodsi in suprema pelvi ea locatio est, ut infantis pectus et venter prope ad antica, ideoque dorsum illius fere dorso incumbat matris; tum enim vero omnium accommoda quam maxime et aptata est parturitio.

---

*) Ex his jam demortui duo fuere, priusquam in partum decederent.

Propter obliquitatem oris vel capitis, nec digitus, nec manus, multo minus unquam aliquod instrumentum immissum. Alioqui infantilium verticum abunde salva et prospera quaelibet est positio: utinam aliquorum obstetricantûm etiam minus in obliquo capita essent.

Demortuarum pars maxima e foeminis fuit, quae febrientes jam, vel diutino cum morbo ex urbe et suburbanis, vel ex valetudinario in scholam transferebantur; in iis vario, et a partu puerperioque omnimode diverso, ac per se existente morbo, mors inevitabilis erat. Tum complures morbus nervosus, ortus a topica putredine uteri, et alia ab A. 1799 usque ad A. 1800 epidemica, maxime puerperis, exitiosa febris scarlatina rapuit; systemate uteri haud quidem ad conspectum vehementer, seu semper ad mortem contaminato, neque tamen intacto penitus.

Verum varia et diversa maxime ab iis, quae in hac narratione aperio, mendacia et falsitates in alio schemate nuper promulgato legimus! Nobis sane non ea tanta est commoditas, ut aegras in quovis metu mortisque imo novissima hora ad cubilia disparis omnino notae relegemus, ibique dolorum alienas inter socias mori faciamus. Qua novitate fraudis paucae modo puerperae miserabili utuntur fortuna, ut, ubi pepererunt, ibidem sibi tranquillum etiam defungi sit.

Ex instituto obstetr. technico.

M. Sept. 1804.

LIBER QUINTUS.

DE CONVERSIONE FOETUS.

Infantem manu dirigit medicus vel in caput, vel in pedes, si forte aliter compositus est.

CELS.

Posteaquam exploratione innotuit, maturum, seu praematurum foetum (noviores ex situ nihil moratur), ita locatum super pelvim esse, ut aliter quam capite, clunibus, pedibus, genubusve in partum procedat; vel si quidem recte adest, graves vero afflictus opus accelerare jubeant; si porro infans ita in margine incubet, ut venire ad illius pedes opportune liceat; quodsi tandem ea sit pelvis haud iniqua conformatio, quae partus probe expediendi spem prae se ferat; tum veniendum ad Versionem est. Manu videlicet per vaginam utero leniter insinuata, foetus pedes investigati ac molliter prehensi caute in vaginam demittuntur, quo facto parturitionis actus cedere ultra possit.

Quilibet praegressis pedibus a natura foetus, tum omnis in pedes versio, gignendi molestias et majus infanti periculum intendit, quam idem partus, si capite praeverso fieret. Ubicunque enim caput praeest, ea, rebus paribus, omnium commodissima est parturitio.

Ne itaque, quin necesse sit, infantem convertas; tum vero minime, ubi non sat justa pelvis spatia habet. Vesano certe consilio capite praevio, at praegrandi, vel quod ad idem redit, pelvi angusta atque ex hac molesto nixu, versio patratur. Tale facinus infanti ac matri nunquam non exitio est.

Ubi vero partus languet, ut fieri sine praesidio artis nequeat, foetu interea ita composito, illiusque capite in pelvim satis demisso, ut forceps possit applicari; hanc procurationem, utpote matri ac proli minus infestam, versioni ubique anteponimus.

Attamen versionis tota eruditio in quotidianis libris particulatim nimis, et ob id ipsum ad singulos eventus perplexe traditur; quaedam enim inutilia et inefficacia ipsa subtilitas reddit. Infinita quippe in collocatione partuum aliisque rebus diversitas obtinet, ut quae in tanta casuum mobilitate, et ad incidentes vicissitudines ratio agendi recta et aptissima sit, quibusve modis infans tractari et moveri debeat, nonnisi generalibus praeceptis comprehendatur. Atque primum absit versio, nisi impellente necessitate, et pensitatis rebus omnibus, utrum foetus etiam illibata matre opportunus educi sit; plurima certe infortunia, quae ex artificiali partu unquam venerunt, initium ab inconsulta versione ducebant. Interea necessitate intercessionis semel evicta, oportet, ut medicus adstantes ac puerperam de proposito decenter adhortetur, cunctaque ad finem necessaria nunc, ac ulterius, urbane disponat.

Praeter alia, quae in omni vulgari partu desiderantur, nisi enitens alioqui in lecto suo cubet ex latere (quod optimum est), vel supra dorsum ad marginem lecti dirigatur, transversum saltem ad versionem stratum convenit, quod parienti aeque ac obstetricanti accommodatum, artificiosae omni sellae aliisque machinamentis longe praestat.

Tum rebus curate adpositis, aegra inter suave colloquium ad lectum commissa, pro temperie modeste tegitur. Strato ita incumbat, ut nates liberae sint. Tum prolata crura, quietis pedibus super bina scabella, fulciuntur, pede genuque ab assidente, ad utrumque latus, ministrante foemina leniter sustentatis. Ita saltem mos est, dum versio, aut quaecunque opera alia, incumbente aegra in dorsum fit. Alias, atque commodius, cubare ex latere in margine lecti vel incumbere dorso potest. Nos vero hoc loco ex priore ritu instituimus, non quod hunc quidem optimum sciamus, sed quoniam nostratibus usitatior est.

Truncus corporis modice elevatus, et paullo altius positum caput sit, quod adstans retro ministra una cum brachiis molliter sustinet. Quaedam porro paucae aliae ad ministeria praesto sint mulieres. Prae lecto pannus sternitur, ac sub cruribus aegrae poni labrum debet. Obstetricans, ad opus cedens dum vestem extimam deponit, cum specie excusationis agat. Nec in conspectu aegrae vel saltem occultius succingatur manica; imo ex quo manus in vaginam cedit, sponte volvitur. Novimus nec incelebrem magistrum, qui dejecto capillamento, et imposita mitra, nudatis super ulnam usque brachiis ad lectum parienti in horam assedit, priusquam veniretur ad operationem. Putabam, ait nobilis matrona, partus aliquando narrans historiam, versari me in extremis, nec reum unquam supplicii, ut me anxietas mortis torsit.

Perinde porro est, qua manu convertatur foetus, dum modo bene vertitur. In peregrinationibus meis inter familiares obstetricantis fui, qui nonnisi una manu utebatur, altera defecta; non minus tamen habilitate, et successu percelebris. Felicior certe in utraque manu dexteritas est; tuncque illa inprimis adhibenda, qua pedes pro vario foetus situ facile apprensari, apte moveri et tutissime duci possunt. Ea porro ipsa manus, quae opus coepit, idem etiam, siquidem potest, perficiat. Fac tamen, ut in illud, quod et utile et commodum maxime pro matre et prole est, cordatius intendas, quam in ritus elegantiam.

Quo facilius manus in genitale pertineat, ejus dorsum, et omnis cubitus modice ungatur. Posthac extensi digiti apponuntur sibi, imponunturque; tum manus, propemodo in rotundum acumen desinens, lente ac lenissime insinuatur.

Interdum foetus aliquod membrum, brachium, vel aliud forsan, aut chorda umbilicaris, jam antea in vaginam descendit. Has partes in uterum haud reprime; sed manum tuam vergere juxta internam brachioli aut funis faciem ita sinito, ne inclementi pressione noceas. At fune e vulva delapso ac pulsante, primo illum in cavum pelvis referto, tum prorsus

permota eadem manu in uterum, confestim et suaviter ordi-tor vertere.

Uteri ore omnino aperto, vel prono aditu illata manus parum cautionis petit. Contra orificio minus etiamsi patulo, at explanato tamen, ut inductis primo digitis ac manu possit dilatari (quod tentare modo licet, ubi exspectare omnem ampliationem a natura discrimen est), opus hoc patientissime et prudenti cunctatione exequere. In hoc quippe etiam, ut in multis aliis rebus, saepe sum expertus, id, quod nunc effici nullatenus potest, proximo momento alioqui cedere.

Quando autem foetus capite, trunco, artubusve in marginem pelvis tantum gravitat, ut manus per os uteri non intrare in illius cavum, nec attingere et movere pedes possit, quin prope oram pelvis ad caput fortasse offensi et impacti renitantur, quodque multo pejus est, protracti super dorsum foetus restitent; ante omnia pars praepediens leniter et tute removeatur, dumque licet, declinando eam ad alterutrum latus, primo ita modificandus situs infantis est, ac opus videtur, ut manus ad pedes possit moveri; nova cura ac cautione, ne nunc pedes, ex quo illus adducis, in ostio cum capite primum iterumve collidant.

Atque in hoc, quem jam exposui, modo, quo in molesta versione manum ad foetus pedes tendimus, non vero, ut certi magistri male docent, caput foetus quantacunque vi ac bruta obstinatione in fundum uteri retrudendo, apta illa quorumdam ad versionem praeparatio consistit. Si quidem vero in hoc ac talis ad conversionem praeparatio est, in quo nam ac qualis demum conversio ipsa est? Illo quippe cruciatu mater potius ad mortem, quam infans ad versionem paratur. Quousque tandem et puerperas et foetus pro machinis et spectris, item vivos uteros pro saccis ex corio habebunt!

Pertingit autem manus ex facili plerumque ad infantis pedes, dum duci super pectus potest.

Posteaquam ad pedes ventum, sin ambos cum securitate simul trahis, id maxime expedire scito. In qua opera, ut in reliquo universo negotio, ita oportet versari, ut membra ex-

plicentur, reganturque, quemadmodum structura partium, et spatia, et naturalis juncturarum mobilitas sine periculo luxationis et fracturae, seu alio damno, aut jubet aut sinit.

Quodsi interea, ex quo pedes quaeruntur, aut manu per vaginam in uterum tenditur, ac universim, donec in eo manus agit, pariendi nixus, vel alia impeditio incidit; confestim ne alter motus alteri renitatur, quiescere in loco oportet, manu mox explanata et sine motu morante, donec dolor et contractio cessaverit.

Caeterum, quousque labor geritur, ars equidem necessaria vi in foetum se exserat; sed in uterum tantummodo, quoad mollius fieri et rei natura et impeditio negat. Secundinis praesertim ex parte aliqua ab utero jam solutis attente parcito. Intactus etiam, quantum potest, funiculus maneat.

Ambo pedes ubi simul duci cum securitate nequeunt, praestat potiri alterutro. Qua quidem in re maxime congruit, illo potius potiri, quo moto et deorsum ducto, infantis corpus ita circa axim volvitur, ut deinceps abdomen, pectus, tum facies quoque propius ad dorsum matris et os sacrum spectet.

Quae hucusque dicta sunt, ad omnem, inprimis ubi ex latere suo incumbit infans, versionis modum pertinent. Sin vero dudum ab initio venter vel pectus pelvim, respicit, transversim ita foetus positi circa axim suam conversio interdum non necessaria, aliquando impossibilis, imo noxia erit. Interim etiam in hac positione, ex quo deorsum pedes moventur, ita dirigatur foetus, ut facillime, dum juxta longitudinem pelvim subit, et brevissima via, et ad naturalem maxime modum, quo potest circumagi, ventre et pectore adverso quiddam in os sacrum prodeat.

Pedes generatim eo loco ducantur, qui ob spatium prae reliquis se commendat; sin alias ad explicata consilia opitulatio procedit. Aptissime illos ad utrum latus aperturae, vel in ilei alterutro angulo in vaginam diriges. Attamen impedita, aut diutius neglecta opera, et locum et rationem agendi necessitas indicit.

Ac primo quidem, alterutro dumtaxat promoto pede, manus secundum internam illius plagam denuo in loca fertur, alterum prehensum, siquidem absque metu ac singulari molestia cedere possit; aliter consultius foetum, pede uno super abdomen reclinato, prodire sinas.

Tunc aliquando, quae alterum obtineat pedem, manus referri nequit, quin jam devolutus alter removeatur quidquam. In quo, nec levi saepe obstaculo, bombycea in hos usus texta taenia, aut fascia quaedam, super et circum malleolos demissi pedis adponatur. Posthac, dum alterutram in genitale manum ducis, altera adstrictum pedem leniter sustineto. Si vero pedibus in pelvim delapsis reliquum corpus non insequitur, quia duplicatum forte aperturam occupat, trunco vel secundum naturam flexo, vel quod pessimum est, cum capite ad imum dorsum reflexo; necesse fit, singulum pedem cingere ansa, post altera manu eos moderatè adducere, altera infantis pectus et caput prudenter, et lenissime levare. Ne vero fasciam cunctante opera nimium et diu stringere eodem loco sinas. Quapropter absumenda est, quamprimum non ultra expedit; alias oppressa plaga certissimam noxam habet.

Pleraeque aliae ad versionem laudatae taeniarum formae, et bacilli, et alia hujus notae stolida genera, labore vere arduo, ex se inepta, labore facili, ne pejus dicam, supervacanea, sed utrinde in agresti manu et matri et infanti calamitosa semper ad perniciem sunt.

Pedibus in vaginam ductis id, quod natura merito ab arte exspectavit, ars quippe perfecit. Postea ni gravi vitio loci seu alia indignatione impedimentum fiat, ad reliqua saepius saluberrime sibimet natura sufficit. Nuncque ad summum per occasiones modo intercedat industria, plerumque maxime proficiens, à praepostera agitatione abstinendo. Nonnunquam, ne intempesta et incongrua diligentia vehementer noceas, abunde sit, utrumque vel alterutrum pedem adduxisse ac caetera cum prospicientia opperiri. Permulti equidem hoc aevo obstetricantes ea pollent et doctrina et habilitate et audacia, ut arti suae ne minimum diffidant, licet haud tandem igno-

rare fas sit, foetum in partu naturali perinde ac in abnormi, motu progressivo atque simul et in gyrum, procedere. Hunc motum ipsa et sola natura efficit, dirigitque, ut nulla ars sine nisu ac invitatione naturae illum similiter, eadem opportunitate mansuetudineque, producere vel imitari unquam possit.

Posteaquam infans ad coxas usque, et ultra prodiit; illas linteo molliter involvere, et decorum, et idoneum scito. Deinceps partem suscipere manu, ac propemodo sustinere oportet, donec corpus sponte sequitur, seu ubi necesse est, cautim et ad exemplum naturae permovetur. Antea vero umbilicaris funiculi habenda observatio est: num quidquam detrahi debeat. Tum funis duobus digitis supra umbilicum tute prehensus, quantum ea parte, qua ad placentam surgit, paullatim ac brevissime attrahitur. Verum cavesis, ne immisso inter ventrem et chordam digito vel pluribus, rudis eam extrahere tendas; hac duritia multi umbilici evulsi sunt.

Postquam demum foetus, thorace ac ventre propius ad os sacrum reclinato, usque ad omoplatas descendit; alterutrum saepe, subinde etiam utrumque brachium prae pectore et ad latus vi nixuum in vaginam et foras truditur. Quandoque tamen caput et sursum protensa a latere brachia simul procedunt, ubi nempe pelvis spatiosa, nec caput praegrande, et efficax satis nisus fuerit. Hic nihil est, quod brachium evolvi jubet; namque, quo caput liberius cedat, et infans quadam cum securitate conservetur, praestat, ut vel utroque vel altero certe, ad buccam sublato brachio, per os uteri ac pelvim exeat.

Ubi autem vere constat, brachia transituro capiti sursum obstare; primo explicandum illud est, quod cedit facilius; idque frequentissime prae alio ad sacrum matris spectat. Postea, quando quidem sequi caput potest, alterum brachium intactum linquito. Si vero ex illius situ, aliisque notis aperitur, relictum membrum descensui prorsus obesse, confestim, uti cum priore, etiam hujus curetur expeditio. Index nempe digitus et medius in externa et superiore cubiti facie ad ulnae juncturam interius, et si fieri potest, ad humerum duci debet,

ut apex indicis ab initio, donec motus in junctura incipit, ipso ulnae in articulo conquiescat; tum brachium moderatissime ad infantis pectus ad infra et deorsum regitur. Qua occasione vix satis admonemus, ut in hoc motu ad compaginem partium et juncturas diligenter observetur, et evolutio partis sensim fiat et cordatissime. Obstetricans, ex quo alterutra manu tenue brachium demittit, alteram, fulciendo pectori et trunco foetus, supponit. Nunc vero primum instat subtilissimum multoque maxime formidolosum omni in pedes converso foetui commune punctum: capitis nempe egressus. Pedes scilicet item et clunes sequaces esse admodum consueverunt, adeo ut negotiosi obstetricantes arti suae manubusque saepe tribuant, quod ad artem nullatenus attinet; donec ventum ad transitum capitis est, quod in tali partu, praesertim si praecox, rudis et demens, ut fit, tractatio irruit, corpus suum raro vivum sequitur. Propterea exhorresco heroes magistros illos, qui toti et perpetui in versione sunt.

Ante omnia profitemur, in quovis partu, inprimis, ubi pedes intrant, necesse esse, ut plurima imo cuncta per naturam fiant; illius quippe absque tempestiva et actuosa ope infans, nisi modico corpore sit et in ampla pelvi, provenire cum vita nequit. Quibus in angustiis praesertim ad nixus attendito, quos etiam pro necessitate et congruenter aliquando excire per industriam competit. Postea, si caput eo pervenit, ut abducta forsan indice et medio digito leniter inferiore maxilla, iidem porro digiti moveri ac imponi in superiorem, alteriusque manus index digitus et medius simul niti in occiput possint; dum interea reliquis utriusque manus digitis foetus thorax ex sterno et retro molliter comprehenditur, ventre ac pedibus super obstetricantis brachio dispositis; tum ad tempus et varias opportunitates, quin festinando et temeraria vi in molli corpore trahatur ex jugulo, in hoc potius curatio et efficientia sit, quo caput aptissimo et ad singulam offensionem adaequato motu, ita super perinaeum vergat, ut, quantum potest, caro ista immunis et illaesa maneat.

Sin neque parturitionis ipso nisu neque extraneis subsi-

diis caput sat tempestive et benigne exit, aptissimum applicare forcipem est. Ex quo igitur medicus in artificio partus occupatur, opportune interdum explorare debet, numnam, quaque vi pulset funiculus; inde enim efficitur, quatenus properare oporteat. Sed evanido etiam chordae pulsu, ac quamquam in foetu, nondum omnino progresso, motum vitae esse nihil sentiatur, haud tamen protinus crudeliter aggredi et indice ac medio, furcae instar, cervici injectis, reliquisque ungularum more collo infixis digitis extrahere pullum et conquassare fas est. Simili ferocia asphycticus infans enim vero recte feritur, ut nunc jam actum de vita sit.

Neque tamen celamus, omni licet adhibita operati moderatione, providentia et dexteritate, nihilominus permultos foetus emori, seu naturae in negotio ministres, seu infante ad pedes devoluto, agere eam paene solam sinas. Id autem ex re fluit, neque hac curatione cedere optatius potest: propterea, quod in simili partu, quemadmodum infans ex pelvi movetur, pars ultima caput sit.

Natus hac arte, proditis manifeste vitae signis, a placenta solutus omnino tractatur, ac si provenisset naturaliter. E diverso, ubi vita illius nondum recte conspicua et firmata est, ut saepe fit; mox ad excitantia confugiendum, iisque, quantum casus expetit, cum quadam pertinacia insistendum est.

Mater, nisi quidquam obsit, ex artificiali situ in alium juxta, temperate calefactum, componitur, modice tegitur, et curata fovetur. Atque etiam secundinae, si foetum non protinus aut brevi post sponte insequuntur, nec anceps profluvium vel alia adversitas urget, intactae remanent, donec, ut plerumque assolet, illas expellere natura tendit.

Sin, reclusis utero plus uno infantibus, necessitas versionis incidit, amnio secundi foetus nondum effuso, ne hujus velamenta rumpas, antequam prior satis descenderit, solerter caveto. Infante autem, qui sequitur, alioqui non innatante amplius, procul absit, ut pedem utriusque foetus unum, ut potius utrius ambos pedes simul ducas. Ubi igitur scientia quidquam in incerto est, praestat alterutrum infantem dun-

taxat uno movere pede, illumque, si nihil aliter jubet, primo demittere, cujus proximum caput ad marginem pelvis erit.

Multa quidem adhuc alia conversionem aliquamdiu morantur, et implicant. At minutatim cuique noxae legem et medicinam scribere, haud datum est. Obstetricans sana mente, et versatili ingenio, primis monitis in agendo apprime gubernatur; sine illa fortuna multis et complicatis praeceptis aliunde perplexatus ad operam suam multo ineptior redditur. Ita interdum plures, eaeque variae cummaxime passiones partus hoc genus aggravant. Ante omnia interest, quae sit uteri illiusque oris situs et conditio; quonam modo habeant naturalia; quaeque puerperae constitutio, sensibilitas molestiarumque tolerantia sit; quae foetus magnitudo et compositio; utrum, quaque parte prematur in pelvim, vel liber supra marginem ac mobilis, item an orificio uteri propinquior cum capite sit, an cum pedibus; num restagnet liquor *), vel dudum, quamque diu effluxerit; an demum efficientes, ubi, quandoque oportet, nisus sint, et similia plura. Siquidem nunc harum rerum relationumque quaedam singulae, aut illarum complures simul, durius reluctantur; tum conversio plerumque sine manifesta pernicie locum non habet.

Quodsi tamen hasce difficultates satis levari posse confidentia est, ut postea forte experiri versionem competat, protinus paranda auxilia sunt, quae indignationis modus, partusque caeterum ratio vel desiderat, vel concedit.

At restante etiamnum consultae versionis obstaculo, praestat eadem abstinere, et opperiri ex tempore et occasione, qualis demum futura indicatio sit. Idque potissimum est, ne foetum vesana manu visceratim evellendo, matrem crudeliter

---

*) In hoc exemplo, praesertim uteri ore satis ampliato, exquirere pedes et ambos simul ducere in vaginam, facile est. Verum tamen nonnisi insinuata in uterum, ibique juxta tunicas morante manu, disrumpi amnium debet. Residentibus enim aquis, expedita quaquavorsum manus mobilitas est. Quapropter ex locis manum haud retrahito, antequam apte comprehensos pedes una trahere deorsum possis; ne uterus post effluxum humidum contrahatur, ac cuilibet investigandi foetus operae obstinaciter renitatur.

trucides. Quo quidem maleficio omnis certe, sine interventu forcipis, foetus matrisque a se invicem discessus subito procuratur.

Caeterum ex proviso et apte institutam versionem rebus in extremis beneficam opem censeas; dumque ea in matris simul ac prolis salutem cesserit, est sane, quod obstetricans de sospitatis nonnisi sua peritia duobus mortalibus ex animo gaudeat; pulcerrima certe peracti operis memoria. Nec alius doctorum quicunque ne de uno homine ea sinceritate potest laetari: hominem servavi sine me in natura obolitum.

Sed nostro aevo inter exempla est, infantes, qui ab initio foeturae brachium in vaginam demissum habebant, post faciente natura, absque ulla intercessione artis, conversis in partum clunibus, adeoque exclusos sponte fuisse. Ac profecto, si comminisci voles, haud rarissime foetum in matris sinu ex transverso cubare, huicque errori naturales insularum foeminas non minus esse obnoxias, quam mollitas et luxu fluentes in urbibus Europae conjuges; putare fas est, animalem naturam, opitulandi sibimet in magna penu, hac quoque gaudere potentia, ut transversam foetus, ejusque exitum morantem compositionem propemodo demutet corrigatque, ut dein sequi partus per se possit. Verum siquidem natura talem sibi vim deputatam habet, colligitur tamen ex ipsa, quae id affirment, exemplorum insolentia, solatii genus istud concessum sibi solummodo incertis pactis esse, quae evenire, aut incidere conjunctim, rarissime adsolent; quarum insuper tam parum perspecta nobis ratio est, ut nullatenus in rem incertam confidere, nec juxta quidquam moliri deceat. Praeterea in quodam Londinensium instituto, circa aliquas praeverso brachio parturitiones, factis ex docta et curiosa cunctatione experimentis, clare compertum est, Spontaneam Evolutionem foetus pertinere nonnisi ad rariora phaenomena; unde id unum summumque pro arte emergit, ut discamus, foetu transversim posito, tum versione diu omissa, vel aliter impedita, non protinus de secando, et reliquis extremis tractationibus arripiendum consilium esse. Quare res

in antiquo manet: in omni partus situ abnormi tentare conversionem, quamprimum caetera sinunt. Quo pacto etiamnum ultra sospitandae in hac miseria et matris et prolis meritum ad artem redit.

Utut vero mater et infans artificio hoc, siquidem in tempore, apte, ac clementer instituitur, interdum conservantur; sic ipsum illud, perperam et sine causa inductum, certissimo exitio est. Nec tamen ex re injuria provenit, sed eorum ex culpa, qui versionem falso statuunt, inepte exercent, imprudenter docent. Quodsi hercle! aliqui homines in vita tota sua tumentem summa foetura uterum unquam conspexissent, minori certe praecipitatione et ausu in illa opera versaturi, humaniusque, quam passim faciunt, gesturi essent. Quae enim vero in re qualibet momenta sunt, illorum recta scientia et aestimatio tantum a vanitate metus, quantum a praepostera audentia continet. Atqui illi plurimum in negotioso tumultu quam maxime heroes et circulatores factitant, qui incepti discrimina nesciunt, vel siquidem suspiciunt, socordes pessime pericula propria reformidant, aliorum damna excordes nihil curant.

GENERALIA ADDITAMENTA IN ARTIFICIALEM PARTUM.

Quando naturalia resiccata, et vexationis intolerantia sunt, humore mucilaginis tepide ea mollito, priusquam manum aut ferramentum inferas.

Alvus, nisi periculum festinet, proinde ac in naturali partu, purganda clystere est.

Ubi urina non satis evacuata, si mingere aegra nequit, excerni per artem debet; in obstinata difficultate tenuem fistulam, ex gummi elastico, qua in viris utuntur, adhibeto; me quidem nunquam fefellit.

Si pelvis cavum propemodo amplum et vacivum reperitur, praesente licet aut inchoante nixu, manum tute insinuare, quin etiam ferramentum nihil vetat; imo nunc optima saepe occasio est.

Propendens nimium in genua venter sub ipsa operatione fulciri attollique debet; satius utique, si obstetricans alterutra manu id ipse connititur.

Chordam umbilicarem forte circumvolutam, quamprimum res ipsaque foetus emissio patitur, explicato.

Siquidem iniquus situs convertere infantem jubet, verum pertingi ad pedes sine matris periculo nequit; dum, si caput forsan movendi facile et tutius ad introitum copia est, id omnino moliri oportet, ac circumspicere, quid natura deinceps faciat, renuatve, ut agendi porro modus et ratio sciatur.

In non paucis molestis partubus capitis in pelvim ingressus non tam a vera conjugata, quam aliunde a curvata vitiose ac intus prominente vertebra ultima penultimaque lumborum aggravatur, imo impeditur. Num et hîc metiri pelvim circino, et forcipe caput excipere trans supremam oram?

DE LACTATIONE ET CURA MAMMARUM.

In hoc sumus sapientes, quod naturam optimam ducem tanquam Deum sequimur, eique paremus.

CIC.

Paucissimae familiae per experientiam non compertum habent, quibus saepe mammarum offensis et doloribus divexentur puerperae.

Ecquid, forsan natura muliebria haecce membra erronee, et ad functionem, cui praesunt, tam inepta effinxit? Procul abest, ut rerum mater in hoc reprehendatur, ut potius indulgentiam illius, quaque stratas sibi contra sapientissimos fines a nobis injurias praevertit, tollit, imo patitur, benignam vim, curam, et aequabilem in vindictam longanimitatem admiremur.

Generales hae animadversiones ad rem, de qua hîc instituo, proxime spectant: ad lactationis nempe organa, ipsiusque muneris occupationem.

Atqui homo quoque, sicut pleraque animalia, dum in matre fit, ab illius sanguine incrementum habet. Postea genitus in lucem, utens facultate vivendi, a primo suo in aërem ingressu, novum genus existendi inchoat, ampliusque maturatur ad perfectionem. Sed etiam infantem non ex puro aëre vivere vulgatum est.

Alimenta, atque si eadem ad recens natos referas, cruda quidem et adultorum potius sustentationi congrua, nutrire infantem nequeunt, digestu scilicet assimilatuque sibi inepta. Indiget ergo ad continuandam vitam, materno, quo mox alebatur, humori simillimo pabulo, etiamnum ex ipsa traducendo genitrice: lacte nempe, quod ex matris ubere ipse sugat.

In quo firmo eoque communissimo statuto naturae nec mutari aliquid, neque demi potest, sine certa cum matris tum infantis noxa; nisi in utrovis mutuo quidquam in hunc finem obsit.

Ab hac naturae constanti manifestissimaque lege homines unquam abscessisse vix capimus: sed quid est tandem, quod non solum in semetipsis, sed etiam in aliis non perpetuo conturbent? Dum vesana mente et elato supercilio simplicitatem naturae aspernantur, quin illis etiam sese detrectant beneficiis, quibus caetera instinctui parentia animalia cum felicitate vigent, laetantur, et prosperant. Quod praecipue ex ritubus, qui in eleganti mundo matrem inter et prolem intercedunt, illorumque ex effectis cernitur. Is enim, quo nostro aevo ad se invicem habent, modus, ab eo prorsus abhorret, quo esse juxta se sibique ac secum deberent, mater et pullus.

Veri tamen haud simile videtur, mortales ita lubenter a recto bonoque discessisse, nisi diu ad id impulsi forinsecus forent. Quantum in hoc culpae, ut reliqua praetermittamus, partim in medentes recidat, id Operibus suis ipsi docent: „Ex ore eorum judicabitis eos." Quippe id certissimum est, lactationem, matris hoc dulcissimum munus, per sophismata, saepiusque ex cupidine lucri, damno genitricis et infantis, imo totius humanae speciei cum pernicie in contemptum venisse. Atqui tamen, quaecunque foetum plures menses in corpore

gestasse, et nutrivisse satis mater valet; illa, postquam peperit, natum etiam aliquamdiu nutrire ex sinu potest.

Simul proditus est infans, dum satis viget, matris avere pectora, dumque non invenit, quodvis proximum captitare osculo, sugere in proprio suo pugillo, in quovis alieno praebito digito. Cujus brutum matrem pudet, id exuta naturam homo mater aspicit, nec sentit tamen corde, cupita proli porrigenda ubera esse. Tum frigidi scientes, et aniles matronae novam genitricem iisdem cruciatubus, ac olim se vexari laetae, haud sugere infantem in sapientia sua laudatissimum habent. Interea dives ante lactis mamma flaccescit, et miseranda proles inter laxantes syrupos et aquam amplius prosperare impedita, priusquam vitam vivere gaudet, fusa alvo exstinguitur.

Plerumque jam ante partum, aut certe mox postea ubera quidquam lactis tenent. Elapsis circiter tribus quatuorve horis, seu verius, quam primum potest fieri, si nato praebentur, ipse sugendo laticem in se suscipit, seu allicit magis, adeoque titillatione suctus lac moderate molliterque advenit, ut sponte etiam effluat paullatim, significatione ubertatis. Ita in lactatione modus obtinet, ut nunquam ferme humoris in mamma nocens abundantia, vel inopia fiat; ita nec tensio oritur, nec dolor, neque alia offensio.

Hac provisione lactea etiam febris rarissime incidit; quare stolide tanquam necessaria omni puerperio comes probatur. Illa perversi cummaxime regiminis, aliarumque causarum ab extrariis consequentia est, praetereaque nihil.

Quotiescunque infans sitit, seu verius appetit, clara monstratione cupire papillas significat. Quod facile cernitur, dum pone genitricis pectus in lecto accubans, materna aura et vapore fovetur. Hisce enim beneficiis, velut exclusus pullus alis maternis tutari ac calefieri indiget, carere sine noxa non potest. Optime subitoque sugit infans, dum matre in latus sibi accumbente, leviter ad calorem obtectus modo, membrisque liber est. Propterea supervacuus eruditae dissertationis labor, de aptissimo ad praebendum genitis tempore. Pol! erudient

tandem etiam in nutriendo pullos suos bruta non solum, sed etiam corvos et picas et passeres. O mirabilissimum inter animalia, et ad perniciem tuam sagacissimum genus hominum!

Omnis infans, si valet, nec vitium habet ex ore vel palato, osculo excipit papillas, easque opportunissime sibimet ipse parat; dum nec impositis modo pileolis, nec malo unguine in nauseam vertantur, ingestis insuper (ut vere in genitorum pestem ubique consuevit) aliquot intra nycthemerum mannae unciis. Nec ulla matri, ubi primos praesertim lactatus praestat, alia observatio, praeterquam imbuto propria saliva digito leviter confricare sibi papillas; quo facto infans eas suavius osculatur, lacque ipsum expeditius affluit.

Quidquid papillas emollit, illarumque sensum auget, turbat etiam lactatum, quod infans sugendo promptius rodit. Cures igitur, ut papillarum et uberum sensus obtundatur quidquam, uti esset propemodo, nisi mos et vestitus ea jam pridem tegendo premendoque ad munera vitiassent. Unde mox futura mater adhuc aliquando prospicit sibi leviore demum curatione illarum partium, iterata earum admissione ad aërem et externa irritamina; papillarum item cum frigida ferme commixta quiddam cum alcohole aqua contrectatione et grato affrictu, tum, hac praesertim periodo, plurimum ex alterutro latere solita, ad salubritatem alioquin accomoda cubatione.

Haec pauca quidem sunt, ac simplicia cummaxime momenta, quae in omni lactandi observatione natura jubet. Quaenam vero praecepta ad nostros usque dies ars dictitat? Ea partim ex substrata epistola intelliguntur. Nec fictum esse argumentum; id innumerabiles ac diversissimi lingua et forma libri docent. Deinceps nec primum istud, neque ultimum reputamus, in quod difficile sit, satyram non scribere.

En Epistolam Obscuri Viri.

„Optime fecit excellentissima Domina, quod dignata sit a tali viro, qualis ego sum, consilium petere, quia omnes, Deo sint laudes, perillustres Dominas et spectabiles foeminas in tota urbe tractandas habeo, et celebritas mea in hoc puncto fixa est. Nulli mearum Dominarum permitto, ut infantes suos

lactent, et sic semper admodum bene me expedivi. Quodsi etiam mammae primis diebus aliquam confusionem faciunt, nihil tamen hoc est, in comparatione cum illis molestiis, quae ab infante infliguntur, quem ipsimet lactamus. Excellentia Vestra per dies et noctes nullam quietem habebit; et, ut nihil de sanitate dicam, pulchritudo Sua maximum detrimentum patietur. Itaque etiam atque etiam miror, quod illustrissimus Dominus maritus tantum optet, ut Excellentia Vestra molestum istud opus suscipiat. Quod Dominus Doctor N. ad illud suadeat, hoc naturale est, quia perbene scio, quod unus ex nova schola sit. Per Deum immortalem, quot quantaque infortunia in hoc et altero mundo isti homines prorsus facturi sunt!"

„Postquam autem pleno titulo Dominus Maritus id libenter videt, et etiam Excellentia Vestra ipsamet magnum desiderium lactandi habet, fiat mea pace! Verum si res malas sequelas inducet, ut mihi postea nihil inculpetur. Nam in numerosa mea praxi jam plures ejusmodi tristes casus vidi; ita praeterita septimana ter mammam aliquam cum cultro aperire debui. Illustrissima Mater et Amita Excellentiae Vestrae etiam maxime attonitae et plane inconsolabiles sunt, ob propositum ita sese exponendi, quia ab hominum memoria nullum exemplum fuerit, aliquam Natam B. V. unquam prolem suam lactavisse, et quia ab immemorabili tempore huic antiquissimae familiae ista particularitas haereditaria sit, omnes dominas de V. parvas papillas, et nullam plane complexionem ad lactandum habere."

„Eo minus suadeo, ut Excellentia Vestra isti negotio periculoso se immisceat. Attamen si nullo modo ab ea dignetur desistere, hortari saltem volo, ut propter mox laudatam haereditariam specialitatem papillas sibi praeparet, aut potius praeparari faciat. Hinc Excellentiae Vestrae cum proxima occasione sex pileolos, et ad necessitatem desuper duos siphones, et totidem etiam vitra et trahentes antlias transmittam. Quomodo istae machinae tractandae sint, et quod pileoli ante applicationem semper oleo amygdalarum aut aliquo suavi un-

guentulo illiniri debeant, has res matrona Kiliana optime intelligit. Excellentia Vestra tam in partu, quam in omnibus aliis negotiolis in eam audacter confidere potest. Certe egregia obstetrix ista Kiliana est.“

„Ad istud vero Excellentia Vestra praesertim debet respicere, ut non nimis mature, vel sero infantem ad mammas ponat. Nam si statim post partum fit; infans nihil lactis accipit, mammillas irritat, et matrem gratis vexat, ex quo pessimae sequelae oriuntur. Verum si lactatio tardius incipitur, etiam magnae incommoditates sunt. Secundum meam experientiam optimum est, ut illustrissimus infans post partum secundo elapso vel tertio die adponatur; tunc videlicet febris lactea ut plurimum jam intravit, et mammae sufficienter repletae sunt. Inter hoc tempus decoctum althaeae, vel infusum verbasci cum lacte et saccharo, et omni bihorio duo parva cochlearia syrupi laxativi dantur, ut tenerae primae viae a meconio lege artis expurgentur, et ad assumptionem materni lactis praeparentur.“

„Si vero papillae non ita praeparari possint, ut infans, qui Dei gratia generis masculini sit, illas facile capiat, statim ad vitra, ad cucurbitulas, quidquod etiam ad siphones confugiendum est. Quodsi vero etiam haec non juvent; tunc Excellentia Vestra mammas sibi a suctrice exsugi faciat, quae, quo magis edentula est, eo melior est. Si vero annosum tale flagitium fortassis non inveniatur, parum refert: duo catelli opus tam bene atque melius absolvunt, uti de hoc in longissima mea praxi saepissime edoctus sum. Diana B. D. nunc ad amussim etiam plena est, et fortunate cum Excellentia Vestra in tempore convenit. Dominus Liber Baro Excellentiae Vestrae manum exosculatur, et in casu necessitatis ex hac mordentissima prosapia nobile par certe ad obsequia tum paratos tenet.“

„Si nihilominus, quod nimium saepe videmus, praeceptis his licet strictissime observatis lactatio aliquam difficultatem facit; sincere consulo, ut Excellentia Vestra statim desinat, et illustrissimam prolem cum aqua et lacte dignetur educare.

Ego saltem isti innocenti nutritioni magis amicus sum, quam nutricibus; nam bonae rarae sunt, et malae nihil juvant. Et si etiam nutrix sana sit, saltem de morali suo charactere semper suspicionem habemus, ad quem tamen respici debet. Hinc jam olim celeberrimus Virgilius doctissime dixit:

Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus author
Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, hyrcanaeque admorunt ubera tygres.

„Quidnam vero sunt istae tygres nisi nutrices nostrae? Hinc educatio aquosa securior, et si recte tractatur, prae omnibus laudem meretur, praesertim pro hominibus illustris geniturae: mens per aquam sagax et ad perfectionem capacior, imo etiam vultus pulchrior et cor ipsum nobilius fit."

„Ut autem febris lactea labefactetur, et per Excellentiae Vestrae tractum intestinalem excrementa et alia impura, quae plane naturaliter sub graviditate ibi sese accumulant, sensim sine sensu expellantur, ne Excellentia Vestra obliviscatur, gratiosissime ordinare, ut inclusa formula in pharmacopolio accurate paretur, qua alvi quotidie quatuor, aut sex vicibus bona dejectio fiat. Medicina gratissimi saporis est, et egregios effectus edit; optimum etiam contra morbos in puerperio prophylacticum est."

„Tenelli infantes omnibus rebus assuefiunt, atque, ut semel assuefacti sunt, ita postmodum habentur. Quodsi igitur Excellentia Vestra lactet, satis et abunde est, si de die et nocte quater mammas porrigit. Alias Excellentia Vestra nimis exhauriretur, ac tenerae fibrae ventriculi infantis sub quantitate lactis succumberent. Praeter has vices alternatim jusculum pullinaceum et aqua oryzae propinari debent, quibus lac maternum in stomacho egregie diluitur. Id certe pro tenellis ejusmodi creaturis melius est, quam si perpetuo matri adhaereant. Post aliquot dies clara panatella datur. Deinde suadeo etiam sincerissime, ut infans, quamprimum possibile est, in separatum cubile transponatur, et diligenti et devotae foeminae in curam detur; alias matri et ejus lecto terribiliter assuescet, et postea in nullo alio loco quietem da-

bit, uti hoc in amplissima mea praxi centies centiesque expertus sum."

„Si tamen lac copiose in mammas veniat, ad manus sunt Excellentiae Vestrae uterum repurgans potiuncula mea, cucurbitulae atque siphones. Posito autem casu, quod lactatio Excellentiam incommodet, de quo plane non dubito, aut si ex aliis causis forsitan ab ea desistendum sit; tunc mammae statim debent fasciari, ne nimis repleantur, et naturaliter inflammentur, et suppurent. Sed etiam in hoc ultimo casu laxans uterum potiuncula mea frequentius sumi et diutius continuari debet, ut abundans lac ex pectore Excellentiae Vestrae recta via per alvum subducatur; quocum me recommendo etc."

Quamquam laudatus hic curandi modus, nisi ex toto ubique, attamen ad partes adhiberi solitus, et matri et infanti maxime sit exitiosus, nec tamen aptius ad naturam initum consilium est. Lactandi quippe munus, unde mater veram et suavissimam voluptatem capiat, illi in cruciatus cedit, ut integerrimum saepe uber, novo homini aptissimae aliturae fons et scaturigo, in sedem dolorum, vel saepius in plenissimum focum puris et saniei abeat. Rebus ita perversis, infans alimento proprio sibi, nec primis gustato labris, orbatur, et naturalis, quae ipsum inter et matrem amoris copulatio est, primo nunc, atque hercle satis mature solvitur, postea nunquam forte ad sympathiam reficienda.

In schola technica a multis retro annis lactatus, et recens natorum omnis tractatio aliter instituitur. Cuncta nimirum moderat et regit natura; atque inter tot millia puerperarum nec una unquam ex communi testimonio inflammatum, multoque minus suppuratum uber habuit. Quare certus sum, inter multa centena puerperarum uberibus infesta vitia vix occurrere unum, quod aliunde, nisi ab erronea cura, a malo regimine, vel ab iniqua consuetudine inter matrem et infantem venerit.

Atque simplicissima illa procuratione non lactantes modo, sed etiam, quae non lactitant, illibatae ab omni molestia manent; quippe in tota re secus obtinet, ac vulgo a medicis,

chirurgis et obstetricantibus, a doctis matronis, anubusque solet commendari, multaque auctoritate ubique ferme in usu colitur ac perstat.

Puerperae primis diebus foventur lecto. Quo degunt, cubile inter + 15 et 17° Reaum. temperaturam habet. Insolens est, ulli earum medicinam exhiberi, quae deorsum purgat. Ubera ab omni gravi tegmento et constrictione immunia, modice solum calefactis quiddam linteis tutantur. Mater per vices, utque libet, in alterutrum latus incumbit, papillasque sibi saliva digito molliter, ac liniendo confricat. Tum lactis facilior fit exitus. Interim uda linteola saepius absumere, ac diligenter submittere nova oportere, vix necessarium commonefieri est.

Lac quamdiu copiose influit, dum quadam puerperae in victu moderatione est utendum. Ad sitim, quoad urget, aquosus, vino quidquam mutatus potus sufficit. Alvo adstricta clysma ponitur. Hacque simplicitate cedit lactationis totum negotium procul febre et inquie; nisi quis tam ineptus est, ut ignoret, in puerpera et lactante matre venam moveri haud ea tarditate, ac in avunculo vel avia posse, ne confestim et morbum et febrem arguat. Est tamen vulgaris haec doctrina.

Ambigebam aliquamdiu, simplicissimam hance curam praescribere, veritus, ne ipsa sese a lacte sine metu et poena expediendi facilitas matres etiamnum complures ad defectionem a summo officio illiciat. Interim, quia medicus sum, attinet, foeminae potius corpus curare, quam animum. Deinceps bonae etiamnum matres sunt, quae per ipsum id, quod lactent, vel avide gestiant, vel ex inscitia et importunitate aliorum, vel ex propria in officio sinisteritate vel quacunque inevitabili offensa deforis, in afflictus mammarum incidunt. Quis non illarum mulcere dolores, dumque fieri potest, adversus tutari vellet? Caeterum monuisse sufficit, ad salubritatem corporis foeminei omnino necesse esse, ut mater, siquidem valet, proles suas lactitet. Unde etiam consequens est, officium hoc non solum proceritati uberum, formaeque pulchritudini non nocere, sed eam maximopere intendere ac

procurare; nulla enim est sine sanitate formositas. Praeterea frequens probatio oculorum monstrat, ipsissimas eas, quae lactationi pertinacissime obstrepuerant, ante aetatem longe, imo in juventa, ab natura ipsa pendulis et exsuccis mammis notari, morbisque foedis plecti, citra eam culpam a se omnimodo alienis.

Haud quidem dubitatio est, puerperas lactantes, similiter atque eas, quae non praebent, sub aptissima caeterum temperatione affectari in mammis posse. Tum vero primum malum plerumque alio ac majore gravatur: inepta scilicet tractatione, morbum durius asperante, quam factum unquam ex natura foret, si dementia curationis non supervenisset.

Nonnunquam mammarum papillae minus eminent; isque, qui placere orbicularis turgor solet, adeo deficit, ut contra planae sint, imo depressae. Molliori affrictu, et aliquamdiu digitis suaviter tentata expressione, ad prominentiam sollicitantur.

Juvat etiam prudens interdum elasticae antliae, seu vulgaris, aëre per calorem satis expulso, cucurbitae vitreae impositus, qua paullum post ablata, illico admovendus natus est. Hae tentationes aliquoties moderate repeti debent, donec papillae aptatae sunt, ut infans eas capere valeat.

Est quidem etiam, ubi suctione mamma affligitur, nec tamen ideo lactare cessandum; quamvis enim arrosa papilla haud expers dolorum sit, vincit tamen maternus amor, ipsiusque prolis insons saliva intra aliquot dies lenit, persanatque. Creberrime levis simul circum papillam et aream inflammatio occupat, quae, ut mitescere erosio coepit, sponte cessat. Praeterea nihil in hac re magis idoneum, quam morbidas plagas saepius subfrigida aqua attrectare, dumque primo appetit, mox admovere prolem.

Inter lactatus libera spatia afflictae partes conduplicato linteolo teguntur, aqua madefacto, ac saepius, ne adhaerescat, renovando; quod, si forte agglutinatur, ante quam removeris, paullatim emollito.

Inter alia linimenta (si quidem pinguia posuisse fas est),

maxime unguentum de uvis, aut si deest, recens butyrum mollit. Ubi dolorum ferocia est, vel aegrae delicata nimium corporatura, ut nec incumbens in afflictas partes exile indusium ferat, apto pileolo tegi papilla potest. Attamen quo rarius breviusque hoc tutamen, eo melius. Obtecta enim papilla mollescit, et citius roditur.

Quamvis equidem haud vera semper mammas phlogosis tenet, solent saltem intumescere aliquando. Tum nec fomentis humidis nec emplastris confestim utitor. Nocet etiam, puerperae lac intempeste et cum molestia per cucurbitulas et antlias extrahere; quia tumor ita potissimum incenditur, et modica offensio gravius augmentum capit. Sub apta dolentis loci observatione et repetito, quoad licet, infantis suctu, mammae turgor, et propinqua exesae papillae levis inflammatio sponte cedunt.

Sin erosio, ortaque ex ea phlogosis et tumiditas increscunt, atrocissimo dolore, ut lactatus usque ad discrimen molestus fiat, seponendus ferme infans erit. Quo facto morbus descripta curatione intra breve tempus ad sanitatem ducitur.

Verum aliquando ingens inflammatio repente irruit, cum validissima febre, tumidis simul et dolentibus glandulis sub axilla, vel immunibus. Saepissime malum etiam originem ab exteris habet; praesertim a suscepto frigore, ab violento animi motu, ab omisso, vel erronee vel segniter observato lactatu. Tum nihil, seu paucissimum ex ubere decidit.

Quibus in rebus ante omnia prospiciendum, ut lac stillet et continuet; idque aptissime impetratur, ex quo puerpera in alterutrum latus cubat. Ubi vero juxta alia memorata subsidia simplicitas haec non respondet, nec in papillis quidquam renuit, cucurbita vel lagena elastica aliquantum exsugere decet; quod siquidem commode nequit, ab inutili periclitatione mox abstineto.

Externe ad partem levia, cuidam infuso resolventi immersa dein expressa fortiter plicata linteola imponuntur, perpetua cautione, ne mammae frigus adspiret. Verum tamen, quia fomentorum applicatio nonnisi impigre ac cautim debet

tractari, illis haud facile utimur; quum imbuti suffimigiis ex saccharo et blandioribus resinis panni, similiter congruant. Universim vel ob imaginationes vulgi in admovendis fluidis moderatus esto. Inter caetera valentissime molliens cataplasma juvat; quod etiam principio inflammationis, leve praesertim, ne opprimat, et tenax aliquanto potius, quam molle et aquosum, utile est. Pultes enim vero stillicidium revocant, et interdum phlogoseos aeque resolutionem, ac alia mutabilitate, suppurationem movent.

Vix in tali offensa aegram monere circa victum opus est. Ciborum scilicet appetitus in hoc, ut in similibus aliis morbis parum angit. Nec ad fruges, ut solet, ubique obligatio sit; poma nimirum, armenia, cerasa, hujusque alia generis calore furni non siccata praesertim, cruda coctaque, puerperis male praebentur; conducunt multo magis dulcia jusculo carnis concocta olera et blandae radices. Pro potu, non quidem ex ordinatione et magna copia sumendo, sed ad sitis modo desiderium, mixta quidquam cum vino aqua, cum vel sine saccharo, concedi opportune potest.

Neque substricta alvus sit. Quando igitur intra nycthemerum nihil movetur, duci per molliens clysma debet. Febris vero ubi multum accenditur; si tumens valde et dolens et rubra mamma est, nec universa valitudo obstat; nitrum aliquando cum saccharo, ex aqua simplici, vel alio competente vehiculo porrigi ad aliquot grana potest. Dum demum febris atrocius instat, modice sanguinem ex vena trahere, idque fortassis nec tamen sine vera necessitate iterare decet.

Aegra continenter aequabili ac justa degat temperie, ne arida cutis fiat; quaeque vertere in damna possint, sollicite evitet. Hancque simplicissimam curam benigna saepe resolutio sequitur. Quae quidem si cum nutatione trahitur, haud insistas pertinaciter. Neque enim satis est, cedere ruborem, sed simul, atque intra breve tempus, partem quoque emollescere et subsidere oportet. Secus expedit pus, quam ocyssime potest fieri, solerter et ad intentionem maturare. Namque alias suppuratio languens, dolens magis, ac diutina

fit cum vicissitudine; et periculum est, ne tubercula maneant.

Interdum itaque gravis inflammatio renititur et tristem exitum habet, ut afflictum uber suppuret; quod in procinctu esse, sequentia indicant: dolores in punctum convergere, lancinantes, et subito ictu quasi penetrantes fieri; brevi usquam in mamma splendens et mollis locus eminet; tum subtus crudescere, pungere, tandem pulsare dolor. Postquam ista omnia, aut pleraque ad certos pervenere gradus, nihil longius impedit, quin locus suppuret, et abscessus fiat. Quin imo saepissime suppuratio jam coepta est.

Qua sub difficultate dolens opus inchoanda nunc aut continuata calidorum impositione oportet maturare; quod ut citius procedat, pulti, ad molliendum, plus, quam hucusque habuit, remanere humidi debet. Deinceps, si loca ad maturationem et abscessum maxime pervenere, cataplasmati ad properandam eruptionem puris emplastrum gummosum supponitur, cui passim, ubi proxime pus latitat, incisa rima sit. Sed cave ab omni emplastri miraculo, ex cujus irritamine dolor et suppuratio citra modum increscit, ac modicum malum in pejus mutatur. Simplicia, absque singulari stimulo mollientia cataplasmata rem apprime absolvunt; imo nonnunquam, ubi vix sperares, tumor ex resolutione cessat. In aegris dumtaxat sine omni paene ministratione suppurans uber simplici, super papillam exciso, emplastro et superposito pulvillo tegitur; in quo quidem quiescere casus jubet.

De reliquo omnis seu morbo seu aliunde praeter modum tumida mamma devoluto ex adversa axilla linteo molliter fulcienda est.

Nulla, quae pus continet, mammarum plaga, quocunque instrumento cum prudentia aperitur. Ne quidem imponendi caustici unquam mihi necessitas. Interea ad operandum licet ineptissimi, sed celebritate increbrescere cupidi chirurgi in simplici ac mollissima parte ostentare suam dexteritatem properanter gestiunt. Magnificum inceptum! miserabili et afflictae foeminae cultro mammam pertundere. Dementiae multo ma-

gis vel socordiae exemplar dicimus, dum sine gravi causa facinus patratur, unde offensa per factitios dolores necessario augescit, et in perniciem cogitur. Quot mulierum formosissima et uberrima pectora ab ejusmodi magistris evastata, sed nunquam percurata amplius sunt, ut miserae, qua tandem convalescant, misso spurio chirurgo, apud alium tractatorem vel proximam quamque vetulam solatium quaerant et inveniant.

Simplex admodum mammae suppurantis cura est. Tumorem cataplasmate foves, donec rumpitur. Tum pus, et lactescens humor varie effluit. Impeditum fluxum situs et moderata expressio movet; qua tamen caute versandum, ne novus dolor fiat. Et si angustior forsan ab initio apertura est, succedit tamen illius sponte ampliatio; ut itaque frivolum sit imo crudele, vi dilatare, aut spongias intorquere et turundas velut clavos; ut scilicet abscessus apertus servetur aut obturetur?

Super patens ulcus, quo illud adversus fomenti asperitatem munias, congruens et variis incisum locis emplastrum ponito. Atqui usus etiam pultis continuetur, donec, quae suppurant, aperta sponte et persanata loca sint. Pro lactis caeterum et puris copia commutanda crebro cataplasmata et pulvillos esse, alioqui intelligitur. Maximum quippe in tota curatione momentum munditia habet.

Aliquando morbida plaga serpere in latum ulcus; tum illud ex superficie modo et leviter simplici, vitello ovi temperato, unguento digestivo illitis carptis filis, quodque profunde erosum est, similiter paratis ex linteo floccis obiter tegere, atque ita, quatenus suppurat, semel vel bis intra nycthemerum tractare, et mulcere amplius partem per cataplasma juvat.

Cui procurationi insistitur, donec suppuratae omnes plagae sese aperiant, dein mundatae, et partem maximam solidatae in cicatrices sint. Post, omisso cataplasmate, ulcerata quiddam adhuc loca intra quatuor et viginti horas semel deligari, et tepido tegi linteo satis est.

Perfecta sanatione aliqua plerumque indurata loca remanent, successu temporis sensim disparitura. Sed celerius evanescunt, superposito spermate ceti, aut emplastro cicutae, vel simili alio. Aliquando indurationes illae nunquam penitus dispelluntur, quin tamen sero in pejus ruant. Hac quippe fortuna res plerumque cedit, nisi peculiaris in morbos pronitas subest, neque ulcus incisum cultro, nec tota perperam acta curatio fuerit.

Plurimi profecto mammarum acuti affectus hoc modo et facile, et perfecte sanantur. Interim aliquando contra obvenit. Inter plures indignationes unicus modo in memoria mihi casus est, ubi duos in dextra mamma sinus, ob contractas in iis ex mala labe callositates, dilatare et in unum vulnus scindere opus habui. Sed rarissima sunt ejusmodi vitia, ut tanquam exceptiones genus curationis minime infringant.

Morbida aut ulcerosa mamma, haud semper impedit lactare; hoc potius ad mitigandas passiones et ad sanationem ipsam saepissime confert.

Ejusmodi mammarum afflictus, praesertim ab initio, quum dolor saevit, aegrotantes damnose infirmant, quaeque assectatur febris, ambiguam plurimum habet naturam; ideo prudens in ea moderanda medicus sit, ne foemina viribus, praeterquam quod morbus pessumdat, ipsa etiamnum medicatione spolietur.

Satis alioqui diu in opprobria chirurgorum medicorumque unguentarii et matronarum vulgus ulceratas mammas facile et celeriter consolidarunt, quae siquidem haud semper ad normam artis prius destructae fuerint, nec tamen ex arte unquam sunt persanatae. Ars omnis posita in simplicitate est. Et rationalis medicina, si quondam monstratam hanc a natura viam sagacius prosequetur, in tractandis his morbis eodem gaudebit successu, quem sana mens hactenus et empiria habuerunt.

APHORISMI.

Haec sit propositi nostri summa: quod sentimus, loquamur; quod loquimur, sentiamus.

SENEC.

I.

Pertinet ad luxum et perversum temporis nostri morem, ut, quo delicatiores et locupletiores sunt puerperae earumque familiae, eo obscurius cubile sit, quo decumbunt. Stulta ostentatio noctes etiam conduplicat, ut medicus, obstetrix et famulae a sole ad puerperam concedentes, in caligine caecutiant, utque in tenebris accessere, in tenebris pariterque recedant.

II.

Atqui necesse omnino est, ut lucis nitor, aër intempestus, omnisque turba et tumultus a puerpera et genito arceantur. Plena autem meridie jacere in atrata crypta et sepulchrali quasi, seque ipsum illecebra lucis defraudare; id enim vero muris alpini, non hominis est.

III.

Nonne flores aëri et luci exponimus, ut crescant? Poenam carcerum obscuratione lex asperat; igitur scilicet etiam novellas matres earumque infantes industriosa nocte occulimus, ne aegrescant? O stolidam et insanam artem! Atqui infirmis puerperis saluberrima mollior et umbrosior lux est, quae grato vel necessario etiam irritamento, quodcunque animatum est, permulcet et recreat.

IV.

Non omnis ubique omnia profert natura, neque eadem copia aut perfectione; variante coeli terraeque tractu, aliisque causis.

V.

Sed in procreationibus suis rerum mater pedetentim et gradatim sese limat perficitque, tam in omni re singulari, quam in rerum similium infinita serie. Ea quippe in generan-

dis perficiendisque suis operibus intra hos principales fines omnia moderat regitque: ut quid vel simpliciter sit, vel ex omni perfectione sit. In quibus terminis velut conclusa aeternum progreditur, retrogreditur. Unde cernimus, a valentissimis parentibus haud semper exire validas proles, patreque vel ingeniosissimo hebetem aliquando omnisque curae et institutionis incapacem filium gigni.

VI.

Uti rerum naturae certam perfectionem attingunt, necque procedunt ultra, ita eaedem conversa ratione descendere in pejus nec tamen altius possunt. Atque ita morbi innati et haereditariae labes cum tempore evanescunt, infirmique et caduci parentes tandem aliquando vividiores proles edunt.

VII.

Utinam contra prosperitatem et praerogativas hominum tanto minus actuosi et officiosi essemus, quanto magis diligentes et anxios praestamus nos in excolendis brutis et bestiis.

VIII.

Climata, terrae, aquae, et incognitae aliae causae naturis uniuscujusque plagae patrium quendam et domesticum caracterem necessario et tantopere indunt, ut naturae alienigenae, ejusdem recte speciei, in illam plagam tanquam in coloniam deductae, ibique vigentes, post aliquod tempus eandem indolem ita assumant, ut aborigines videantur.

IX.

Itaque diversitas quaedam et varietas, in aptis ad procreationem modis et materiis, summopere valet ad cujusvis generati robur virtutemque perfectam. Vitiantur enim et emarcescunt valentissimae animalium propagines, ubi potentiae procreatrices et efficientes naturae vires inter animalia et in hominibus ex una eaque serie longo tractu exercentur.

X.

Ad foetus futuri perfectionem summum momentum vigor et validus habitus coëuntium est.

XI.

Labes matrum et morbi, et in hominibus et in brutis, nec

tam facile, nec tam frequenter in foetus traducuntur, quam vitia constitutionis ex generante mare.

XII.

Animalium propagines, quibus nec ex Arabia neque ex Hispania suffici et restitui mares generosi possunt, necessario exolescere, habituque et vigore et virtutibus labi ad ultimum debent, si ad generandum nonnisi maribus enervatis et vilissimis parcitur, iisque utimur.

XIII.

Qua ratione germen futuri foetus natura severit, quomodo in ipso procreandi actu eliciatur et pullulet, ipsa sibi seposuit, nobis occuluit. Atqui, si notiones partium anatomicas, quaeque in graviditate fiunt, quarundam mutationum scientiam excipis, amplius nihil hac de re novimus, quam quod a primo generis satu probatum erat.

XIV.

Quid dicam, esse adhuc homines tam stolide credulos, qui fidem adhibeant circumforaneis istis ardelionibus, pendere ex arbitrio generantis, marem an femellam procreet? Numnam circulatrix sapientia ista planum jam fecit docuitque, qua ratione res certo succedat, nulla habita ad genus cura? Dum similes nugae apud Germanos ventilantur, certo indicio, quo ratio stet; ecce tibi in Galliis vanus alter ex tripode, qui curiosissimam, generosas nonnisi gignendi et ingeniosas proles, scientiam tradit. Fortene jam pater istius sophistae pridem calluit mirabilem artem?

XV.

Scribimus indocti doctique; indocti pronius effusiusque de rebus nec intellectis, nec perceptis. Quare numerosissimi Th . . orum libri sunt. Verum etiam ex centenis scriptoribus circa obstetricia vix unum videris habilem obstetricantem, qui usui et partus esse adjutor possit.

XVI.

A situ obliquo capitis foetus, dum intactum modo manet, nequaquam tantae nec parienti neque foetui adversitates accidunt, quantae ab insanabilibus tot obstetricantium et obste-

tricum craniis, qui in omni ferme opere gestiunt et agitant, rudes et miserabiliter negotiosi.

XVII.

Quocunque modo infantis caput, utpote collo naturaliter junctum, pelvim intrat, eadem ratione, sed aliter quidem, ac in libris confusi doctores tradunt, per ipsam naturam illud et sine magno labore proferri in lucem potest; dummodo aequum modice inter pelvim et caput discrimen sit, nisusque ea dumtaxat polleant vi, ac etiamnum oportet, ut promoveatur ex natura foetus, capite locato quam aptissime.

XVIII.

In quacunque obstetricia, non secus ac in omni therapeutica cura, primum est: non obesse; secundum: prodesse.

XIX.

Vagina hactenus in parturitionis actu simpliciter ceu pars aestimabatur, quae patiens sit expandi; caeterum ad ipsam functionem ignava et inefficax. Attamen in multis partus momentis, in secundinarum secessu, ut in aliis opportunitatibus, organum istud in expellendo foetu proprie ac revera actuosum est, ad partumque, imo ipsam ad uteri integritatem et exercitationem necessario ac uno quasi tenore pertinet.

XX.

Morbosae quaedam sunt offensiones, quarum assultu certas corporis partes paucis horis fatiscere et emori cernimus; uti a primo accessu febris nonnunquam tota confestim constitutio vitalis ad necem afficitur, et dissolvitur.

XXI.

Talia pleraque damna medici sub typo febrium malignarum comprehendunt; verum malignitatis ipsius quale principium sit, qualisque fomes, id neque significatur, neque colligitur.

XXII.

Necesse tamen est, materiei aliquid esse, aut illius certe aliquam singularem formam et modum; ut, si corpus inde afficitur, quacunque ratione, seu positiva seu negativa, mutationes in eo contingant, quibus persistere longius vita nequit.

XXIII.

Atqui vix unquam erit, ut malignitatem ipsam, quatenus haud tractabilis sensubus est, recte aggrediamur, aut illius saltem retundamus vim; quemadmodum acidum salis addita creta elidit, aut vis soporifera opii aceto stringitur.

XXIV.

Quapropter in percurandis malignis ejus notae morbis hactenus acquiescere in eo oportet: ut afflictum corpus, et partes inprimis offensioni maxime obnoxiae contra destruentem vim sive recta, sive intermedia arte muniantur, seu curentur, ferme, ut exitio minus patibiles sint; deinceps, ut morbum in universo, aut ex viru enatas offensiones loci mitigemus, vel amoveamus; denique, ut omne nocens, aut quodcunque ad recipiendam, vel ad generandam, vel augendam propagandamque pestem idoneum est, pro re nata per vias secretionis, aliterque studeamus educere, idque propemodo, ut naturae congruit, ne in sanationis ad tempus et modum opportuno processu suo quidquam praeoccupetur, neque ex parte quidem, neve sua ipsi abstrahantur praesidia viresque, neve omnino adversus convalescentiam ponantur impedimenta.

XXV.

Ad omnem curationem morbi summopere pertinet, ut potissimum id, quod in alienitate ipsa est alienum, vel tollatur, vel corrigatur.

XXVI.

Systema, quod omnem medendi summam binis contrariis verbis, oppositas solum significantibus modificationes, continet explanatque, licet diversissima necessario in tam variis affectionibus et ratio remediorum et usus et opportunitas sit, tam parum ad usus absolutum et ex universo commodum est aptumque, ac aliud quodpiam, quod nihil nisi saburram odit, in bilem pugnat, et faeces rimatur per intestina.

XXVII.

Quae hactenus in medicina fabricata systemata fuere, cuncta imperfecta sunt, neque, ut videtur, perfectum ullum unquam est futurum. Quid, si e singulis illud, quod usui possit

esse, decerpas, novamque structuram retexas, meliorem singulo quoquo, cujus e ruderibus desumseris? At vero id emolumentum ne ad pluteum quidem!

XXVIII.

Non sat est, matrem ex subactione naturae peperisse; sed superest etiam, postquam exclusa proles est, ad praescriptum naturae alere eam. Atqui in hoc unica, et planissima ratio est: alitura nempe ex ubere materno, quae, si non suppetit, ex mamma valentis nutricis.

XXIX.

Quilibet alius natos nutriendi mos naturae contrarius, damnosus et delens hominum est. At aniculae, et nescio quis hinc inde fungus et excors, infantes tibi laudant formosissimos, ac mirifice, ex aqua prosperos, Bacchum vincentes. Sed tot millium genitorum, qui citra duos ejusmodi inflatos et mucosos pueros ex fatuo potu misere perierunt, coeci obliviscuntur; neque occurrit, fieri haud posse, ut proles, matris fraudata ubere vel nutricis, tam pleno ac valente corpore succrescat habituque, quam si lactuisset. Nempe catulos poni ad rumina jubemus. Post inter binos agnos, alterum matris nutritum lacte, alterum ope limpida artis, si optio sit, videsis, quem eligant ac seponant sibi, aquoso mucore educandae sobolis humanae, sagacissimi praecones.

XXX.

In qualicunque partu placenta non excernitur, priusquam collum uteri vel salubriter vel morbose, organica vi ac ipsa ex materia vere in contractionem iverit, quod vario tempore, attamen sensibiliter obtingit; tum quidem inter viginti ejusmodi casus vix trinos numerabis, quorum finis qualibet vel adhibita curatione vel omissa non funestus sit. Interea ad hanc quaestionem pertinentia multa momenta sine probatis exemplis ac peculiari discretione ad usum explanari nequeunt, quamvis inolescat, pleraque nunc imo commodius ex priore vel praedicto dirimi.

XXXI.

Quemadmodum quodvis in universo creatum in se ac cir-

cum quiddam adversum sibi et obnitens habet; sic etiam natura, idque ipsamet sibi in homine effinxit; in hoc quippe delectamur et nobis perplacemus, quo eo suavius exedimur, ac velocius consumimur. Miserabilis fortuna miseria in miseria est.

XXXII.

Perductio partus manu et instrumentis a qualicunque alia chirurgorum operatione omnino differt, quoniam in hac intra ipsum opus natura, nihil ferme actuosa, medentis manui patiendo nonnisi obsequitur. Verum in obstetricia opera necesse et perpetuum est, ut una cum arte etiam natura velut agendo moveat et efficiat.

XXXIII.

Atque permagni interest, cum in naturali partu, tum in omni artificiali, utrum a natura an extrinseca vi distendatur os uteri. Haec enim simul atque cessat, os protenus ad idem, quo ante fuerat, contrahitur spatium; idque etiam observamus, dum illud supra impetratos ex nisu naturae limites, mechanica pressione amnii, vel prominente quopiam membro foetus panditur. Alia admodum atque diversa ratio explicationis orificii a natura est: quod haec ampliatio ab inquilina veniat facultate, recteque computata ad scopum et tempus sit; illa vero deforis profecta dilatatio cum desinente vi subito evanescat, tendente quippe constanter orificio, redire in orbitam, qua violenter fuerat exturbatum. Itaque in omni partu, atque artificiali quidem etiam, non minimum refert, os uteri an natura cogat, an manus et instrumentum.

XXXIV.

Nihil communius est, quam foeminas ob varios fluxus ex genitali et alia circum vitia in balinea et thermas relegari, pessimo plerumque consilio; quia tristius plurimum revertuntur, quam advenerant.

XXXV.

Vere speciem miraculi habet, quantum potens, patiens, et efficiens in parandis sibi mediis ac viis foetans natura pro excretione devii aliquando ac demortui embryonis vel foetus

per anum et circa sit, consequente plena valetudine, solum sub attenta quidem, at nihil citra necessitatem aut violentius gestiente industria; cujus fortunae tria exempla habuimus. Nos saltem perpetuo ab hoc proficiscimur, omne immedicabile in genitalibus praesertim malum suspecta provisione ac furore artis pessumire, non alio fine, ac beneficio, quam quod magis doleat, et celerius destruat.

XXXVI.

Hercule, id nostro aevo creberrime occurrit, quoad generationem: In hoc optime sibi ingeniosam providisse naturam, quod vulgo mortalibus mentem segniorem et mutabilem dederit; contra sensus et affectus fortes, igneos et temerarios quandoque.

XXXVII.

Momentosa maxime in omni re obstetricia ex natura inventio! Foetus quippe, quatenus intra amnion delitescit, tota sua compactura inprimis ex capite mollior multo et ad omnem tractationem et figurationem patientior est, quam effluxo amnio; ut quanto diutius liquor exstillaverit, nudaque pars longius in genitali promineat, tanto magis ea ex ossibus renitens fiat et obdurescat. Haec aperio equidem, sed vereor, ne utilitas a quibusdam diligentius in damna gignentium et foetuum, quam ad salutem vertatur. Tum poenitet non tacuisse.

XXXVIII.

Arduam adhuc in Germania docti quidam obstetricantes diremptu litem habent; numnam videlicet ars obstetricia ars vere, an scientia sit? Neque suae patrumque nostrorum antiquitus sibi longius obstetrices placent, quas nitidiuscule nominari Adjutrices partus optant. Ohe, in verbis et formis multi et gravissimi sumus.

XXXIX.

Aliquando aqua inflata adhuc, etiamque deducta, foetus nihil curioso digito obvenit. Ne tamen inde praecipitanter inferas, illum transverso situ esse. Namque uno alterove nisu post rupta velamenta non raro plaga quadam tum primum al-

lidit, ut pertingas digito; si forte partem illata omni manu non prius senseris.

XL.

Hoc quidem ex aëre affluit, aliquam disparitatem esse in animalibus, eaque singula non tam sibi esse, quam alterum alteri; utpote cuncta nascuntur, plurima occiduntur.

XLI.

Nunquam non cum medicina esse, ac sine morbo nunquam valere, mollioribus patiendi commodissima, medentibus medendi opportunissima ratio est.

XLII.

Frustra est scribere ad salutem mortalium, inprimis mulierum.

DE
PARTUBUS PROLAPSA CHORDA UMBILICARI.

Nisi utile est, quod facimus, stulta est gloria.
PHAED.

Aliquando, foetu etiamnum latente in utero, funiculus umbilicaris procidit. Tum quia intra os uteri et in genitali saepius premitur, necessarium prolis cum matre commercium ante tempus cessat.

Propterea obstetricantes ejusmodi foeturas semper timuerunt. Pro foetu quippe maximam partem infelices sunt, idque ex necessitate naturae, quocunque observato studio. Sed etiam pro matre saepe detrimentum habent, quin necesse sit: nimirum citra culpam naturae, sed ex perversa tractatione, qua non raro et genitrix et genitus simul destruitur, irrito proposito hunc conservandi, ubi ex fortuna rei nullatenus potest.

Copia amnios, foetu inprimis infra modicum gracili, il-

liusve capite super oram leviter imposito, nec explente satis; dum foetus erroneum situm habet, et praelonga chorda est; si praeterea in ampla pelvi major vesica sistitur, forteque sub intempesta motione matris, nec opportuno actu et positione rumpitur; haec atque similia funi occasionem descensus praebent. Interdum tamen prolapsio fit sine aperta causa. Sed undecunque venerit, ambigua semper et plena periculi res est; quae, ut optime tractetur, curatius in noxae naturam et conditiones inquirendum, quam plerique docent, ac in usu fieri consuevit.

Casu funiculi, quoad infanti non periculo est, aut nequit esse, hoc quippe jam demortuo, genus parturae, quaeque inde prodit indicatio auxilii, nihil mutatur. Dum funis igitur ex vita nihil veget, nec manifeste pulsat, demens molimen ac ineptissimum est, partum propterea modo, quia decidit chorda, per artem cumque discrimine genitricis finire.

Quoniam itaque, utut nos actuosos praestemus, in simili casu unum propositum est, idque, ut infans sospes servetur; oportet, omnem auxiliationem propemodo instituere, ut ille non solum cum securitate ferme immunis maneat, sed ne mater durius offendatur, nec in discrimen vitae, nec longinquae aegrotationis aut futurae sterilitatis agitetur.

Quibus pactionibus, quum nemo quispiam humano animo illas injustas neque indecoras dicet, confidenter superstruo, quae nunc perscripturus sum, quaeque ita reputo, ut in omni praecipitatione, quatenus poterat, a me actum secundum illa utiliter fuisse et opportunissime credam.

Id quidem vulgo asseritur: ubi funiculus praecidit, ante omnia moliendum, ut remittatur, tum retineatur. Pro concione certe perfacilis, sed ad usum rustica et indefinita postulatio! Non raro enim vero labente furtim aqua, nec mediocriter etiamnum aperto utero, funis descendit; dum inter oris labia adeo stringitur, ut communicatio inter foetum et genitricem videatur obstructa. In qua re, quum accipimus, parvam modo portionem funis intra os detineri, quin in vaginam, minusque ad exteriora procidat; id forte impetramus

aliquando, ut particula admotis digitis in uterum recedat, ibique latitet, donec acta in pelvim nixubus foetus pars viam ei porro praecludat. Fateor autem, insons fere prolapsionis genus hoc rarissime obvenisse. Persaepe funis ex longo in vigina reperitur, sed qui illum referre, quin conatu ipso rudius opprimas, quam ex natura dudum contingit? Quantum porro simili periclitatione corpus parientis affligatur, nemo nescit. Unde alioqui patet, tali casu in salutem infantis nihil converti, ne tum quidem, si parcere neque matri volumus.

Nec tamen ubique tam funeste praejacet chorda. Interdum enim ore uteri propemodum aperto, sub praetensis velamentis tractatur; feriunt aliquando arteriae digitum, ductoque ultra indice foetus recte fortassis in partum procedens quadam parte attingitur. Qua positione ante omnia prospicito, quid matri simul ac foetui verisimiliter prosit, optimeque cedat. Quapropter rei complexus, ac ratio praesertim inter caput infantis et pelvim, tum incessus etiam et natura nixuum, quisque parturitionis usque huc fuerit, ultraque probabiliter futurus sit tenor; item et partes et regio, quas inter continetur funis, illiusque vigor denique ac prolapsionis totius altitudo recte perpensa habeantur, computando una, quam fragilis incertaque omnis tentatio sit, qua foetus ex conversione in pedes ducitur, tunc imo etiam, quando artem mitiori agimus auspicio, quam illud est, postquam necessitati partus novum ac triste augmentum ex prolapsa chorda accessit. Sed nihil, re caeterum pari, foetui majus portendit, quam dum supra in margine pelvis ac subtus pubem procidit chorda. Haud tantum noxae habet, quodsi ad alterutrum latus sive, quod minus officit, retro ex quodam angulo ilei prominet; ibi namque saepius duplicata offenditur, velut inaequalis et submollis tuber.

Cave etiam, ne ex intempesta curiositate contrectando, funem profundius agas, quam alioqui haeret; inprimis, ubi conquiescit in alterutro angulo. Postquam enim tuto ibi et salubriter latens erat, atque foret ultra; mox in apertum agitur exitium, simul ac insana pernicitate eum ab asylo exturbas.

Sane, funiculum retro ex latere pelvis deciduum, nec profundius lapsum, persaepe caput foetus supergreditur sine noxa. Ego certe tales partus percommode evenire vidi; id quod plurimum accidit, dum res modo, licet ambigua sit, praepostera agitatione nihil in pejus vertitur. Oportet potius, puerperam blande hortari, ut quiete et congruenter incumbat. Nec tamen necesse est, ut occasio monitionis ipsi aperiatur. De reliquo inutiles contrectationes et ineptam omnem curae speciem sollicite vitato.

Sed nihil in tali re irritum magis, et damnosius novi, stolido incepto, funem revehendi nimirum. Nemo quisquam prolapsam ex utero chordam cum commodo matris ita removere in loca potest, ut intus contineatur. Danaidum istuc opus est; simul enim atque particulam reducis, alia pars major juxta procidit.

Idque difficillimum esse, nec fieri ad salutem unquam, ex eo confirmatur, quia certi obstetricantes ad efficientiam inanis consilii varia machinamenta effinxerunt. Verum cunctis ejusmodi quisquiliis hoc dedecus inest, ut intentum non modo non impetrari, sed ne quidem sine summo discrimine, affligendi in necem uteri, institui pro experimento possit.

Quoniam igitur chorda altius praelapsa reduci in uterum nequit, vana alioqui retinendi eam sollicitudo est. Quapropter cuncta in hunc finem consilia confidenter et solemniter spernimus. Innumera videlicet absurda valent, quae quamvis ob implicationem et pondus dementiae a ratione inviolabilia sint, apertissima tamen falsitate sensus feriunt.

Si vero pulsus arteriarum brevi ante percipiebatur in chorda, eoque magis, ubi perstat, vel vigere quiddam aliunde videtur; dum illa capiti foetus adjacet, idque in pelvim opportune descendit, ut eximi queat per forcipem; tum vero hujus ope absolvendus partus est, quandoquidem artificium ita potest exigi, ne foetui gravius ex eo discrimen accedat, quam quo dudum premitur.

Re ita constituta, ut ex memoratis pactis operari prudens sit; statim instituenda versio, quam primum difficultas sive-

rit. In qua curatione, si quidem chorda alte in pelvim descendit, nec tamen ex vulva propendet, inutile atque durum est, primo referre in uterum eam, posteaque manum denuo ad pedes ducere. Sed oportet fune, quin asperius tangas, uticunque in locis relicto, ad operandum eadem tractare manu, cujus admissione in vaginam funiculo a pressione multo maxime parcitur.

Interdum vero excidit funis, reliquis rebus ita positis, ut versio instituatur, vel quod necessarium sit, vel certe consultum maxime. Qua pactione, quantum chordae extra genitale est, manu antea removetur in pelvim; post eadem manu tute ac molliter in uterum pergitur, idque sine cunctatione, ut infans accipiatur ex pedibus. Namque alias, quod ad exteriora decidit, inter genitale et operantis brachium diu nimis et cum pernicie opprimitur.

Demum sicubi funiculus juxta caput praejacet, rerumque complexio partum maturari desiderat; prae reliquis adhibenda forceps est, capite saltem ita composito, ut eadem queat comprehendi. Foetus enim caput infra oram pelvis prope, vel amplius demissum jam, causa faciundae versionis ex pelvi retorquere in uterum, idem perinde ac extinguere genitrici animam ex proposito est. Nihilominus vulgatissimum crimen istud in libris scholasticis oppido commendatur et fovetur. Quod miraremur forte, si quid etiamnum esset, quod sit mirandum. Neque enim exspectamus vel poscimus, ut quis saniora profiteatur, perscribatque, quam ipse sapit; attamen difficiles sumus in approbando, fas esse nescio sui, regulas jubere et usus, qui in perniciem humani generis tendunt, quorumque tandem infensa vi nemo immunis stabit. Utique si de optatis, et cogitatis tractaretur, nae, vix venia censurae foret?

Caeterum in appositione forcipis funem extra illius laminas relinquendum, porro in omni opera esse providendum, ne pars citra modum prematur, nihil opus monitore habet.

In quavis ex prolapsu chordae ancipiti quidem, at in reliquis naturali foetura in hoc intendas praecipue, quatenus vita scilicet sub nixubus impune perstet. Donec enim caput, pe-

des, atque clunes etiam recte procedunt, et pulsus in demissa parte propemodo viget, tamdiu per artem facere nihil necesse est. Posteaquam vero motus in arteriis sensim evanescens funiculum alicubi esse in angustiis prodit, tum enim vero eam procurationem deligamus, quae contra adversitatem, item ad expediendum opus prae aliis congruet.

Non equidem dicimus, eo temporis puncto, quo motus in vasis cessat, simul etiam in foetu extinctum penitus esse principium vitae; attamen, quamprimum communicatio inter matrem et infantem haud longius se manifestat, nihil morae, quin foetus ad animalem vitam reducatur. Quod saepe succedit, donec funi propria vitalis temperies et naturalis calor ac vigor inest. Ne tamen cum hisce dotibus congestum illius ex longa substrictione, et turgorem et adventitium calorem a matre confundamus. Accidit etiam interdum, ut minus exercitati in contrectatione curiose fallantur: pulsum quippe ex proprio digito in funem transferunt. Isque saltem non ignobilissimus error est, quia recte, qui minime sunt habiles, ipsos sibi quoque minime obnoxios habet.

Deinceps longa aliquando portione funis ex genitali pendet; sed reliqua partus ita se habent, ut, quod praejacet, in pelvim, qua sospes sit, referri nequeat. Quibus in rebus boni consules, partem foris propensam, tametsi ambigue valeat, madefactis linteis calida aqua vel decocto molliente leviter involvere, utque fieri potest, ita prohibere, ne frigescat et exsiccetur.

NOTITIAE.

Inter 2234 in schola technica biennio, a 1. Jan. A. 1801 ad 31. Decembris 1802 exclusos, et proxime consignatos partus fuere gemellorum triginta tres, facie praeversa viginti quatuor, quinquaginta octo natibus, et viginti quinque pedibus

praeviis. In tredecim labor versione finiebatur, in octonis forcipe. Semel apertum cranium.

Summa natorum 2264.

Ex his praematuri et maturi, sed languide vivi; emortui, ac plerumque jam ex putredine lividi; item foetus immaturi et abortus, 116.

Puerperae obierunt 10.

Inter has defunctas una, effluxo diu amnio, allata ex plateis erat; in ea mors a febre post gravem versionem sequuta. Duae, ex haemorrhagia uteri morientes importatae, brevi post convulsae obierunt. Quatuor alias, partu caeterum naturaliter soluto, secunda aut tertia die syphilitica phthisis confecit. Tres reliquae ex febre scarlatina moriebantur.

Inter conversiones una intentius mihi mentem commovit. Res enim vero, licet haud primo similis ferme sub manu erat, nunquam tamen antea tam notabiliter sese ad percipiendum praestitit: Spontanea quippe foetus Evolutio est; de qua breviter enarrabo. Ex sinceritate historiae elucebit, rem vere in natura esse, adeoque evenire, ut nihil amplius, quo in principio affusa exiit, speciem portenti ferat.

Facile profecto Evolutionis spontaneae voce in id adducimur, ut significatione ista non tam naturalem nisum, quam a natura velut extra ordinem conquisitam aliquam, et a communi pariendi modo et vi discretam et peculiariter accensam facultatem fingamus. Cujus siquidem efficientem causam simul esse in utero ponimus, id ipsum, resque tota hactenus quam maxime complicata captuque difficilis videbatur. Verum, ex quo similis, caeterum rarissima varietas se in manum obtulit mihi, eam simplicissimam complexus sum, ut nunc penitus existimem, sicut ad omnes alias, quamquam raro obtingentes modificationes, nil aliud naturae in hoc afflictu moliendum et concitandum esse, quam quod aliunde ad omnem parturitionem in se habet ac possidet.

Ineunte aestate anni 1801 praegnans aliqua in parientium cubile concessit. Ruptis in itinere velamentis ne hora ferme ante ejus adventum, facta mox exploratione, foetus sinistrum

brachium in pelvi detectum est. Vocatus confestim, membrum jam usque descendisse audivi, ut digiti cerni oculis possent. Exercitationis causa tiro illa die assistens, a me examinare jussus, rem propemodum renuntiat, ut postea ipsemet reperi: turgere brachium, nec satis jam apertum orificium esse. Incubuit transversim foetus, obverso in dorsum matris ventre. Uteri inferius segmentum, pelvis ora superior atque cavitas, vacua paene et libera tactui erant.

Injecto jam ante clysmate, ob tensam valde vesicam, aegra etiam de urina monebatur. Interea, dum aliae in parando lecto occupantur, cum discipulis ex ordine ad visendas puerperas concessi. Elapsa media hora reventum. Multa per clysterem ducta excrementa, sed tantillum urinae; missa igitur ex cathetere est. Post clysma dolores vehementer et magna efficacia incesserant, ut versionem non prolatandam ratus, aegram ad sustinendam eam exhortarer. Ingruente dolore, insinuans digitos sensim vaginae, haud parum mirabar, altius, quam brevi antea erat, manum infantis nunc recessisse; quumque nisus duraret, imo augeretur, digitis in planum positis, et inertibus, in cavo pelvis manu morabar ignavus. Perstitit sine laxamento dolor, infantis simul brachio, non absque quadam mea perplexione, pone sinistrae manus meae dorsum, in latere vaginae dextro, manifeste revertente in uterum. Sed maxime adtentionem id moverat: eodem quippe momento infans subito totum pelvis cavum clunibus explet, ita quidem, ut manus mea inter illius aliquatenus adhuc delapsum brachium et podicem, seu sinistram potius illius coxam, pressa in angustiis esset. Nec desiit dolor, ut itaque vix aliud superaret, praeterquam una cum foetus continuo protruso podice, bona fortuna, et protrudi meam manum sinere. Quo autem foetus demissum primo brachium vaderet: an prope pectore ad latus capitis supinum illud fuerit, pergente interim per exitum utraque clune; an processerit manu porrecta ad corpus, in celerrima re non prodam. Truncus nempe vivi foetus ipsumque caput subito aeque per infimum pelvis adigebatur, ac mox ante ab sinistro ileo super oram in cavum protrusae clunes erant.

Certe, sin aliquot minuta prius, ore praesertim uteri non tam patefacto, vertere paravissem, majore molestia infeliciusque etiam forte, in pedes compositus infans foret, quem tardius aliquanto, sed satius, praemittendo podicem, natura ipsa explicuit. Quid ergo hac in re contigit? Uteri videlicet ad normam contractio, dolorumque confluxus, partem foetus aperturae pelvis nondum magnopere appressam, podicem nempe, revulsis supra ventrem pedibus, atque porro, secundum articulorum naturales flexuras, inferius dorsum et abdomen complicavit, ac compressit, et in latere amplioris nec tam occupatae supremae aperturae permovit. Dum mobiliores illae partes ac molliores ab osse ilei ad inferius pelvis protruduntur, capite, quum multis id ipsum ex latere opposito punctis insistat et cohibeatur, minus cedente, ac impedito quidquam aut immobili ferme, donec, depressis in cavum pelvis clunibus, partus naturali via ultro perficitur.

Quae fortuna ut in parturitione incidat, necesse inprimis est, ut praeter pelvis larga spatia foetus quoque ad proportionem haud sit praegrandis, eumque situm ex transverso habeat, ne caput prope intrudatur cum brachio, nec fortiter nimis compactum a suprema ora sit; dein, ut effusis aquis actuosi mox adsint dolores, ac debite durent; postremo, ut os uteri festinanter dehiscat, lubrico etiamnum et rite adtemperato genitali. Caeterum in describenda historia modum tenui, ut res oblata et percepta est. Unde intelligitur saltem, parientem naturam, ubicunque nec vires nimium, neque spatia desunt, ut potentissima est in instituendo opera sua, ita simplicem, planam, et unam quoque esse in remediis ad illa exequendum. Oportet vero, ut obstetricans curate in inventione navet, quibusnam modis natura foetui aliqua extricatione evolvendo par sit; haecque monitio proxime hanc ipsam attinet parturam, quam fieri Evolutione Spontanea prope per metaphoram dicunt.

Quae res profecto observatione dignissima est. Quisquis enim cum versione saepius tractat, non expertum non habet, quam difficile, discriminosum, atque etiam impossibile ali-

quando reperire et adducere pedes sit, infante cum quacunque parte, praesertim clunibus dolorum vi intempeste ac vehementer in marginem actis. Postquam igitur circa modum, quem ipsa submovendo oneri commodissimum sibi, et sufficientem habet, natura distincte monuit, miranda nostra in has significationes incuria est. In asperrimis certe partubus, ubi ob imminens discrimen labor industria, si tamen valet, haud subito potest finiri, nec alia forte subsit gravis calamitas, deductis vel arte, vel suapte natura clunibus, partui satius obtemperare oportebit, quam lacerando uterum, ac foetus internecione, matrem et infantem, quod ajunt, a se invicem removere. Removere certe!

Satis jam alioqui per saecula parturitio, praeter dolores, quos ipsa injunxit natura, omni foeminae versa in genus torturae est. Nulla neque injuria corporis quaecunque, neque magicum ullum cogitari amplius nugamentum poterit, quod inexhaustum superstitio et inscitia reliquissent. Machinarum vis omnis: et digiti et manus et brachia; forcipes et terebrae; vectes et unci, mox in matrem saevierunt, mox in foetum ac saepius in utrumque. Quot miseris sine necessitate venter cum utero perscissus fuit? Ac utinam pro ultima atrocitate ipsas pelves ex nexubus disrupuerint!

Grates mortalium Optimo Primo! Mitior ars in nostro Instituto colitur, ubi pariens natura in antiqua sua primum restituta jura est; ubi, dum extranea ope indiget, artem paratam ad subsidium invenit, qua si quidem non potest sustineri semper, saltem nec pejus afflictari debet. Hocque ritu, his praeceptis inter tot millia, una eaque serie, et diligenter spectatorum partuum:

A. Nunquam infantis quocunque modo instanti capiti ad commutandum situm apponebatur digitus.

B. Nec ori uterino quorsumcunque verso, ad reducendum id, aut dilatandum, admotus index est.

C. Cuncti partus anteversa facie,

D. natibus, item atque

E. pedibus genubusve, qualicunque more pelvim ab exordio obsident, soli relicti naturae sunt.

F. Nullus infans enixo capite, mox extractus, sed rite moratum, donec agitante aliquo dolore reliquum corpus procederet ex natura.

G. Haud ulla unquam placenta utero exempta manu, nisi urgente gravi periculo.

H. Parientes, nunquam ad peculiarem quendam obligatae situm, per totam parturitionem ex lubitu in utrumque latus, vel in dorsum incubuere.

I. Neque ullus in sella tractatus partus.

K. Puerperis genitisque, quoad nullus manifeste morbus institit, ne medicamenti quidem granum exhibitum.

L. Neque ullum in instituto exemplum est, puerperam, lactaverit, nec ne, offensa acriter papilla, multoque minus ulcerato ubere doluisse.

Haec nostra differentia artis est; haec usus novioris manu et visendo praecontrectata exempla et abducta praecepta sunt. Unde quidem, si quid meriti est, hoc ad ipsum institutum potius, in quo versamur, quam ad nos pertinet, qui in eo discimus, et aliquantum aliquando sapimus.

Caetera ridemus, ingentem ex variato usu discrepantiam felicitati muliebris in Austria corporaturae adscribi, quanquam notissimum sit, parientes apud nos ultra dimidium extraneas esse. Aut forsan etiam cavitates osseas his expandi a Viennensi climate imputant? Stomachum et alia prope quaepiam viscera saepius ampliari hîc non est novum; at pelves amplificari novissimum est.

Nemo praeterea non perspicit, quodvis provinciale minus hospitium a plenis, in populosis urbibus, Viennae, Berolini, Lutet. Parisiorum vel Londini Institutis puerperarum toto coelo distare. Ibi parientium rarus, at scrupulosior tamen delectus habetur, imo ad praebendum se experimentis, mercede conducuntur; hîc ingens ab urbe, suburbiis, oppidisque, ex Germania, ac omni fere Europa longiusque subinde affluxus est. Nobis ne ullam, quae in utero habet, repudiare nec, quae gratiosior sit, expromere quamque aliam licet. Nobis brevis et simplicissima lex est, gravidas, quotquot in noso-

comiis degunt, tametsi in ultimis vitae adferantur, uti sanas, quotquot foris adveniunt, et praegnantes et puerperas sine dubitatione suscipere, etiamsi aliquando domi jam ab obstetriciis medicis et obstetricibus perquam nimium pertractatae fuerint. Nobis adveniunt aqua et terra, incertis diu noctuque horis, valentes ac morbidae, defluxis non raro dudum aquis, hieme in cutem madidae, vel rigescentes, aestivo tempore exustae et ad mortem languentes foeminae. Sunt passim etiam, quae, postquam in plateis exclusere, portantes infantem una cum placenta in subligaculo, vix non exsangues accipiuntur.

Amplus, patens et festivus ad operandum campus Osiandri! Nihilominus Memorabilium immemorabilis scriptor ridicule superbit, inter aliquot paucissimos partus nunquam se exemisse cerebrum, nosque mordens increpat, qui aliquando per necessitatem hanc operam necessarie fungimur, ut infante alioqui conclamato, exemptione illius cerebri, potius sospitemus genitricem saltem, quam Steropeo labore, ac bruto instrumento prolem et matrem simul una conficiamus.

Inter mille et ultra longe partus, ne aliquando quidem necesse est foetum discindere; quapropter latitanti uspiam operatori vix per omnem vitam talis tristitia accidit. Num vero, in parientium multitudine, si quando ejuscemodi partus fataliter intervenit, propter ingratissimum munus arguendi ab eo carnificinae sumus? Quid si eidem reponamus: nos mulierculis non collum ab utero exscindimus, tum ex locis carnem cum anima unguibus . . . horremus a dicendo. Attamen delicatus vel pius opitulator est: Sua solatia semper unctis instrumentis oleo et opio administrat; sicque efferata facile pro nihilo habet. Angitur solum, et unicum ipsi dogma principale ac humanissimum in eo est: Ne perforetur. Cui certe constans sibi et sat fortis quilibet artifex acquiescere potest, donec monstro, sua forcipe, non fallitur, caput foetus eadem probe comprimitur, conquassatur et extorquetur; vel donec nullum cranium sat firmiter pelvis tenet, quod robur brachium obnitentis retrudere intus in matrem non potens esset.

Neque nunc attigissemus spectacula ista, nisi illorum ex-

hibitor, obstetricans doctor quidam magni ponderis contra concessum ab Immortali Imperatore Institutum, contra ritus et usus in eodem, contra praedicatum supremo Motu meum nomen, tum, nihil ultra habens, quo carpat, in ipsam a patre et atavis congenitam mihi CH. Fidem cavillator, perpetuus in eo esset, ut me diffamet, quin ex remota aliena terra unquam viderit me, neque ipsum ego noverim. Quod quidem satis erat, in quo etiam conquievi; ut nec iste probaverit, in quacunque re primum se unquam infense petitum, vel non decenter honestatum a me fuisse.

Attamen ingenuus omnis vir id nobiscum dolebit, ob perpetua scandala a tali peste etiam scientiae adversari; neque id ad proferendas cognitiones rerum utilium recte facere, quoniam pleraque, utut sint, intemperanter vel approbantur, vel reprobantur, quin aliquatenus in hoc animadvertatur, ubique in terris alios mores et usus, alias conversiones et perversiones esse. Neque enim in mathematicis tractamus, ut cuncta in minimis et maximis comprehendamus et possimus significare, ut potius necessario quaedam aliter forte edisseramus, quam intelligimus, vel intendimus, vel efficimus.

Ex Instituto technico obstetricio.

M. Aug. 1806.

LIBER SEXTUS.

DE CAPITIS DIFFICILI TRANSITU ET USU FORCIPIS.

Vim temperatam Dî quoque provehunt.
HORAT.

CAPUT PRIMUM.

COMMENTATIONIS ARGUMENTUM.

Quamquam parturitio id plerumque naturae opus sit, quod ipsa ea commodissime traducit, ni quidquam in via obnitatur, vel inconcinna, ut solet, ministratio incidat; est tamen inter centenos aliquot subinde unus alterve partus, qui moveri forcipe debet.

Causarum, quae auxilium hoc imperitent, vel certe in matris prolisque salutem summopere suadeant, magna est varietas; ut vel singulae quaeque ob intentionem, vel multae ex conjunctione illud expetant.

Frequentissimam admittendae forcipis occasionem iniqua proportio inter foetum et matris genitale praebet; interea deformitas nativa pelvis in matre crebrius, quam foetus magnitudo capitis in culpa est.

Pelvis, si demum infans ex natura prodeat, satis ad minimum ampliata structaque esse ex ordine debet, ut hujus propemodo grande, caeterum juste efformatum, caput trans illam sola vi naturae possit expediri, praesentibus inprimis et

prosperis etiamnum ad facilitatem motus subsidiis: ut nempe caput cranii postica parte non tam ad antica matris ferme, quam ad latus spectante, fronte autem vultuque magis minusve ad latus aliud superiusque conversa, partui adsit; ut idem caput nixubus ac pelvis renisu, ossiumque bregmatis praecipue mollitie, mobilitate, eorumque reciproca susceptione, in acumen desinat, atque, ut in omni pelvis regione oportet fieri, ab una ad aliam plagam in formam cogatur minorem, aliaque extenuetur in majus; ut naturalia rite constituta, mollia, lubrica, tum dolorum ritus et intentio ita sint temperata, ut illorum in partus varia periodo recta vi infans accommode progrediatur.

Verum aliquando ea pelvis est angustia, ut integris licet illis commodis caput permeare haud queat, eoque minus, si praeter pelvis vel capitis vitium aliae accedant molestiae: morbi universae corporaturae, nisuum inertia, anomalia, aut omnis defectus, vel aliae hujus generis adversitates, quibus summopere trahitur vel omnino impeditur partus.

Nec tamen semper, ubi pelvis ex angustia peccat, forcipi locus est; id enim, ut aliae res, certos limites habet et arctius cingitur, quam vulgo computant. Quarum conditionum ratio varia et incertissima, paupertas item maturatae cognitionis, fluxaque et instabilis principiorum indoles id efficiunt, ut de forcipis separatim adhibendae indicio tam diverse judicetur, et frequentissimus cum ea abusus fiat.

Est tamen etiam, ubi nullo errore in locis, justaque foetus ad pelvim proportione et vigente nixu, partum per forcipem nitimur; quando scilicet matri, vel foetui, vel utrisque quoddam discrimen instat, ut festinandum sit.

Experientia enim, etsi haud tam crebro ac permulti imaginantur, passim tamen ostendit, satis protrahi premique partus, ut oporteat aliquando, difficultatem externa aptissima ope, ac quandoquidem manus sola deficit, quodam ferramento sublevare, quo caput facile comprehenditur, sustinetur, justoque modo, per naturales vias, paullatim et mollissime traducitur. Propterea, qui primus ad hanc artem meditatus,

illique efficiundae utilissimum una excogitavit inventum, de humano genere optime meruit, tot viris celebratissimis alias, ob fusa in mortales beneficia, longe praestans. Licet nihil emineat, ubi quiescit; ipsa ingenii sui mitissima inventio perennius aëre durat.

Quanquam de reliquo certissimum sit, saepius ex vanitudine ac perniciose applicari forcipem, imo matrem plurimum ac prolem tutius evadere sine ferramento; nullatenus tamen error ab instrumento, sed in illis est, qui eodem stolide utuntur.

Profecto quot matres, et geniti vitam ei ferramento, illiusque rectori debent? Quapropter certorum obstetricantûm hebetudinem vix capimus, qui vanum esse illud, eoque facile careri, verba fundunt. Estne tam arduum sapere, inter infinitas, quae in potentiis partus matri foetuique adveniunt vicissitudines, necessario etiam tales et tam asperas esse, ut natura sola sine accedente vi extranea foetum, capite anteverso, justo tempore, vel unquam movere ex pelvi nequeat. Atqui haec ipsa forinseca vis omnium optime maximaque propemodo securitate, imo unice, per forcipem additur. Nam in vere molestis, ac propterea huic subsidio idoneis partubus, infans, quin trucidetur, et rupturae uteri metus fiat, haud facilius ex vulva per manum trahitur, quam excerni a natura intus pharmacis potest.

Verum tamen coërceamus abusus etiam. Videlicet, qua vivimus aetate, aliqui obstetricantes forcipem in singulo ferme tertiove foetu exercent, quasi feroces induxissent animum sibi, naturam illa ab omni suo in partum imperio cominus exturbare. Praestrenui quippe magistri ad liniendam dementiam hoc ridicule gestiunt: quod alias vix intelligant, quo fine Superi tam eximium donum sibi in manus dederint; ob quid aliud namque obstetricantes ipsi sint, et nomen habeant? Nullam fieri neque matri, nec proli hoc ferro noxam posse. Cui quidem fatuitati, si reponere pretium esset, id responderemus: habetis ex eodem dono cultros, propterea forsan, ut brachia et crura tollatis, ubi amputare non opus est?

18

Sed attingamus seria. Atqui primo falsum est, neque matri portendi a forcipe, neque proli. Mater certe et conjunx et propinqui expavescunt, vel intellecto proposito inferendi ferri. Quaprópter, ubi nihil urget, nec probabilissime conjecturatur, prodesse forcipem, ab omni instrumento cautus abstine, ne afflicta alioquin familia vel ex injecto metu frustra offensam habeat. Alienum quippe a vero est, forcipis usum, primamque ad opus ipsam parationem, sine aspero sensu fieri, praecipue, si monstrum instrumentum sit, idque agresti manu ducatur, ut vulgares mechanici consueverunt.

Neque injurias istas praetextu accelerandi partus compensari credas; magis contra obstetricans properando, quam idonea tarditate nocet. Virium certe cuique sua partui mensura inest, quarum ope, dum foetus et secundinae stato tempore a genitali secernuntur, viscus illud atque aliae deinceps partes sic modificantur, ut decet, ne partu excluso organa a salubritate desciscant. Quodsi etiam in arte esset, primo nixuum incursu omnem parturitionem subito absolvere; quamvis magica virtute eximendi foetus protinus copia esset; omitti tamen deberet, quia, etiamsi non semper inde, saepissime tamen mors certa matri foret. Sic noxium, atque exitiosum non raro est, sine recta causa citra naturam incitare modo vel praepostere finire partum; foetus enim per pelvim bonus progressus ac exitus, sine dolorum ad tempus et spatia probe respectata et commensa simul ratione, ne quidem cogitari potest. At nesciunt hoc mechanicorum vulgus, quibus praeter pedes et manus et forcipes nihil est in arte. Isti utique parum sentiunt, adjecto citra indicationem ferro, omni vix inchoato homini vitae insidias strui.

Namque licet eam machina formam habeat, ut certa cognitio, quod foetus vivus insit, illius usum nec excludat, nec insequi eo etiam infantis mors necessario debeat; non tamen ideo quispiam conjectabit, ferramenti genus hoc esse lethale non posse. Horret animus, pensitando, quot infantes hac fatalitate feriti ac exanimes pertracti sunt, quos paullo tardius sospites in lucem prodidisset natura sola. Nonne ex simplicis-

simo, quemque ferme animantia habent, sensu communi percipitur, tenellum in matre foetum, vi nullatenus computanda et repetita, qua mite caput comprimitur, haud ita clementer et molliter provehi in locis posse, ac alias, licet re et occasione minus benigna, suaviter, ac tuto nasci suapte natura consuevit. Verumtamen rudis et ad simplicitatem nondum nobilitata ars hasce clarissimas ab ipsa natura sancitas leges parum respicit, ut pridem jam verissime saperent, qui ab instrumentis in matres et foetus hominum plus damni ferme quam beneficii redundare, asserunt.

Non nulli obstetricantes artisque simul doctores temere ac frustra assumptae toties excusationem forcipis ex commodo discentium simulant. Pol! Dolemus sane ab officiosis adeo viris non etiam vesicam secari ob calculos; indere scilicet eadem modestia vivis hominibus lapides tum super eos exercitare sese et discipulos possent. Inutilis stultaque partus ita tractandi jactatio tirones perplexatur et confundit. In omni quippe in hominibus et brutis, curandi manu et instrumento, eruditione id primum maximumque est, ut sciatur indicatio: forcipis applicandae modus ipse alioquin expeditus habetur, ut communissima propemodum satis habilitas sit, nec unquam trahere tanto impendio competat, quantum exprimere ac desudare paratissimi solitum habent. Turpe caeterum, atque vile, miseram genitricem cum prole sua tantum despicere et violare, ut in utraque cum discrimine sanitatis ac vitae, tanquam in obstetriciis ex corio ferroque compacturis, quispiam ipse furat, vel furere alios sinat. Talia exempla prostant et turgent.

Quotquot a prima inventione aliae absimiles nobis forcipes advenere; illarum quamlibet ferme deterius modo primi exemplaris simulacrum aestimamus, nec facilitate usus, neque applicationis promptitudine praestans. Generaliter sufficit, obstetriciae forcipi talem propemodo fabricam esse: ut, vi per ipsam exercendae non solum congruat, sed etiam in naturale et ad foetus caput expedite duci, idque, provisa matre ac prole, molliter ea prehendi et contineri et promoveri

possit. Quidquid ad proposita haec deest, superatve, vel mole officit, vel quovis alio errore, incongruum et supervacuum ducito. Neque novissimam curvationem multum extollimus. Mihi certe per experimenta constat, forcipe ex toto recta foetum affatim benigne, imo, quam curvata, aliquando expeditius regi. Nec tamen ideo machinam ad os sacrum intus modice incurvam haud convenire, dicimus. Ast quae hoc tempore praelongae, ponderosae turpiter et sine modo inflexae forcipes prodierunt, horrida machinamenta ipso aspectu odimus.

Qua quidem ego forcipe utor, cujus etiam ope cunctos difficiles, hac quadam arte superabiles partus, coram spectantibus admodum ad finem provexi, similis propemodo Leakeanae vel Smellianae cum nova curvatura, duodecim Vienn. pollices longa est, ut a junctura quatuor poll. cum quincunce ad manubria, ac septem poll. cum quatuor quincun. ad laminas pertineant. Maxima laminarum a se invicem distantia cum inferiorum, tum fere et superiorum ramorum duos pollic. cum dimidio aequat. Proxime super juncturam, quod summi momenti est, utraque curva lamina admodum in latus flectitur, quam prope curvationem etiam in fine superiori habet. Manubria a junctura in suos exitus continuo latius excurrunt, adeo, ut sibi adposita infra duos prope pollices imo magis lata, caeterum ex toto perquam crassa et solida sint. Infra sulcus circum manubria ad continendam fimbriam est, si forte stringere competit. Superior lamina inferiori simplici articulo nonnisi incumbit, vel obtuso angulo potius inhaeret, ac nova ramorum curvatura perexigua est.

Quod descriptum a me instrumentum, si ob brevitatem forsan displicet, nihil facilius erit, quam observata in singula parte ad longitudinem proportione, aliud aliquas pollicis decimas vel aliquanto supra pollicem longius curare confici. Ultra omnis forceps inutili mole peccat.

Sinus vero atque distantia laminarum summa sunt in quavis obstetricia forcipe momenta; iis enim scite procuratis, rebus caeterum paribus, capiti prolis a ferramento cummaxime temperatur.

Prosunt exscissae laminae. Si quidem plenae singulo cuique foetui circumfundi possent, distributa sic per caput totum pressione aequabili, minus utique ferri vis in aliquas solum partes casura esset. Quod autem quum fieri nequit, multum abest, ut plena lamina prosit, ut multo magis caput, quin firmiter amplectatur, in quibusdam punctis durius et periculosius opprimat. Altitudo cujusvis laminae in antica parte ad pollicem cum quinque octantibus excurrit; et illius uterque ramus latitudine circiter pollicis octantem unum, altitudine duos tenet; ut itaque reliquum laminae exscissum pateat.

Tum commoda etiam sit manubria inter et laminas proportio longitudinis; illa enim, ubi citra morem longa sunt, dum caput eadem vi nimis comprimitur; praecisis contra, virium opus aucto impendio est, ad id, ne elabatur, satis retinendum. Ligno insita manubria corio vel sint tecta, vel non sint, parum refert. Cui caeterum, si forte munditia exigit, novandi indumenti commoditas est, is obducta nudis vel ob temperandum sonitum ex metallo praeferat.

Simplex porro juncturae modus, pari caeterum machinae constantia et securitate, reliquis antecellit, quod facilior inde et expeditior applicatio cedit. Propterea quamlibet commissuram cum clavis aut repagulis, qua instrumentum jungi se super infantem renuit, donec alterum alteri, singulo ad amussim puncto, respondeat, nullius usus aestimo. Unde, quam in forcipum prima Anglica miramur, simplicissima junctio perpetuo optima erit, in qua, simul ac superior lamina cum angulo suo inferiori strenue non tam incumbit, quam inhaeret potius, brachia nullo modo divelluntur. Inflecti, disrumpi quidem forceps, aut ea conquassari foetui vertex poterit; at nihil est, quod illius amplexum dirimat.

Laminae forcipis ita sint incurvatae oportet, ut conjuncto instrumento in suprema parte duas circa lineas a se invicem distent. Demum, quo mollius ex rotundo in planitiem margines ramorum exeunt, eo perfectius caeteroqui fabricata forceps est.

Atque omnis a dotibus istis haud vehementer abhorrens,

caeterum qualitercunque praedicata forceps trahi in usus potest; ut inutile videatur, in describenda earum Vna multum morari. Alioqui vanum est, talia minutatim verbis significare, quae plerumque obiter maxime ac procul ab amussi facta comparent.

Verum non facile cedit enodare casus et momenta, quae genus adjumenti hoc vel expetunt, vel suadent. Idque ponimus, duo ferme esse in pariendo notissima extrema, ubi artem succurrere protinus et generaliter definitum est, ut nec circa modum auxilii aliqua dissensio sit. Primum nempe, si inique infans ad partum compositus; alterum, si talis naturalium angustia, aliave vitiosa constitutio officit, ut foetum ex toto nasci nullus modus sit. Verum inter innumeras alterutrius erroris species et fluxas vicissitudines, procul dubio, aliquae intercurrunt, ubi partus aut omnino non, aut certe opportuno tempore non aliter cedit, quam adveniente forinsecus additamento virium, quale pro multiformi positione ad efficiendum munus absolute requiritur, eatenusque opportunum modo erit, quatenus debitam naturae vim ad partum aliquando seu recto tempore solvendum suppleat, seu in iis organis, per quae promoveri pars debet, aut in movenda parte ipsa, impeditiones et obstacula superet. Quod vero ut impetrare recte confidas, oportet, ut ambigua res illos limites teneat, quos intra, per naturales meatus et adjecta simpliciter vi externa, opem ferre ars etiamnum potis sit.

His praemissis, miramur, tot medicos ex harum rerum quaque singula prorsus immittendae forcipis necessitatem ex definito praestituere, quamvis pleraque, quae illius subsidium aliquando expetunt, nonnisi sub parturitionis ipso actu cognoscantur et maturescant.

Namque non satis est scire, pollicis aliquas partes nimis angustam pelvim esse; sed foetus caput etiam, illius mollitiem ac situm, matris porro habitum et valitudinem, nixus deinceps, eorumque efficaciam, tum perennitatem forte, computare decet. Verum cuncta haec in languida parturitione, ut crebrius fit, non alias, quam ex laboris ipso progressu, in notitiam cadunt.

Ut igitur forcipis applicandae necessitudo, seu certe opportunitas, et rectum momentum comperta et intellecta habeantur, mechanice modo agere artificium nihil complet. Plurimos novos in eo reprehendimus, quod multa nece saepius properanter et sine ratione forcipe utantur. Rarius in mora peccant. Nec infitiamur tamen, quosdam alios vel ob ineptiam in adhibendo, vel propter vituperabiles alias causas matrem et prolem negligere aliquando, quae eadem servari potuissent. Circulatorum stulta jactantia, omnia se complanare digitis, omnique in partu impune instrumento carere, despicienda silentio est.

Sunt quin imo casus etiam, ubi ad ferramenti usum compellimur, spe licet successus pleni quam maxime ambigua. Infante quippe, dum forceps admovebatur, etiamnum vivo, dein, quo traducitur, intra tempus emortuo, mancum quodammodo opus cessit. Integra nimirum felicitas potissimum exspectanda a pelvi haud nimis constricta; capite non altius insidente, neque pergrandi neque praeduro, sed propemodum in pelvim depresso: ubi universim partus insolentia a vitio in potentiis vel earum defectu, vel, quae naturale opus accelerari exigant, aliis ex causis potius, quam a mendosa proportione inter foetum et pelvim oritur.

Id praeterea tenendum, eam esse instrumento structuram, ut infantis, etsi haud vivum, semper tamen integrum caput, eodem et possit et debeat eximi. Qui dedita opera illud forcipe conquassat, postea extrahit, foeda et hominis indigna patrat; namque aptius et magis humaniter partus membra divellimus, cum mitiori etiam tractatione genitricis, et quam minimo periculo.

Postquam tandem artificialis partus, item adhibendae forcipis justa causa evidens et perspecta habetur; adstantibus, tum ipsa etiam aegra, prudenter monitis, juxta opportunitatem stratum et alia ad rem necessaria, silentio et placide parantur, quemadmodum in tractatu de versione clarius edisseratum est.

Verum tamen, ut communia curationis hujus principia ad

singulum quemque eventum queant referri, ac rectissime impendi, exordium ab historia ducendum est, quo potissimum modo caput in parturitione a natura evolvitur; namque traductio illius per forcipem nihil aliud sit, quam naturae ex arte affectatio, quatenus datur, illaque sola operi ad suos ritus perficiendo impar erit.

CAPUT SECUNDUM.

BREVIS DESCRIPTIO NATURALIS CAPITIS PER PELVIM TRANSITUS, PRAESERTIM OPE FORCIPIS.

Quoquo demum modo infantis integrum, ac junctum trunco caput ponere supra pelvim natura suevit, ita etiam id ipsum caput promovere per pelvim et potest et solet; proviso, quod necessitatum ea duntaxat conditio sit, ut nec in spatio, nec in partium compagine neque in vigore et duratione nisuum quidquam nimis peccet, aut quod necesse sit, omnino deficiat.

Ad paucas sane pactiones in exsolvendis productis suis adstricta natura est; quae, ubi satis suppetunt, continua ea totaque in procreando versatur, ut opera sua, etsi nullum itidem recte atque aliud producat, illorum tamen omne singulum ad genus suum regat et perficiat: tardius, celerius, vel facile, vel difficile. Sed in hoc aestimando sensus nostri et ratio quam maxime fallunt. Nihil namque in natura faciliter aut difficiliter fit; sed quidquid fit, simpliciter fit.

Quae amplissima animadversio quammaxime ad foeturas animalium atque hominum spectat. Donec enim summa ad quamque parturitionem momenta praesto sunt, cuncti fluunt partus, quamquam nec ullus, quoad tempus et modum, omnis cum alio congruat.

Partus breve tempus et sine notabili molestia incedentes, vocari faciles, id capitur quidem; partus manifestis propemodo notis instantes, ut natura plerumque commode expediat, omnium haberi optatissimos, nemo miratur; at ex innumeris rationibus, quae momenta illa perpetuo mutant, ali-

quas modo ad arbitrium sibi seposuisse homines, tum rebus male intellectis confusum effinxisse exemplar sibi, ad quod naturam, sin unquam ipsa agere suum opus audeat, possitque, dementer constringunt, adeoque incredibili stoliditate arctissime et citra sui ipsius aeternos ritus coërcuisse; id tandem alienissimum videretur, nisi arrogantia et prona in opiniones mens mortalibus communissima attributa essent.

Ad puerperii nempe commoditatem genitale eam habet amplitudinem, ut plenus foetus, seu maturitati proximus, ex longitudine sua tute eo possit emergere. Haecque in materno sinu infantis positio, ut illo more in partum procedat, inter omnes frequentissima est. Foetus quippe transversa tota locatio raro contingit. Neque fieri tunc ex natura partus potest, nisi iniquus situs vi extrinseca internave fuerit digestus, ut postea infans clunibus vel pedibus, vel capite forsan, in pelvim deorsum agatur.

Dimidio praegnationis stadio vix emenso, foetus ut plurimum capite ad portam pelvis adest. Attamen constans ista in perfectioribus animantibus positio (alia enim a lege solum aberrat) mechanicam, ut aliqui opinantur, explicationem non agnoscit. Ad nostrum interea scopum satis est, ut sciamus, prorsus fieri talia.

Uti demum partus appropinquat, amnion imminuitur, foetus augescit, et paullatim in utero pressius continetur; tum earum rerum mora et incremento, item aliarum virium nova exsurrectione et accessu evenit, ut infans initio, pro reciproca gravitate, forma, et junctura capitis cum collo, illiusque mobilitate, in alterutrum certis legibus commensum organicum situm cogatur, uterique interea patefacto ore ita prodeat: Capitis nempe capillata, quodve raro contingit, non capillata plaga, plus minusve recta in pelvim cubat. Quoque perfectius prior adest situs, eo pressius nititur mentum sterno ac pectori, verso quidquam in alterutram axillam ore, eo propius instat occiput, eo promptior tota parturitio est. Quanto plenius altera positio occupat; tanto magis inferiore plaga adpressum occiput supremo dorso est, tanto enixius facie ad latus con-

versa prominet mentum; eo tolerabilius etiam hac positione exsolvit natura, dummodo tale spatium et robur virium sit, quale propemodum pro partu etiam generis prioris debet esse.

In utroque partus modo infantis frons super pelvim, et in illius apertura ita residet, ut ex priori specimine vultus, in altero eminentius capillata regio, utravis conversa sursum fere, alterutrum latus matris aspiciat, recta propemodo. Idque vel ob reciprocam conformationem partium, et consistentiam reliquasque conditiones, foetu pleno aut maturato prope, item laudabiliter figurata pelvi, vix alias potest. Nec facile, re ita comparata, caput secus, quam designata plaga alterutra, unquam proprie et totum in partum vergit; ut mirabile sit, obstetricantes in Auriculari Partu, quo caput alterutro latere in pelvim componunt, adeo desudare. Hosque foetus ex illorum sapientia tam frequentes ferme credas, quam praemissos vertice. Convertunt nempe infantum capita ad cardinales plagas quatuor, quibus in globo terrarum tempestates coeli numerant. Exilis disparitas! Talem collocationem foetus nisi capitis ipse cum collo modus juncturae refutaret, quidnam si diceremus, tot inter partuum millia haud unquam unum exstitisse praeversa aure.

Interdum vero infans per pelvim ita transit, ut praebitis primo ad pelvim clunibus, genubus pedibusve, omnium ultimum caput sequatur. Atque in hoc etiam parturitionis genere, ut praeverso capite solet, maxilla inferior tandem sterno adprimitur, sed differentia quadam, ut infimus vertex, et occiput passim formari eo situ in obtusum conum non possit. Quapropter ad functionem insignis quaedam commoditas deficit. Verum in ista quoque foetura capitis ad truncum singularis innixus et positus, quo aptissime, minimoque cum periculo, hac directione enitatur, summum pondus habet. Parum nihilominus in gravissimam rem respectavere periti; quî enim fieri posset tam in naturali partu, quam in artificiali, ut, quam primum in propinquo pedes sunt, protinus foetum arripiant, iisque, donec valent, sine modo deorsum trahant. Qua ruditate pectus vel a mento dimovent, vel hoc ne unquam

attingi et niti sterno ac pectori queat, inepte praevertunt. Unde infantes, proni ad partum pedibus, ex quo nascuntur, plerumque moriuntur. Ita fit ex re ipsa; sed persaepe cuncta in pejus mutat inconsulta properatio.

Caput infantis, sive primum prodeat, ultimumve, perinde ac truncus, ejusque singulatim pars omnis, non quidem simplici, sed progressivo motu, simul ac in gyro, per naturalia eluctatur. Interim, quam mente fingito, spiralis ista linea in quovis puncto alia atque alia erit; circuli quippe majus minusve, si summum infimumque illius punctum in eodem esse plano ponimus, descriptura segmentum. Sed ne ista imago infantem ejusque iter, uti per spatia pelvis migrat, describit omnimode; ipsa enim spiralis linea insuper, ceu variis ex longitudine curvata flexubus, comprehendi animo debet, quum etiam uteri et pelvis, qua foetus movetur, curva cavitas sit, ipsaque pelvis, in omni suae altitudinis varietate, variam quoque amplitudinem habeat.

Complicatissima haec et motus et directionis ratio, qua omnis partus aeternum movetur regiturque, a propriis pendet potentiis: ab uteri praesertim et vaginae contractionibus; a congrua structura naturalium; a recta inter pelvim et foetus caput proportione; a corpore infantis, ejusque adscita forma et situ. Id enim vero Viennensi obstetriciae scholae meriti est, quod ista naturae lex perpetua primum ibi detecta et aestimata, quodque summum est, inventa aliquando milleque experimentis tentata veritas mox etiam in usum artis conversa fuerit et communissima exercitia. Huic beneficio simplex nunc et mansuetissima partum suscipiendi superstructa constans scientia est.

Permulti scriptores foetus iter per sinum matris docte narrant, ac plaudentes sibi clam se speculatos naturam esse, circinantes mox majorem capitis, mox minorem diametrum, in similes nunc, mox in dissimiles lineas ponunt, foetusque ex matribus obscura doctrina ita explicant, ut propria sibi parum aeque sensa constent, ac naturae, dum forte indiget, quidquam usus inde vel auxilii advenit. Caput foetus scilicet neque

geometricam superficiem refert neque figuram crucis. Pelvis ipsa infinita dimensione variat, et inter omnes, quotquot cogitantur, cavitates, mensurari impatientissima est. Quare nonnisi regiones significamus, quibus caput mutabiliter ad partum praesit; postea statuimus, quemadmodum pro primo suo in aream ingressu, subsequis in pelvi stationibus, paullatim in varios dirigatur circuitus. Solus quippe sectionis cujusdam in capite totus ambitus, data simul, qua incubat, positione, comparatus ad totam alicujus in pelvis quacunque altitudine postulatae sectionis circumferentiam, cujus pariter determinata directio sit; porro obstacula, ceu totidem adversus potentiae, harumque in diversa regione pelvis incrementa vel decrementa vel defectus: haecce nimirum inter se propemodo computata, haecque sola ostendunt tantisper, quanam ratione, in variis pariendi stadiis, moveri, dirigi, quamque cogi in formam, caput et truncus debeat. Sed variant pleraque ista quovis progredientis laboris momento, plus, minusve; celerius vel tardius: pro varia crassitudine et situ foetus; pro constitutione matris, et genitalis habitu, pro energia nixus, et commutatione tandem, quam subire membra sub partus processu necesse est.

In tam magna conditionum rerumque in utrisque conspiratione et reciproco influxu, ac quidem in matre: aptis uteri contractionibus, et universali parturitionis, praesertim ab actione musculorum ventris, adaucto nisu; tum pelvis, et quarundam genitalis partium mollium renisu; item in foetu: illius quippe convolutis et ad caput, ad pectus et abdomen propius appressis extremitatibus; mento pectori fortiter innixo; reflexis brachiis, et manubus juxta buccas ad os; fultis in profundum occiput humeris et scapulis, propinquus partui infans in solidum ferme, mollius et sequacius, velut non articulatum coniforme corpus, cujus obtusus apex pelvi propemodum, basis vero adversa fundo uteri est, ita subigitur ac comprimitur, ut nisuum impetus in columnam maxime vertebrarum, hincque porro sese in pelvi contiguum caput exserat. Verum capite quodammodo in oram pelvis assumpto,

dum quippe in motu infantis non ea prorsus ratio, maxime quoad capitis et trunci, utriusque singulam progressionem et circumversionem est, ita quidem, ut capite non nisi secundum axim suum in axim supremae orae pelvis inhaerente, ac ex ea ferme ad exitum provecto, infantis supremum pectus et axillae longissima sua linea nunc eandem oram expleant, quam adaequate prius occupaverat caput; haecque reciproca dissimilitudo per totum pariendi actum valet, quo usque foetus excidit, vel procedit saltem. Atque ita vario motu et directione, adeoque integra vi nixus et accommodo renisu partus plerumque absolvitur. Sed possunt innumerabiles etiam vicissitudines in quovis partus momento id efficere, ut plura minus benigne cedant, et tempore et modo, varia ab occasione, vel ex foetu, vel matre, vel ex utroque, tum praesertim ab indole nixuum, et renisu ex pelvi et foetu vel partibus aliis, unde fieri potest, ut nisus seu ex se, seu cum noxa unius vel plurium viscerum degenerent, et labantur, satis interim constante renisu ab infante et rudiore pelvi, ejusque carne, ita quidem, ut renisuum vis non modo tantum obsit, quantum decet, sed vim vitalem novam et ad pariendum specialiter necessariam vincat demum, et conficiat cum damno, quin imo cum destructione interdum ipsius ejusdem organi, unde pariendi omnis potentia oritur et exit.

En generalia ferme et quaedam gravissima momenta partus naturalis, ubicunque forcipe aliove adjumento ars iniquitates corrigere vel levare debet; propterea nempe, quod illis in tempore locoque superandis natura sola haud sufficiat.

CAPUT TERTIUM.

CONTINUATIO DE APPLICATIONE AC USU FORCIPIS.

Tali videlicet modo rerum, ut forcipis ab usu fortunae spes sit, hoc aliquid est, ut inserendi primus conatus plurimum sine molestia fiat, eaque non reluctanter immissa, nec re alia impedita, caput facile quoque eadem comprehendatur. Nunquam vero, etsiamsi ad naturam ampla pelvis sit, forcipem opportune admovebis, donec caput mobile super pelvim

nutat. Qui prolongato quantumvis ferro excipere se in excelso foetum gloriantur, nunquam reputaverunt, jam ex situ ipsius capitis vacuum propositum esse. Utpote caput hîc fronte et facie conversa ad latus et sursum instat. Ponimus nunc, machinae utram laminam ex alterutro latere pelvis, alteram in opposito ad caput duci; sine dubio alterutra super frontem et faciem, altera retro et infra moveri juxta occiput, huic apponi ad idemque sustineri deberet. Quod quidem fieri nequit; eaque impeditione forceps universim nec admitti, neque imponi potest.

Atqui si forte altius caput aliquamdiu ferro contines, certe conquassari vultum haud evitabis, quin ad validissimos tractus nonnihil sequuturum onus sit; quoniam recte per afflictus illos caput ex sede sua et directionis commoditate expulsum, vi pressionis in ipsissima ea plaga augmentum capit, ubi competentius idem minui oportet. Quando autem laminas capiti propemodum ex utroque latere accommodare tendis; ante omnia, apprime etiam configurata pelvi, promontorium, os coccygis una cum perinaeo, tollenda e medio sunt. Strenuus aliquantum, neque quotidianus labor!

Quo itaque forcipi locus sit, necesse est, ut caput ex ambitus sui quadam parte pelvis orae firmius inhaereat jamjam. Quodsi apte contigerit, ut ossa parietalia aequabiliter comprehendantur in apertura, mollius utique cedet ferramenti applicatio. In quo cavesis, ne deceptus forsan tumiditate cranii, quae in extincto etiam foetu saepius adest, aut inductus veritate galeati tumoris, caput, quam reapse est, profundius jam descendisse credas.

Atque forcipis applicandae generatim hic modus est: Pariens, ut res exigit, commode tecta recumbat, et obstetricans et ministrantes ita gerant, ut in versione; ni fortassis, ut decentius fit, caput promoveatur, manente aegra in pristino lecto situque fere in dorsum, vel in latus composito. Sed nudare sibi tantum in hac opera ac in conversione brachium, haud necesse est.

Ante omnia rursus exquiratur caput, quaeque forte in pro-

pinquo jacent, alia membra. Nunc enim confirmanda quaestio est, num uti forcipe, qualem primo insinuare laminam, quaque pelvis in regione congruat. Aliquando primus conatus non proficit; dum caute nova loca quaerere, et tentare decet cum laminis, donec quacumque opportunitate instrumentum pertinuerit. Plerumque, quoad impeditio fert, illud capiti adponitur juxta utrumque latus, ut, nisi recta sit, qua utimur, forceps, ramus laminae longior propius vergat ad vultum, utrâque lamina capiti, quemadmodum illud saepissime pelvis excipit, ita incumbente, ut a vertice et occipite super frontem satis ac tempora quiddam directa ad mentum sit. Verum foetu primum prodeunte cum trunco, ubi demersum satis caput forcipe evolvimus, hac plurimum in opera id competit, ut fere a mento super bregmata et verticem laminae tendant.

Quoniam porro caput, quo minus etiamnum in pelvi descendit, eo minus quoque obversam faciem ad os sacrum habet; sponte noscitur, lineam juncturae forcipis (dum conclusum hoc instrumentum inferiori sua lamina recumbere in plano fingimus), perpendiculariter incidentem, cum alia itidem recta, quam ex quopiam puncto ossis sacri ad punctum aliud in superficie interna commissurae pubis pariter insistere e perpendiculo accipimus, eo propius parallelam fore, quo propinquius ad exitum caput tendit; ideoque vultus deorsum jam magis vertitur sursumve. Eadem vero illa linea in genitrice, recte incumbente ex dorso, eo longius in alterutrum latus declinabit, quo sublimius insidet caput, facie lateri matris alterutri adversa, adeoque a sacro remota, ac sublata magis.

Quod inter partus praeversa facie, eosque, ubi vertex praeest, quando per naturam fiunt, discrimen observatur; id ipsum ferme obtinet, dum raro eventu finiri per artem debent, ac quidem potissimum ratione modi, quo forceps imponenda est. Oportet scilicet, laminas ex vultus quapiam regione trans capitis latera versus infimum verticem et occiput admittere. Reliqui in labore iidem ritus prope, ut in tali partu, dum evolutio suapte natura fit. Atque hunc, quem primum

speculatus sum, communissimum modum, quo natura facie anteversa partus perpetuo orditur, moderatur, ac perficit, in tertio libro harum commentationum scriptum dedimus.

Quaevis lamina, antequam pelvi admovetur, animali temperie caleat, et in exteriore planitie pingui humore liniatur. Deinceps obstetricans, ne digitos et manum, ceu praemissos cuique laminae exploratores et indices, absque illitu insinuet, non opus monitore habet.

Namque digiti, qua licet, machinam praecedant, ut ad caput tute illam pertingere, nec periculoso errore deviare inter vaginam uterique cervicem prodant. Etsi enim applicando ferro haud sit locus, antequam uteri os utcunque consentiat; raro tamen ad ordiendum opus dilatationis finem exspectare a natura licet, quia in tali causatione os ampliari ex toto vix accidit. Caeterum, quae hucusque de inducenda prima lamina monui, apposito sensu, etiam ad alteram pertinere, aliunde clarum est.

Tandem in universo negotio oportere, ut maxime respiciatur, ubinam, ac quemadmodum utra lamina pro soliditate capitis et situ, vel pro diversa forma pelvis in singulo quoquo casu, hac vel illa regione aptissime sit immittenda, ut cum altera commodissime incidat; deinde instrumentum, premente nixu, haud longius inferendum esse, ut illud ad momenta satius immotum relinquamus; item laminas nequid intus adigendas, sed sensim experiundo insinuandas esse, ut, pergens suam viam ad suum utraque locum, extremitate manubrii curvam describat; haec enim vero ex partium reciproca compactura percipiuntur, nec tam tradi sermone, quam edisci ab exercitio possunt. Omnis in universum technica nonnisi usu docetur, ac comprehenditur; ut plurimum etiam, qui in minutiis rerum particulatim tractandis ac perscribendis sese maxime gnaros, patientissimosque probant, iidem ipsissimi, ubi agere manu obvenit, mirificam ineptiam produnt.

Quo facilius et accuratius ferramentum se accommodat, eo probabilius ex more res succedit; ubi adversum obtinet, difficilis laboris et incerti exitus suspicio subest.

Illatas laminas, postquam utraque modice huc illuc tentata est, ut nihil quapiam suspecte obstare vel comprehendi sentias, caute in juncturam ducito. Id quod in forcipe cum Smelliana commissura velut sponte incidit, adeo, ut foetus caput simili machina citius propemodo sublatum habeas, quam eodem partu alia, firmata clavo, forceps redacta in conjunctionem foret.

Quicunque structuram instrumenti sui, partium illiusque portiones recte novit, ipso jam ex modo, quo se claudi sinit, atque ex situ manubriorum abunde sentiet, quorsum evadant, item quousque super caput distent laminae. Atqui distinctius sapere haud datur, nec graduum artificiosa mensura, neque alio quovis apparatu, quo simplicem ac bonam machinam deformem et inhabilem fecerunt. Namque caput paullo quantumvis aliter, ac oportere somniant, ad partum demissum; lamina forcipis unam alteramve lineam huc illuc directa; tumor galeatus major vel minor aliquanto; caput diversa directione nonnihil vel compressum vel turgidum; quin imo forceps ipsa paucas lineas altius, vel profundius admota, ut infinitae aliae mutabilitates, intervalla manubriorum insigniter variant, quin tamen quispiam sana mente ex eo de capitis vera magnitudine, multo secius de residuo illius ad compressionem spatio judicet. Undenam noscitur tandem, ex pronitate, qua caput primo se comprimi patitur, recte omnino illius volumen computari?

Ex communicatione dumtaxat forcipis simplicissimae, quae igitur nec longitudine peccet, nec mole, seu potius ex ipso ab manubriis instrumenti in medici manus transeunte sensu quaedam empirica in re perceptio est. Haec scilicet variabilis sors est, ut, dum certissima doctrina res, quae extra nos sunt, acriter definimus, eorum, quae in nobismet intus fiunt, pleraque non intelligamus. Nescit ergo sana mens paradoxa metra. Usque dum foetus in genitrice latet, frivola ad mensurandum ista nugamenta sunt; sed enixo capite, nunc, si libet, res quaqua simplicissima linea finitur, neque opus ostentatione est.

Immissa forceps rite prehensis ac moderata vi manuum coactis manubriis, capiti foetus ita apprimitur, ut, dum moveri illud occipit, instrumento, quantum opus est, contineatur, ne facile elabi queat; porro, ut ex oppositis duabus plagis ita comprimatur, quemadmodum fieri mutua inter partes ratio sine damno infantis sinit, vel inexorabilis necessitudo exigit.

Quodsi per indicia praescitur, partum difficilem et longinquum fore, necesse est, ut ad confirmandas laminas, uti adjacent, circum manubria fimbria ducatur. In quem finem, ut aequabilis perpetuo pressio sit, tentata varia cuneorum, cochlearumque supellectili, claustra demum ad machinas pro extrahendis dentibus, in forcipem obstetricantis congesserunt. Verum hujusmodi opificia in ferro ad usus proviso delicatissimos non solum inutilia, sed cummaxime nocifera sunt, quod inter artificem et vivum plerumque foetum, quem per machinam tractat, sensus et perceptionis commercium obtundant, et praepediant. Partu difficili alioquin laminae sensim, quousque possunt propius sibi invicem debent adduci, ut obstetricans sibi gratuletur, dum forceps, quin tamen caput excidat, appropinquantibus manubriis sensim coarctetur. Nec ullum quo simile quid obtinet, non grave momentum est.

Neque id agitur, quo simpliciter et inconsiderate trahas, sicuti multi artifices exclamant, imo transigunt; sed oportet, ut ad invitationem naturae, nixuum cum assensu et adjumento, perque intervalla, quatenus licet, et paulatim, et commode, et constanter caput moveatur. Obstetricans quippe interceptum illius, et progredi certis punctis impeditum ambitum ab offendente ambitu pelvis hac illac commovendo extricat, idque propemodo, ut a natura consuevit: motu progressivo et in gyro simul.

Atque modorum, queis cum forcipe in caput agitur, haec ratio et summa est: primum, ut illud sub machinae compressu ex una lamina ad oppositam in angustius volumen cogatur; contra aliis locis, ubi pressio, aut similis resistentia abest, pro rerum varietate elongetur et intumescat; deinde, ut recte

semel inter laminas comprehenso capite exserens se ad manubria potentia (quatenus haec ferramento haud aliter, quam quodam colligante se cum foetu vinculo utitur) id ipsum cum eventu motus, vel sine eo tendere faciat, quo nititur vis; postremo, ut caput, multimodis vectis motibus variaque confluente et temperata sensim rotatione, ex diversis suae superficiei punctis, ad alia sensim puncta peripheriae pelvis molliter inclinetur moveaturque.

Quibus in rebus, ubi nempe impeditio inprimis ab angustia genitalis exit, ad perficiendum opus certe necesse est, ut propemodo comprimatur caput. At quousque comprimamus, id a fabrica instrumenti pendet, a capitis varia duritia, et sequacitate, ossiumque inter se susceptione; item a gradu et modo exserendae vis; dumque motus ex natura, vel per artem insequitur, ab eo potissimum, quaenam in locis difficultates obveniant, quarum occursu non solum aliter comprimitur caput, aliasque formas recipit, sed ipsa sub forcipe, sin saltem clementer ac idonee tractetur, raro in eadem, qua initio erat susceptum, directione et situ sustineri ad finem potest.

Illa capiti foetus inflictae vis postrema species, caeterum minus necessaria, quo magis labor per naturam movetur, nullam neque matri necque infanti mechanicam utilitatem praestat. Praeterea inter omnes nequissima est, funesta frictione et contundendo partes, aliquando citra infantem turpiter et cum laceratione extractas quoque. Fit etiam, ut restitet caput; dum, linquente improviso forcipe, trahens potenter artifex retro se omnia sternit, et procumbit humi.

Multi nihilominus magistri obstetricandi artem totam positam in aspero hoc motu habent. Ingens ad istam vim ponderosissimumque exemplar forcipis nuper vidimus, in hoc quoque excellens, quod binis jugis ternisque ad trahendum peropportunum sit. Complures obstetricantes eximie agi hac vectura invenerunt, ut spes sit, non frustra advenisse emolumentum istud.

In universum adtemperati vectis motus in omni ferme molesto partu rem secure et commodissime absolvunt; prae-

terea parientem et operantem minime fatigant. Hisque variata arte exercitis viribus foetus saepe explicatus habetur. Nec tamen indifferens est, quo tempore alia atque alia motus species maxime impendatur; sed agendi ritus, et subtilitates in omni arte neque sermone perdisces necque docebis. Haec modo praerogativa est: in quacunque impensione vis nullum unquam motum simpliciter, sed singulum alia motionis specie, ad varia momenta adaequate, adeoque ex permistione exercendum esse. Caeterum, quod commode fieri potest cum mora, ne violenter exequere, ut cito fiat. Generatim, quo partui ab sua origine plus impeditionis superat; quo nitenti intra laborem majus facilitatis accessit; quo valentior etiamnum, quae foetum moveat, inquilina vis superest, eo prudentius et cunctantius versetur obstetricans. Quin imo, dum caput ex strictura liberatum justo vehementius progreditur, quod interdum fit, nequaquam accelerare, contra forcipe aliquamdiu inhibere oportet, ne alias major injuria perinaeo fiat.

In tota etiam perfunctione forceps capiti ita accumbat, visque in illud ea sit directio, ut mentum idonee adigatur ad thoracem, saltem intempestive non abigatur. Namque hac solum positione caput, instrumento ex utroque latere opposito comprehensum, et a mento ad verticem prolongatum, expeditissime prodit; quoniam ita ex altitudine sua in altitudinem pelvis instat, ideoque illius altitudo tota, comparata ad illam pelvis, velut evanescit.

Omnis autem directio, ad quam foetum ex arte movemus, a primo opis exordio ad finem usque juxta monstratas vias sit dimensa. In quo, si rite proceditur, ipsa natura admonet, quum progrediens per curvam pelvim caput descensu suo, post ascensu, forcipi incumbenti hanc ipsam prope directionem impertiatur, sicque prudentem medicum manuducat.

Forceps, ubi nimium trahitur, aut perperam sedet; item, si molli constat metallo; si nimis plana et angusta, seu aliter vitiosa est, nonnunquam caput subito deserit, saepe non absque obstetricantis culpa. Verum etiam sponte et sensim fallit,

sine illius errore. Quare ad praepediendum, ne excidat, solvere aliquando laminas oportet, post utramque referre.

Ligatis ante manubriis, ubi labor obstinat, et vivere foetum suspicio est, vinculum per vices relaxari, ac mox superata difficultate tolli, vel certe haud multum constringi debet.

Ex omni ferme partu languido in partibus genitricis, item in cute foetus humor quiddam deficit: hinc non modo ad puerperii expeditionem, sed etiam ad alia proposita ingestis, quae molliant, tepidis ungere locos et lubricare proficit. Nimirum et hic probatur: juvat raucedines oleum.

Posteaquam caput affatim descendit, ut tendi perinaeum et tumere et occiput prodire sub pube inchoet, tunc arte, nisi vitium pelvis in exitu habet, non ultra opus. Jam solvere forcipem, laminas demittere, sustentare cutem, tum reliqua operiri a natura. Rebus vero ita compositis, ut etiamnum continuare artem, opportunum vel necessarium videatur, in hoc propemodo ratio agendi sit, ut caput infantis cum forcipe tarde ac per intervalla super mollitum unguine et digitis comprehensum, iisque adductum perinaeum ita ex pelvi efferatur, quemadmodum a natura consuevit. Cunctanter scilicet movendum occiput sub pube; ne menti tamen ante tempus a pectore recessus fiat. Postquam demum plagae capitis capillatae notabilis pars sub pube emersit; tum frons, super occygis et ossis sacri inclinationem admodum progressa (quoniam ex adverso nihil obstat, capitisque cum collo mobilis junctura est), simul ac occiput infra pubem totum egreditur, ita ferme ad curvum directa linea super perinaeo levari, eximi et aliquantum moveri in gyrum debet, ut in omni vulgari partu pleraque ad exemplum sponte fiunt. Quodsi prorsus inter subsidia artis natura officiose protegit, nec in omni opere quidquam, donec licet, sine illius invitatione, auspiciis, nixuumque assensu committitur; labor saepissime fortunam habet.

Ultimam hanc partus stationem, postquam obstetricans forte inflexis hucusque genubus, operatus est, corpore erecto peragit. Nunc manubria instrumenti, item et laminae, ex quo

caput sensim transmovetur, ad eam prope lineam verticalem reducantur, quam utraque primam ad immissionem tenebat.

Ut autem perinaeo maxime caveatur, expedit inprimis, ut ferrum diligenter absumas, simul ac pro eximendo capite haud ultra necesse est; quin imo, dum longius juvat agere, ultimum laboris opportune, magis cunctanter et per artis dumtaxat intercapedines perficiatur.

Evoluto capite, quod restat corpus, naturae committitur; neque in secundinis, donec nihil abnorme intercurrit, secus procurandum, ac si omnia processissent ex solito.

Nunc ad finem commentationis aliqua subjungam, quae quoniam ad omnem ferme partum referunt, his locis non aliena videntur. Ubicunque artem intercedere opus est, oportet, ut ea primo tentetur procuratio, quae commoda satis ac praeterquam, quod obtinendo fini congruat, simul exsequi opportuna, et prae reliquis sine metu et molestia sit, quatenus saltem ex perspicuis adversitatibus non aperte elucet, mitiorem curam hoc casu esse ambiguam, et periculosam, vel adhiberi omnino non posse.

Inter cunctas artes, quae partum mechanice adjuvant, illa, quam forcipe exercemus, omnium facillima, et matri et infanti minime insidiosa est. Ubicunque igitur imperante casu, aliqua saltem probabilitas praeest, forcipem applicari eaque praestari opem posse; cum eadem ordiri, aequum et prudentissimum ages. Est enim certe, ut forceps etiamnum, ubi vix expectabatur, aliquando ad salutem faciat. Verum in hoc dubio intenta opera praedicari non nisi ceu modicum experimentum, ideoque etiam non secus tractari, quam cum modestia debet. Quodsi posthac admotio instrumenti, aut illati usus non succedit, ea saltem insit humanitas, ut tempestive a conatu abstineamus, priusquam exitium fecerimus.

Postremo, ubi difficultates aliud capere auxilium, extemplo vetant, id reminiscere, impetrari post tempus subinde quidpiam ipsissimo modo, quo paullum ante nullatenus quivit.

Equidem ne in ulla unquam ministratione obstetricia, quanto tempore perficienda sit, affirmate praedices; sed mi-

nime in iis, quae forcipe geruntur. Hìc quippe convenit, ut maxime ad ductum parientis naturae consulamus. Universim cito factitandi pernicitas artem nostram parum ornat. Virtus potius in cunctando est; praeceps enim ac viribus naturae incongrua, omnis agitatio caedes patrat.

Interea explicata cognitione partum terminari hoc modo non posse, imo, omnem ultra contentionem matri praecipue in perniciem fore; si labore non modo nihil profici visum, sed verendum etiam, ne ob prioris consilii pertinaciam aliud forte serius adoptandum frustra fiat, tentatum aliquando satis esto. Attamen illorum, qui has naturae et rationis justissimas leges nondum agnoscant, turba circuit. Isti parientes terribiliter angunt, donec valent, ipsumque ferrum durat. Tum commutata subinde forcipe, postquam viribus ipsi languent, corpora aliorum substituunt. Tandem in exitu lethalis cruciamenti, aestimantes miseriam ex lateribus propriis magis, quam ad passiones genitricis et foetus, pudorem eo usque eximunt, ut, spreto utriusque adversus perniciem suam renisu, conjugata vi brutaque constantia, onus sese tandem, cum potenti forcipe, feliciter adeo usque exantlasse glorientur! Haec Satyra in mortales est; aut vero exstincta tota humanitas est!

Postquam igitur ex rebus praesentibus, earumque, quae antea contigere, memoria, item ex puerperae habitu et valitudine, illiusque, quod superandum restitat, aequo censu perpensum et intellectum fuerit, ab irrito conatu primum opportunissime abstineri, mox prudens forcipem absumito; quo facto aegra amicabili suasu, ac nova lenita spe, ad suetam cubituram referenda est.

Evenit aliquando, ut morans in pelvi, arteque aliam ante in positionem et figuram actum caput, licet prius eximi ferro impatiens fuerit, post aliquod tempus non quidem natura expellatur sola (id enim raro fit); attamen vario rerum concursu ita modificetur, totaque calamitas eam fortunam subeat, ut, quod intento licet molimini reluctabat, nova nunc tentatione facile superetur. Ita quandoque ex necessitate forcipem inter-

posita vice applicui, partumque hoc modo in salutem matrum imo et foetus tandem feliciter absolvi.

Antequam igitur primum frustratis experimentis in duriora descendatur, si nihil imperiose urget, varias ob causas consultum habebis, decenti moderatione adhuc indulgere parumper. Quodsi tamen nihil ad rem prosperat, omissa inutilitate efficacius instituendum erit. Jam silentio, quae ad dirimendum cranium pertinent, in promptu sint, praeter hoc quippe pro matre unicum, aptissimum, ac ultimum auxilium nihil superest.

DE PERFORATIONE FOETUS ET DISSECTIONE.

Si partus intus emortuus est, nec excidere per sese potest, adhibenda curatio est, quae numerari inter difficillimas potest; nam et summam prudentiam moderationemque desiderat.

CELS.

Est aliquando inter millenos et ultra partus, ut ob angustiam genitalis foetus integer neque ex natura prodeat, nec per artem, sed pertundi, aperiri vel membratim ex parte eximi debeat. Ingrata certe et ob tristem aspectum parum commendabilis opera; quam quidem nemo conabitur, donec alia tractatio quaepiam facilis et apta similiter, et pro incolumitate matris opportuna, hanc enim intendimus, pari felicitate superat. Interim exsectioni ad ordinem et habiliter institutae vix alia curatio antecellit, quoad lenitatem doloris et modicum periculum. Namque afflictus in ea creberrime non tam ex arte proveniunt, quam ab injuriis et vexatione, quibus aegra excruciabatur, antequam ad rem ventum est; in qua tota duo maxime sunt fugienda, ne quid effoeminatum aut molle, et ne quid durum aut rusticum sit.

Obgannit vero obstetricantium nescio quod genus suspectum, qui ipsum hoc, unicum sua specie saluberrimumque subsidium, ceu inutile et inhumanum exclamant, callide sub-

stituto consilio, nunquam perforandum cranium esse; sed oportere potius, ut infans extrahatur per forcipem, idque etiam fieri ubique, et commodissime posse, etiamsi caput eadem vel conquassari debeat. Quid respondere ad horrorem, ubi tumultus rationi, ordini casus, et injuria modestiae praeponitur? Equidem ad eximendum cum fortuna cerebrum magis, quam ad usum quemcunque forcipis, singulari cura et rara in chirurgicis habilitate opus est. Quid vero consequitur, praeterquam, ut quisquis hanc aptitudinem ab incunabulis doctrinae non in naturam verterit sibi, aliena re abstineat.

Ne tamen facile a perforando inchoes, vel ob decorem et aspectum. Priusquam igitur ad evidentiam comprobaveris, nec forcipe, neque aliter effici quidpiam, primum temperate et scienter mitia experitor, nisi praetentata eadem ab aliis fuerint. Sed nihil proficientibus mox detrahito. Dum interea in lectum composita aegra commode mulcetur, affines circa id, quod brevi opus est factu, tacite admonebis. Puerperae enim paullatim haud occulere sufficit, fore, ut alioquin extinctus infans, ceu ingestabile onus, alio conatu moveatur.

Postea, rebus necessariis tranquille apparatis, aegra ad operam disponitur. Caetera quoad commoditatem instruuntur propemodo, ut jam alibi proditum est.

Chirurgus, instrumentis silenter coram dispositis, ut foemina in marginem lecti porrectis clunibus cubat, inter illius crura tecta linteo genubus incumbit. Tum inunctam manum ad caput foetus leniter movet, inquirens, ubinam in pelvi, quaque in plaga capitis ferrum aptissime immittatur; num satis obnitatur caput; anne opus sit, uterum, et una subtus infantem, idonea sustentatione ventris aegrae a propinqua obstetrice fulciri. Deinceps terebra juxta internam illatae in vaginam manus et digitorum planitiem ad foetus caput, et locum faciundae aperturae, ducitur. Ea, si quidem forte in cutem interosseam vel, quae minus sit occultata, quandam suturam incidit, singula opportunius fiunt. Aliter in prima quaque plaga, ut potissimum convenit, cautim et cunctanter perforandum est.

Cranio et involucris cerebri apte pertusis, mox cum sanguine portio medullae excidit. Nuncque, ut rima dilatetur, ac tunicae cerebri omnisque textura deterantur promptius, manubria ferri distringuntur quiddam, circique ad medium factitata rotatione, partes capitis latius dimoventur. Post redeuntes, vel continui aliquando nixus, caput comprimendo, cerebra sensim expellunt, vix ultra quidquam moliente operato.

Nunc divulso hiatu cranii, et exempta terebra, enitens in lecto mollius disponitur, et submissis ad excipienda excreta linteis debite curatur; opperiendo, quid eveniat.

Nisi pelvis sine modo angusta; si nisus quidquam in utero, nec impactum nimis caput est; reliqua plerumque suapte natura fiunt. Jam passim exquirendum modo, ne mutata interim capitis positione formaque fissum aliquod cranii os, vel avulsa spicula forte, matrem in locis laedat.

Quodsi vero evacuatum cranium, tametsi aliquamdiu compressum, longis et validis nisubus ne quiddam movetur, moratio creberrime adhuc dum a capite fit. Occiput quippe est, seu cranii tota basis, quae adversum nititur.

Plerique obstestricantes, cerebro per cochlear diligentissime excepto, mox capiti vulgarem forcipem adjiciunt, quasi vero in mora discrimen esset. Quo instrumento eo minus abstinent, ubi progredi caput re vera nequit. Ipsemet olim tractus exemplis eodem more feci; sed rem semper difficilem, imo noxiam reperi. Vacuum quippe caput vix unquam forceps retinet, idque in fortunam aegrae plurimum; seu tenet quidem machina et adhaeret quidquam; tum vero confissa et sejugata ossa temere comprimuntur, quassanturque, ut acutae et prominentes spinae vaginam plerumque aliasque partes foedissime dilacerent, ac si traductum per ea scindens vitrum fuisset. Caput igitur simul ac diremptum est, haud diutius sub brachia pertinet communis forcipis.

Quo instrumento quia frequentissime nihil proficitur, obstetricantes Smellii acutum, vel alium, ad cranii formam curvatum, uncum injici in caput, eoque illud extrahi volunt.

Alii ferrum extrinsecus, alii multo optime figi intus docent. Nos vero non disputabimus hic, quaenam ex utraque aptissima sit applicatio; id modo agitur, utra princeps sit absurditate et periculo. Profecto, uticunque in his machinis versabere, undique sub metu es, ne resiliens uncus ab capite in genitale matris ruat. Ideo quippe etiam auctores graviter inculcant, quo maxime in omni tractu prospiciatur, ut, si forte infensa aduncitas linquat, subito simul desinatur a trahendo. Sed quidquam multum hoc est, nec aequabilius ab habilissimo homine exigendum, quam ab omni bruto. Propterea alii commodius arbitrantur, ut obstetricans, ne quid fallat, capiti et unco manum submittat propriam suam, ut, si forte excidit mucro, potius, quam in carne genitricis, in vola haerescat chirurgi. Singulare desiderium! Ecquid post mirabilem alternationem operatus cum inutili manu? Eritne, ut nunc in aliena permixtione pariens et adstantes ipsum foveant?

Sed supervacua ista et inepta discrimina sunt. Depletum caput, si quidem mechanico modo extrahi debet, quam optime fabricata ad id proprie volsella uteris. Hanc nempe, ut dictum de terebra est, ad hiatum in capite ducito. Post divaricatis quiddam ramis alterutrum intus in patentem plagam, alterum exterius ad cranium diriges, longiusque juxta altitudinem capitis ita sursum duces, ac commodum et extra metum erit. Postea sensim cum lenitate, tum aliquanto fortius, ne tamen citra modum commissis ramis, interjectum os comprehende, motum inchoa, et perfinito; altera manu interim in vagina ad caput foetus relicta, pro re nata actuosa vel tranquilla.

Persaepe caput haud sequitur, nisi osse aliquo, temporum praecipue, vel occipitis, volsella cautim eliso, vel exempto. Quin imo pelvi supra nimium arctata, ipse axillae satis aliquando obstant, ut foetus neque extrahi possit, nec conatubus naturae permoveatur. In qua difficultate primum axillas aptius disponere oportet, vel demittere brachium. Quod si fallit, obtusa unci curvatione alterutri axillae supposita, foetus moderate eliminatur.

Sed inferiora quoque pelvis ad extremum retinent aliquando; dum pelvis nimirum tota compages deformatione peccat, ut neque caput, profundius licet jam haerens sub pube, nec pectus nec reliquum corpus sine molestia sequatur. His angustiis alicubi in caput aduncitatem infigimus. Quodsi enim cuspis nunc quidem elabitur, quoniam prope extra pelvim jam versatur, aliqua modo observata cautione casus sine noxa erit.

Accidit etiam, ut in partu agrippino, tam naturali, quam artificiali, infantis caput non secus ex pelvi, quam pertusum et comminutum excidat. In quibus exemplis cum ob praeclusa spatia, ossiumque, quae obvia sunt, magnam duritiem, tum quia cerebrum segnius excidit, hacque positione cranium non sine labore frangitur, opera multo difficilior est. Attamen his etiam in angustiis oportet versari propemodo, ac si praecedens bregma esset.

Foetus autem dum in pedes procedit, subsequo aegrius capite, truncoque corporis violenter tracto, hujus nonnunquam de collo avulsio fit, illud vero, haerens vel in pelvi, vel supra, vario discrimine remanet; namque quo continetur altius, eo pejor offensio est. Periculosus profecto, et premens graviter in omnem labor, qui noxam apparavit, nisi marcido forsan multum foetu, qui excuset nonnihil.

Aliqua mihi exempla sunt, ubi abruptum et retentum caput, ex quo advocabar, prius quam adventare poteram, natura expulsum suapte ac felicius fuit, quam quispiam perfecisset ex industria. Quapropter in simili adversitate inter lenientia prudenter cunctari et operiri decet, quid consequatur, quid non. Potens enim et in patiendo natura, postquam primum modo inimicam artem amoveris, saepius omnium optime sibi consulit, concessa quiete et fortuna occasionis, dumque satis quodammodo spatii exitus habet.

Quae naturalis evolutio, quo promptius succedat, aliqui obstetricantes incumbens inique caput componere ad melius docent. Quod etiam, si fieri possit, nequaquam approbo. Quam vehementes, quotque in vanum matris novi dolores?

Tum nempe quodvis postea auxiliantis naturae conamen irritum erit. Ubi igitur caput non ex omni parte vitiose crassum est, nec sine modo genitalia affecta sunt; quousque nixus valent, pleraque saepius sponte natura fiunt, eaque quam optime. Re autem ex toto contraria, reliquus quoque labor finiendus arte est. Atque ubi in pelvim jam descendit caput, idem quam primum congruens est, supponi forcipi, atque sensim traduci debet. Sin vero nequit, quia sursum nimis cubat, vel arctissima pelvis est, tum sane nihil restat, nisi, ut caput protenus, et ubicunque potest, tute perforetur, et imminutum eximatur.

Tument et ingrandescunt aliquando capita ex aqua et aëre jamjam in utero matris. Sed nonnunquam humor considet, quin pars adeo intumescat, ut nec formetur in acumen, nec prolongata dolorum vi pellatur et prodeat. Alioqui intelligitur, his in foeturis haud verum tumorem, ut alias consuevit, in vertice fieri, nec eo contingi digitum, atque solet, dum res ad naturam currit. Necesse autem est, monitis et exemplis ante sapuisse quempiam, ut ejusmodi vitium noscat et discernat in nascente foetu, sed non excluso etiamnum.

Subinde vero adeo turgens ex lympha caput est, ut neque natura, nec industria ad eventum aliter tractari, quam terebratione possit; perinde seu praecedat idem, seu demissam clunem vel pedes subsequatur. Deinceps, ubi ita superjacet, ut praeter quoddam os fortassis nihil tumidi in tactum veniat, exploratione praesertim non cum tota manu tentata (quod in omni casu ne quidem fieri potest), tum vero creberrime inflatus vertex non pernoscitur, priusquam in applicanda forcipe sumus, quod impatiens haec claudi sit, et quandam renitentiam monstret, non tam perscribi aptam, quam percipi. Nunc vanus etiam, ac certe molestus frustra cum forcipe omnis labor; sed statim facienda apertura et emittendus humor est. Postea compressum doloribus caput brevi ut plurimum et absque interventu artis, sola natura, exprimitur.

Est etiam, ubi infans aquosam colluviem et vim aëris in ventre continet, ut nonnisi perforatus, nec prius, quam eva-

cuato fluido queat exsolvi. Quo facto et hic per se plerumque partus excidit, nisi infans in pedes procedat, ac caput fortassis denuo adhuc ex basi renitatur.

Noscitur quidem nunc, quemadmodum parturitio, qua infans praemissum in pelvim totum brachium habet, raro specimine ex natura finiatur; sed non ignoramus quoque, ad fortunam illam pertinere omnino, ut complures utilitates cum in matre, tum in foetu obveniant, quae rarissime incidunt et collimant. Quapropter non nimium faciles in fide simus. Quodsi enim, tali compositione, versio quacunque de causa non in tempore peragitur, ea plerumque calamitas fit, ut emortuam prolem, sin saltem parcas genitrici, non aliter postea exsolveris, quam scisso thorace vel ventre; quatenus nempe oportet, ut exempto viscere eadem ex pede vel aliter educatur.

Caeterum, idque reponimus, nemo nisi urgente necessitate in opem hanc descendet, quin tamen ob trucem aspectum, vel ex affectata mollitia eam unquam negligat, ubi aliquatenus etiam modo facilior ex ea et propitior matri partus fit, quam foret quocunque more alio. Atqui hoc ipsum vituperatissimum aliis subsidium inter reliqua omnia (praeter usum forcipis in pelvi non nimis angusta, et demisso satis capite) pro omni genitrice in necessitudine laboris lenissimum, et sub manu ad id parata, tenui et habili, facillimum tutissimumque ex corde praedico. Nihilominus praeter excisionem vix ulla audentia reprobatur, cummaxime ob humanissimam commoditatem et praerogativam: quod alii nudatis brachiis membra foetus in matre tumultuarie distrahant et divellant, nos contra tectis cubitis instrumento ad finitam normam tranquille sejungamus. Sic quippe facies rerum et ambiguitas doctrinae etiam in hoc ludificant: siquidem exanimis foetus et animata genitrix est, utrum magis aequabile et idoneum sit, instrumentis excipere mortuos infantes, an sine instrumentis exanimare vivas matres?

NOTITIAE EX SCHOLA OBSTETRICIA.

A primo Januarii A. 1803 usque ad 31. Decembris 1805 in Schola obstetricia 2398 partus contigere, quos inter agrypparum viginti unus, praemissis clunibus quadraginta septem, facie tredecim, gemellorum triginta cum uno erant.

Quinque labores versione; undecim ope forcipis peregimus; tribus vicibus perforatum cranium.

Summa natorum 2429.

Ex his praematuri et maturi, sed languide vivi; emortui, ac plerumque jam ex putredine lividi; item foetus immaturi et abortus, 177.

Puerperae obierunt 16.

Ex mulieribus, Anno 1803, novem febris scarlatina, hyeme late grassata, abstulit. Infestus maxime puerperis morbus erat, formata plerumque ad tertiam diem colluvie.

Sectis cadaveribus fauces, oesophagus, intestina cum peritonaeo, et uterus manifesta ejusdem ruboris vestigia exhibuerunt, qui corpus ante mortem externe suffundebat. Quonam morbum nomine vocare? inflammationis malignae? aut fluxae per omnem cutem echymoseos? aut repentinae gangraenae? aut quo alio modo?

Caeterum, quia in rebus hoc spatio comprehensis nihil solemniter notari meretur, juvat, aliqua ex memorabilibus priorum temporum collocare, quatenus potissimum ad puerperas earumque morbos pertinent. Talis atque quidem vulgatissima demonstratio cum datis olim a me circa febrem puerperalem monitis denuo falsitates redarguet, quas impune spargi non solum in me posse, sed etiam contra Institutum quidam sibi persuasum habent. Deinceps tristis historia pro scientia materiam continet, ut diu parcens, atque nunc etiamnum repugnante animo, ultra tacere nequeam.

Quae quippe sequuntur observata, ex notatis sectionibus selegi, ut in nosocomii camera anatomica me coram, ac qua-

draginta pluribusque testibus evenerunt. Similia quaedam, ex curatis a me aegris, scripta exempla prioribus libris incuriose, qua forte cesserint, et sincere pridem exposui; propterea hoc loco talia modo tractantur, quae mihi perinde atque instituto scholae prorsus aliena sunt. Enim vero, quia illa tempestate in nosocomio, atque etiam foris, plures solito puerperae moriebantur; id circo cum ob propriam meam, tum discipulorum eruditionem statueram, ut quotquot essent, sive a valitudinario, sive ex urbe, adportata cadavera publice aperirentur.

Narratae mox historiae sumptae e sexaginta et ultra sectis cadaveribus sunt, utut lethata corpora acceperamus, ex nosocomio, vel passim ex suburbiis etiam.

Extispicia plerumque intra duodecimam et vigesimam horam a confirmata morte fecimus. Notationes absque opera mea, imo magnam partem me inscio conscripsit honestus Schultesius, eo tempore juvenum medicorum in schola solertissimus, nunc inter eruditos ac professores excellens.

Idque verissimum, haecce in privatos usus conscripta nunquam ad typum praevisa fuisse, quaeque hîc ex parte pervulgamus, nunc recte extorta prodiisse; simplicissima, incomptaque, qualia insonti ex manuscripto hodiedum quoque palam monstrare parati sumus. Plura quidem exhibere pronum erat, sed abstinuimus: quod pleraque idem offerunt. Tanta quippe morborum similitudo fuit, quoad naturam suam, et cursum, et illatam necem.

Die 13. Decembris A. 1794 senescens jam et cachectica puerpera obiit. Cujus aegritudo neque longa, nec quantum scio, dolens valde, neque notabilis quadam insolentia erat. Praesagita tamen gravis in abdomen transfusio, repertaque in secto corpore flavescens, ut solet, et obscure viridis, et mora in floccos coacta materia. Innatabant intestina fluido, circumcincta floccis, tinctaque praesertim in vicinia uteri rubore, et inflammata uti per erysipelas. Exstillati citra modum copia; neque tamen in mammis lac aberat.

Neque uterus ad tempus puerperii satis erat contractus,

sed flaccidus, et justo crassior. Hinc inde ligamentorum et tubarum tunicis, et vulvae gangraenosis aliquantum labiis parva, glutinosa apostemata insedere. Uteri interna facies supra et adversum placentam propemodo pura; sed livuit circa os, pernicie ad tres lineas collum penetrante. Sana ovaria. Ubique accretus pleurae pulmo, caeterum, ut reliqua membra, naturalis.

Octavo Decembris ex mortuis puerperis in cubilibus, ubi Zeller praeest, unam dissecuimus. Nec abdomen neque intestina phlegmonis aut colluviei signum praebuere. Verum suspecta facies uteri; illius quippe in toto, maxime in cervice, multas lineas alta corruptio fuit. Tubae Fallopii et ligamenta permulta puris tubercula tenuerunt, integris ovariis. In uberibus (quintus circiter post partum dies erat) lac remansit.

Tres aliquando simul intra illos dies in camera repertae puerperae. Harum una ex nosocomio, a cubilibus D. Nord, jam erat dissecta. Levis in ea exstillationis et phlogoseos conspecta indicia sunt; flaccido, molli, et ad fundum satis incolumi utero, sed foedo illius ore. Superficiem internam ex rufo griseus ichor texit. Ista puerpera, ni fallor, febre scarlatina decubuit. In altero pariter jam scisso corpore uterus mollis, et viridi ferme colore erat. Plurimi parvi in membranis ejus abscessus. Pleraque sine ullo inflammationis vestigio.

Tertia ex Z. cubiculis foemina, secta nunc primum et examinata a nobis, corruptissimum, viridi quiddam ex fusco colore uterum habuit; contractum quidem, uti duodecimum circa diem solet, sed foedum adeo, et putredine exsolutum, ut sub cultro et forcipula difflueret, linirique uti putrescens caseus posset. Lividus insuper tubarum et ovariorum color, et frequens in ligamentorum tela adipali abscessus. Ne quidquam inflammati, vel inter viscera delapsi humoris indicium.

Tres, quatuorve similes casus, quibus coram adesse non potui, alii viderunt.

Die 4. Febr. 1795 puerpera ex suburbiis in nosocomium illata, cui biduo post partum circa articulos purpurae apparebant. Mox vivere desiit, putri ad perniciem utero.

Decimo die Martii moriebatur puerpera, quae, ut pleraeque aliae, apud nos defunctae, jam in doloribus advenerat. Difficulter enixa est, immisso foetu in angustam pelvim clunibus, qui praegressus ad umbilicum, quoniam chorda nihil pulsabat, pro exstincto habebatur. Supervenit stringens foetus collum ex ore uteri spasmus. Longa mora, antequam fomentis, opio, et similibus molliretur contractum. Neque nunc procedere caput; eoque pro usu forcipis posito nimium supra marginem, jam prona ferme ad evacuandum cranium ars erat. Tum irruente valido nixu modicus pullus a natura inopinato pellitur. Sequenti mane, novem post actum horas, vaginam gangraena cepit; aegraque vehementer sitim queritur, duro et fortissimo pulsu. Detractae sanguinis decem unciae; haud omissis aliis contra inflammationem observationibus. Obiit die quarto post partum. Singula ventris membra, una cum inflammato peritonaeo, spuria membrana tegebat. Ingens etiam seri copia cum multis ex flavo viridi colore floccis intestinorum interstitia, et infima ventris occupaverat. Similis ferme liquor exprimebatur quoque ex mammis. Quo certe casu inflammatio in visceribus aderat. Simul gravis labes contractum prope quidem, at nigra et putrida materia oblitum intus uterum tenuit, corrosa illius cervice. Nec in sinistro ovario nullum damnum erat. Corpus paucas modo post mortem horas horribiliter foetuit.

Eodem die alium puerperae putridum uterum conspeximus. Erat ex foeminis una, quae triginta in dies crucigeros in nosocomio solvunt, et deputatae curis Z. sunt. Colluvies ventrem explevit, cunctis prope uterum cellulosis cancellis flavo muco obsessis; juxta notabiles in utero trinas fistulas. Interna uteri superficies, sphacelo nigra, aliubi modo minus corrupta et livida fuit. Etiam in ovariis malitia; neque tamen vacuae mammae. Et istud etiam corpus stigmata antiphlogisticae tractationis praebuit, a secta aliquoties vena, et fomentis. Atqui sana tamen, albida et mollia intestina fuerunt.

Die 17. Martii alia e Z. puerperis dissecta a nobis mortua, quam aliarum instar, ut per reliquias patuit, ex enteritide

curaverat. Ne tamen ulla levissima in toto corpore phlogosis. Erat quidem exstillati aliqua copia in ventre; erat etiam nonnihil ruboris ad intestina passim et peritonaeum; sed in carne integritas perstitit. Nunquam cum simili foeditate uterus in aspectum venit, neque obvenit forte alias. Internam superficiem ex fusco viridis tenax ichor operuit, qui prehendi et sustineri volsella poterat. Tota soliditas ad dimidium pollicis penetrata sphacelo, nigra, flava, viridis, omnique alio colorum genere variegata. Penitus corruptum uteri collum. Restitit adhuc lactis portio. Vesica fellea naturalis. Aegra convalescere credita, sedere in lecto coepit, potare veluti sana, edere, obambulare in cubili. Undecima die subito obit.

Die 2. Aprilis. Ante quatuor et viginti dies mulier aliqua penes nos peperit, sueto modo, et cum facilitate. Salubre etiam puerperium, juxta intensam modice febrem lacteam. Alias ex sanissimis puerperis erat et moderatissima in tota domo, quam undecimo die post partum reliquit. Dimissa in Hospitium expositorum, quia tantum valere videbatur, inter nutrices recepta, ex more natis duobus ubera dedit. Qua cura undecim dies functa queri de dolore capitis et languore virium coepit. Mox translata in nosocomium est. Subsequo die (post partum vigesimo et quarto) exstinguitur. Notabilis in ventre concretae, partim dilutae, copia materiae, subviridis tamque acris, ut vellicaret, et bruneo colore tingeret digitos. Saniei etiam volatilissimus et infestus foetor. Quid mirum igitur, inflammata, et, sicut erysipelas, maligna rubedine offusa intestina fuisse? Non obstante destillati copia, lactis in mammis turgor erat, ut exprimi ad multa cochlearia potuerit, probo candore, at limpidius, imo jam in mammis discretum. Uterus in justa spatia coiverat, adeo tamen iners, ac putridus et resolutus, ut ne hamulo, quin laceraretur, nec volsella potuerit sustineri. Quinimo conteri se inter digitos facile patiens erat; intus omnino corruptus, per omnem ambitum ater, et ad multas lineas in ipso solido corrosus.

Die 13. Aprilis ignotae puerperae apertum cadaver. Et ista, quantum a fomenti pulvere et venarum punctura judica-

vimus, antiphlogisticam curam subiit. Erat etiam aliqua viscerum inflammatio, et contaminata leviter omenti pars in vicinia citra modum dilatati mollisque adeo et resoluti uteri, ut laceratu aeque ac scissu facilis fuerit; pessimo simul colore tetro ac livido, ac si inhumatum jam aliquamdiu viscus fuisset. Nigrum quoque, et ex putredine tumidum collum. Cavum uteri, sicut assolet, flavam saniem continuit. Soluta sphacelo ovaria. Lactis adhuc in mammis indicium.

Vigesimo quinto Aprilis in camera jam dissectum cadaver puerperae offendimus. Aegra, finito in urbe partu, in nosocomium recepta fuit. Conspecta in abdomine et phlogoseos et congestionis vestigia. Uterus ad inhumandum cum caeteris rejectus, testante sic quidem vespillone, vulgariter putridus erat.

Eodem die aliud ex Z. puerperis exanimatum corpus aperuimus. Vidimus multas cicatrices ex recenti venaesectione, relictos herbarum pulveres super abdomen et tostam per fomenti ardores cutem. Post, patefacto corpore, aliqua ex ventre copia seri manat. Nihil caeterum inflammati; flaccida et pallida verius, quaeque subtus jacent, aliquantum injecta sanguine intestina fuere. Praeterea laxus ultra solitum et mollis, et immaniter expansus uterus interne fusco ichore et strato ex putrida decidua tegebatur. Ad sinistrum angulum jam quidquam arrosa etiam soliditas. Ovariis et tubis integra sanitas. Lactis in ubere copia.

Haec multa jam narravimus, quum inutile imo absonum videatur, perniciem per scripta olim extispicia demonstrare, quae inde ab ejus tristi inventione ac excita a nobis in eam mente non magis nunc ex ratione probatur, quam ubique satis nimium visu et odoratu distinguitur. Sin igitur evenit, ut in urbe, sive regione quadam, eoque in tempore, plures solito morbi grassentur; sin illa tempestate intra duos tresve menses plures quoque gravidae ac puerperae decumbunt, moriunturque, quam alias totidem intra annos; porro, dum idem morbus eadem ratione, eoque semper ipsis ex cadaveribus conspicuo manifestissimoque modo necem infert; potestne disceptari ultra, an epidemicum vel populare malum sit? Dein-

ceps, nonne a medicinae exordiis arti summum hocce maximumque proponitur, ut quidquid corpori corruptum vitaeque inimicum inest, quocunque modo abigatur, praesertim, quod inter vitam ac mortem judicat et dirimit. Quae quidem satis intellecta supponimus, ut non solum omnem medicum, sed neque, dum homo est, nec bruta mente, quemque alium fugiant. Aut fortassis nova tantum sunt, et insolentia, ut ignorare talia nullus pudor sit? Cel. Leake in observationibus circa febrem puerperarum sequentia notat:

„Hyeme anni 1746 dirus epidemici genii morbus in puerperas saeviit *). Incessit fluxa alvo, subsequis mox doloribus ventris. Lochia non ex ordine; abdomen durum, tensum, et dolens valde. Supervenit capitis dolor et per vices tussitatio. Tertio, vel quarto a parturitione die, turgentes nunc plerumque mammae mox vacuae et flaccidae fieri; dein quinto aut septimo die secuta mors."

„Absolutae in nosocomiis partu pauperes maxime succubuerunt, tantaque, praesertim Cal. Februarii, hujus morbi malignitas et epidemica strages erat, ut inter aegras viginti vix una evaderet. Sectis cadaveribus coactum lac, quod ajunt, intestinis adhaesit, serique lactis copia in abdomine, in quibusdam etiam pauxillum in pectore erat. Ventriculus, intestina et uterus inflammata; in non paucis morbosa, et partim suppurata ovaria conspiciebantur."

„Quam perniciem ex vitiata quadam uteri affectione ortum duxisse, probabile est; quapropter etiam cum morbo, quem mihi nunc describendum sumsi, haud confundi debet."

Atqui talia compertissima exempla uberius explanavimus, quum certus quidam, medicum se ostentans, quin sit, morbum a nobis primo descriptum unquam exstitisse abneget **), quamquam idem morbus in puerperis, quas ipse in curatione habebat, instituta ad foeminarum numeros comparatione, multo majorem in suis stragem, quam in puerperis nostris

*) A. Acad. scient. ann. 1746 pag. 160.

**) Sim. Zeller, in Princ. A. obst. germ. sc. 1806.

fecerat. Sed postquam in suo complexu audacter ac sine rubore mortes celaverat, eo facilius quoque et necessario occulit morbos, eorumque officiosus fit defensor, mites omnino eos et tractabiles praedicans. Audiebat certe passim, mori suas puerperas; sed nescius et incurius unde, conquievit, in credita a se enteritide, depletam ipsis diligenter venam et probe expurgata viscera fuisse. Neque miramur, quum palam sit, quod a viginti annis ne unam quidem sibi in puerperio mortuam per anatomen indagaverit. Sed dissecuerunt alii, illasque ipsissimas mortuas, quae sub sua cura peribant. Ab hinc demum pervulgata notissima pernicies et tonsoris medicastri inscientia et improbitas est.

Interim non me ferit solum, sed lacessit etiam et imbeciles taxat medicos pariter omnes, quicunque febrem puerperarum unquam observavere, vel ubicunque de illa scripserunt modo. Quid igitur hominis Lucilius iste, qui medendi totam scientiam uno tractu radicitus exscindit? Neque, dum in sapientiam suam credimus, talis morbus unquam exstitit. Quin imo nomen ipsum febris puerperalis ridet, et odit absurdum et frivolum sibi. Sed quinam, sodes, mollis affectus et insons rapuit suas puerperas? Quare ipsas mortes confutare, neces nequiter silere, cum dolo obtegere, si puri sumus? Caeterum, quonam in angulo, quibus in tenebris quaque sordida scheda alius sua falsimonia excudat, parum curamus. Verum in tam quotidianis et rebus notissimis si quis mendax praerupta fronte ambulat; quaenam erit confusio, obscuratio, et horror in aliis patratis, quae ad morbos in universum et ad curas et obitus occultius pertinent!

Quid si nunquam adeo foedis, adeoque pudendis
Utimur exemplis, ut non pejora supersint.

JUVENAL.

LIBER SEPTIMUS.

DE HAEMORRHAGIA UTERI GRAVIDI.

Quid fieri soleat, quid oporteat, in universum et mandari et scribi potest; tale consilium non solum absentibus, sed etiam posteris datur. Illud alterum, quando fieri debeat, aut quemadmodum, ex longinquo nemo suadebit, cum rebus ipsis deliberandum est.

SENECA.

CAPUT PRIMUM.

GENERALIA.

In gravidis menstruum solito cessare, vulgaris notitia est. In aliquibus tamen per aliquot periodos repetit; ac licet tum meatu, aut aliter aliquantum declinet, est tamen saepe, ut initio vix satis pateat, utrum menstrualis, an morbosus sanguis sit.

Attamen novisse hoc discrimen multum refert. Quodsi enim graviditas subest, ac sanguis per naturales vias et menstruus decedit, intempeste et violenter eum cohibere, periculosum foret. Quando autem ex morbo fluit, incuria simul aut perperam curata aegra, frequentissime abortus sequitur, aptissima quandoque observatione haud praevertendus.

Ut igitur profluvii genus et prosapia cum aliqua veri similitudine dignoscatur, oportet ante omnia speculari, num sanguis consueto tempore et modo quoad copiam, indolem, et alias mutationes prodeat; numque adversitas sine praegressa occasione, aut forte ex manifesta offensa oriatur.

Mulier ubi non primum gerit utero, si priori graviditate menstruare desiit, vix manationem sine errore censeas. Inte-

rim res nondum extra dubitationem est; quapropter, si neque copia profluvii, nec aliud periculum urget, cauta diagnosis et prudens haesitatio sit. Namque licet in illa momenta curate respectes, raro tamen perfecta exinde cognitio advenit, impetranda solum per explorationem genitalis.

Menstruum sanguinem citra graviditatem maxima parte provenire ex ipso utero, frequens inspectio docuit; num vero ex arteriis vel venis, vel ex utrisque scaturiat simpliciter, vel medio texturae, nondum finitum est. Neque amplius scitur, quemadmodum res cum menstruo in gravidis habeat. Quamvis enim vix aperiatur, quatenus, ex cavo uteri sanguis veniat, non tamen rem ad impossibilia referas. Ego saltem exempla habeo, ubi circa quartum praegnationis mensem, longa mora et ad plures libras effuso, et in grumos coacto sanguine, aegris jam proximis morti, haud per abortum, sed praegressa licet horribili jactura, postea stato tempore egestus a natura foetus est. Quare igitur aliquae unciae tanto facilius naturaliter et sine noxa stillare nequeant? Tunicae Hunteri munimen, et orta inde glutinosa, quae primis mensibus collo uteri inest, materia, simili affectioni haud strenue contrariatur; certa modificatione res imo explicationem admittit.

Uti vero eventus rerum pertinaciter definimus, doctrina videlicet aspectui et inceptis nostris famulante, ita quidem in gravidis menstruum venire ex uteri cavo multi infitiantur; attamen quia negare res vetat, etiam in praegnantibus idem haud cessare interdum, sanguinem hoc casu supra ex vagina et exterius ab uteri infimo segmento derivare, perfacile cedit. Sed non admodum probata est alternatio ista; quum veri haud absimile sit, ejusmodi quidquam vel in non gravidis aliquando contingere. Manans statis epochis ex illis partibus haemorrhois, saltem ceu abnormis valitudo, neutiquam ad raritates pertinet. Unde varia dubitatione in re tam mutabili prima cognitio premitur, ipsa saepius exploratione nequaquam dirimenda. Quapropter in tali nutatione summa consilii in hoc vertitur, ut rebus cunctis inter se comparatis moderamine utamur, et affectui, ut ambiguus ipse est, ambiguam quoque

curam opponamus. Eaque certe insons ratio est; fluxus quippe, quamdiu nihil portendit, ne heroica etiam opus auxiliatione habet. Ubi vero casus premit, vel in pejus nutat, quamvis ab origine affectio ad naturam menstrui accesserit; nequaquam porro talis est habenda, sed morbum constituit, qui tractationem aptam eamque propriam desiderat.

Equidem in omni haemorrhagia prima et perpetua indicatio est, fluxum compescere; sed oportuisset, regulam ita scribere: Stringite sanguinem, quemadmodum in calamitate molliter, caeterum ad passiones ac praecipue illarum ad consequentias fieri opportunissime potest. Simplex praeceptum ac evidentissimum; attamen in obstetriciis et medicis vel in chirurgicis, quoties contra offenditur?

Ex dictis liquet, in haemorrhagiis gravidarum simul procurandum esse, ut fluxus tali subsidio arceatur, quale pro conservatione foetus in utero recte ad maturitatem usque proficuum, vel omnium minime nocens est. In qua duplici indicatione manendum, quousque discrimen concesserit.

Ut autem profluvii ex gravido utero minus obscura scientia sit, juvat primo fabricam et naturam partium cum diligentia respicere, deinceps comminisci, quo modo placentae et velamenta foetus utero adhaerescant. De quibus licet in tractatu de valitudine gravidarum ample collocaverim, attamen sine aspecta saepius natura vix impetrabitur, ut duntaxat quatenus ad primos usus, perpensa eadem et intellecta habeantur. Quare perpetuo necessarium est, scrutari cadavera, et inquirere morbos; alias nemo quispiam nec doctus per experimenta medicus erit, neque habilis obstetricans.

Donec viscera matris cum partibus, quae graviditatem sistunt, et nexus eorum et reciproca communio illibata sunt, ut inter se nihil separetur, haemorrhagia, qualis hîc tractatur, vix locum habet. Quin tamen affectum pure ad mechanicam fingamus, aut velimus explicare. Pleraque enim, quoniam partes vitam habent, et animali organismo constant, ortum et exitum profluvii, praesertim ex utero, aliter modificant, ac nos simplici aestimatione ad physicam nobis imaginamur.

Ita duos casus memini, ubi ex pleno utero, cujus labia et cervix, a longo tempore scirrhosa, et indubie ex cancro erosa fuerant (unde quoque intra graviditatem, atque ante, graves et lethales paene haemorrhagiae oriebantur), paucis post assultus hosce hebdomadis, citra omnem expectationem partus naturalis nec molestus, quodque majus est, sine omni profluvio, prodiit, praeterquam, ut in quavis puerpera solitum ex natura est. Tum quatuor sexve a partu septimanis, iidem dolores cum jactura redierunt; morbo nunc celerius currente, ac funesto exitu, qualem carcinoma communem habet. Quid potissimum hic mirari? Mulierem simili valitudine citra casum sanguinis concepisse, vel sine haemorrhagia parturire?

Universae corporaturae, aut singuli membri vel laxitas, vel rigor, item vitiosa infantis, quaeque attinent, partium ad uterum relatio; morbosus in genitali, seu in aliis membris stimulus; commissi in rebus, quas vocant, non naturalibus errores; fortes affectus animi; calor, susceptum frigus; vehemens vel lenis etiam, at insuetus corporis motus; universales, praesertim cum gravi febre decurrentes morbi; topicae in utero, illiusque confiniis vitiositates; turbatio in excretionibus, illarum praecipue, quae per viscera urinalia, item ex intestinis fiunt; illatae deforis injuriae; immodica et rudior venus; fastidium, etiamque ex parvis, ad haemorrhagias causam praebent. Praeterea certis mortalibus adversa opportunitas in profluvia ex natura inest, cujus causam et indolem licet nesciamus, pro certo tamen habetur, ubi pronitas haec abest, a violentissimis quandoque offensis nihil sanguinis concitari; e diverso, illa praesente, a minima interdum occasione fieri discrimen. Multum etiam a genere vitae et consuetudine regitur, ut in gravidis saltatricibus et in aliis foeminis, quae scenae serviunt, sed praeprimis ex vulgo cernimus, quae exercitae usu difficillimos labores innoxie moliuntur et peragunt. Attamen observatio ista non perpetuo constans est.

Nostro nunc aevo creberrime ceu haemorrhagiarum causa, quae in universo habitu sit, debilitas inculpatur. Profecto, omnis jactura majore damno ac frequentius exiles corporatu-

ras infestat, in iisque gravius habet, ac persanatur, quam in aliis robusta compage. Neque tamen negamus, haemorrhagiam sine aperta extranea causa passim et in gravidas incidere, quas nec universali, nec topica, sive directa debilitate sive indirecta laborare dices. Verum rarius istis esse profluvium, id quidem probatur.

Universim, quo pejus nutrita, vel ex natura vel humanis vitiis defecta, gravida languet, eo proclivior ea erit in haemorrhagias, eo difficilius curatur; eoque magis in tractatione ab omni re, quae debilitat, oportet abstinere. Quin imo, etiamsi alias vegeta et succi plenissima aegra sit, postquam cruoris aliquam jacturam passa est, brevi citiusque plurimum, quam multi medentes opinantur, id faciendum, ut stimulis, et roborantibus remediis, recte sustentata servetur. Nimirum nauseosa ac perluens stomachum, ex limonio vel amygdalis, parata potatio, uti, revulsionis praetexta causa ex adverso loco instituta venaesectio, tum porrecta simul deorsum purgantia miseram omnino conficiunt. Heu! quae singularis mortali de vita et sanguine suo adscita idea est.

Possunt quidem foeminae in omni gestationis stadio haemorrhagia pati, sed saepissime ea inter secundum mensem et tertium affligit. Tardius, nisi ex errore deforis concitetur, plerumque septimo vel octavo incidit. Interim profluvia, quae non a gravi occasione extrinsecus irruunt, ad finem foeturae rarius, quam a principio observantur.

Quo maturius haemorrhagia in graviditate oritur, eo minus plerumque discrimen pro matre habet. Hoc tamen incommodi est, similes jacturas mechanicam opem et subsidia externa aegrius admittere, quam qui ultimo stadio fluxus infestant. Interea rarissimum est, primo praegnationis tempore foeminas ex haemorrhagia perire, licet aliquando satis labefiant et in periculum adigantur. Alioqui mulierum sexus, propriis praecipue sibi affectionibus, absque pari damno majus, quam viri, ex sanguine dispendium sustinent.

Verum tamen non ex ipso solum fluxu princeps et omne periculum computemus; sed patientis simul, et temporis, quo

sanguis stillat, instituenda ratio est. Quo enim brevius intra spatium certa copia defluit, eo major increscit metus; ac facta jamjam notabili dispendio, deficiens in vasis nobilibus, vel superans, unica forte uncia plus dirimit, quam ab initio casus aliquot ferme librae. Multum quoque interest, num afflicta ob sanguinem ea felici constitutione utatur, ut profusius aliquanto flumen pati sine summa mox offensa valens sit. Quod beneficium haudquaquam ad robur corporis et forinsecus torosam fabricam ubique et generatim commetiamur. Tenuissimi homines magnam saepe profusionem aequabiliter ferunt, quum valentissimus copia multo minore interdum enervetur, et concidat. Ex toto paucissimae foeminae, quae in haemorrhagia moriuntur, ex haemorrhagia moriuntur. Verum, quia finitu difficile est, quantumnam cruoris aegra, et intra quod tempus impune perdat, quum porro, quo parcius est dispendium, eo minus quoque damnosum sit; hinc tota in observatione maxime respiciendum, ut tempestiva quidem, verum tamen nunc et in consequens accommoda medicatio fiat.

Recensemus nunc, quales in viscere, unde sanguis fluit, principaliter mutationes ex alieno fiant. Atqui primum id potest esse, ut separatio quaedam placentae accidat, antequam salubris in reliquo uterus ex natura contrahatur. Vel etiam uterus ipse a laesione soliditatis patitur. Ad primam affectionem placenta sive in utero residens est, quin illius cervicem attingat; sive huic ex centro varia plaga et tenacitate inhaeret, ut os obtegat. Est demum etiam, ut uterus solus, vel illius vagina, vel utraque lacessita cruorem fundant. In quibus omnibus simplex et eadem indicatio valet: Substringere sanguinem. Verum multa et varia ad hoc adminicula, et diversa positione, speciatim accommodanda praesidia sunt.

CAPUT SECUNDUM.

TRACTATIO HAEMORRHAGIAE, PRAESERTIM A DISCRETA PLACENTA.

Nullum dubium est, quin casus haemorrhagiae primis gestationis septimanis rarius, multo accideret, nisi numerus

mulierum duris laboribus (ita homines gravidas suas liberalius, quam gestantia utero sua bruta onerant); partim miseria; partim per absurditates mollitiae; item ex abolito morum officio, et materni amoris sensu, ipsaemet nova in se organica stamina cum dispersu illius ejusdem humoris vastarent, in quem natura foetui aeque ac ipsi genitrici immutabile impertita jus est.

Nocturnus occurram Furor —
Et inquietis assidens praecordiis
Pavore somnos auferam. HORAT.

Sed nostrûm est, ut rem ad meliora ordiamur. Primum igitur dicimus, quas in gravidarum vitae moderationem docti indoctique statuerunt leges, ad commenta cummaxime esse conformatas, quae de sanitate et morbis eorumque cura passim dies tulerat. Nemo alioqui tam fatuus est, ut huic scientiae se non parem aestimet. In quo insuper alia furit pernicies, quod foeminae, tametsi plerasque in valitudinem observationes haud scrupulose sequantur, attamen, si quando obtemperent, mala, molestaque, dum praestigiosa modo, praecepta magis curae habeant, quam sana, sed vitio simplicis ac veri prava consilia.

Gerens utero assueta sibi in vita propemodum perstet; caveat in victu ab erroribus, item ab extraneis offensis, et donec valens est, a medico perinde ac medicina. En summam regiminis! Verum exactissima licet vitae norma, non tamen secura a periculo haemorrhagiae omnis gravida est, vel quod abdita in corpore ad morbum pronitas sit, vel hac inprimis dudum praesente, noxa forinsecus veniat.

Prima vice gravidae, juvenes praesertim et molliter educatae, profluviis et abortui maxime sunt obnoxiae, quin ob eam causam de salubri et numerosa progenie confestim desperandum sit.

Ubi rebus praeteritis ac praesentibus, quoad sensibus usurpari praesertim tactu possunt, recte constat, sanguinis casum esse ex morbo, tum, antequam subsidii genus finiatur, excitantis causae totiusque corporaturae ineunda ratio est.

Animi tranquillitas, corporis quies, cubatio in lecto, amictus levior, cum caloris extrinsecus moderamine, generales in tractanda omni haemorrhagia necessitates sunt. Attamen, donec aegra haud vehementer periclitatur, oportet, etiam in delectu et applicatione remediorum aliqua modestia uti, ne praepostera medicatio fiat.

Olim crediderunt, ac nunc etiamnum multis opinio est, ad frigefactandum ebulliens sanguen, ejusque deplendam copiam aptius nihil esse, quam macerrimo victu et aqua, et multa venaesectione, vires frangere, tum molem cruoris derivare et minuere purgantibus.

Ex quo vero ortum et naturam morborum aliter cogitare coeperunt, haemorrhagiarum quoque causam proximam a debilitate repetunt, omnemque curam inexorabiles plane a roborantibus simpliciter et stimulantibus inchoant. Quarum ártium neutram indiscrete comprobamus; namque etiam hîc tutissimum medio itur. Mixtus potus ex aqua cum congrua parte vini; nutriens cibus palato aegrae acceptus, facilis digestu, justaque copia et temperie, optimum est, quod praebeas.

Sed princeps curationis punctum in omnibus haemorrhagiis cummaxime uteri, aptis externis auxiliis nititur. Multi equidem, qui mente continuo supra scriptos mortali fines vagantur, manualem operam in hac lucta despiciunt, vel ad summum pro fortuita accessione habent. Quae pulcherrima lectu, et suavissima dici ex cathedra, sed frivola ad aegrarum lectos sunt. Vera ex locis haemorrhagia tam parum intus soli medicinae paret, quam laesa magna vena constringi opio aut naphta potest. Externum quippe idoneum emolumentum, cum assumpto recte pharmaco per os, principale ac totum in cohibendo sanguine uteri est. Utrumque per se indigens, alterum alterius auxilio veget, ut alterutro carere nefas sit; in quo tamen providendum, ut circa quaedam agenda delicatius observetur, quam vulgo consuescit.

Qui enim vero in curandis haemorrhagiis a sola materia ordiuntur, quin simul ad carnis vitalitatem spectent, jam ex principio suppositi errant; quemadmodum etiam, qui conti-

nuo vim vitae urgent, nec cogitare videntur, hominum animantiumque corpora non solum vita constare et animo, sed carnibus et sanguine etiam, ideoque communibus itidem legibus parere, queis moderatur et regitur materia.

Frigus, quod olim ceu roborans in haemorrhagiis subsidium non satis collaudari poterat, nostris diebus sollicite vituperatur, quum illud jam nunc ex natura debilitare praedicent. Attamen animali ritu debilitari roborarique, et physice abstringi vel relaxari, res diversissima est. Haud quippe alia, nisi modica, ac per naturam vivido corpori adtributa temperies organico et animali modo roborat, servatque; ex diverso quivis praeter naturam auctus vel imminutus calor, nisi mutationem vel defectum, quem patitur animal, fortassis suppleat, seu corrigat, non influere diu in corpus potest, quin nocens fiat, ideoque animali more infirmet. Vehemens frigus, dum illud ceu chirurgicum auxilium ad compescenda profluvia adhibemus, non id intendimus, ut corporatura, quasi reficiente quadam potentia, exhilaretur, ut potius in membris mechanica vi firmitas aliqua et rigor fiat. Idque eo praestari certum est. Quare oportet, quum in afflictu valentius medium desit, in hoc solatio acquiescere, praesertim, quoniam probabile est, chemicas sanguinis ipsas constituentes partes per frigus condensari nonnihil.

Attamen scientia haec suas modificationes habet. Qui enim a frigido apparatu suo abstrahi sibi nequidquam annuunt, vix reputant, frigus in animalia non tam mechanice, ac in res alias agere, dumque ad haemorrhagias adhibetur, se non aliter, quam per impetus et in tractatis tantum locis utiliter praestare. Sub qua ministratione simul intus sustentare vires, et corporaturam animali ritu fovere, nunquam omittamus.

Unde cunctis, quae frigus tenent, ac praesertim fomentis, ita est utendum, ut per vices, membroque, unde sanguis ruit, ea quam proxime adplicentur. Ne tamen reliquum corpus eidem vehementiae exponas, madefactis linteis frigidissima aqua, velut glaciali balneo, totum opprimendo, vel miseram ex lecto nudam et in pavimento stratam, plenis alveis

superfundas. Quae amentissima bruta conata multis mulieribus, quin ob modicum profluvium, bonam valitudinem, membrorum mobilitatem et usum, et permultis vitam ipsam abstulerunt.

Rarae sunt uteri haemorrhagiae, quas non ab ingressu aut brevi post in genitali aut locis vicinis dolores comitentur, quorum causam et indolem diligenter exquirito. Ipsi enim forsan vel concivere haemorrhagiam, illamque protrahunt, vel per accidens una incedunt, vel adversus tanquam auxilia superveniunt. Atque in priori discrimine leniendus, ac si potest fieri, abigendus dolor est; in altero, nisi debito tempore et benigne invadit, excitare eum et sustinere, et convertere in ipsam curam oportet, perdita inprimis reservandi foetus in utero fiducia.

In haemorrhagiis, intra primos menses, non facile liquet, amnion disruptum, an integrum, vel quonam modo disposita omnis offensio sit. Hinc pleraque, quae ex utero secedunt, ac praesertim coagula sanguinis, solerter excuti debent, ut appareat, num forte exilis foetus, placenta, sive membranacea quaedam lacinia, seu molam referens quoddam concrementum, aliquando etiam mucosa illa deciduae pars, quae primo graviditatis stadio in collum uteri descendit, illudque replet, una exiverit, nec ne; item, quid etiamnum conclusum restitet. Hinc quippe ratio et modus ultra subveniendi probabilis fit. Tum quodsi aliquando uterque, mater et infans in utero, longius consistere simul cum vita nequeunt, huncque demum natura haud expellit, invitari nisus et moderate lacessiri debent. Donec igitur aquae nondum effluxere, ubi profecta graviditate tractari digito possunt, rumpere velamenta decet; quod, digito ad tunicam minus pertingente, obtuso, quale proxime ad manus erit, quovis specillo facile impetratur. Quo propior caeterum maturitati foetus est, eo minus in acceleratione partus haesitare licet. Attamen, ubi nihil monet, nequid suscipias.

Defluxo amnio uterus plurimum ex organismo contrahi aptus fit. Ita enim nixus invitantur, nuncque, nisi ipsa in

carne visceris aut illius vitalitate labes subsit, uberius resultant cum efficacia. Placenta, tum grumosa et lymphatica portio sanguinis, totidem fere obturamenta sistunt, quibus non raro haemorrhagia minuitur, omnisque cessat.

Ubi defluxo humore, foetum recte compositum invenis, decrescente simul periculo, laborem in naturam deputa, quin tamen ad necessitatem providere negligas. Verum depleto amnio et contractionis segnitie juxta priorem curam abdomen et uterum leniter perfricato. Sed incerti creberrime ominis est, si defluxo amnio vera in organo vis vitalis non confestim sese atque sine invitatione prodit.

Donec reclusus liquor est, uterus, praeter tenuia quaedam super chorion cruoris strata, sanguini vix locum dabit. Delapsis vero aquis ingens copia vitalis fluidi intus potest colligi. Hinc res diligenter curanda, ne praeceps discrimen fiat. Modicum enim sanguinis, praesertim coagulati, illiusque inprimis concreta lympha impune in utero esse, quin imo stringendo fluxui opitulari, videtur. Atque quo certiores simus, ne sanguis cum noxa intus coeat, necesse est, turgorem et amplitudinem uteri per vices leniter experiri, tum ad pulsum et vires aegrae et ad faciem respicere, et omnem habitum, nec tuto confidere, quod nihil effluat, quodve manat, id aquosus latex sit. Inde verius internae haemorrhagiae suspicionem capimus, quia destillans humor, sin seri recta ex sanguine indolem habet, certissima indicia praebet, sanguen ex rubra parte concrevisse, et in utero et in pelvi haerere in coagulis.

Profecto, si ea solum signa curemus, quae de internis haemorrhagiis magistri annotant, et secundando cunctamur, donec tristes illae significationes apparuerint: ingens nempe uteri expansio a collecto sanguine; ardoris in ventre sensus; indifferens in misera ad omnia animus, nec pessima ad speciem valitudo; tunc saepenumero, quidquid tentabis, tarde paratur medicina, necque diutius averruncanda mors erit.

Ruptis tunicis, si fluxus continuat nec satis minuitur, ut casus ultra sine metu sit (raro enim, quod neque conduceret,

omnis et repentino cessat), tum saepissime, quemcunque situm tenet, foetus eximendi necessitas incidit.

Verum graviditate, dimidium periodi nondum emensa, infantem nullatenus ex utero manu duces; mitioribus cum internis tum externe administratis auxiliis ad dura nunquam descendi. Curata quippe natura semper et satis opportune ipsa opitulabatur. Interim, corpore fortassis, quod relinqui intus sine noxa nequit, ex ore satis prominente, ut in vagina attingatur, tentare oportet, num se traduci manu vel instrumento sinat; quo casu simplex ad polypos idonea forceps commodissime adhibetur, seu foetus sit, seu species molae, vel quidquam aliud, quod eximi debeat. Facilius utique, quam minus maturus foetus, gestatus jam super medium infans manu solvitur; attamen etiam in hoc labor, quinimo pro matre discrimen est, praesertim, ubi, foetu infra menses septem, pedes cum obstinatione quaeris, iisque comprehensis eum extrahis, uti cum maturis ac praematuris fieri solet.

Ut in omni conversione, sic in illa praecipue, quae ob haemorrhagiam instituitur, infans leniter et sensim traducendus est, quo uterus in se coire opportunus fiat. Nihilosegnius multi obstetricantes, foetu excluso, subito etiam secundinas evellunt, atque uterum modico omni coagulo impigre expurgant, inepta intentione, ut aptius se contrahere, eoque sanguis substringi queat. Sed malo exitu plurimum; his quippe in calamitatibus ante omnia refert, ne praepostera medicina, supervacuo affrictu ventris, et offensa loci, profluvium revocetur. Prudenti sub observatione potius opperitur, quid prorsus agendum forte sit, omittendumve.

Sed in omni casu, praesertim si de foetu in matre ultra servando cogitari nequit, omnium optatissimum est, exsurgere nixus; qui nisi sponte proveniant, congruenter, quin ex industria, advocentur.

Caeterum licet ineptissima sit doctrina, protenus et perceleriter in omni profluvio evacuandi uteri; occurrunt tamen exempla, quae, prodito foetu, eximi placentam imperiose jubent. Sunt equidem, qui tale conatum ubique reprobant;

istis scilicet largam vel pertinacem haemorrhagiam tractare nunquam accidit. Obstetricans, dum cuncta administrari incassum cernit, „dum una eademque via sanguisque animusque sequuntur;“ anne adeo excors et inhumanus erit, ut operam recuset, ne ideo negligendam, quod periculosissima profluvia interdum saltem post exsolutionem placentae cum fortuna cessaverint.

Omne sanguinis grave profluvium, si quidquam durat, demum non inferre mortem non potest, ut aliquando impetus arti ad interveniendum neque moram sinat. Attamen in haemorrhagiis, quales saepissime incidunt, ita obvenit, ut fluxus copia et praecipitatione se remittat, quin satis cesset, ne fiat lethalis: secundinis in utero etiamnum morantibus, sive natura sive forinseco auxilio dudum excretis. Qua dubitatione fluxum minui aspicis; neque aliter potest. Vel per intervalla omnis desinit; tum denuo secedere quiddam, alternante discrimine, ut tandem, quod foras manat, serum multo magis, quam fluidus vel coagulatus cruor sit. His sub insidiis uterus quidem compactus, sed, quam oportet, rigidior, et durus offenditur; tum relaxatur, ut illum, quasi in ventre absit, manu vix percipias. Atque tales vicissitudines aliquamdiu per tempus habet. Interea coaguli in genitalibus, cum mortis subito metu, horribilis moles et cumulus fit. Qua mutabili perfidia placentam, si quidem adhuc inest, plurimum a carne uteri nondum perfecte separatam scito: ob energiae quippe defectum in inferiori praesertim segmento segnius secernitur; atqui, donec vitiose haeret, haemorrhagiae non est finis.

Nunc tenax particula cum cautione solvi debet. Obstetricans, aegra, quousque potest, in pristino situ relicta, manum inter cruoris in pelvi collectos grumos, quin inepto more illos sub palma dementer ejiciat, per os uteri juxta tunicas et discretos placentae margines ad partem usque affixam ducit, eamque duobus tribusve ultimis digitis leniter distringit, remanentes passim floccos incurie habens. Nec absque singulari causa retrahat manum, priusquam placenta propemodo comprehensa et omnis extrahi una possit. Quo sub labore quam-

primum uterus opportune se contrahere occipit, salutis laetior spes est; atque, si unquam mechanicum irritamen hac in re valet, sub moderatissima etiam eductione stimuli probabiliter abunde erit.

Inter alia conamina etiam hoc legimus: inducta manu posterior uteri paries satis premitur, ut descendentis retro aortae oppressione sanguis irruere in uterum per subditos ramos praepediatur. Ecce nova alia procul ab aegris excogitata inductio! quam circa candidus afferam, quae duobus periculis expertus sum. Ubi nempe uterus modice crassus et contractus est, compressio arteriae, etiam si fieri possit, inefficax, ac ne quidem necessaria est. At flaccido et perquam amplo viscere, ut manus robur in arteriam penetret, mors alioqui fores pulsat, ex uteri paresi, cujus haemorrhagia solum consequentia est, ut, nisi apoplexiam loci sustuleris, aegra occidat, sanguis fluat, nec ne. Id saltem compertum nunc usque ego habeo.

Alius quidam aëres in uterum ex sulphure et vitriolo jubet immitti. Verum communiter non quodvis parientis cubile chemica officina, nec omnis lectus ad physica experimenta idoneus apparatus est.

Equidem etiam, donec placenta intus latet, aliqua propemodo in uterum utilis injectio est, unde genitali ad contractionem stimulato, sanguis simul in coagula eat. Sed hujus subsidii, item ad illius indolem, parati clysmatis procuratio quam maxime desideratur, dum, emissis licet secundinis, metus non satis celeriter ad confidentiam redit.

Caeterum facile intelligitur, haemorrhagia ad hoc tempus eamque profusionem profecta, vitam mox ex paucissimis guttis agi. Cunctis igitur praesidiis cum externis, tum internis, quibus fluxum recta vel internexa ope coërcere intentum erat, frustra adhibitis, hoc unum restat, ut tandem mechanico labore id consequaris, quod intrinsecus ex virtute organismi aliisque potentiis nondum impetrabile fuit.

Inter caetera hac in re solita commendari unum vulgare absurdissimumque est. Femora nempe et brachia circumduci

vinculo jubent, ne per oppressas venas sanguis redeat, sed praeclusus in membris pro corporatura reservetur. Verum sufficitne, quo vivamus, sanguen brachiis ac pedibus inesse? Parca alioqui ad corpus vitali particula, si reliquum in membris substringitur, nonne tanto brevius ad cor nihil refluet? Descendimus, exscissum recens cor ranae sine sanguine quidem ac solo externo stimulo aliquamdiu in contractiones cieri; at falsa tamen argumentatio est, in homine etiam officia cordis sine omni influente sanguine, illiusque saltem, quae ad vitam exillimam pertinet, parte minima consistere, perficique.

Nec plus utilitatis in profluvio hoc ab imposita cucurbitula in ventrem speres. Solummodo in levibus iisque cummaxime, quae citra foeturam infestant, haemorrhagiis, ubi affectio a vitiosa in certis membris irritabilitate forsan, vel, quae non tam mechanicae sint, causis aliis procedit, iisve stipatur, talis medicatio subinde ad salutem confert.

Tum etiam medicamenta, quae alterantia dicimus, quaeque vomitum movent, refracta dosi, tentare convenit. Ast in profusis gravidarum et parientium haemorrhagiis ludicra ista et inania pleraque sunt.

Permulti medici, interno aluminis et aliorum stipticorum usui singulariter fidunt; quae quidem laesis venis proxime applicata, ostia constringunt, sanguinem quodammodo coagulant, adeoque compescendae haemorrhagiae idonea sunt. At quanam virtute alumen et vitriola intus ad stomachum, hinc delata ad intestina, praeceps flumen ex utero infringent? Nonne potius tunicas et vasa in organis illis stringendo, talia medicamina effluvium in remota parte magis exagitabunt? Unum nonnisi ab largius ingesto alumine effectum noscito, huncque solum: pertinaces inde ad stomachum, et in aliis vicinis partibus, easque non raro insanabiles obstructiones relinqui membraque muliebria praeprimis indurari. Simile damnum omne, quod fortius constringit, ac simplex quidem frigida aqua etiam in non gravidis habet, dum in cura genitalium his membris intempeste et citra modum adjicitur; insanabilia saepe mala post exitiosam ejusmodi procurationem consequentia sunt.

Alius et ex quorundam consilio magis securus haemorrhagiam coërcendi is modus est: quo vagina multis aceto et frigida aqua imbutis laciniis ita refercitur, ut sanguini haud ultra exitus pateat, quique retro confluit, in grumos cogatur. Utique, ne foras effluat, liquor hac arte subigitur; parum autem praevertes, ne in utero ipso, et subtus inter illius sectionem, ipsumque obturamentum omnis forte, qui in corpore superest, desedeat et coaguletur humor. Nullibi tamen subsidium nisi ex chirurgia est, idque solum juvat in his haemorrhagiis, quo, dum opportet, uterum ipsum tractare ceu externum membrum potes. Cui operi vulgare nostrum inferendis turundis accommodatum instrumentum cummaxime congruit. Illius filis alligantur flocci, ea magnitudine, ut facile intrent os uteri, quorum totidem, ac opus est, stiptico interstrati pulvere, per immissam in uterum fistulam seorsus introducuntur. Circumacto ante circa abdomen longo mantili, aut alio linteo, ab adstantibus in utrumque aegrae latus servis, quarum utraque lintei extremam fimbriam attrahit, abdomen et uterum tantisper constringi et contineri jubemus, ac illa propemodum sustinendo par est. Constrictio enim, ubi fortissima est, neque saepe, nec tempestive per vices relaxatur, animi gravationem inducit cum deliquio, unde metus lethalis spasmi necessario increscit. Nihilominus haec optima hucusque atque unica cura est, in ancipiti casu, dum vita et mors occurrunt sibi. Similiter nempe, uti vena, quae sanguinem spargit ex artu, stringitur, ita ferme opprimitur, obturaturque uterus. Atque nisi ante humoris ad vitam necessarii nimia facta jactura, nec omnis prope vis vitalis in organo exstincta est, vix non mortua quandoque evadit. Qua felicitate, dum vita obturamento debetur, natura elapsis aliquot diebus, cum specie in genitali digesti puris, turundas ipsamet extrudit. In omni eventu iisdem egerendis haud properare, quam intempestive ordiri, prudentius est.

Qualiscunque vero auxiliationis modus et ratio fuerit, quamprimum discrimen vere cessat, acquiescere in eo opportet, ut aegra se tranquille habeat. Praeterea ab omni re abstinen-

dum, unde fluxio rursus concitari posset. Noscimus de reliquo, quid ad sistendam haemorrhagiam natura in vasis moliatur. Patens quippe vena nonnihil per se coarctatur; reliquum luminis naturale obturaculum explet, quod sanguinis, ex quo defluit, cum rubedine phlogoseos ipsa lympha format. Ad id vero justa mora, et forinsecus varia fortuna, decumbentis quiete, et insigni praesertim prudentia medici opus est.

Ex quo autem in externis adminiculis versamur, quibus indubitanter in omni profluvio notabili suprema vis est, ne recta quoque cura ex accedente usu internorum negligatur. Inter caetera, ubi primum succurrendum viribus est, cinnamomo cum alcohole, nihil praestantius reperimus.

Sed ad subitam et momentaneam vis vitalis elationem, inprimis ad praecavenda animi deliquia, quae, si proprie a defectu sanguinis oriuntur, confestim convulsiones ac mortem adsciscunt, generosum vini acetum valens maxime in refocillando habetur.

Demum calamitate ad meliora composita diligenter cave, ne exhaustam quocunque modo, vel ne medicina conturbes, unde nausea excitetur vel vomitus, qui divexans alioqui in nova et ultima pericula agit.

Quoad externa: quamprimum frigida aqua nix aut glacies opem praestiterunt, ab iis abstinere, omne humidum moderate tollere, e contrario sensim fovere, et reducere aegrotanti calorem naturae competit; alias, quod subsidia illa attulere commodi, denuo pessumdatur, ut tam in acutos morbos quam in longinquos pronum corpus fiat, ac ipsa haemorrhagia gravius malum inolescat.

Videbis etiam fluxus, in quibus injectiones et fomenta frigida, tum quae cetera debilitant, nihil prosint. Ita saepissime in foeminis accidit tenui, infirmata et consumpta aerumnis forma; manifesto argumento, deforis inductas utero contractiones ad sanguinem cum constantia stringendum minime sufficere, sed necessarium esse, ut viscus propria vi coeat, qua efficiente vix unquam sanguis abunde fluit, ne solutis intempeste secundinis quidem, vel lacessito aliquantum utero

etiam. Ubi vero intrinseca virtus deest, idque sine omni cognita causa externa aut aliqua notabili opportunitate; tum enim vero praeceps aliquando tantaque irruit haemorrhagia, ut misera celerius exinanita pereat, quam solummodo potuerit subveniri. Quo casu remissio uteri nullatenus a profuso sanguine venit; ut multo magis profusio ab utero ex spiritus lethali inertia procedat. Quae funesta in puerperis resolutio, ubi penitus contingit, vix impetrabis, ut exstinctam virtutem quibuscunque irritamentis revoces, vel electricitate, illave, quae a Galvanio dicitur, vel alia qualicunque cognita hactenus vi suppleas. In simili desperatione consultius ab omni, quod frigus habet, abstinetur. Calida, sicca et aromatica, in alcohole soluta camphora, sin aegra odorem fert, vel spiritu vini impraegnata fomenta; intus tinctura cinnamomi cum opio, volatiles stimuli, hoc conflictu juxta reliqua ex chirurgia petita, unice ad salutem superant.

Aliquando partu salubriter et citra omnem metum transacto, vel ubi quidem haemorrhagia infestabat, hac feliciter curata, intra puerperii primos dies sanguinis cum fluidi tum coagulati praeter morem et improviso magna copia ex naturali pellitur, praegressis ut plurimum aut sociatis doloribus. Cujus afflictationis varia causa et occasio est: Latens major grumus in sensibili ex injuria, aut debilitato utero; vitiata illius contractio; retenta et difficulter abscedens particula secundinarum, aut molae species; tandem varii cum ipsius loci tum universales spasmi. Raro casu laesio etiam alicubi in vulva subest.

Donec nihil in utero celatur, quod per artem debeat educi, aut opportune possit, caetera procuratio secundum notatas in hoc opere generales regulas instituenda est. Persaepe cum utilitate volatiles stimulos et roborantia cum opio, et exterius calida, sicca fomenta cum camphora ministrabis. Interdum, perstante in locis praesertim spasmo et dolore, nihil nobilius est molliente cataplasmate. Sed oportet etiam, universam constitutionem respectare, quum in omni tali aegrotatione discrimen sit, ne puerperae perniciosa febris irruat.

Nunc, quae hic forte subjungere oporteret pauca alia monita, ea ultro collocabimus commemoratis ante quibusdam praeceptis, quae ad haemorrhagias attinent, ab insedente ori placenta ortas, vel ab ipsa laesione uteri.

CAPUT TERTIUM.

DE HAEMORRHAGIIS EX PRAEVIA PLACENTA, ET LAESIONE.

Quemadmodum in caeteris rebus natura interdum a consueto declinat, ita etiam evenit, ut secundinae ad inferius segmentum et ostium uteri magis minusve ex centro haereant. Unde quidem primis mensibus non multum incommodi, nec varietatis etiam manifestum indicium est; quamprimum vero infima sectio, demum cervix uteri ipsumque os dilatari inchoat; praesertim si ampliatio velociter fit et cum vehementia, non potest non esse, quin nexus inter placentam et uterum desinat. Tum pro re nata et vario discrimine necessario haemorrhagia sequitur.

Quare non miramur, circa finem praegnationis, ac procul saepe ab ingressu nixuum, per vices decedere sanguinem; affectu interea, dum aegra modo solita procuratione ad quietem componitur, per aliquam moram remittente.

Demum, invadente nixu fortiore, dum labia uterique cervix properantius dilatantur, pro mutabilitate doloris et affectionum, ac praesertim, quo secundinae propius medio resident super os uteri, ingens plerumque haemorrhagia oritur.

Diffuso satis orificio, ut explorationi locus sit, placenta, ac retro illam quandoque nitens amnion percipitur, cum vel sine foetus quodam membro. Atque ubi ea centro suo os uteri non attingit, est interdum, ut orificio nonnihil ampliato, juxta marginem partis avulsae, nuda se membrana amnios digito praebeat. Attamen sin exigua est soluta plaga, si corpus alioqui ex compactura, et laudabili cruore valet, nec quid aliud in parturitione infensius affligit, fluxus cessat aliquando: tensa quippe velamenta, et appulsus retro infans contra pelvim placentam opprimunt, quo fit, ut summo licet cum metu,

attamen, quin lethalis fiat, partus a natura exsolvatur. Sed talis exitus in antecessum et certa cum scientia nec praedici nec exspectari potest.

Quamprimum ergo os uteri promovendo foetui non obstat, oportet placentam, nisi jam alicubi a margine oris delapsa sit, in quapiam pelvis regione, ac retro, ubicunque ad tunicas facillimus accessus erit, illata manu cautim separare, tum ruptis tunicis infantem solito traducere.

Contingit vero, ut ad periculum non advocemur, priusquam placenta ex ambitu oris firmiter adhaerens, tantum extenuata et protrusa sit, ut, quod retro est, tunica amnios videatur, vel si parum inest liquoris, foetusque cum capite aut clunibus in pelvim alte descendit, partes illas instar vittae tegat. Quam prope interea mors instet, admonere non est opus. Verum, ubi forte fortuna (id enim interdum accidit) haemorrhagia ob lapsas vires sponte cessavit, partu ceterum progrediente; in re incerta utilissimum est, ut attendatur, quid ultra in novo periculo moliendum sit. Quae observatio, si non valere videatur, oportet, placentam aliqua plaga absolvere digitis, rumpere tunicas, ac nisi ipsa natura satis moveat, partum ita perficere, quemadmodum compositio foetus et rerum complexus inprimis commonet et postulat; sed de hoc jam alibi traditum est. Praeterea cavendum, ne sub opitulatione manum, vel forcipem, ac restitante clune obtusum uncum, vel quodcunque aliud instrumentum praetortae vel circumnexae placentae superponas.

Mihi saltem hisce in periculis nunquam opus fuit, evoluto foetu confestim secundinas eximere; quippe jam intra curationem aut brevi post suapte natura succedebant. Re vero aliter conversa, dumque damnum pertinacius instat, ab excipiendo eas caveri demum nequit. Quo facto reliqua secundum generales normas ultra disponito, donec vita aut mors vicerit.

Quae graves laesiones intus in genitali insequi haemorrhagia solet, a malo provenit, plurimum ex se magis periculoso, celeriusque lethali, quam, quod ab eo nequit abesse, ipsum profluvium.

Cum vulva percussa est, dolor in inquinibus et coxis et feminibus est; sanguinis pars per vulnus, pars per naturale descendit: vomitus bilis insequitur, quaedam obmutescunt, quaedam mente labuntur; quaedam sui compotes, nervorum oculorumque dolore urgeri se confitentur; morientesque eadem, quae corde vulnerato, patiuntur.

CELS.

Atqui eo pejor et lethifera illico, sive aliquantum post, gravis vulneratio est, quae vim sanguinis fundit, quave cruor, tametsi modice fluat, in propinquas partes vel ipsum in ventrem commeat, unde nec educi, nec resorberi aptus, tanquam corpus alienum corrumpitur, et infectis membris ex toto necrosin inducit.

Demum et hoc inter summa discrimina est, quod sine quapiam deforis offensa, in omni partus momento, rumpi uterus suapte natura possit, utcunque levis labor sit, vel difficilis, seu natura eum, seu ars mansuete ruditerve, secundum indicationem, vel contra, perficiat. Frequentius quidem malum a ruditate et fera tractatione irruit: ab nixuum intemperato incitatu et violenta elaboratione, a nimia mora, dum opus subsidio est; vel ab impetuosa et perperam admota manu vel instrumento, ac praesertim, si pariens in sella angitur. Verum etiam praeter istos errores, incolumi licet ad usque functione, nec culpanda quidquam cura, puerperae et ministrantibus ne ad momentum quidem securitas ab infortunio est.

In haemorrhagiis, quae ex ruptura uteri vel vaginae fiunt, damna, quae laesio per se infert, citius plerumque occurrunt sensubus, quam sanguis ex genitali ipse. Subita, intercisa remissio nixus, praeceps ruina virium, pallor faciei et aspectus mutatio; sensus ac terroris ex afflicta in adstantes usque diffusio; dumque amplum vulnus est, ut infans illiusve quoddam membrum in ventrem commigret, horum per tactum ipsa perceptio, prius saepe pro notitia afficiunt, quam largus adeo fluxus, quem protinus a tam terribili vulneratione non reputavisse nefas foret.

Quodsi ruptura in utero fit, foetu in margine pelvis moveri etiamnum apto, quumque is ex integro vel quadam sui parte per fissuram erit retrogressus; nova exploratione mag-

num sane status praesentis a priori discrimen senties. Aliter vero, si foetus, antequam ruptura contigit, capite vel clunibus, profunde et arctius aliquanto in pelvi haeserat; non enim nunc ex toto descendit in abdomen, quodque ex vulva sanguinis foras fluit, parum saepe est, ut vix de periculo moneat.

Nunc foetus sive per naturales sive paratas sibi vias subita extractio hac in trepidatione primum ex more proponitur, agiturque. Quod siquidem per meatus naturae et sola immissione manus impetrari potest, sine cunctatione fiat; pauca namque momenta, ut casus me docuit, fortunam dirimunt. Verum cautius oportet versari, ubi quaestio de eximendo foetu per sectionem agitur. Rectissima, ut mihi videtur, Anglorum objectio est, quasdam mulieres, quae in tali fato sibimet ipsis relinquebantur, una cum exanimi in ventre foetu per longum tempus exegisse vitam; ex adverso ne unicum quidem haberi parientis firmum exemplar, quae delapso in abdomen partu et facta mox caesarea vulneratione superstes aliquos modo dies fuerit. Ac profecto inter specimina est, naturam multos post annos emortuis ita foetubus, quos nulla industria salutariter ex corpore sustulisset, singulares vias paravisse.

Talia monemus, ne in simili anxietate consilium prae postere ad violenta dirigatur, praetexta inprimis prole, quamquam experimenta perpetuo monstrent, eodem temporis puncto, quo destructio in genitrice inchoat, modo vix comprehensibili exstingui vitam infantis quoque. Propterea in omni ambiguitate consultissimum foret, ut obstetricantes, antequam gravius conentur quidpiam, fines muneris sui scrupulose et cum corde colligant. Ut enim scientia strictissime limitata est, et incerta, et ipso usu mediocriter ad medendum efficax; ita absoluta, immensa et perpetua et certissima in perimendo natura est. Ars igitur, quandoquidem, conclamata re, nihil longius in salutem valet, neque tamen in miserae desperationem dolorum mortisque sese amicam et auxiliarem praestet. Utque explicatius dicam; nisi maturus infans mox ab illapsu in abdomen, et in ipso faciundae sectionis momento vivere se prodat luculentissime, ne periturae matri ventrem

scindito. Quod enim hac ipsa hora, voto praesertim non impetrato, indignationem, atque horrorem movet, id, quanquam haud felicius, tamen cum decentia fieri et humane tardius poterit.

Frequentissime haemorrhagia, a laeso utero, non tam saeva et praeceps est, quam opinareris forte. Donec enim viscus post rupturam, qua se contrahat, intus vim habet, ad temperandum fluxum ea exsurgit utilitas, ne repentino saltem et lethalis laesio per se fiat. Interea, quod in abdomen sanguinis cadit, ibique colligitur, satis semper est, ut cum vulnere, quodque amplius effluit, post aliquos dies mortem consciscat.

Nunc, quae porro in hac miseria agenda vel interdum omittenda sint, haec quidem ex scientia chirurgi accipiuntur. Reliqua observanda fusius memorata habentur in libris prioribus.

Sed praeter dicta vulnera uterus etiamnum periculo alius rupturae subjacet. In illius nimirum compage, atque passim in vagina etiam ex parte, lacerationis species obvenit, de qua auctores, quantum comminiscor, nullibi perscribunt. Vitium tale est: ut peritonaeum, quaeque illas partes investit, cellulosa tunica, non simul cum carne uteri rumpatur, sed veluti saccum efformet, quo sanguis ex lacerato membro partim considet, partim in propinqua diffunditur, more echymoseos. Quo casu parum saepe, ac foetu nondum enixo, nihil cruoris ex vulva profluit. Attamen complexus passionum insolens quiddam incidisse monstrat. Sed quis definiet? Ipse ille, cui haud primum id malum occurrit, nonnihil suspicabitur modo. Partus enim ex natura plurimum nec moleste pergit; sed aliquando etiam manu finitur vel forcipe. Tum certe fortunam obstetricantis perpetuo misereor; actum est de vita puerperae, non tam ex copia erronei sanguinis, quam subsequa illius corruptione. Quodsi tamen cruoris haud multum est, aliquando resorptio fit, secus aegra necessario occidit paucos intra dies. Postea cadaver vel totum remanet, vel aperitur. Sin ultimum, inexspectata prodeunt, ut neque Dii obstetricantem contra incusationes, ob laesionem puerperae se cau-

sam mortis esse, tutum servent. Attamen casus scribere indicia, perdifficile est. Interdum cognitio tractatione manus impetratur. Tum quidem non tam ad curationem scientia, quam ad periculi et proximae mortis notitiam facit.

Quocunque de genere profluvium fuerit (ex sola nempe vagina lethales interdum haemorrhagias oriri, in quarto libro monui), quaque artis opera vel naturae cessaverit; sanguinis licet imo praeter fluxum nulla notabilis in aegra vitiatio obtineat, nondum tamen salva omnia et peracta putemus. Quae enim haemorrhagiam aliquando insequi solent, pejora saepe dispendio ipso sunt.

Tum quoque foeminis, praesertim debilibus et malo habitu, ex haemorrhagia, imo propter incongruam adversus medicationem, persaepe prima occasio ambiguae phlogoseos advenit, quae inducta gangraena, item posita sanie, ceu species peculiaris febris puerperarum necem infert. Aliquando etiam ob nimiam exinanitionem et confectionem nihil simile oritur; tum vero aegra ex vitalitatis resolutione sub typo febris continuae ocyus obit, semel vel bis horribili ante perculsa frigore. Quapropter necesse est, substricto etiamsi sanguine, curate ac subtilissime eam fovere in lecto, donec incerti dies feliciter transacti sint. Ac tardius etiamnum, licet primo ab injuria tempore nihil offenderit, oportet tamen, convalescentiam prorsus percurare cum observantia, ne ad graves vel saltem longinquos morbos pronitas maneat. Atqui omnis convalescentia optime, ac solum fere, procedit proficitque ex victu. Cuncta alia, quae propius medicamenta dicimus, mea experientia, hac in re plus damni, quam utilitatis alunt. Ex nocivo scilicet stimulo multae medicinae aliisque infensis mutationibus varii affectus prodeunt, post ne tollendi quidem amplius, quosque serius ocyus inevitabilis mors sequitur. Plurimae alienitates: languor corporis, frequens et exilis pulsus, capitis cummaxime intolerabilis dolor nonnisi accommodo victu et usui moderato vini cedunt; praeterea convalescens vix diu nimis uti quiete, et foveri in lecto potest.

Ac etiamsi, ut assolet, hydropica quaedam affectio intret, a laudato tamen moderamine ne properanter recedito. Ad summum praeter roborantia suffimina lecti, etiam sicca aromatica fomenta et alias hujusmodi auxiliationes adhibeto. Interdiu quoddam infusionis ex flore sambuci aut baccis Juniperi vasculum vel similis potus alius sufficit. Caetera, quae potentius roborent seu stringant, eminenter obsunt.

Curatae, dum degere extra lectum affatim valens est, postquam in conclavi temperato calore aliquamdiu molliter agitavit, juxta congruum cibum et potum nihil magis ad confirmationem sanitatis confert, quam primo commorari in libero et amoeno aëre, quies animi, dein modicum exercitium corporis et appricatio. Tantum de haemorrhagiis.

APHORISMI DE CONVULSIONIBUS.

Facillime quidem, quod quaeritur, ratiocinatio invenit, fidem vero ejus experientia comprobat.

GALEN.

I.

Quales intelligamus convulsiones, nemo nescit. Earum vero naturam et proximam causam penitus ignoramus. Etenim quum sit extra fines cognitionis nostrae, quae sit vis nervorum, qui motus in musculis, quid ejus principium et fundamentum, dum sanitas viget, iique ad arbitrium fiunt et voluntatem; nesciri etiam necesse est, quid illos motus morbide et citra conscientiam exciat.

II.

Duplex convulsionum forma est: ubi convulsa pars diutius in eodem statu vel tensionis vel laxationis permanet, Spasmus; sin spasmodica tensio brevibus momentis alternatim se remittit, reditque, proxime Convulsio vocatur.

III.

Quo plures et potiores partes convelluntur, vel complura membra, atque ipsum corpus totum contra motum naturalem

et articulos contrahitur, et torquetur; eo funestior, servata in caeteris paritate, affectio est. His larvis unius ejusdemque morbi ingenia medentium diversa nomina invenerunt; unde lingua arte ipsa locupletior evasit.

IV.

Puellae, quae ab infantia per periodos ex distensione patiuntur, postquam menstrua ipsis provenere, plerumque convelli desinunt. Consuetae ejusmodi convulsiones, dum forte in ipso partu incidunt, nisi nova alia causa illas excitaverit, plerumque modici sunt momenti, quanquam post partum horas saepe, atque etiam dies durent.

V.

Fomes convulsionis persaepe in corpore delitescit, quin aliqua interdum offensione prodat sese; quia opportunitas, unde corpus convellitur, inconstans, incerta et infinitis modis variata est.

VI.

Quoniam vero, ut saepissime contingit, causas distentionem excitantes recta aggredi et profligare, artem superat, satis fortasse ad evitandum morbum facies, opportunitatem ipsam ad tempus saltem, distinendo, supprimendoque. Verum tamen nedum ad hoc explorata remedia sunt. Omnium, quae hactenus tentavi, pollens maxime visa est mixtura ex aequo spiritus salis ammòniaci et tincturae opii ad decem, et pro re nata plures guttas, repetitis vicibus per os exhibenda; tum majore etiam quantitate in clystere.

VII.

Quodsi demum, vel in qua parte cunque, foeminae ad convulsiones inest proclivitas, ad sollicitandas eas non tam aptum et accommodum tempus aliud, quam itidem ipsius parturitionis est.

VIII.

Foeminae musculosae, crassis et praeduris ossibus, praesertim, si ossa capitis spissa sunt, et vultus brevior et compactus quasi, sub partu facillime distensionibus tentantur, ac ex iis plurimum moriuntur etiam.

IX.

Ubi materies et causa convulsionis se amoveri sinit, ea mox, quoque licet, modo maxime opportuno, tollenda est. Sed difficilis plerumque, et nonnunquam removeri penitus inepta noxa est, cum ob indolem suam, tum propter locum, cui insidet. Quae in capite aut pectore haerent, tales causae raro mulceri multoque minus depelli possunt. Mitius est, si malum aliquando in ventre, stomacho vel intestinis; in vesica, vel genitalibus sedem habet.

X.

Quando pars quaedam ad genituram pertinens, atque inprimis ipse foetus causa convulsionum et materies habetur, (id quod tamen raro accidit) stimulus distensionis retundendus, seu ubi frustra tentaveris, irritamen medicatione liniendum, amovendum, vel partus ipse, qua ratione ac quam optime fieri poterit, extrinseca ope accelerandus est. Quod tamen rarius competit, quam vulgo creditur, si modo nolis, ut artificium ipsas fortasse passiones periculo et miseria exsuperet.

XI.

In foeminis delicatis et irritabili carne ipsi interdum partus recti nisus ciendis spasmis sufficiunt; atque ii non tam a dolorum vi et intentione proficiscuntur, quam quod vellicando ac rodendo vexent, neque ultro efficaces ad promotionem foetus sint. Omnino non tam facile convulsiones oriuntur, quod gravis et atrox maxime, quam quod levis quidem, sed continuus et indignus cum molesta titillatione dolor sit.

XII.

Si convulsio neque acuta, nec illius fomes vere phlogisticus est, frustra erit, mittere sanguinem, aut extenuantibus pharmacis uti.

XIII.

Omni convulsionum accessui spatium dandum, ne acrius increscant, ac magis cum periculo ad interiora ruant. Igitur corpus aegrae, artusque inprimis blanda vi usque solum moderabis, ne nova offensio accedat. In dentes praecipue et lin-

guam curato; sed nihil magis vel in miseria ridiculum, quam extricare pollices.

XIV.

Facilius est, in convulsionibus varios apparatus et remedia praecipere, quam apposite ministrare. Quae enim medicina aegram adjuvet, tenuis volumine, sed pollens virtute sit; ac quidem plus plerumque auxilii ingeri per alvum et vaginam, quam dari per os potest.

XV.

Ubi in ipso conatu, partum movendi, convulsiones denuo oriuntur, vel asperantur, ut inceptam artem perficere consulto nequeas, desistendum interea ab ambiguo opere est, ne, dum prodesse velis, rem duram male agitando, in majus discrimen praecipites.

XVI.

Quod in periculoso partu ob convulsiones praestare cum forcipe poteris, id conversione ne facito. Forcipe enim sub ipsis interdum spasmis cum utilitate efficitur, quod manu, quatenus ad rem detineri in utero debet, fieri omnino nequit.

XVII.

Ubi convulsiones sub partu non ex assuetarum genere, sed praeterea novae sunt, aut ex gravi quacunque causa adventitiae; quodsi partu finito unus alterve impetus redit, affectio plerumque mortifera est.

XVIII.

Raro infans, genitrice convulsa, immunis perstat, sed semper fere sub partu, vel brevi post demoritur. Etsi vix intelligas, quemadmodum accidat, res tamen nihil dubii habet. Generatim vita et mansio foetus in matris sinu non ad eam normam aestimari, atque vita in lucem editi debet. Bona valitudo adversaque, et in morbos opportunitas, perinde ac vis et modus sufferendi patiendique, in utroque sunt diversissimi. Sic acres quandoque in gravida offensae et diuturnae iniquitates nullam in foetum noxam transmittunt; interdum vero alii in matre, leviores ac specie saltem licet minus multo formidolosi affectus, quam maxime infestant.

XIX.

Quae ex exinanitione ac penuria sanguinis oriuntur convulsiones, mortem necessario et confestim arcessunt; quod persaepe etiam in iis accidit, quae non tam recta ex defectu cruoris, quam ob subtilitatem aegrae et impotentiam ingruunt. His sub conditionibus levis quandoque haemorrhagia vel illius sola aspersio spasmos concitat.

XX.

Quin etiam post naturalem nec anomalum quidem partum primis nonnunquam horis, atque tardius etiam aliquanto, haemorrhagia et convulsiones oriuntur. Harum causas, nisi ab inducto per partum vitio loci, aut alius visceris topica affectione proveniant, plerumque in universali corporis labe et morbosa irritabilitate suspicamur, ex quarum igitur indicatione illas etiam percurare oportebit. Qua caeterum ratione puerperarum profluvia tractanda sint, in dissertatione de haemorrhagiis superius positum est. Ubi convulsiones effectus haemorrhagiae sunt vel comites, mortem plerumque adsciscunt. Eadem prope ratio est, si a vulneratione membri producuntur.

XXI.

Tales tantummodo, quae recte ab infirmitate atque exinanitione ortum habent, convulsiones, in ipso assultu necant; in plerisque aliis mors sub quadam passionis specie, quam haud inepte febrem convulsionum dixeris, insequi solet; aegra sensubus defecta, stertente, gravi anhelitu, facie inflata et livida.

XXII.

In omni ejusmodi morbo spumea equidem congestio, sed rarissime vera inflammatio pulmones occupat. Quapropter remedia extenuantia et antiphlogistica plurimum nihil praestant.

XXIII.

Quae convulsae moriuntur, earum corpora subito in turpissimam putredinem abeunt. Dissectio causam et materiam ex convulsione secutae mortis, vel certe, manifestissimum, quod profectum inde vitium est, creberrime in pulmonibus potius, quam in velamentis cerebri et medulla monstrat.

XXIV.

Quemadmodum in illorum cadaveribus, quibus nimium vena deplebatur, polyposas saepe concretiones offendimus, antea non exsistentes; ita etiam evenit in illis, qui convulsionibus interierunt, praesertim, si sub distentione vis sanguinis fluxit. Atque hoc casu polypi verius convulsionum effectus quam illarum causa et occasio sunt. Quo copiosius enim ac velocius sanguis fluxu in vasis decrescit; eo promptius, qui remanet, solutus distrahitur.

XXV.

Quum inter innumeras corporis animalis afflictationes genus etiam convulsionum una sit, de quibus nihil pensi et distincti habemus, consequens est, ut certa adversum eas remedia indicari non possint. Atque quia de omni re, quae vel prodest vel nocet, quin sciamus, quo modo noceat, vel prosit, nec quoque scimus etiam, cur prosit vel noceat; diu adhuc medendi ratio spasmis humili nobis documento erit, scientia nostra quam curta ad morbos, quamque amplissima et potens in eosdem dissertandi doctrina sit.

DE PARTURITIONIS NISU, SEU DOLORIBUS.

Quod os matricis eo usque aperiatur, ut possit foetibus facilem praebere exitum, nemo ignorat; sed quo pacto id accidat, mirari possumus, intelligere non possumus.

GALEN.

Proprius ac privatus foeminei corporis sanus et excernens motus, quo ex matris utero in lucem foetus editur, partum absolvit.

Omne hoc grave naturae opus propriis in hunc finem inditis, suo tempore ex vitalium penu excitatis, voce partus dolorum in vulgus notis potentiis, agitur perficiturque.

Solito more, posteaquam quadraginta hebdomadas delitens in matre foetus ad maturitatem increvit, virium ad co-

nandam parturitionem surrectio fit. Ad eandem paene formam et in caeteris speciebus animantûm certam cuique natura gestandi maturandique suos pullos epocham statuit. Ante hunc terminum plures dies ocyus prodiens omne animal, etsi satis perfectum, ut trahendae vitae in libero aëre idoneum sit, nunquam tamen eo robore et valitudine viget, ac si intus in matre nanctum maturitatem esset.

Parturiendi functio in ordinatione animali sola fere est, quae ex norma naturalis salubritatis cum aliquo sensu doloris et molestiae incedit. In dolore paries filios. Durum fatum, premens et protensum ad omne, qua late patet, in animali regno, nomen muliebre. Quamvis enim in universum non ita terreat parturitio, ac lectu et sermone accepimus; etsi praeterea sine ineptiis mortalium et longo a natura discessu ubique etiam benignior foret; ipse tamen ad partum nisus, uterique inprimis ad hoc intentum contractio, a pressione et attritu partium, tum insolenti totius corporis affectione, suas molestias, imo dolores habet.

Namque haud exillima solidi particula ex cavo uteri decidit, sine gravatione; eo minus absque singulari afflictu et virium concitatione foetus et secundinae. Quanta autem cuique molimini indita vis, quaeve in singulo finiendo partu virium impensarum summa sit, in hoc equidem haerere, insanum foret. Clarius quodammodo intelligitur, in omni parturitione naturae ad partum potentiis designatum hunc laborem, hunc finem esse: ut genitalia elicito humore pro temporis et loci necessitate lubricent, molliant, laxent; de hinc pro temporis item et loci necessitate denuo corroborent, adstringant; ut vitioso turgore ampliatum ex natura uterum satius instituant, aequabiliusque explicent; ut distortum illius orificium (ita enim obvenit), ad oram pelvis dirigant, aperiant et dilatent; ut vesicam amnios idonee sistant, rumpant; mox foetum, tum placentam ex genitali molliter moveant; postremo, ut excluso partu uterum ad prima purgamenta disponant, et inter actionis totam seriem, ab exordio ad finem usque, ad organicas contractiones adeo illiciant,

moderenturque, uti puerperae valitudo partusque singula statio desiderat. Haec circiter acta parientis naturae sunt.

Eaque cuncta vel maximam partem ac nobilissimam certe, foetans natura vario exemplo, diversis intervallis et incerta mora, aliquando per dies, saepissime intra aliquot horas, nonnunquam in momentis absolvit. Nancta quippe finem gestationis alio atque alio sensu carpitur; sanguine aliquando striatus mucus oblinit et laxat genitalia; intercurrunt passim nixus monitores; tum saevior, continuus ferme, ac nitentem per incisa modo sinens anhelare dolor ingruit; tum cubare procreans, fulcire, nec non contrahere corpus et artus; proxima quaeque capessere; et ducere anhelitus. Quo virium omnium ad genitale confluxu magna inquies et agitatio, usque dum resolutus quidquam dolor est. Sed recidit, ut paene uno protracto nisu uteri os aperiatur, amnios vesica formetur, dilaceretur, adeoque, dum uterus magis continuo magisque se contrahit, infans cum subsequis mox secundinis, et cruoris quadam copia et alius liquidi, brevissimo tempore e matris sinu exprimatur, utque verissime dicamus, extorqueatur. Rara quidem talia aevum nostrum partus naturalis archetypa edit; neque tamen etiamnum obsoleta sunt.

Nostro sub coelo, eaque, quam nunc muliebre corpus habet, constitutione, aliquot horarum plerumque opus parturitio est, computando a dolorum prima invasione; ac merito quidem ab hinc, quia ad inchoandum aeque partum, ut ad perductionem illius et finem, necessarius dolor est. Ac quemadmodum foeminae a natura suus cuique vitae attributus modus est, ita etiam quaelibet, quoad potentias, propria indole et specialitate utitur, in pariendo; quin tamen proprietas haec semper adaequata sit ad corpus, ad illius compacturam nempe et habitum. Ita miserabilem et debilissimam saepe muliercu-lam mira facilitate, contra, alias procerrimas, ea caeterum in rebus mechanica dispositione, parturire nonnisi tarde et molestius cernimus.

Si ponatur, id, quod in matre et infante corporeum est, rectam inter se habere rationem, atque nullum seu universum,

seu topicum alicubi, praesertim in genitalibus vitium esse; pariendi omnis functio a solis nixubus, utpote, quae partum movent, potentiis naturae regitur ac finitur. Quapropter dolores, quamdiu nec vehementia nec debilitate vel aliter noxie aberrant, per artem a naturali sua modificatione haud licet devortere. Nemo etiam dolorum partus exemplar sibi ad arbitrium fingat, quo in omni labore nixus aestimet. Tum enim vero culpandi et novandi et secus factitandi nunquam finis est. Pleraque satius, qualia primo observantur, ac succedere possunt, immutata relinquantur. Nostra quippe atque singulariter mulierum vitae omnis anomala ratio est: aliter, quam pro simplicitate naturae, comedimus, bibimus, imo et excernimus etiam. Quid mirabile, partus quoque deflectere, nostra inprimis ad errores propera et proclivi semper industria?

Dolores itaque, quamdiu haud manifesto et vero vitio errant, neque constitutioni, seu membris noxam inferunt, talem semper ad efficiendam parturitionem habere modum scito, qualis esse in hoc ipsissimo casu et potest et debet; ut igitur in hac ordinatione nec pro hoc momento nec ad serius in lucrum naturae neque demi aliquid, vel addi, neque alias quidquam demutari queat. Positis ita rebus, quaecunque caeterum functionis cunctatio sit, lentum ea quidem, nec tamen vere difficilem partum sistit.

Ex quo enim nixus pariendi inchoat, graviditate ad edendum partum paullatim profectus, et ad functionem hanc, foetu imo etiam alicubi fors in ventre concepto, actuose insurgens uterus, ex simplicis vi organismi varie et amplitudine et crassitie augescentis visceris, quod et foveat nutriat et sospitet foetum, in aliam nunc destinationem et naturam surrexit. Actuosius nunc fungitur: propriis nempe contractionibus foetum disponit, movet ac egerit. Opportunitatem vero et causam harum contractionum, ut ipsam rationem, quapropter tam diversa modificatione et in omni partu variis tamque incertis periodis et intervallis consequantur; tum modum denique, quo resolvi solent, homo non scrutatur.

Uterus simul cum vagina potentias partus seu nixus pro-

prie producit; iique nixus varia vi, mutabili doloris sensu et molesta pressione, veluti torqueant et stringant, ab uteri fundo ad illius cervicem tendunt et confunduntur, ac maximam partem carnis, verum praecipue imi ventris et diaphragmatis musculos in subsidia et conspirationem trahunt.

Veri et genuini dolores ita se habent: ut singuli atque omnes neque vehementiores, nec protracti magis sint, quam ad id, quod debet impetrari, necesse est; ut citra congruam cujusvis efficaciam non nimis properanter redeant; nec parientem suspecte infirment, vel in morbum agant; dein ne gravior, quem inducunt, dolor sit, quam contractio uteri, quodque vincendum est, obstaculum necessarie ponit.

Praeterea post omnem verum, etiamsi longum et acerbiorem nixum, cummaxime, ubi profecit, in pariente quaedam aequabilitas animi et laeta quodammodo patientia superest.

Verum multiplex et diversissima confusio nisum parturitionis aliquando turbat, affectione vel ex corporatura, vel quodam solum ex membro profecta, eique jam intus adhaerente, seu proxime adscita mechanicis causis vel physicis, ut demum noxa in corpus a nisu veniat. Interim saepissime non tam ex erroribus naturae, quam parientis ab intemperantia et opitulantium sinisteritate nisus pariendi pessumdatur, omnisque functio.

Vix in ulla partus periodo sincerus omnis dolor proinde et efficax est. Quodsi vero multi succedentes nisus, quod iis superari oporteret, nec quidquam movent; declinare tandem ab indole sua et recurrere ancipites debent. Nec tamen quispiam unus nixus sine virium impensa cessat; sed illius vis diversa ratione dispenditur, vel utiliter vel ambigue. Consumitur nempe vel cum lucro partus, vel deficit, et in parientem ipsam retorquetur dolor; ut igitur omnis perficus nisus genitrici simplex commodum, non perficus duplex damnum ferat. Unde etiam liquet, quare dolores praemature exciendo, eorumque violenta elaboratione, uti omni re alia, quae illos intempeste prolicit, et supra modum acerbat, optima quaevis parturitio depravetur, iisque in locis, ubi nullus ferme natura-

lis partus a primo ingressu sine vexatione remanet, nullus quoque haud secus paene, quam citra naturam desinat partus.

Exceptis paucis ad naturae simplicem integerrimamque normam expeditis foetubus, partum per singula stadia, nonnisi sinceris nixubus agi, rara experientia est. Sed rarius etiamnum id est, parientem naturam ab indita sua norma tantum aberrare, ut intrudere manum, sive caput infantis subdere ferro, necesse vel consultum modo sit.

Nisi cuncta in partu, quae inveniri sensubus possunt, momenta iniquum modum habeant; tum altera plerumque, vel altera solum epocha exercet. Uteri, ore illius praesertim oblique posito, melius ad laborem aptanda compages, forma et rotunditas, apertio oris et complanatio; item capitis supra in pelvim, vel per exitum transmissio, pariendi potentias prae caeteris ac quam maxime occupant. Haud tanta, nec tam diutina plerumque moles est, quocunque modo et quoquoversus distractum os disponere ad introitum. Verum difficilius tardiusque hoc cedit, ut penitus dehiscat. Cujus morationis causa nonnunquam in universo praegnantis habitu, aliquando in generali aegrotatione, item in aliena sensualitate, seu in aliqua proximarum partium vel ipsius uteri topica affectione, seu demum in varia cum in utero tum in aliis visceribus reclusa noxa latet. Sed absunt nonnunquam talia vitia, atque omnis difficultas in privata foeminae ad pariendum opportunitate posita est. Deinceps sciendum, uteri os et inferius segmentum non ita trivialiter ampliari, ac vulgo creditur. Dolores occasionem modo ad emollitionis miraculum praebent, quo uteri et contiguae vaginae portio non tam sub doloris ipsa vi, quam potius illo prope subacto, dilatatur et evanescit. Nemo unquam os, urgente nixu tractatum, emolliri sub digito vel ampliari sentiet, nisi inhaesitans forte, et irruens tunica amnios, seu foetus quaedam per uteri constricturam protrusa pars, collum more mechanico pandat.

Inde etiam est, ut turgentissimo et explente amnio collum uteri, quatenus digito obvenit, hinc illincque, ut ajunt, vix fimbriam relinquat; tum enim vero seu sponte, quodve ex-

pedire visum sit, data opera amnion rumpitur. Jamque denuo uterus cum inferiore toto segmento illico praeest, ore vix pollicem in diametro ampliato. Meliore, verum tarda virtute, nunc dilatatio consequitur tandem, ac non tam ipsis sub doloribus, quam illorum inter mitiora spatia transituro foetui primas vias aperit.

Nisi ruptis praemature velamentis delapsae fortassis aquae sint; appulsae sensim in os uteri cum contento liquore tunicae mollem cuneum formant, qui interponendo se ad pandendum os, et in permultis partubus, certa pactione, ad dispellendum collum uteri egregie confert. Nequaquam igitur laceranda amnios vesica est, hoc studio, ut fortius inducantur nixus, os uteri explicetur, et ad brevius labor fiat; ni forte casus postulet, ob tenax velamentum, pondus amnios, aut nixus longam inertiam. Fluxis quippe intempestive aquis genitale siccitatem atque foetus duritiam contrahit; siccam vero omnem simul quoque difficilem esse foeturam, nulla matrona nescit.

Aquis recto tempore profusis, increscere plerumque dolores et vehementia et pervicacia solent. Nunc uterus enixius se contrahens, donec nihil intervenit, continenter ferme et sensim ad praescriptos fines organicae coarctationis revertitur. Quod ipsa exploratio monstrat, stagnante inprimis adhuc amnio. Raro illud proxime post dolorem magis tendi senties, quam ante nisum fuerat. Attamen, ubi labor ex ordine pergit, tum quidem ad incessum novi doloris continuo turgescit, donec sponte rumpitur demum. Simili modo ipse uterus etiam paullatim arctatur, quod externe admota manus ex mollescente illius organico tenore percipit.

Atque ita nisus continua intentione caput infantis aut alia praecedens pars cum vel etiam sine manifesto tumore, ac integro etiamnum aliquando amnio, per oram pelvis in hujus cavum progressa, ultro per externos margines in lucem prodit, quemadmodum jam alibi in his libris designatum est. Plerumque tamen, postquam caput latissimo suo ambitu a suprema ora in vaginam actum est, se remittere aliquando ad

tempus dolor consuevit, et mollescere verticis in ampliori spatio tumor. Nuncque ad ultimos conatus se parat natura, tacite novas resumendo vires. Atqui demens foret tranquillitatis hujus invidia! Pariente attente observata, nihil turbandae induciae, donec novus dolorum impetus sponte iterumque ad laborem exciat. Hocque tandem ultimo nec modico plerumque accessu, ac matris non sine sudoribus, foetus omnis nascitur.

Non longum vulgo hoc parturitio stadium habet; interdum tamen vehementia et protractione angit, ac creberrime quidem, quod cum nixubus ab initio male fuerit mercatum, iique nunc ubi cummaxime desiderantur, desint, vel tametsi minus peccent raritate, ubique tamen infra modum langueant; subinde, quod pelvis in suprema quidem ora amplior, sed infra angustior sit, et praecedens foetus pars nunc primo effingi in tumorem, vel formatus antea tumor commutari ad aperturam, et denuo ac aliter iterum disponi ad exitum debeat; aliquando, quod excavatum nimis in ultima parte os sacrum; renitens coccyx; profundum perinaeum; altaque pubes et arctior illius arcus sit. Sed frequentissime partus retardatur, quia, quam vagina habet, virtus, expellens vis labefactata est.

Ita variae adversitates cum singulae, tum fatali conventu, optimum saepe nisum depravant, ut labor non solum se protrahat, sed exstimulatis nimium doloribus ac illato damno cummaxime aggravetur. Atque harum difficultatum occasio vel ab universo corpore, ab illius quippe materia viribusque, sive a movenda mole, sive demum a partibus est repetenda, in quibus quarumque ope foetus agitur.

In omni gravida nisuum, quos ad partum natura convocat, et in sano statu et in abnormi, finita summa est, maximumque virtutis et vehementiae suae punctum alicubi inter illorum exordium et finem obtinet. Atqui ad virium ultimam intentionem sensim pergitur, quin dolorum in culmine finis sit; sed tum retrogredi incipiunt ac se remittere dumtaxat. Multorum partuum sedulus modo observator esto, nec quidquam frustra vel incongruenter committito; atque clara experientia erit, foetuum maximam partem jam esse enixos, antequam

increscens conatus ad summum fastigii pervenerat. Qua felicitate natura virium reliquias, decrescente velut ex organica energia nisu, ad expulsionem placentae et officia repurgationis, item ad instruendam novam vitam in matre, impendere cum utilitate solet. Contra, quo magis properanter et vehementius dolor in munere suo se se exserit, quoque tardius ad exitum ducitur foetus; eo gravior posthac, et segnior reliquus labor cedit, ut aliquando tandem exsolvere eum haud valens natura sit.

Hinc in omni ad naturam semel deputata parturitione, uticunque sensibus se obtulerit, summopere parcendum nixubus. Quin imo, quo iniquius infans ad pelvim, ac praecipue superiorem ad marginem sese admovit, eo minus dolores ante tempus provocari, vel unquam supra ritum naturae intendere licet. Universim, quovis dolore ita utendum, ac natura exhibet. Perraro nixuum vitiositas aliunde, quam ex propera concitatione et subactione oritur. Namque illorum vim intrinsecam frangere, illosve diminuere perinde, ac opprimere penitus, neque naturae, nec arti datum est.

Vera nixuum et idiopathica alienitas ex eorum praesertim nimia frequentia, cum abnormi intentione, vel inertia, vel brevitate continentiave proditur. Nullus dolor asper et fortissimus simul et constans, verus esse dolor ad partum potest. Neque frequens est, ut ob raritatem exprobrandus dolor sit. Id praeterea omnis ferme per se vitiosus nixus habet, ut in universam constitutionem, inprimis vero apertiusque in ventriculum diffluat, vel ad intestina, maximeque ad vesicam. Accidit tamen, ut etiam in his partibus, aut circa illas, nutatio nisus exsurgat. Ita quandoque cum nixu vomitus oritur, qui interea, nisi ex affecta ventriculi ipsa soliditate venit, vix foetum moratur. Et intestina passim, et urinae vesicam vellicat nisus; verum ex adverso membra illa, quodve in iis reclusum latet, uterum partusque nisus affligunt.

Interdum per totam functionem intemperabilis dolor ad lumbos vexat. Nec minus obruens et gravis dolor est, qui aliquamdiu, ac praesertim, ubi inter caput foetus et pelvim

iniqua ratio est, ingruente cummaxime quovis nixu increbrescens, ab intimo ilei constanter femur ac pedem perfurit.

In quibus rebus ante omnia oportet, ut pro stadio partus, causa et indoles alienitatis, puerperae partes totaque constitutio, item et functiones et excreta inquirantur; unde discimus, quidnam ex anomalia, vel ex adversitate ad partus ipsum nisum, tum simul ad uterum; sive ad aliquam agitantem noxie corporis potentiam; seu primitus ad viscera et partes pertineat, quibus dolorum simplex, aut complicata vis et offensio inhabitat. His admodum intellectis doctus probe in medicis et chirurgicis obstetricans satis plerumque efficiet, quidnam ad emollitionem vel ablationem vitii, adeoque pro expeditione foetus congruens sit. Quicunque vero in sanandi utraque doctrina hospes est, partus difficiles et ambiguos scienter committere in naturam et solito excipere modo nunquam sapiet; atque huic tali rerum agendarum intuitus modosque particulatim explanare, irritus labor foret.

Quaelibet pariens exsolvi se omni momento vehementer avet; prudens nonnisi et modestissima non tantopere ostendit, quantum aveat. Quapropter ad accidendum nitenti tempus obstetricio medico licita quaedam fallacia est: ne, qui veri sunt dolores, etiamnum veros praedicet; praetentatores potius et nuntios dicat. Nec tamen prehensa semel partu sine observatione relinquatur, nec quid illi concedatur discriminis. Multo minus, antequam res serio expetit, in propria strata componatur; sed indito ad expurgandum clystere, tum corpore pro actu commode vestito, porro quatenus fert, conversetur, et inquiem et moram utcunque distrahat.

Ore uteri propemodum aperto, atque (nisi pelvis peramplus exitus, aut gracile et molle caput infantis sit) posteaquam hoc jam pressius satis in suprema ora haeret, pariens ad lectum destinata ex alterutro latere cubat, ultroque valere dolores patitur.

Quando demum amnios rumpitur, vel jam effluxo forte caput in pelvis cavo moratur, quinimo firmius jamjam margini subtus adpulsum est; aliquando pariens attracto loro seu

alia machinatione, vel porrecto adstantis brachio, se fulcire suasa, altius nonnihil composito capite, collo ac pectore, alterutri, ac plurimum ex instinctu sinistro incumbens lateri, adductis ad abdomen genubus, omni incurrenti nixui obsequitur, quem ad modum dolor ipse cogit, nec subigere mollius, ipsa potis est.

Hoc quippe modo nisus non solum efficacissime ad finem agitant, sed facillime sustinentur etiam. Vix parere se sub illis mulier sentit; abest oppressio, abest trepidatio omnisque, alia ad partum quavis positura, inseparabilis comes anxietas. Neque imo quae inter reliquos partus hoc modo semel enixa est, posthac aliter se unquam exsolvi feret. Perinaeum quoque, quatenus a natura potest, hoc ipso situ, jam satis ferme tutatum habetur.

Suscepto foetu, postquam matri tepida siccaque submissa lintea sunt, eodem situ vix mutato, excidere etiam placenta potest. Similiter pleraque etiam nobiliora animantia in ponendo utuntur, haud turbata saltem crudelitate et ineptia hominis. Attamen prudens illorum exemplum pro obstetricantibus germanis et obstetricibus perinde vanum et inutile est, ac sapere ex praeceptis prudentûm omnium virorum in Gallia, Anglia ac passim etiam in Germania discunt. Placeant sibi igitur incommodis et passionibus suis et pariens et obstetricans, residentes et sudantes, donec valent, in sellis suis, et subtus.

Quousque parturitionis nisus nec generali iniquitate peccat, neque offensa loci, raro, quam apposite febrilem dices, corpori indignationem infert. Etsi imo quaedam, praesertim ad finem, in pulsu properatio seu alia varietas consequatur, non tamen ideo, sin in reliquis nihil alieni intercurrit, confestim incusandus morbus est. Quaedam imo foeminae, licet difficilius nitentes, ne hac quidem simplicissima mutatione attinguntur.

Est vero etiam, ubi res diversius obvenit. Sive enim pariendi nisus per se citra solitum vehemens, vel debilis, sive alieno stimulo nimis diu anceps et inefficax, sive ex natura

bonus quidem, sed accedente afflictu variarum partium earumque inprimis, quae recte ad partum faciunt, praebere se actuosum impotens sit; tum enim vero ex his causis, quandoque etiam a producta inde primum in visceribus vera aegrotatione, corpus febris invadit. Spasmo contractum, strenue reluctans, ac simul notabiliter devium uteri os; spurii, seu etiam veri amnios nimia copia, ac quaecunque alia noxa uterum vitiose expandit; porro foetus ea collocatio, ut nec capite, nec natibus prodeat; tum intempestive ac lente delapsus, aut diutius restagnans liquor; erronea valde proportio inter matris naturale et foetus corpus, hoc praesertim non aptissime composito; foetus bini vel plures; exsiccata nimis, ulcerosa, vel secus irritata, item debilis, in prolapsum usque laxa aliquando vagina; tumens haemorrhois, et permultae aliae offensiones, partum non raro difficilem reddunt, febrem accendunt, illamve, qua jam ante laborem prehensa forte pariens erat, augent et asperant.

Paucissima modo prodita hic a nobis vitia admota manus tollit, linitve. Pleraque externis potissimum internisque pharmacis molliuntur: apto cataplasmate, fomento, clystere, et injectionibus. Ad lacerandas tunicas, ad fulciendum aliquando cum foetu immodice descendentem uteri illiusque cervicis portionem, aut sustentandam laxitatem vaginae, tum passim ad paucas forte alias occasiones obstetrix quandoque ducere in subsidia manum potest.

Quod vero ad victum et haustus medicinae per os spectat, in simplici perinde ac complicato partu, eorum paucissima, sed ob varias mutabilitates, et pro ingruente interdum morbo, diverse attemperanda genera sunt. Atqui omnem ferme sive per naturam, sive ex phlogistica intemperie sine modo et violenter incedentem partum, potus aquosus, parcus et tenuis vegetabilis victus, item temperatus cubilis lectique calor, enemata, quumque necessitas erit, parca venaesectio mitigat. Verum languentem ex se, vel infirmatam morbose mulierem aër calidior, potus generosus, volatilesque stimuli; dumque moeror et fames conficit, prae caeteris meraca carnis juscula,

et reficiens cibus et vina juvant. Postremo, ubi corporatura, vel aliquae partes solummodo cum noxa ex irritabilitate patiuntur, opium praestat, moderato usu per os, vel injectione et clysmate inditum.

Ita quidem modica, interdum gravi cum anomalia, multi centeni partus matri simul et infanti prospere fiunt, quorum ne in uno quidem opus mechanica arte habes. Nec tamen sine exceptione suasio est. Nimirum, quae rem varie mutant, primo non tam in apertum causae prodeunt; ut potius sensim modo extricentur. Ita multos partus perducit natura, quos ex obviis erroribus infelicius finiri credis; contra alios ad omnes species promptiores conjectamus, qui medium vix progressi naturae haud ultra parent.

Postquam igitur, aestimatis probe rebus, quae molestissimum opus ab initio ad hoc usque grave ac dirimens momentum proximius distinguebant, ipsorumque nixuum a sua origine ad summum gradum, quo fuerunt, quoque nunc consistunt, justa taxatione, denique ex instituta eorum, quae ad partus usque exitum impedimenta et difficultates etiamnum restitent, quaeque conatuum ad summum computata vis reliqua sit, recta collatione comprehenderimus, partum absolvi a natura nequi; vel, quodsi demum absque ullo in omnia haec intuitu ex metu oriturae inflammationis, vel ob alias genitrici foetuique infestas affectiones labor porro committi ad incertum tempus naturalis exitus necessarie non debet, vel cum salutis spe nequit; tum enim vero obstetricans ab natura ipsa invocatus tenetur, ut mutua opera et amice inita cum natura pactione, ac prudenter in bonum conversa industria, additis extrinsecus viribus, grave conamen organica mechanicaque arte suscipiat, dirigat, et perducat.

Saepissime tamen erratur, quoniam in partubus, ubi nihil magnopere angit, propter experientiae raritatem, item ex antecepta opinione, ingenitam naturae vim citra aequum parvi aestimamus; e diverso extraneas iniquitates meticulose recensentes, potestati limitatae artis nimium et cum arrogantia confidimus. Sic complures vanis tot supra mortalium

mentem elatis scriptionibus seducti organicum partus nisum pro nihilo, ad summum tanquam doctae pernicitati suae ingratiis substratum ac inutile momentum habent, quo imo, si placeat, ad laborem sese nequidem indigere jactitant. Ultra tandem obstetricatorum vulgus in arte sua vix proficient. Isti ad partum doloribus non egent; cum iis videlicet dolores post partum veniunt.

Quemadmodum vero in cunctis gignentibus finium et proprietatum suarum supremum culmen generatio est, ad quod pertingere utrumque genus valeat, sic equidem illorum alterum coitu destinationem suam explevit; sed in altero primum duntaxat in perfectissimam sui evolutionem jacta principia sunt. Quapropter habens in utero omne animal, omnisque gravida, hominibus, nisi atrox mens vel foeda cupiditas corda efferaverit, quinimo brutorum et bestiarum inter se omni generi illius, quod in animali natura optimum, pretiosissimum, perfectissimumque habetur, ex instinctu tuta et respectata custos et conservatrix est. In ea, mutuo utriusque in unum corpus confluxu, inolescit, degit, et crescit organismus in organismo, donec exsultante in altero nova organica vi, a materno alter avulsus stipite, novus et absolutus in Orbe incola suum locum tenet, suumque experturus fatum est.

Neque unquam, qualem potest, ars nostra altiorem gradum attinget, nisi demum inditam naturae pariendi primam vim illam penitius scrutari, aestimare, et vertere in usus didicerimus. Quae profecto vis sicuti ad gravissimos maximeque necessarios fines suam destinationem tenet, ita etiam procul dubio ex valentissimis potentiis una est, a quibus organicum omne corpus et vitam et motum et conformationis perfectionem acquirit.

Nixuum dolor partum portendit ac perducit; eo solo eoque unico, sine omni praesidio, sine ulla intercessione artis, dum ars neque erat, innumeri partus feliciter fuerunt et erunt in posterum. Sed absque illo ne unus quidem. Quin imo ubi nonnisi per artificiales modos viasque foetus exsolvitur, nisuum tamen et in hac opera ad bonos exitus neces-

saria accessio est. Dolores quippe omnem partum singulariter distinguunt; vicissim omnis partus singulariter discriminat dolores. Illi enim vero, quoad modum et tempus et reliquas opportunitates, utpote ex natura orientes, singuloque laboris momento adaequati, obstacula ferme et iniquitates nunquam non vincunt, ac conciliata ubique ad aequum vi et mora, nunc tardius, segnius, nunc concitate et properanter, atque ita serius quidem vel celerius, at plerumque tamen tempestive et prospere satis opus consummant; ut obstetricans, peritus nisuum aestimator, eorumque in usum probus interpres, rarissime ad aspera adigatur.

Potentissimus ille nisus puerperae incredibile robur addit, animumque in mirificam, viro simpliciter negatam neque sufferendam patientiam durat. Is tandem idem nisus materno cordi primum est incitamentum, ut itaque matris in prolem suam amor ex sui amore ipsius necessario et omnium maxime laudabiliter consequatur. Haud ullum namque genitrix dulcius praegnationis molestiarum, partusque dolorum praemium et compensationem percipit. Parturitionis conatubus omnis, quae nititur foemina, nobilissimo sensu herois est; talis eadem futura mater, nisi naturae obluctantes mores et extraneae adversitates infestius imperitarent; nisi puerperam, dum primum ultimumque fortasse osculum nato figit, tristis saepe inter lacrimas cogitatio subiret: Ad quid te peperi!

NOTITIAE ET COMPLEMENTA.

Annis elapsis A. 1805 et 1806 in instituto bis mille et triginta quatuor partus numerabantur.

Inter hos quinquaginta duo natibus, facie praevia quindecim erant; gemellos viginti octo habuimus; unum trigeminûm. Septem infantes versione, duo forcipe in lucem ducebantur. Perforatione unica vice opus fuit.

Summa natorum 2064.

Ex his maturi et praematuri, languide vivi 40.

Ante partum emortui, plurimum putridi 42.

Immaturi infantes et abortus 33.

Ex demortuis octo foeminis sex febris puerperarum sustulit; quatuor, ut regnans erat, cum scarlatino exanthemate, ac duas alias, ex inflammatione sporadica. Hae nimirum sub dio et pluvia enixae in morbum ex contracto frigore inciderant. Sectio cadaverum illuviem et generalem phlogosin in ventre exhibuit.

Alii cuidam mortem ex universali corruptione convulsiones intulerunt. Alia pessimo et per luxuriam consumpto habitu intra graviditatem fixum in latere dextro et in coxis dolorem questa, edito cunctanter, ne tamen molesto partu, tredecim dies incerta et varia passione febriebat. In cadavere modica seri congestio; nullibi phlegmone; fellis vesicula admodum parva, fusco repleta unguine verius quam bile; extensus nimis pro tempore et laxatus ex paresi uterus. Ovarium dextrum, ovi gallinacei magnitudine, tumens et durum, intus vomicam cum pauco sanguine habuit.

Omnes caeteroqui partus, ut jam ante notavi, more confirmato, et solita felicitate, ut annis prioribus, administrabantur.

Inter rariora, quae in tam multis gravidis ac puerperis obvenere, amplius mihi exempla duo Retroversi uteri constant; quorum nullam hucusque mentionem feci, existimans, complura ante hujusmodi specimina ad firmandum judicium

opperienda esse. Res tamen vero ad raritates videtur pertinere; quum tam multis annis eam in nosocomio, et in urbe frequentissima, ter duntaxat observaverim. Quapropter ita sentio, quas hactenus affectus illius allegarunt causas, nec solas eas esse, neque ex universo veras. Fortassis viscera etiam alia in ventre, inprimis vesica, seu singulatim, vel complura simul, magis, quam vulgo creditur, noxie ad rem faciunt. Placet vere quorundam Anglorum opinio, qui retentionem urinae, item expansionem vesicae, retroversi uteri certius esse causam, quam effectum existimant. Idque etiam, quae nos in exemplis habemus, verisimile reddunt. In omnibus aegris malum ab urina coepit, subsequo obtuso dolore, cum sensu ardoris in pelvi, et ani et vicinarum partium spasmo ac tumore. Sequitur in aegrarum una stillatio, in alia retentio urinae. Ea quoniam summe praegnans visa, quem incusabat, dolor partus esse nuntius credebatur. Qua de causa jussu obstetricis ac medici plures per horas cruciatus suos subegit in sella, donec ob summam anxietatem, tardissimoque partu nimirum, in ultimis vitae delata in nosocomium est. Primo intuitu ingens et suspectus venter terruit, cum pubis et ani intumescentia. Quaesito ex comitantibus foeminis, num aegra urinam mittat, Vah! potius nimium quantum, exclamant. Ac certe quidem, ut ea aliquando vesica licet enormiter expansa, ac repleta, passim tamen ac ex parte excernitur. Amplius ex affecta ipsa sciscitari res vetuit. Sub exploratione vaginam calidam valde, ac ferme inflammatam tractavimus. Pelvis cavum ad speciem explebat praegnans uterus, ore ex toto obliquo, ut nec ego quiddam potuerim contrectare. Postea tandem particula in suprema pube se praebuit. Interim neque ex ipsa aegra, nec aliunde aliquid manifestatum, quo in definienda graviditate, aliisve in rebus clarius innotuisset.

Quumque tantus ventris tumor et onus erat, ut ascitidem potius, quam graviditatem simularet, atque etiam suspicio damni in viis urinariis premeret, primo fistulam ex gummi elastico immisi. Prorumpit ingens vis rubrae calidissimaeque

urinae, observata prudenter substrictione, et confricando ventrem, ne nimis celeriter fieret evacuatio. Humor duodecim prope libras pendebat, juxta, quod studio non detraximus.

Aegra, ut ajebat, subito se quasi renatam sensit. Nunc tentata iterum vagina, pleraque, ut ante offendi. Praeter congruum victum, et sexta omni hora ad quatuor circa uncias injectum clysma, mollientia fomenta applicata abdomini et locis sunt. Haec ad seram vesperam contigere. Sequebatur tranquilla nox, et reficiens ultra sex horas somnus.

Illucescente die aegra propemodum sine febre; sed non commota ex clystere alvus, nec missa urina est. In pelvi eadem ferme atque heri, imminuto paulisper ardore et siccitate. Rursus ad octo libras urinae deplevimus, neque ultra, quam sponte ac facillime fluxit. Jam vero nec levissimus super vesicam, et ventrem sine dolore fieri affrictus. Continuatur prioribus remediis, et ad initium octava quaque hora, posthac omni decima depletur vesica, interjecto aliquando clysmate. Tertio die orificium uteri probe adfuit, regresso viscere in loca, et debitam altitudinem. Universim, cunctis rebus naturalis nunc modus erat, praeterquam quod aegra nondum urinam faceret. Quatuordecim post dies etiam hoc valuit. Tum ultra elevatis natibus, pro lubitu, vel in dorsum vel in latus eam cubare jussimus, donec aliqua impeditio in urina esset, vel quidpiam metus ex utero. Ac quoniam graviditas porro extendebatur ad menses, ac aegra simul expetebat, e nosocomio demissa est. Non quidem urgente partu revenit, attamen domi illam justo tempore peperisse, comperti sumus.

In duobus aliis exemplis eadem fere observatio erat. Educta scilicet urina, clysmatum et fomentorum usu, item tracto mediocriter sanguine, uterus paullatim et suapte natura rediit.

Nonnisi in hac mox narrata affectione percipere licuit, quo orificium vergeret. In reliquis post multas passiones, nec prius, quam emissa urina, descendit. Sed in explorando etiam non cum pertinacia institimus, ut parceretur aegrae, neque malum sine necessitate irritaretur.

Quaenam caeterum Inversionis species: an orificio in anticum, retro, vel alterutrum ad latus verso, frequentissima, et a principio forsan, quae possit contingere, unica sit; item, quatenus reclinatus uterus eam simul figuram habeat, ut in iterata etiam graviditate illius os fundo haud recta adversum sit; hoc scilicet ignoramus, quum insolens sit morbus, imo licet forte adsit, persaepe tamen minus in cognitionem veniat.

Absit vero in his passionibus quorundam obstetricantûm praecox et tumultuaria agitatio, qui rarissime, ne unquam, tractato morbo violentas in loco patrationes excogitarunt. Donec enim interceptis pariter, quaeque intercipiunt, membris competens nullum atque verum levamen aliunde accesserit; nec tentata repositio manu, neque uteri ipsa punctura et emissio amnios ad salutem ducet. Siquidem enim morbus capax medelae est, eam certe, quantum ad me venit, ab decessu urinae et alvi, tum a reliqua mulcente cura oportet exspectare, priusquam conari cum periculo ac pertundere uterum liceat. Extremum facinus hoc alioqui parum ad sospitationem refert. Neque tamen renuo, ubi praeceps occasio et rerum trepidatio est, vix ullum praesidium cum securitate nec commendari in antecessum neque rejici posse.

De uteri Subversione ego saltem inter tam multa partuum millia, et in urbe hominibus refertissima, nec unquam vidi nec audivi quidpiam. Quare verisimile mihi est, malum nonnisi a violenta et praepostera tractatione provenire, praesertim in sellis obstetriciis, et ab intempesta et rudi extractione secundinarum.

Haud magis unquam reclusam velut in sacco aliquam placentam novi. Id autem calleo, vaginam aliquando mox post foeturam laxam valde, dilatatam et sequacem esse, ex quo uterus citra modum super pubem remanet. Vidimus etiam, dum in re nova manum insinuant, protrusa sic sursum simul vagina, morari forte illam in utero credunt, cujus elatum et a partu varie mutatum os perplexe aliquando pro uteri ipsius aliena strictura putatur.

Saepe etiam scriptores de accretis placentis mentionem

faciunt, cujus rei unicum mihi atque ob aliam raritatem diligentius memorandum specimen est. Placenta nempe, ab utero solvi impatiens, singulariter etiam in soliditate constitit. Historia talis est. Uxor tribuni militum aestate anni 1805 foetum sanum sine multo labore enitebatur. Quinta a partu hora, quia post varios dolores secundinae nondum prodierant, obstetrix me arcessitum misit. Sanguinis nec intra partum, nec post, quidquam stillabat. Interea uterus propemodo contractus, ac nisi appropinquante nisu, seu spasmo verius, cum omni ventre, mollis, indolens, et os illius laxum et ampliatum, utque a partu decet, salubris etiam vagina erat. Caeterum, quia nihil in cura et consuetudine urgebat, vulgare modo enema et potionem cum opio ordinavi; addita monitione, ut, sin elapsis aliquot horis placenta non excidat, vel quovis alio discrimine, protinus me revocarent.

Vesperi ad nonam, sexdecim prope a partu horis, rursum quaesitus fui. Qui ante pariendi nisum simulabat, nunc verus et assiduus dolor est; tumente ventre et ostio uteri, quam mane, magis coarctato. Sanguinis nec etiamnum gutta. Aegram interea bis animo et mente lapsam ac penitus infirmatam nunc febris tenuit. Moverunt haec ad placentam. Verum in omni ambitu nulla avelli idonea plaga; tam tenax et radicata illius undique adhaesio erat, ut coactus ad id, binis eam digitis ex medio dilacerarem. Obstupui, quum districta, et parvis acuminibus obsita compages digitos pungeret, ita, ut sub opera alias parum laboriosa, obstetrici, flexis genubus ad latus ministrae, in aurem dicerem: nae! velut inter acus manum sentio. Postea, quum placentam vix non omnem extractam manu et visendo disquirerem, millena parvula, pyramidalis formae, triangularia spicula, quae prius infixa utero erant, venere in conspectum, compluribus aliis sine dubio intus reliquis. Visu et tactu constitit, osseo ac pisci-spinosa illa natura esse. Sed nunc etiamnum parcus sanguinis fluxus; tum parcissima et suspecta lochia, quin porro ab aliena materia quidquam secederet.

Reliquam matronae curam ordinarius medicus gessit; quare

eam primis modo diebus invisi, quos inter nihil majoris notae accidit. Attamen versus octavum diem aegra febre acriter correpta, decimo et sexto moritur.

Numnam placentae uterique primaria illa vitiositas, sola, vel cum aliis passionibus, causa mortis fuerit, corpore haud inciso, difficile finitu est. Poenitet etiam, quam ab ordinario spectatam, mihi tradi petii, placentam inter sordes a famulitio projectam fuisse. Nam indurata calcario hinc inde concremento placenta rarissime obvenit; at similem descriptae nunquam ante videram. Caeterum sana, primipara, juvenis et venusta foemina erat.

Memorabile omnino in dextra tuba graviditatis nuper exemplum vidimus, qua foetus in octavum usque mensem vivus et ad naturam increverat. Infeliciter gestans viventium trium et formosarum prolium mater, postquam praeter topicam alienitatem naturali, eaque aliquando diutina sanitate uteretur, aetatis trigesimo secundo anno et monstruosae gestationis octavo occidit.

Annis octo ante obitum suum, tunc mensibus octonis circiter graviditatis suae alias prospere actis, doloribus partus prensabatur, cum dilatatione oris uteri ac defluxu copiae seri, ut obstetrix cuncta ad exsolutionem partus appararet. Sed frustra; quia primus pariendi nisus hic in speciem desiit enteritidis, congrua medicina curatae. Matrona alioqui tali utens fortuna, ut nec consilium sibi neque commoditatis quidquam deesset, aliquos porro menses admodum valescens egit. Tum novae molestiae inruunt, verum partum fore, maximopere simulantes. Hac vice egomet vocatus eram; ac profecto, nisi, quae ante contigerant, pernovissem, perque ampliatum os uteri, ad circumferentiam trium pollicum, tumorem quidem, sed nihil infantis in loco invenissem, foetum brevi exclusum iri, itidem exspectassem. Alter isthic pariendi nisus apertus, significatissimusque a natura, moderatius consedit, posteaquam aliquot dies fluxus ad similitudinem lochiorum manaverat. Nunc tandem foetum citra omnem dubitationem sub pariete ventris contrectaveram. Ab illo tempore foemina

juxta portentum loci et intercurrentes aliquando modicas indignationes propemodum valuit; imo usque adhuc menstruum ipsi ex ordine cessit. Caeterum sollicita mater, bona conjux, inque curandis negotiis domi solers proinde, ac foris in corona amicorum nunquam non gratissima fuit.

Matronam his dotibus singularique formositate conspicuam pauxillum vanitudinis muliebris decoravit potius. Foetum sibi intus esse, hoc ultra ne somniabat; propterea perpetuo id circa silentium; neque tumens venter molestiae magis ipsi, quam taedio fuerat.

Haud prius ferme, quam anno ante obitum suum in dextro inguine ulcus oriebatur, quod adscitus chirurgus vulgo pro suppurata glandula curabat; sed plaga claudi impatiens vario tempore manavit. Abhinc aegra interdum vexari doloribus ventris, et aegrotare cum febricula. Ita misellam longum post tempus revidebam. Destillatu ab ulcere venter quidquam diminutus mox increscere, mox iterum considebat. De foetu recte digitis nunc discernere singulas costas poteram. Idque apertum erat, fistulam ulceris, quam specillum nonnisi subtilissimum sesqui pollicem intrabat, cum graviditatis tumore communionem habere, quodque destillet, speciem esse veri amnios. Demum effluens materia mutari ex colore, contrahere foetorem, simul etiam tumor subsidere coepit et indurari. Tum febris continens aegram semper cubare cogit, unde delapsa in typhum fluxa alvo periit.

Dissecto cadavere octomestris partus in dextra, cum peritonaeo proximaque cellulosa penitus coalita, tuba Fallopii comparuit. Subtus ad fundum imminuti citra naturam uteri ovarium in similitudinem tenuis fabae contractum et accretum erat. Foetus cum capite suo ad dexterum declinabat, illiusque caro et adeps in substantiam cinereo colore et assimilem submolli caseo abiverat, quae acidum potius, quam putridum et alcali olebat. Neque minus tamen simulacro praesertim ad clunes et femina naturalis forma mansit.

Jam alibi in praecedentibus de oedemate palpebrarum in neonatis sermonem feci. Malum istud, quibusdam infantibus

connatum, nunc frequentius, quam antea, in privatis etiam domibus, in publicis ceu perpetua endemia est, ibidem, quam alias, multo malignius. Quondam in Viennensi infantum hospitio fungens chirurgus perniciem hanc satis aspexi. Diu, et ad tempora praesertim, quum pauci geniti a malo illibati manerent, ac paucissimi, antequam morerentur, potuerint sanari, ab extraneis quoque medicis et chirurgis, tum ab aliis commiserantibus laudata varia, omnisque exhauriebatur medicina. Verumtamen in aedibus expositorum successus ex cura quacunque frustra opperimur, quia ob continuam labem et inquilina scelera, prius, quam in tractatione quidquam ex usu pateat, plerosque infantes sine dubio marasmus conficit. Nec tamen quispiam, cui similiter, ac mihi, talia in Europa, atque vulgatissima incertae famae instituta intus perspectissima fuerunt, loqui me sine temperantia arguet.

Praeter alia damna, malignas aphthas inprimis, cum lethali marasmo et diarrhoea susceptorum, paulo antea sanissimorum infantum, memoratus palpebrarum tumor, quo nullus quidem infans moritur, nec obcoecari tempus habet, aedium illarum constans inquilinus et haereditarius morbus est; ut neque nutrices ibi et servae semper ab eo immunes maneant.

Atque similis tumens phlegmone etiam in hospitiis puerperarum, sed benignior tamen et rarius occurrit, cujus ego saltem curatissima quamvis inquisitione, summoque praeservationis studio detegere incitantes causas non potui.

Est quidem forte, ut stimuli fomes quandoque in pelvi suscipiatur; neque tamen haec mali communis origo est: evidenter periodos vagas tenet; interdum per menses vix observatur, post moderamine quamvis immutato ad aliquas septimanas redit freqentius. Favent tamen generando inprimis vitio humida tempestas et frigus.

Tum infantum custodes et ocularioram pars diem oderunt et insectantur. Quod illis ignoscendum est, horum prodit inscitiam. In privatorum aedibus affectio potissimum natos laedit, a quorum facie fracti etiam radii solis nimia cura avertuntur. Deinceps offensa non in oculo, visus ipso organo, sed

in cutanea dumtaxat palpebra et in glandulis residet. Nonnisi, ubi tumor diu perstat, et sinistra medicatio additur, acris secretio ipsum bulbum rodit.

Postremo alioqui scitur, in natorum praesertim majori ubicunque copia et congestu oportere, ut omnis procuratio simplex sit, et opportuna, et quam maxime tractabilis, si, quae jubentur, etiam fieri velimus. Haec quippe experientia, tum notio certa, laudatissima alias ophthalmica nihil profuisse, demum cedere compulerunt, ut tumenti palpebrae mollem solummodo linteam gracilem laciniam aliquoties plicatam tum pura pluviatili aut ex fonte aqua madefactam et moderate expressam applicari curarem. Id omni nycthemero viginti vicibus vel ultra repetitur, ne parva, duos circiter longa pollices et minus aliquanto lata particula sicca fiat, et adhaerescat. Hinc tria, pluraque ejusmodi subtilia strata parentur, ut mutari singulum, probe lavari et resiccari possit, antequam in novos usus trahatur. Quando non nimium aestus est, hora omni sexta vel octava renovasse cum aqua sufficit. Verum, quae oculos obsidet, materiam non scrupulose exprimas, neque partem ruditer abstergito, aut perfricato. Praeter continuatos fotus nullo alio remedio, nequidem amplius electricitate opus fuit. Mater, omnisque serva agere curam hanc, et ex facili sanare morbum potis est, quem hac unica sub tractatione insontem, secus ubique calamitosum videmus; ut parentes, post facta longae curationis multa dispendia, non tam vereantur, ne moriatur infans, quam ut coecus non moriatur, pertimescant.

Praeterea nihil hoc biennio memorabile in schola contigit. Universim, instituta diligentius rerum et actorum omnium collatione evidenter elucet, artificiales partus et nonnulla consuetissima artis pericula successu annorum continuo minus frequentia, cunctaque simpliciora fieri: quoniam majestatem naturae, quaeque Universo insunt, divinas vires sanctius revereri, morbosque et passiones quam ad factitiam imaginem, intueri magis ex se ipsis, et medicamenta et auxilia non aliter aestimare, quam ab effectibus tempus docuit. Quorum firmamento, quin aliquid ex omni numero a nobis actum

gloriemur, nunc ad signandos ambitus rerum principum, ac prorsus in instituto sub universo munere nostro observatorum eventuum finiendam historiam adposita hic sunt necessaria, jam anno 1824 a nobis collata

COMPLEMENTA.

Utpote in tanto asylo, ubi artem simul exercitare et docere, mandata mihi provincia fuit, experiri, et spectare, tum spectata etiam atque etiam tentare opus erat.

Atqui hisce modis paullatim copia materiae succrevit, ad perscribendas varias in prima artis momenta commentationes, quibus incerto intervallo editis novum fere quoddam Systema coaluisse eo minus afficiet, quo magis in levi doctrina, quid, quodque sit, vel fuerit, nunquam curae habuimus.

Simul cum quavis scriptorum serie prodiit, artis et omnis moderationis, tum partuum ac rerum singularum, uti per tempus illud contigere, simplex et genuina enumeratio.

Sed plures ante annos, quum ultimam operis partem, atque una congestum opus totum typis mandarem, deficiens diutino morbo vitam egi, ut vix longius me fore superstitem, aliqua spes esset. Attamen delicata et fidelis observantia et amica doctissimorum virorum curatio, cum benigna mihi mea natura, citra omnium expectationem me servaverunt, ut solita munia porro per annos exsequi potuerim.

Verum tamen ab illo tempore nihil amplius e schola exiit, quod vel recta artem, vel propius rerum memoriam adtingeret; quare, ne longius incompertum habeatur, doctrinam et usus in schola, ex iisque successus exempla, uti et apparatus medicaminum, et instrumentorum et conditiones reliquas omnes prorsus eadem ferme fuisse, seseque probavisse, ut antehac; res, quomodo postremis temporibus meo ultra ductu gestae fuerint, generali narratione comprehendere propositum est.

Imo, dum optata tot elarorum virorum, qui pridem penes nos studebant, partim etiam modo, sincera putamus, oportere videtur, aliquantam ex arte ac scientia a nobis rationem reddi. Conformata quippe ac brevis hujusmodi adumbratio non ingrata iis erit, praecipue, si meminerint, hisce in perpetuo gravidarum confluxu recentius observatis rebus, quantacunque cujuslibet ceterum suamet ipsius exercitatio sit, nova illa, olim ex praelectionibus nostris, tum fidis tot ad lectos parientium, puerperarumque datis a nobis monitis, postea non paucis ad ritus scholae et singulari ductu mitigatis a se partubus accepta, adsuetaque principia et moderamina et cultus certa ulterius ac magis in dies sese firmata praestitisse. Neque enim facile erit, ex quocumque alio instituto similia documenta exhibere, quibus, computata ratione, eluceat, ubi partus, a quo primum nos descivimus, prisco more tractari consueverunt, tot laeta eadem exempla prodiisse. Unde moderatius forsitan sentire licet, quidquid in arte nos invenimus, instituimusque, esse ineptissimum non posse; quo tandem etiam planius cognitum foret, cuinam muneri in re omnibus familiis tam cara, tamque gravi, donec tempus forsque meliora impertiantur, prae reliquis confidere tutum et consultum sit.

Quae hic sequuntur ex Instituto specimina, uti priora, pleraque ex libris scholae, et Cancellariae, et ex chartis matronae obstetricis, aliisque notis desumpta sunt, ut ab assistente singulis mensibus conscripta, a professore visa, rectori et officiis nosocomii exhiberi solent. Quorum priora ad annum 1807, quaeque subjungimus, ad usque 1822 pertingunt.

Intra duos annos 1807 et 1808 mille, centum et triginta partus successerunt; quos inter agrippini tredecim, viginti quinque praegressis clunibus, novem anteversa facie, cum octodecim gemellis erant.

In quinque laboribus fieri versionem, in septem applicari forcipem, in tribus perforari necesse fuit.

Ex puerperis sublatae duodecim; sex nempe e quingentis et octoginta tribus A. 1807 et sex e quingentis et quadraginta septem A. 1808.

Abortus, et praematuri partim, et maturi, jam ante vel inter vel illico post partum, mortui foetus: quadraginta et sex.

Ab Januario A. 1809 ad finem Decembris 1811 puerperia mille sexcenta cum quinquaginta duobus obvenerunt.

Inter haec unus trigeminus, duodecim gemelli, octodecim foetus praemisso vultu, triginta cum depressa clune, item viginti duo praegressis pedibus numerabantur.

Ope versionis octodecim, forcipis octo partus exsolvebantur; in quatuor oportuit, caput aperire.

Ex puerperis defunctae triginta sex sunt, ac quidem A. 1809, e quingentis octogenis sex, undecim. A. 1810 ex quadringentis triginta quatuor, mortuae sex; tum A. 1811, e sexcentis triginta duabus sublatae novemdecim. Abortus, praematuri, ac maturi, jam ante vel inter partum mortui infantes, centum et quindecim.

Sequentibus duobus annis a primo Januarii 1812 usque ad finem Decembris 1813 mille, octingenti octaginta sex partus fiebant, quorum in numero viginti quinque gemelli, novemdecim agrippini, triginta praejacente clune, viginti anteversa facie erant. Sexdecim conversiones fecimus, sexies adhibita forceps, sex item vicibus acta perforatio fuit.

Ex institutis conversionibus quatuor ob adhaesionem placentae super orificium uteri, tum e duodecim aliis pars maxima ob alia profluvia debebant institui. Inter partus forcipe finitos unus praemisso vultu erat, isque ejusmodi omnium unus, nostrûm memoria secundus, forcipis vel alia arte, tractatus foetus est.

Mense Decembris A. 1812 in gravida citra omnem modum deformi, cum vitiosissima linea conjugatae sueto more sectionem caesaream peregimus, super linea alba. Patiens post quatriduum defuncta. Infans in domum expositorum delatus, ante aliquos annos inter vivos, verisimiliter item nunc est. Alia occasione hac certe methodo operam non amplius suscepturus essem; primo utique tentato confestim in multorum obstetricantium sententiam ivi, ex solitis patrandi eam modis, quod pace dixerim, hunc ipsum mihi non optimum videri.

Ex puerperis hoc biennio viginti et novem moriebantur: novem ex septingentis, septuaginta sex A. 1812; tum viginti ex mille, centum ac decem matribus, anno sequente.

Abortus, praematuri, ac maturi haud vivi partus, nonaginta octo.

Inter hos annos aliud significatum exemplum Evolutionis spontaneae vidimus. Gravida jam nitens ex plateis recepta, dum ex more curatur, inventum, praejacente brachio et axilla foetum adesse. Mox necessaria parari adversionem; sed elapsis vix paucis minutis, mirantibus, quotquot aderant, membra prius manu tractata, retro nunc abscondita, illorumque loco, praeesse proxime clunes, spectatur. Brevi post infans natura exclusus, pondere ac forma supra mediocre.

Ab initio Januarii A. 1814 ad exitum Decembris A. 1815 partus, bis mille, septingenti et quatuor peragebantur. Hos inter gemelli triginta octo; foetus praeversa facie viginti novem, clune quadraginta quatuor, cum agrippinis viginti tribus erant.

Partus octo forcipe, quindecim conversione temperati. In quatuor instituta excerebratio est.

Abortus, et praematuri, et maturi foetus non vivi, centum triginta quatuor.

Puerperae defunctae octoginta sunt; utpote A. 1814 ex mille, centum et sexaginta sex, mortuae sexaginta quinque; e quibus intra quindecim hebdomadas, nempe intra tres menses veris, Martium Aprilem et Majum, frequentissima tunc etiam in privatis aedibus febre scarlatina in magna aegrarum copia, quadraginta duae decesserunt; at intra novem reliquos menses dumtaxat viginti tres.

Contra anno post e mille, quingentis et triginta octo matribus, simili licet ac eodem ferme cultu, et victu, et omni agendi ratione, ex opposito ad annum priorem, non super quindecim, quippe a Januario ad Septembrem, quinque, tum quatuor autumni et brumae mensibus, decem obierunt.

Illis temporibus duas pessime cancro uteri afflictas gravidas recepimus, malo jam pridem ante impraegnationem ad-

terente; qua facta morbus, cum dolorum ac reliquo tristi comitatu, totus siluit. Earum una placide narrabat, a longo tempore non tam se valuisse, ac in ista gestatione. Labia oris uteri, ejusque pars segmenti inferioris dura maxime, tumefacta et aspera erant, hians et amplum orificium, rotunditate floreni argentei. Ita illud per quinque circiter septimanas offendimus, quibus aegra in hospitio morabatur.

Illius, ut posthac etiam alterius, foetura prope modum facilis metu omnium minore periculo cessit; formosa et vigente prole. Utraeque mulieres post consuetos dies pro valitudine satis refectae discesserunt. Unam post aliquot menses infesto morbo defunctam esse, ex narratis habuimus.

Ab ineunte Anno 1816 ad illius finem usque mille, quingenti triginta foetus editi sunt, quorum duos forcipe exemimus, duos versione. Semel oportuit perforare.

Partus agrippini sexdecim, partus praemissa facie novemdecim, clunibus triginta, cum viginti duobus gemellis. Mortuae matres duodecim sunt.

Abortus, praematuri, ac maturi, jam ante vel inter partum mortui foetus, septuaginta quinque.

Intra tres annos ab initio Januarii A. 1817 ad finem A. 1819 sexies mille, ducentae quadraginta septem parturitiones fuerunt.

Foetus trigemini quatuor, gemelli nonaginta quinque. In triginta octo infans pedibus, in centum ac decem clune, in quinquaginta octo praemissa facie prodiit. Viginti ac tres partus forcipe, viginti quinque convertendo agebantur. Novem vicibus aperiri caput debuit.

Ex puerperis ducentae et viginti una obierunt, scilicet A. 1817 viginti duae ex mille noningentis quinquaginta sex; proximo anno e mille octingentis quinquaginta tribus, sublatae quadraginta novem; demum A. 1819 ex millibus duobus quadringentis triginta octo; centum quinquaginta mortuae. Ac centum quidem et quatuordecim puerperas autumnus ac bruma intra quatuor menses, ab initio Augusti ad exitum Novembris, infenso morbo abstulit; reliquis octo mensibus non ultra triginta sex defunctae sunt.

Insueta illa mortalitas a frequentia funestissimae febris provenit, non in nosocomio solum, sed etiam extra illud observatae. Morbus, uti ex malignitate solet, ac quatenus intelligi potest, non tam facie terrens, ac ingenio saevissimus, subdole invadebat: celeriori pulsu, fractis aliquantum viribus, humida imo citra solitum pura lingua, ac superveniente ocyus tardius exanthemate, mox petechialis, mox scarlatinae similitudinis.

Ultimis nempe diebus Julii, illo anno, quum puerpera, nitens jam, in domum suscepta, posito mox per naturam foetu, incerte febricitans, tertio die defuncta esset; alia praegnans eodem tempore admitti quaesiit, vix aliquid conquesta juxta lassam se quiddam esse; praeterea nihil obvium declarati morbi, seu alius cujuslibet offensionis. Paucas intra horas enixa, quinto die ex morbo obiit, cujus de indole expertissima obstetrix matrona, item in schola illo tempore assistens atque egomet, ex quo viva decubuit, facta mox exploratione in genitali planissime certos nos reddidimus: erat nempe ille morbus Febris puerperarum, ac ex malignissimis quidem. Instituta brevi post sectio cadaveris apertissime monstrabat, morbum a nobis haud falso nominatum fuisse.

Interim tertia, simili modo patiens advenerat. Quare praefectos nosocomii de incidente febre, quae, ubi semel in puerperis grassari coepit, plerumque plures septimanas perstet, certiores reddere, consultum putavimus fecimusque.

Crescens utique aegrarum numerus mox palam fecit, metum nostrum non frustra fuisse; unde etiam a praefecto, et aliis ad officia constitutis pleraque in tristi re opportuna procurata et instructa fuerunt.

Sed post aliquot hebdomadas ab ingressu harum febrium egomet in morbum, fere ejusdem faciei incidi, ad similitudinem certe exanthematis, et aliorum symptomatum, ex quo delicatissima et amica curatione sospitatus, nonnisi longo tempore convalui. Ad tempus scholae in obstetriciis a probo assistente, et prima obstetrice providebatur; reliqua omnis ac medica inprimis procuratio suscepta a rectore nosocomii fuit,

fungente sub eo mox laudato obstetricante, et admissis subinde aliquibus domesticis et aliis medicis.

Interim diritas harum febrium, et remediorum constans inefficacia, tum prae ceteris horrida ubique in cadaveribus inventa satis hercle ad visum et nares ferebant: „febrim puerperarum malignam morbum propriae naturae esse, febrem scilicet ab vel cum putrescente, vel alias lethaliter affecto utero, vel hujusce organi quadam parte; talem igitur febrim rem, nequaquam vero, ut fingere aliquos nondum piguerat, fictam a nobis fabulam esse.“

Quemadmodum tamen omne malum, atque etiam quodcumque bonum, suum tempus a natura finitum, illudque necessario in semet ipso tenet; ita, ut cum plerisque epidemicis morbis adsolet, pariter in noxia maxime ista febri est, ut scilicet, qualis et quantacumque ceterum malefica sua natura sit, hoc saltem circa boni maneat, illam quando ac quomodocumque sponte apparet, sponte etiam cessare; item, ut si, quod forte potest, non simul contagiosa sit, vel in processu fiat, suapte mox rursus evanescat etiam.

Quod quidem de hisce parientium morbis, praeter multa ejus generis alia, expertus, prae multis sine dubitatione possum asseverare; quum non facile quispiam medicorum alius tot puerperas curae habuerit, neque cum illarum fere necessitatibus, et passionibus et morbis sub eodem tecto tam diu fuerit commoratus. Atque quoniam in omni medicina obstetricia nihil aliud magis cum cura dicendum, quam quod infensam labem adtinet, quae tristi puerperarum fortuna cadere solum in illas potest; idoneum visum est, aliqua praeterea hoc loco circa animadvertere, quae a nobis tradita, si forsan non tanti putentur, hoc tamen pretii habebunt, a viro prodiisse, exemplis et temporibus monito, qui de quibus morbis loquitur, eos ipse toties vidit, ac percurandos habuit. Quare paucis ac ultimum testor:

I.

Cunctae febres puerperales ejusdem quodammodo indolis esse, et in hoc consentire videntur: naturam illarum, vel ab

origine sua, vel in decursu, ex diffusa quadam per totum corpus acuta febri, simul atque ex hujusmodi topica affectione, in compactura uteri seu alicubi in illius partibus positam esse; adeo ut non solum in puerperas cadant, sed in gravidas etiam quacumque statione, in eisque propemodum se habeant, ac in illis, itidemque currant, et finiantur, cum vel sine excessu foetus.

II.

Ubicumque ab ipso febris ortu, praesente jam, vel una cum febri, sive per eam demum, ingressa maligna quadam et acuta inprimis corruptione uteri, sive gravidi, sive paullum ante partu absoluti, morbus procedit, ac continetur; tum plerumque nulla arte sanari aptum credito. Saepissime hujusmodi injuria funestam suam vim totam haud prius exserit, quam brevi post partum.

Atqui talem febrim aeque pariter morbum externum nomines, qui neque cultro tolli, neque medicina sanari potest.

III.

Si quando morbi febriles, praesertim cum malignis exanthematibus ab origine puerperas invadunt, seu, ubi foeminas indiscrete occupant, in illas quoque incidunt; tum vergere saepius in naturam febris puerperalis solent, faciundo, ut alicubi in cavo corporis fatalis humor confluat; nisi confestim, vel interdum forsan facta ante modica missione sanguinis, vel ob alia indicia, moto prius cautim pauco vomitu, contra irruentem mox ab colluvie intus ad mortem naturalem crisin, alia justo tempore, praeveniens, facta per artem talis ab diffusione ex cute ac per renes ad exteriora corporis in salubritatem felicior procuretur, idoneo apparatu, et auxilio aptae medicinae: effecto scilicet diffluente, crasso sudore, ac copiosissima simul, turbida ac prope purulenta secretione per vias urinae et genitalis. Cui judicio in desperata lite eo aequabilius quiesci potest, quum aliunde probetur, inter functiones universae cutis et viscerum in abdomine, hepatis praesertim et uteri, varium commercium et speciem quandam necessitatis esse. Hujusce modi febris, quando necem

adtulit, facta tum sectione cadaveris variae in omni utero a natura aberrationes inveniuntur.

Interim non tam leve est, sanum uterum discernere, vel non sanum; frequentissima enim licet experientia, et profecta satis aetate quempiam, per omnem vitam suam ne semel quidem unum salubrem ex puerpera vidisse uterum, haud raram in medicina rem habeas.

IV.

Quarum febrium primo mentionem fecimus, eae plurimam partem ex se lethales sunt, malignitate vel sibi propria, vel illa afflictationis in utero. Hae febres aliquando sine depositione necant, prius saltem, quam fieri ea potuerit. Illae alterius ordinis, quae quidem minus malignae, at saepius tamen, quam priores, incidere videntur, neque recta ac proprie ex injuria in genitalibus, forte necdum ad malitiam matura, subinde nec praesenti adhuc, neque ex se ipsis mortem inferunt; sed quod funestus plurimum sub iisdem in puerperis humor in cavo quodam corporis, aut majore plica, considet; quin imo, ut aliqua exempla habeo, praeter focum lethalis liquidi in abdomine, vel cavo pectoris, simul etiam non nihil in cameris utrius oculi, vel saepius in cellulosis musculorum membranis, praesertim brachii, vel in membrorum intervallis, aliisque angustis spatiis aberratum ac digestum vidi.

Quatenus igitur similis confluxus praecaveri, seu ubi locum cepit, institui potest, ut resorbeatur, ac foras sese diffundat; eatenus aliquando inter possibilia est, aegram ad salubritatem redire. Pro mea experientia, ut supra exposui, talis fortuna ab una sola ac singulari specie criseos pendet, quippe per sudorem simul ac urinam; quae, et copia et materia et modo, qualia fiunt, fieri sic modo in puerperis possunt. Hisce profecto adjumentis multae tales miserae persanantur, praecipue, ubi labes in genitalibus externae simul opportuna curae est.

Nihilominus, quia usitatas magis hosce morbos tractandi rationes satis polluisse vulgatur; illas ab octo fere annis,

neglecta saepius priori, nesciens caetera quo commodo, secutus sum: ob majorem praeprimis in dies studiosorum frequentiam, ne scilicet praesentibus tot ad exercitium artis prope absolutis tironibus, quum incertus tamen cujusvis curae exitus sit, a cognitis et aliunde adsuetis sibi agendi modis alienus deflexisse viderer.

V.

Quaelibet alia febris, dum puerperam diutius tenet, intermittens quoque, inprimis si jam in graviditate adfuerit, diuturni alii morbi, praesertim cum tabe, saepe in febres puerperales declinant, et interimunt, si laudata remedia trahi in usum nequivere, vel frustra adhibita erant. Quin imo acuto morbo, quamquam placato, fieri tamen solet, ut et in hac, et in antea declaratis febribus, irritamenti quidquam, nec grave aliquando, in genitali restitet, perpetua, si non dolorum, ambiguae tamen valetudinis inposterum causa et materia. Sed est tamen, ut aliqui etiam morbi contra illam pestem tutari videantur; ulceratas quippe ex mammis, plerumque a maligna febre immunes cubuisse, pridem monuimus; idque fieri etiam postea per totum tempus observavimus. Quamvis enim nulla unquam, ex quo domum nostram ingressa erat, quovis damno in his organis capta fuerit, erant tamen in tanta multitudine passim non paucae, quae cum tumentibus jam et inflammatis imo foede ulcerosis mammis advenerant. Neque etiam gravidas, quae suppurante bubone, vel aliis ulceribus et purulentis locis circum genitale vel intus laborabant, pronas in malignam illam febrem spectavimus; quum vix unam, ne in furore quidem harum febrium, nec procul ab ipsis, aliquando ea prehensam, vel adtritam forte etiam, ex illa mortuam meminerimus. Quae quidem experimenta non occulere volui, quod demum prudenti naturae speculatori ad rectam notionem et curam hujusmodi tabium, imo funesto illarum tempore, forte ad prohibendum morbi illapsum, in una aliquando alterave puerpera, cum utilitate facient: effecto, exempli causa, illis in partibus simili, ex vera et profunda inflammatione, profundo etiam ac satis purulento ul-

cere, vel aliter. Caeterum haec de morbis originetenus, ac ex se malignis, non vero de febribus ex phlogosi, ut intercurrunt, vel ex anomalia partus oriundis, vel ex rudi et imperita manu, intelligi alioqui patet.

VI.

Partus torpidi, languentes, partus citra aequum axagitati, vel aliter ineptius ministrati, illorum temera, rudis, misere iners, tum procax vicissim tentatio manibus, vel instrumentis; relicta velamenta, perversa cura puerperii, et permultae aliae offensiones, vel necessarie, vel casu phlogosin in partibus, ac similem in tota constitutione febrim producunt. Hujusmodi saepius arte facti morbi singularem puerperalium speciem sistunt ac ex natura sua modestam contra phlogosin utramque curam postulant.

Ardentes febres, ut in puerperis sporadice veniunt, magna pars citra dubium talis prosapiae sunt. Sed in his etiam morbis, quam primum phlogosis una cum symptomatibus in pejus ruit, cum metu futurae mox aut praesentis jam illuviei; denuo solatii nihil superat, praeter discrimen tentandae criseos. Pleraque alia saepissime nonnisi delinimenta sunt.

Caeterum puerperarum febres, inprimis malignae, num, ut equidem sine noxa existimo, contactu serpant; id ad evidentiam perducere, neque per me potui, neque cum periculo alterius volui.

In plerisque ceteris multa et longissima experientia intime sentio, infestas tabes, quatenus earum facies spectando signari potuit, scrupulose a nobis descriptas esse; ac si forte aliqua in his argumentis jam prius memorata occurrant, constabit inde, easdem res, ut pridem, ita postea saepius adhuc et apertius similiter observatas, magisque probatas adfuisse. Etenim quae hic pro fine gravis materiae pressius apperuimus, in quarto libro composita, partim in toto operis sermone dispersa sunt, ut nihilominus colligi et comprehendi queant. Ultimum pro summa omnis in hac materia sapientiae hoc revocamus et commendamus: quod a seculis irrevocabile fatum stat, „Plurimae intereunt, nisi confestim curentur.“ Ve-

rum quo modo? quo medio? In his specialiter agitavimus; aliunde aptiora optamus.

Duobus ultimis annis, ab Januario A. 1820 ad usque 1822 partuum millia quinque, centum et quinquaginta provenerunt, quos inter unus et sexaginta gemelli; triginta et octo foetus praemisso vultu, octoginta tres clunibus, et triginta duo praegressis pedibus erant.

Novemdecim partus versione, ac viginti duo forcipe agebantur. Novies oportuit perforare.

Mortuae puerperae centum viginti novem; utpote septuaginta quinque e millibus duobus, trecentis et septuaginta A. 1820; sequenti anno e millibus duobus septingentis et octoginta; sublatae quinquaginta quatuor.

Abortus, praematuri, ac maturi, haud vivi foetus, ducenti sexaginta tres.

Parturitionum, quae forcipe exsolvebantur, pars maxima ob profluvia sanguinis; uti versionum plurimae ob insessum placentae supra orificium uteri fieri debebant.

Atqui alienae hujusmodi adhaesiones inde a quibusdam annis frequentius multo obvenerunt, quam antea me offendisse eas, imo audivisse de illis unquam memini. Attamen res in tota arte ex difficillimis est, ac plerumque non tam laete desinit, ac facile sumitur, os nempe uteri dilatare, placentam abstergere, post reliqua exsequi; quum et passiones ex opera, et alia sequi solita, quam maxime infensa sint. Idem ferme obtinet, dum placenta in locis, ubi ex natura suevit, adhaerens quidem est, verum tamen, non urgente licet haemorrhagia, ob diversas impeditiones et ancipiti sub periculo cedere nequit. Qua haesitatione obstetricantes profecto miserandi sunt; dum enim secundinas manu eximunt, frustrata spe, id quod saepissime fit, ancipiti convicio arguuntur: „Satis sane erat, secundinas intus relinqui, alioqui excidunt;“ sin nihil educitur, delusa itidem spe, rursus increpantur: „Sine dubio oportebat secundinas excipere, nunquam enim excidunt.“ Ecquando tandem erit, ut quin ingratiis, quodammodo saltem citra criminationes adsint?

Satis notum est, a quibusdam annis, quantopere circa praematuros ex arte partus turbetur. Quapropter consulto animum pridem in momenta advertimus, quae ejusmodi conata propius adtinent; de quibus, tametsi citra materiae ordinem, aliqua hic breviter commonefacere tempus et occasio suadet. Quippe jam alibi memoratum, vix meminisse nos, quendam ex se abortum cum plerisque, quibus stipari solet, periculis mortem intulisse; perinde etiam ut plurimum esse, utrum exstillato amnio, et aliis liquidis, foetus et matris velamenta ocyus tardius secedant, ac quantumcumque patiens aliquando viribus et sanguine exhauriatur. Verum aliter res habet, ut ex observatis, intento studio, exemplis constat, ubi liquores intempestive defluunt, sextum circa post mensem, octavo, vel tardius aliquanto, isque inprimis defluxus non ex praemature, intus ex semet orto, vel una cum destillante amnio simul ingrediente nixu, sed casu, vel ab externis illata injuria fit. Haecce discrimina saepissime periculum portendunt, neque raro accidit, ut funeste desinant. Quapropter praematuri partus artificia, praeterquam quod alia altius repetenda secum incommoda ferant, vix unquam ampla sese commendatione tuebuntur. Vehemens certe et audax talis in tenera occulta praegnantis impetus, quo sine pericula illa fieri nequeunt, plerumque non alium quam tristem finem habet.

Sic ex narratis usque verissimis exemplis non amplius in occulto est, quis status, quae ratio fuerit in universa instituti procuratione et in salubritate, et in morbis puerperarum, proliumque; quibus in rebus hisce annis porro providebamus.

Affectionum equidem in infantibus maxima pars superciliorum phlogoses erant, cum puriformi fluxu; tum icteri species, quae cuncta modis antea indicatis, nunc ubique notis, felicissime tractabantur, ut nati ad unum omnes incolumes, uti a natura prodibant, absque extrinsecus illato vel adscito quocunque vitio in expositorum domum importati fuerint. Reliquos ex matrimonio genitos matres in suas secum domos receperunt.

Ad eandem in schola dudum a nobis introductam rationem, pleraque porro puerperia ministrabantur. Nec una aut orificii, aut capitis foetus obliquitas in nixarum passionem parato artificiose situ, vel manu, vel instrumento correcta, neque unus quidem praegressis clunibus partus conversus in agrippinum fuit.

Porro circa quos ingens, ac perdoctus ante nos semper clamor erat, parturitionum, praejacente alterutra infantis aure, et harum quoque ne unam quidem vidimus.

Plerique partus nitentis cubitu ad utrum latus, sinistrum inprimis, tum quos conversione vel forcipe, vel perforando egimus, ad marginem vulgaris lecti fiebant.

Atque his ex partubus, per artem a me, partim etiam a prima obstetrice et assistentibus tractatis, tametsi, ut non opus indicare est, pars non laete cederent, plurimi tamen felices erant, ut puerperae suetum post tempus validae exirent; unde in aliquibus similis opera in eadem persona iterato, in variis graviditatibus, quin etiam excerebratio bis, ter aliquando, imo in una puerperarum quarta vice fieri potuit. Haecque parva corpore, et deformis post annum et supra, spretis monitis et periculis, rursus praegnans advenit; sed quintum tentata sorte tristior finis fuit. Scilicet post aliquot dies, quum aequo animo, ut semper sueverat, imo jocose niti coepit, per breve tempus, expertae modicos dolores, adstantibus binis obstetricibus, in amplo personis et lectis occupato cubili, de repentino ac cum fragore a cunctis nobis horride exaudito, facta ruptio est. Misera spasmis convulsa subito exspiravit. Facta sine remora incisione ventris, e sinistro et transversim dilaceratus et avulsus a vagina inventus uterus est, expulso, ut fit, in abdomen ac exstincto jam vegeto foetu, cum pauco in cavum effuso sanguine.

Vitiosae partus compositiones pleraeque tales erant: foetu vario modo transversim et alterutro latere super aperturam sito, proxima simul axilla, brachio, cubitu, manuve. De caeteris vulgo consignatis tot positionibus, quot supra omni corpusculo tactui se praebere partes et particulae possunt, quarum-

que singulae singularis etiam praesto convertendi scripta perplicatio est; de hisce omnibus nihil ferme in observatis habemus.

Cunctos partus, praeverso vultu, non aliter ac solitos alios capitis, juxta naturam, in matrem commisimus, atque inter omnes non supra tres demortui nati sunt, quorum unum forcipe eduximus.

Qua licet simplicissima agendi ratione et incredibili ferme raritate cujusvis, manu vel instrumento peracti operis, nemo tamen sciverit, in universa ministratione cuipiam puerperae damnum quoddam vel in tota corporatura, vel in partibus emersisse, citra exigua fortassis, ut in omni accuratissimo subinde ad naturam partu accidit: id quod firmissime adseveramus, quum nulla unquam, uti mille obstetrices noscitant, penes nos enixa domo egrederetur, quin ipso die, quo licuisset, primo mane ab matrona obstetrice, iisque, quae in partu illi et puerperio studiosae adfuerant, visa prius in locis suis, et inventa quavis offensione, morari usque ad perfectam curam permota fuerit.

Puerperarum quoque omnis tractatio, valentium aeque atque aegrarum, quoad curam, et victum, et medicamina et varios adparatus, similis semper ac prorsus eadem stetit, utpote secundum usus ac jam pridem indicata et recepta principia.

Inter tot enixarum millia ne una quidem est, quae se in schola demum profundius modo rubescente, vel ardenti tumore mammae vel ulceribus arrosam fuisse dicat, ne ex illis quidem, quamvis millenae sint, quae proles suas, etsi uberrime potuissent, lactitare detrectaverant.

Quod, siquidem de partubus certum est, unde infans, postquam genitus est, suavem succum ad sui incrementum sugit; utinam idem etiam dicere de organo liceret, quo ortus, ac brevi ante tutatus adhuc, vitam, formam et animum ceperat.

Ast vero, quamquam et mater et foetus, in duplici vita, unam uterque et suam vivat, ac prior sit mater utique; frequens tamen nimium ac tristis experientia docet, vitam aliquando et salubritatem matris potius dependisse a prosperitate

foetus, tute ac molliter in ea latentis, quam hujus lautam vegetationem ab incolumitate illius, cujus de sanguine luxuriose vivit, veget et crescit.

Atque illa ipsa et alia damna, quae haecce a nobis dicta satis, satisque confirmant, nec sperare sinunt, fore unquam, ut vastante sua vi, inopinato, per intervalla, non amplius redeant; illa igitur sunt, quae justae aestimationi cujuslibet in obstetriciis fungendi ritus et rationis perpetuo officient; nisi cui satis temperantiae et aequitatis fuerit, ut, quidquid ars non continet, ceu illius extra limites situm, arti neque imputet etiam. Pergit nimirum producendo ac destruendo natura, et sanitati proinde atque morbis positi fines sunt, quos ultra mortalis nunquam exsurget.

Sic utique, quod nemo obstetricans quantulumcunque ad intelligentiam habilis, ignorat, certis epochis plurimi partus ex se languide, vel varia adversitate ancipites cessant; aliis temporibus frequentia citra modum sanguinis profluvia, spasmi, phlogoses; aliis item plures in ipsis foetibus abnormitates sunt, quoad vigorem et crassitudinem, et formam, et ipsum partus situm; et permulta alia in utrisque citra consuetum obvia.

Quamquam ingenue etiam confiteri oporteat, naturam, in compensando mox hujuscemodi tempestates melioribus, promptam sese liberalissimamque monstrare; quod per alia iterum ac longa aliquando spatia plerosque foetus sat facile, ac multos quidem paucissimis significatis doloribus praestet, proxime fortassis ad originalem omnis parturitionis normam: uno quippe quodam in utero et vagina se exserente, nec ultra ferme diffuso nixu, eoque molliter urgente, et continuo, clam quasi et quietissime cedentibus partubus; laetis etiam postea puerperii diebus, dummodo a variabili deforis offensa, inepta inprimis et aspera ministratione, matris et familiae gaudia, et infantis quies intacta maneant.

Itaque ergo plura subinde centena puerperia uno tractu alterum subsequi alterum videre est, quibus morbidi seu febrilis nihil ferme accidit. Quando igitur, ubi multae gravidae

conveniunt, et commorantur, illarum, sine intermissu, plures solito mori, quasi ex ordine statutum est; propterea nihil praeter tempora et mutationes coeli incusare, in calamitate ridiculum, et ab omni ratione alienissimum esse, nemo infitias ibit.

Certe sporadici morbi, nisi illata foris damna eos invitent, arcessant, et tueantur, puerperas rarissime invadunt. Non! Tam saeva natura non fuit, in pulcerrima et carissima sibi parte totius creationis.

Quare etiam citra paucos, maligna grassata febri, infames menses, quibus ob concessa liberaliter ad conatus curae, multa summique pretii medicamina, major sumptus fieri necessario debuit, tota caeterum pro pharmacis in schola impensa, ut ex annexo antehac quodam schemate liquet, singulis annis citra credibile exigua fuit; quamvis omnium penes nos enixarum, atque aegrarum etiam quocunque ex morbo, ne Una quidem ante actum puerperium e nostris, in alia nosocomii cubicula translata fuerit, exceptis paucis, si quidem haec in copia exceptio sit, vix viginti aegris, quas aliqui domûs medici tempore morbi ad ostensionem artis, singulas, variis diebus, a semet delectas committi ad suos lectos optaverant; sequente mox promptae opitulationis ac porro conandi fastidio; quod fore aliunde novimus. Vapida doctrina est, quae se commonstrare in lucta cum morte gestit.

Nunc jam pressa oratione absolvimus, quae gesta sunt, et evenerunt in amplissimo Instituto, in quo inopes puerperae certum asylum, quique delicatam eas tute ac mollissime tractandi artem edoceri cupiunt, locum et pleraque opportuna habent. In hunc humanissimum finem, ut orbis terrarum novit, jussu Immortalis ac Benignissimi Caesaris conditum est; eadem humanissima ac suprema voluntate Optimus Imperator noster, Divi JOSEPHI II. Nepos illud perstare, tutum esse, ac largiter sustentari vult.

Praeter multos medicos et chirurgos, qui hospites institutum invisebant, numerus studentium, ex utroque sexu, multa millia explet, e quibus complures honoribus praecellunt, pri-

mariis officiis, scriptis, doctrina diu jam celebres; plerique alii honorati cives sunt, qui partem suam in urbibus et oppidis cum laude et salutariter exercent; illorum sub ipsis oculis pleraque acta sunt; iidem partus et puerperia molliverunt, et matres et natos, cum professore et assistente, simul in cura habuerunt, adeoque gestorum, eventuumque omnium facti participes sunt.

Atqui rebus omnibus palam ita et apertissime peractis, vix quidem veremur, ne quis in pronunciatis a nobis falsi quidquam vel occultati noverit, vel unius unquam memor puerperae sit, quae ob latam tardius justo opem, vel omissam obierit, vel cui cujusve proli quidpiam noxii obvenerit.

Interim prope ac procul multi multa adversus nos machinati sunt. Verum falsa illa et humilia pleraque, qualia erant, vili habuimus, praeter positas olim e vicino, et domesticas fere quasdam insidias, quibus non indignari nefas fuisset. Sic parum solliciti circa opinationes et sermones aliorum, utque gerant, seseque habeant suo loco, porro nihil morati fecimus, ut nobis in rebus nostris optimum semper ac consultissimum visum est.

Atque ita confido, longe et assiduo studio, opera, et junctis aliorum viribus, artem in mechanicis, quatenus ad mensuram et numerum humanis auxiliis tractari apta est, utcumque, et in medicis, quum in hisce vix Modo pareat, saltem ingenue indicatam esse; ut nihil habeam, quod ex modico ingenio vel addam, vel demam, vel serius, cognitis aliter rebus, meliora edoctus, vel excipiam, vel corrigam.

Verum tamen universam Vim omnis vitae, in qua nihil unum et aequale est, neque cogitari potest, almam, sanctam et admirandam illam, quis mortalium verbis exprimit, vel descripturus lineis est?

Nihilominus post tam longa spatia, tot ac toties ex natura perspectis, et tentatis rebus, totam, una cum adplicata medicina et chirurgia, obstetriciam doctrinam, in ampla hac puerperarum domo, et facie et habitu mutatam fuisse, neminem fugit; vario certe discrimine, et multa molestia, quia

non ex phantasia, aut lubitu, ex suasu vel jussu in tam seriis rebus gessimus, non a contrariis in contraria, ab extremis ad extrema evagando, morbos magis ingenio, quam ingenium morbis subdidimus, nec intentius contra artem quam contra artificia stetimus. Caetera non tantum leges, quibus natura agit, quasque ignoramus, perscribere, quantum naturam ipsam, quatenus ad sensus nostros habet, et agitat, aliquatenus designare, hoc intentum nobis, hic labor erat.

Ab illo tempore in omni politiore humanitate temperandis in puerperiis, imo etiam ex usu passim pristinae disciplinae aptior simplicitas et mansuetudo plerisque matribus et natis advenit; ars enim qualis olim fuit, sola et usitata, ea certe nunc non est, nec a triginta et plus annis inter nostros amplius traditur, nec exercetur; sicque vetus, suo aevo bona etiam, obstetricia magistra illa, cum omni suo horrore forcipum, manuumque, potius belluarum truncis apta, quam ad subtiles formas mulierum, passa suum fatum, fuit.

Permulti viri, peritia et ingenio gravissimi novum cultum potiorem esse, profitentur, plurimi etiam ac celebres maxime hodie obstetricantes mitissimam artem quomodo penes, ac nobiscum exercitarunt, ac viderunt, ubique nunc terrarum fovent, diffundunt, et perficiunt. Simile etiam praedicare, suo modo, de multis in schola eruditis obstetricibus decet; hancque illis laudem merito tribuimus.

Attamen inermis et insons doctrina suos quoque adversarios habet, eosque proximos ac fervidissimos, qui postquam primis scientiae fundamentis et usibus nostris, alioqui circa auctorem morte taciturniores, in scriptis suis ac sermonibus diu gloriati sunt, furta subito nunc spumato dente lacerare gestiunt, et collocati in plausibili hoc uno penso allaborant, quo novam in arte haeresin torqueant et conficiant. Haec magis rabies, quam bruta simplex dementia est. Etenim si concedimus etiam, illis eam ingenii altitudinem inesse, et copiam scientiae, et reliquas artes bonas, ut nobile opus moliendo affatim pares sint, quidnam lucri insana exagitatione accedit. Certe, si quando, quas primas leges, quosque cultus

nostrâtis scholae in libros suos congesserunt, petulans quispiam per joca exscindit, quid tum? juxta communia pleraque, qualia a temporibus illustrium virorum, Dionis et Mauriceau, a Deventero et aliis plus satis dispersa et ubique notissima sunt.

Nostra quidem, sed haec me solum adigunt, mea igitur parum interest, quinam in omni parte obstetricia mores et vitia prae aliis placeant. Verum aequa licet mente in opiniones, honestum tamen esse imo decere existimavi, ut pro munere boni cujusque viri, quibus artis systema meum instruxi, gesta tandem et eventa universim et obiter complexus, eorum fidem etiam, quia equidem vera et nova sunt, variis quotquot ac probis testibus impigre denuo eoque magis tutari tenderem. Caeterum quae vera sunt, admittantur, quae falsa, remittantur; hoc rogamus, hoc petimus. Tum vero etiam urbane quaesumus, ut quae a nobis dicta et aperta sunt, si minus arrident, ex certo refellantur; pro omni, quod posuimus, principi argumento aliud statuatur firmius; tum pro omni cultu, quem commendavimus, ostendatur, quidquid utile magis sit, et commodum, neque tamen anibus et tonsoribus aliunde notum, nimis luctuose peragitatum, tritum ac vulgatissimum. Seu, ut leve sit, quod exposcimus, evincant tantisper, obstetriciam, qualis prior fuit, inter caetera officia hominum et artes, solam hanc, parum emendari ac expoliri inhabilem, et ab aevo in omnia bonam, vel optimam fuisse vel pessimam.

Ars a natura profecta est, eaque inprimis, quae in viva matre et foetu hominum se exercet, ex mollimentis ac beneficiis comprobatur, quibus adhucdum nulli secunda obstetricia nostra est. Donec itaque non paria sibi paribus ex adverso fuerint, superba, nec aevo, nec mortali obnoxia. Hanc artem vere ac unice a natura profectam primum observavimus, hanc agimus ac excolimus, non eam in gypso et cera, ligneam, coriaceam illam, artis opprobrium et naturae damnum, quam festive spernimus, fastidimus et aversamur.

Quemadmodum igitur in aliis, quae in Universo regunt,

rebus ac potentiis certi ordines et habitus industria et studio hominum inventi ac definiti perpetuo stabiles sunt; ita quoque ritus et auxilia, et alia in puerperiis opportuna ex primordiali Viennensium publica schola a nobis revelata nunquam non vera sese et utilia praestabunt: quoniam ea, non ex vagis et incertis factis et scriptionibus rapta exempla, sed firma, toto uno hominum aevo et ultra, ex diversissimis omnis puerperii occasionibus, continuo usu, a nobis spectata, accepta, tum cautim ac sincere collata gignentis naturae monstrata et probata moderamina sunt.

Postremum incertus et aequabilis, uti cuncta in humanis sunt, et erunt, modicum hoc quidem, at mortalibus tamen fortassis non inutile opus claudo, ac aeterno Numini, quod in eo elaborando otium et ad superandas naturales et insidiosas tot difficultates vires et animi constantiam sit largitum, sub vitae finem, qui post septuaginta et plures annos procul abesse nequit, piissime grates gratiasque habeo atque ago.

FINIS.

Erste bek. Beitr. [illegible]
mit d. Ar.

'einer der genialsten
Geburtshelfer, die es
je gab

Pagel 526–27

Darem. 1791

Hirsch 358, 636–77

Müller 465–77